

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI

DÎVÂN-I ÂSÎ (İnceleme-Metin)

Doktora Tezi

Aynur KURT

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI

DÎVÂN-I ÂSÎ (İnceleme-Metin)

Doktora Tezi

Aynur KURT

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI

DÎVÂN-I ÂSÎ (İnceleme-Metin)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ (Danışman)

.....

Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

.....

Prof. Dr. Ali YILMAZ

.....

Doç. Dr. Ferzane DEVLETABADİ

.....

Doç. Dr. Yaşar DAŞKIRAN

.....

Tez Savunma Tarihi: 02.07.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ danışmanlığında hazırladığım “*Dîvân-ı Âsî* (**İnceleme-Metin**)” adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 02.07. 2021

Aynur KURT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	2
3. KERBELÂ OLAYI	4
4. ARAP EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ.....	11
5. FARS EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ	14
6. TÜRK EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ	19
7. AZERBAYCAN EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ	26
8. GÜNEY AZERBAYCAN EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ.....	29
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	36
1.1. ÂSÎ'NİN YAŞAMIŞ OLDUĞU SOSYAL VE SİYÂSÎ ORTAM.....	36
1.2. ÂSÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	38
1.3. ÂSÎ'NİN ESERLERİ	43
2. İKİNCİ BÖLÜM	45
2.1. <i>DÎVÂN-I ÂSÎ</i> (I. CİLT)	45
2.1.1. Eserin Adı	45
2.1.2. Eserin Türü	45
2.1.3. Eserin Telif Sebebi	46
2.1.4. Yazılış Yeri ve Tarihi	46
2.2. ÂSÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL, TÜR, DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ	47
2.2.1. Âsî Dîvânı'ndaki Nazım Şekilleri	47
2.2.1.1. Mesnevî	47
2.2.1.2. Kasîde	48
2.2.1.3. Gazel.....	48
2.2.1.4. Murabba.....	49
2.2.1.5. Müsemmen	50
2.2.1.6. Müseddes	51
2.2.2. Vezin.....	51

2.2.2.1. Aruz Vezniyle Yazılan Şiirlerin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı	51
2.2.2.2. Serbest Ölçü ile Yazılan Şiirler	53
2.2.3. Kâfiye ve Redif.....	53
2.2.3.1. Yarım Kâfiye	53
2.2.3.2. Tam Kâfiye	54
2.2.3.3. Zengin Kâfiye	54
2.2.3.4. Tunç Kâfiye	55
2.2.3.5. Cinâslı Kâfiye	56
2.2.3.6. Redif	56
2.2.3.7. Ek Redif	56
2.2.3.8. Kelime Redif	56
2.2.3.9. Kelime Grubu Redif	57
2.2.4. Âsî Dîvânı'nda Nazım Türleri	57
2.2.4.1. Mersiye	57
2.2.4.2. Nevha.....	58
2.2.4.3. Lay lay	58
2.2.4.4. Sînezenî	60
2.2.5. Edebî Sanatlar.....	60
2.2.5.1. Mecâzlar	61
2.2.5.2. Mânâ İle İlgili Sanatlar	64
2.2.5.3. Lafızla İlgili Sanatlar	71
2.2.6. Âsî Dîvânı'nda Dil Husûsiyetleri.....	73
2.2.7. Âsî Dîvânı'nda Güney Azerbaycan Türkçesi Özellikleri	73
2.2.8. Âsî Dîvânı'nda Farsça Unsurlar.....	76
2.2.9. Âsî Dîvânı'nda Arapça Unsurlar.....	78
2.2.10. Âsî Dîvânı'nda İfade Tarzları	79
2.2.10.1. Tahkiye Ederek Anlatma	80
2.2.10.2. Delîl ve İsbât Yoluyla Anlatma	81
2.2.10.3. Soru Yoluyla Anlatma	82
2.2.10.4. Doğrudan Doğruya Anlatma	82
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	83
3.1. ÂSÎ DÎVÂNININ MUHTEVÂ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ	83
3.1.1. Allâh	83
3.1.2. Melekler.....	90

3.1.2.1. ‘Azrâ’îl.....	90
3.1.2.2.Cebrâ’îl.....	92
3.1.3.Cennet- Cehennem	93
3.1.4. Kutsal Kitaplar.....	94
3.1.4.1. Kur’ân-ı Kerim.....	94
3.1.5. Peygamberler	97
3.1.5.1. Hz. Âdem /Hz. Nûh	98
3.1.5.2. Hz. İbrâhîm.....	98
3.1.5.3. Hz. Mûsâ.....	100
3.1.5.4. Hz. Muhammed (s.a.v.)	102
3.1.6. Âyetler	110
3.1.7. Hadis ve Rivâyetler	114
3.1.7. ESERDE ADI GEÇEN ÖNEMLİ ŞAHISLAR	117
3.1.7.1. Hz. Ebû Bekir	117
3.1.7.2. Hz. Ali	118
3.1.7.3. Hz. Fâtıma	122
3.1.7.4. Hz. Hasan	126
3.1.7.5. Hz. Hüseyin	127
3.1.7. 6. Müslim b. Âkil.....	134
3.1.7.7. Hz. Abbâs Ebû'l-Fazl.....	135
3.1.7.8. Ali Ekber	137
3.1.7.9. Kâsım b. Hasan.....	139
3.1.7.10. Hz. Zeyneb	140
3.1.7.11. Fâtıma Ümmü'l-Benîn.....	141
3.1.7.12. Sekîne	142
3.1.7.13. Gülsüm	142
3.1.7.14. Leylâ	143
3.1.7.15. Rukıyye.....	144
3.1.7.16. Fâtıma b. Hüseyin.....	145
3.1.7.17. Şimr b. Zilcevşen.....	145
3.1.7.18. Rubâb.....	148
3.1.7.19. Ümmü Eymen.....	148
3.1.7.20. Yezîd b. Muâviye	149
3.1.7.21. Ubeydullah b. Ziyâd	150

3.1.7.22. Ca' fer es-Sâdık	151
3.1.7.23. Zeynelâbidîn	152
3.1.7.24. Mûsâ el-Kâsım ibni Ca'fer	153
3.1.7.25. Ali er-Rızâ	154
3.1.7.26. Muhammed el-Cevâd	155
3.1.7.27. Ömer b. Sa'd	156
3.1.7.28. İbn Mülcem	156
3.1.7.29. Hûlî	157
3.1.7. 30. Sinân bin Enes en- Nehâî	158
3.1.8. Eserde Geçen Başlıklar	159
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	171
4.1. ÂSÎ DÎVANI'NIN NÜSHALARI VE TENKİTLİ METNİ	171
4.1.1. Âsî Dîvânı'nın Nüshaları	171
4.1.2. Tenkitli Neşrin Kuruluşunda İzlenen Yöntem	172
4.1.3. Tenkitli Metinde Kullanılan Çevriyazı (Transkripsiyon) Sistemi	175
4.1.4. Âsî Dîvânı'nın Tenkitli Metni	176
SONUÇ	520
KAYNAKÇA	523
ÖZET	538
ABSTRACT	539
ÂSÎ DÎVÂNI'NDAN ÖRNEK SAYFALAR	540
MEŞHEDİ HASAN AGAÂSÎ'NİN KABRİNİN BULUNDUĞU TEBRİZ BAGAIYYE KABRİSTANI'NDAN FOTOĞRAFLAR	546

ÖNSÖZ

Ölenin ardından yas tutma, acı ve özlem ifâde etme durumu, tüm insanlığın var oluşundan günümüze kadar farklı kültürlerde ve değişik şekillerde varlığını devam ettiregelmiştir. Türk kültüründe de varlık bulan ölenin ardından ağıt yakma geleneği, ilk dönemlerde *sagu* adı verilen şiirlerle sığıtçı denilen ağıtçılarla yapılmıştır. Daha sonraları *ağıt* olarak adlandırılan bu manzûmeler, maktel, mersiye gibi türlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Kerbelâ Olayı'nın ardından daha özel bir alana ayrılan mersiyeler, Kerbelâ mersiyeleri adı verilen türü oluşturmuşlardır. Ölenin ardından söylenen şiir anlamına gelen mersiye, başta Hz. Hüseyin olmak üzere Kerbelâ'da şehit edilenler için yazılıp söylenen şiirler olarak özellikle Azerbaycan Türkleri tarafından oluşturulan edebî bir çevrenin de mahsülü hâline gelmiştir. Çalışmamızın konusu olan ve hakkında kaynaklarda geniş bir bilgiye rastlanılamayan Meşhedî Hasan Aga Âsî de Güney Azerbaycan olarak ifâde edilen bölgenin önemli merkezlerinden biri olan Tebriz'de, Kerbelâ mersiyelerinden oluşan bir dîvân yazmıştır. Âsî Dîvânı tamamen Kerbelâ mersiyelerinden oluşan bir eser olması bakımından önem arz etmektedir. Âsî, Ehli Beyt'e olan hürmetini sunmak ve Allâh'ın affına mazhar olabilmek için yazdığını ifâde ettiği şiirlerinin yer aldığı Dîvânı'nda Kerbelâ Olayı'nda şehit edilenlerin mersiyelerine oldukça acıklı bir dille yer vermiştir.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden müteşekkildir. Çalışmamızın konusunun Kerbelâ mersiyeleri olması bakımından konunun tarihine ışık tutmak ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla giriş kısmında Kerbelâ Olayı ve Arap, Fars, Türk, Azerbaycan ve Âsî Dîvânı'nın yazıldığı bölge olan Güney Azerbaycan edebiyatlarında Kerbelâ mersiyeleri hakkında geniş bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Âsî'nin yaşadığı sosyal ve siyâsî ortam, hayatı ve edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, *Dîvân-ı Âsî'nin* adı, türü, telif yeri ve tarihi, yazılış sebebi belirtildikten sonra eserin şekil, dil ve üslup açısından incelemesi yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde eserdeki nazım şekillerine ve türlerine değinilmiş; edebî sanatlar tesbit edilmeye çalışılmış ve Güney Azerbaycan dil özelliklerinin esere yansıyan bazı örnekleri verilmiştir.

Üçüncü bölümde, *Âsî Dîvânı*'nın muhtevâ yönünden incelemesi yapılmıştır. Bu bağlamda dinî muhtevâyâ yer verilmiştir. Ayrıca *Dîvân*'ın aynı zamanda tarihî bir olayı ve o olayda geçen şahısları anlatması bakımından eserdeki önemli şahısların tesbiti yapılarak örnek beyitlerle açıklanmıştır. Son olarak eserde geçen Farsça başlıklar ve bu başlıklar altında işlenen konuların anlaşılması maksadıyla Türkçe anlamları verilmiştir.

Dördüncü bölümde *Âsî Dîvânı*'nın nüshalarına, tenkitli metin kurulumunda izlenilen yöntem ve *Âsî Dîvânı*'nın tenkitli metnine yer verilmiştir.

Son olarak çalışmamda büyük katkılarını gördüğüm, yardımını ve desteğini hiç esirgemeyen danışman Hocam Prof. Dr. Mehmet Akkuş başta olmak üzere hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Yüksek Lisans Tezimde ve Doktora tezimin başlangıcında danışmanlığımı yapmış olan Prof. Dr. Ali Yılmaz'a, çalışmamın her aşamasında değerli bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim bir danışman ilgisiyle yardımını aldığım Hocam Prof. Dr. Zülfikar Göngör'e, desteğini her zaman hissettiğim Kerbelâ Olayı'nı anlamamda ve anlatmamda büyük katkısı olan Prof. Dr. Adnan Adıgüzel'e, desteğini ve yardımını özellikle eserdeki Farsça unsurları anlamam konusunda hiçbir zaman yardımını esirgemeyen Doç. Dr. Ferzane Devletabadi'ye, konumun tesbitinde ve şekillenmesinde görüşüne başvurduğum Dr. Muhammed Nalbant'a, Güney Azerbaycan kelime telaffuzlarında desteğini aldığım yüksek lisans öğrencisi Şiva Nazari'ye ve

destekleriyle ve duâlarıyla her daim yanımda olan eşim, onunla geçireceğim vakitlerden
çaldığım sevgili kızım Lina ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Aynur Kurt

Ankara 2021

KISALTMALAR

a. /a.s.	: Aleyhisselam.
bkz.	: Bakınız.
BH	: Beni Hâşimi Nüshası.
b.	: Bin.
C.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
Ed.	: Editör.
Haz.	: Hazırlayan/ hazırlayanlar.
Hz.	: Hazret-i.
MK	: İran Milli Kütüphane Nüshası.
No / Nr.	: Numara(sı).
Nşr.	: Neşreden
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
sa. / (s.)	: Sallallâhu.
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem.
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
Ter.	: Tercüme.
Tah.	: Tahkik.
ty.	: Tarih yok.
vd.	: Ve diğerleri.
yy.	: Yayın yeri yok.

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmamızın konusu 19. ve 20. yüzyıllarda yaşamış bir mersiye şâiri olan Meşhedî Hasan Aga Âsî'nin "*Âsî Dîvânı*" adlı eseridir. *Dîvân-ı Âsî* Kerbelâ Olayı'nı ve Hz. Hüseyin'le birlikte Kerbelâ'da şehit edilenlerin mersiyelerini ihtivâ eden bir mersiye dîvânı olmasıyla öne çıkmaktadır. Tebriz Türkçesiyle yazılmış bu eserin başlıkları Farsçadır. Müellif nüshasına ulaşamadığımız eserin müstensih nüshasındaki bilgilere göre 1954 yılında yazıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın amacı *Dîvân-ı Âsî*'nin tenkitli metninin ortaya konularak muhtevâsının incelenmesidir. Bu eserin bir diğer özelliği Tebriz Türkçesiyle yazılmış bir mersiye dîvânı olmasıdır. Aynı zamanda Güney Azerbaycan mersiye edebiyatının Türk-İslâm Edebiyatı sahası içerisinde değerlendirilmesi gereken önemli bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda "Güney Azerbaycan" olarak anılan İran'ın Kuzey Batı bölgesinde Kerbelâ mersiyeleri çerçevesinde şekillenen edebî çevrenin de tanıtılması amaçlanmıştır. Bu nedenle tezimizin giriş bölümünde tarihî olayın bir kez daha hatırlanması adına Kerbelâ Olayı, bu olayın edebiyattaki doğuşu ve gelişmesine ışık tutmak için Arap, Fars, Türk ve Azerbaycan edebiyatlarındaki gelişimine ve örneklerine yer verilmiştir. Son olarak tezimizin aslî konularından biri olan Güney Azerbaycan mersiye edebiyatı hakkında bilgi verilerek eserin yazıldığı saha ve özelliklerinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Tezimizin konusu olan *Âsî Dîvânı*'nın türünün tam olarak tanınması için öncelikle Kerbelâ Olayı anahatlarıyla anlatılmıştır. Dîvân'daki şiirlerin türü olan mersiye'nin doğuşu ve gelişiminin anlaşılması için Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki serüveni hakkında bilgi verilmiştir. Bu gelişimin İran'daki son safhalarından birini teşkil eden ve günümüzde hâlâ varlığını devam ettiren Güney Azerbaycan mersiye edebiyatına da eserin öneminin anlaşılması için yer verilmiştir. Ayrıca Meşhedî Hasan Aga Âsî'nin yaşadığı devrin sosyal, siyâsî ve edebî durumu belirtilerek yazarın yaşadığı döneme ışık tutmaya çalışılmıştır. Eserin şekil ve muhtevâ yönünden incelemesi yapılmıştır. Asıl nüsha olarak ele aldığımız İran Milli Kütüphanesi'nde kayıtlı olan *Âsî Dîvânı*'nı ile Tebriz'deki Benî Hâşimî Kitabevi'nden 1998 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanan ve farklı bir nüsha olduğu anlaşılan eser edisyon kritik metoduyla karşılaştırılmış ve tenkitli metin oluşturulmuştur. Bu iki eser dışında farklı bir nüshaya ulaşamamıştır.

Tezimizin konusunu ihtivâ etmesi açısından Türkiye'de ve İran'da yazılmış Kerbelâ mersiyelerini içeren eserler taranmış ve okunmuştur. Bunlardan biri olan Fuzulî'ye ait *Hadîkatü's-Süedâ* adlı eser incelenmiştir. Mustafa İsen'in *Acıyı Bal Eylemek*, Cemil Çiftçi'nin *Dîvân Şiirinde Kerbelâ Ağrıları*, Mehmet Arslan-Mehtap Erdoğan'ın *Kerbelâ Mersiyeleri* adlı çalışmaları gibi, bu konuya ışık tutan eserler yanında konumuz hakkında çeşitli makaleler, tebliğler ve tezler okunmuştur. Olayın tarihi yönünün anlaşılması için başta Ebû Mihnef'in *Kerbelâ Vakası*, Hüseyin Algül'ün *Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Fâcia*, Cevad Muhaddisî'nin *Kerbelâ Ansiklopedisi* eserleri başta olmak üzere olayın tarihi hakkında bilgi veren pek çok esere bakılmıştır. İran ve Azerbaycan sahasında yazılan Kerbelâ Mersiyelerine ışık tutması açısından Mehmet Emin Resulzâde'nin *Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı*, Mir Celâl-

Firidun Hüseyinov'un *Örneklerle XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı*, Pervâne Memmedli'nin *Cenûbî Azerbaycan Edebiyyatı Meseleleri*, Feridun Bey Köçerli'nin *Azerbaycan Edebiyyatı*, Ali Kafkasyalı'nın *İran Türk Edebiyatı Antolojisi*, Cevad Heyet'in *Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bakış*, Maârife Hacıyeva'nın *XX. Asır Azerbaycan Tarihi* adlı kitapları ve Mirzâ Resûl İsmailzâde'nin *Muâsır Mersiye Edebiyatı*, Mahmut Sarıkaya'nın *İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Gelenegine Bağlı Mersiye Edebiyatı* konulu makaleleri ve burada zikretmediğimiz Kerbelâ mersiyeleri hakkında pek çok kaynak titizlikle incelenerek okunmuştur. Bu okumalar neticesinde *Âsî Dîvânı*'nın Güney Azerbaycan sahasındaki dinî-mezhebî mersiyeler içerisinde Kerbelâ mersiyeleri alanında yazılan ve bu alana ışık tutan bir mersiye dîvânı olduğu kanaatine varılmıştır.

3. KERBELÂ OLAYI

Bağdat'ın 100 kilometre güney-batısında bulunan Kerbelâ'nın İslâm tarihinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Kerbelâ adlı yerin günümüze kadar süren ehemmiyetinin sebebi Hz. Hüseyin'in, ailesinin ve yakınlarının bir kısmının 10 Muharrem 61 / (10 Ekim 680) tarihinde Emevîlere ait askerî bir birlik tarafından katledilerek şehit edilmesi ve kabirlerinin de burada olmasıdır.¹ Bu kısımda Kerbelâ Olayı'na kısaca yer vermenin tezimizin konusu olan Kerbelâ mersiyelerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Hz. Hüseyin, ağabeyi Hz. Hasan'ın halîfelikten ferâgat ederek hilâfeti belli şartlarla Muâviye 'ye devretmesine karşı çıkmayarak Muâviye ölene kadar ona biat etmiş ve bu süreçte siyâsetten uzak durmuştu. Fakat daha sonra Muâviye'nin veliahtlıkla ilgili faaliyetler yürütmesi onu rahatsız etmişti. İslâm tarihinde şûrâ ve seçime dayalı halîfelik sistemini kaldırıp veliahtlık/hânedânlık sistemiyle yerine oğlunu getiren Muâviye, öncelikle Şamlıların biatını almıştı. Sonra Iraklıların biatını almış ve Medîneliler'in biatını almak için de harekete geçmişti. Fakat Medîne valisi, amcaoğlu olan Mervan b. el Hakem'in ve Said b. el As'ın desteklerine rağmen biat alamayan Muâviye, Medîne'ye giderek oradakilerle görüşmüştü. Hz. Hüseyin, İbn Ömer ve İbn Zübeyir de onun bu fikrine karşı çıkmıştı. Ortaya çıkan veliahtlık meselesi neticesinde Müslümânlar ikiye bölünmüştü. Suriyeliler ve hânedân taraftarları Yezîd'i desteklerken Kureyşliler ve Hz. Ali taraftarları olarak bilinen Ensâr ve Hâricîler ise Yezîd'in veliahtlığına karşı çıkmışlardı.²

¹ Mustafa Öz, "Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2002, C. 25, s. 271.

² Ünal Kılıç, "Kerbelâ Olayı", **İslam Tarihi ve Medeniyeti III Emeviler**, Ed. Adnan Demircan, Siyer Yayınları, İstanbul, 2018, s. 93-94.

Yezîd, Medîne valisinden Hz. Hüseyin'in ve önde gelen şahsiyetlerin biatlerinin alınmasını istemişti. Bunu başaramayan Medîne Valisi Velîd b. Ukbe görevden alınarak yerine Amr b. Saîd b. Âs getirilmişti. Daha sonra Medîne'de Yezîd'e biat edilmesiyle Hz. Hüseyin'in 28 Recep 60 / (4 Mayıs 680) tarihinde aile fertleriyle birlikte oradan ayrılarak Mekke'ye gittiği bilinmektedir.³ Ardından Medîne'ye giden Saîd b. Âs, Hz. Hüseyin'i aramış, ancak bulamayıp dönmeye ikna edemeyince savaşmak üzere Mekke'ye adam göndermiş fakat başarılı olamamıştı. Devamında o da azledilerek yerine Velîd b. Ukbe Medîne'ye tekrar vali olarak atanmıştı. Daha sonra Mekke'deki insanların Hz. Hüseyin'e yönelmesiyle çevresindekilerin sayısı artmıştı. Bu arada Hz. Hüseyin'e Kûfelilerden davet mektubu gelmişti. Mektupta, "*Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla. Hüseyin b. Ali'ye. Süleyman b. Surad, el-Müseyyeb b. Necbe, Rufaâ b. Şeddâd ve Kûfe ehlinden mümin ve Müslümân taraftarlarından, bu ümmete zulmeden, haklarını gaspeden ve idaresini haksızlıkla ele geçiren, feyine musallat olan, isteği dışında ona hâkim olan ve hayırlı olanları öldürerek kötü olanlarını yaşatan âsî ve azgın düşmanını helak eden Allâh'a hamd olsun. Hâlâ imamımız yoktur. Bize gel, Allâh belki seninle bizi hidâyet üzere birleştirir. Nu'man b. Beşir'le bir araya gelmiyor ve onunla bayramlaşmıyoruz. Eğer geleceğini bilirse onu Kûfe'den çıkararak Şam'a geri göndereceğiz selamla.*"⁴ yazdığı bilinmektedir. Kaynaklarda mektupların sayıları hususunda oldukça farklı rivâyetler bulunmaktadır. Bunlardan ilki peşpeşe üç defa mektup yollanmış olmasıdır. Diğer bir rivâyet bu mektupların sayılarının yaklaşık elliye bulunduğu şeklindedir. Şîî kaynaklarda ise mektupların sayısının 150 olduğu rivâyet edilmektedir.⁵ Bu mektuplar üzerine Hz. Hüseyin, Kûfeliler'in biatini almak için amcasının oğlu Müslim b. Âkil'i 15 Ramazan 60 (19 Haziran 680) tarihinde Kûfe'ye göndermiş ve olumlu cevap almıştı. Bunun üzerine Yezîd, Ubeydullah İbn Ziyâd'ı

³ Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001. s. 41-48.

⁴ İbn Kuteybe, **el İmâme ve's-Siyâse, Hilafet ve Siyaset**, Ter. Cemalettin Saylık, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2017, s. 295-300.

⁵ Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 50.

Kûfe'ye tayin etmişti. Ubeydullah, Hz. Hüseyin gelmeden evvel Kûfe'ye gelerek yerleşmişti. Müslim b. Âkil'in biatını aldığı otuz bin Kûfeliden çoğu onu terk etmiş ve küçük bir grup kalmıştı. Bu durum sonunda Müslim kendilerini destekleyen Hânî b. Urve el-Muradî'nin evine girerek ona sığınmıştır. Ubeydullah'ın, Hânî'ye verdiği değerden dolayı Hânî hasta olduğunu söyleyerek onu evine çağırması ve Müslim'le birlikte onu öldürme planı kurmuştu. Fakat Müslim bunu gerçekleştiremedi. Bunun üzerine Hânî'nin evinde silahlı birinin olduğu Ziyâd'a bildirilince Hânî'nin boynu vuruldu. Daha sonra Ubeydullah, Müslim'e adamlarını göndermiş ve Müslim onlarla esir düşünceye kadar savaşmıştı. Müslim, boynu vurulmadan önce vasiyet olarak orada bulunan Ömer b. Sad b. Ebî Vakkâs'a, Hz. Hüseyin'in doksan kişiyle buraya doğru geldiklerini, kendisinin başına gelenleri anlatmasını ve geri dönmelerini söylemesini istedi.⁶ Bu durum İbn Kuteybe'de Ömer b. Sa'd onun başını vurduktan sonra bunu Ubeydullah'a söylediği ve Ubeydullah'ın, Hz. Hüseyin'i ve maiyetindekileri hedef gösterdiği için onların öldürülmesine Ömer b. Sa'd'ın sebep olduğu şeklinde geçmektedir.⁷

Kûfe'de durumun vahâmetinden habersiz olan Hz. Hüseyin'in buraya gitmesindeki amacının siyâsî sebebi yanında gördüğü bir rüyanın etkisinden de söz edilmektedir. Daha çok Şîî kaynaklarında geçen bu rivâyete göre, rüyasında Hz. Peygamber'den Kûfe'ye gitmesi hususunda aldığı öne sürülen emirdir. Bu konuda ortaya konulan bir diğer rivâyet ise, yakın akrabâları dâhil Müslümânların ileri gelenlerinin çoğunun Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitmesine karşı çıkmalarıdır.⁸

Ailesi ve yakınlarıyla birlikte yola çıkan Hz. Hüseyin Kûfe'deki durumu ve Müslim'in sonunu öğrenmesine rağmen geri dönmeyip yoluna devam etmiştir. Bu durum üzerinde birkaç etken olduğu bilinmektedir. Bu etkenler arasında yanında

⁶ İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse**, s. 301-302; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 54-64.

⁷ İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse**, s.302.

⁸ Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 66-67.

bulunan Benî Akîl'den beş kişinin kardeşlerinin öldürüldüğünü ve güven veren mektupların ulaştığını öne sürerek itiraz etmeleri⁹ ve Hz. Hüseyin'in Kûfelileri ikna ederek tekrar kendi tarafına çekebileceğini düşünmesi sayılabilir.¹⁰

Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye yaklaşmakta olduğunu öğrenen Ubeydullah, Yezîd'in talimatıyla 4.000 kişilik bir orduyu hem tedbir hem de Hz. Hüseyin'in Kûfelilerle olan iletişimini engellemek amacıyla Kâdîsiyye'ye göndermiştir. Ubeydullah, öldürdüğü kişilerle Kûfe halkının gözünü korkutarak yanına çekmeyi başarmıştır. Kûfe yakınlarında Kûfelilerden oluşan bu orduyla karşılaşan Hz. Hüseyin durumun farkına varmıştır. Kûfelileri ikna etmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Bu durum neticesinde geri dönmek istediye de Hurr b. Yezîd buna engel olmuştur. İstemese de Musul şehri yakınlarındaki Ninova'ya gelmiştir. Daha sonra 2 Muharrem 61 / (2 Ekim 680) tarihinde Kerbelâ'da konaklamışlardır. Bu yerin Kerbelâ olduğunu öğrenen Hz. Hüseyin'in kaynaklarda bu yer için "Burası kerb (sıkıntı) ve belâ yeridir." dediği geçmektedir.¹¹ Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in ve yanındakilerin suya ulaşmalarını engellemek amacıyla, Amr b. Haccac'ı 500 atlıyla birlikte Fırat nehrinin kenarına gönderdiği de rivâyet edilmektedir.¹²

3 Muharrem 61 / (3 Ekim 680)'de Ubeydullah tarafından gönderilen orduya Ömer b. Sa'd komutanlık yapmaktaydı. Ömer b. Sa'd'ın bazı kaynaklarda Hz. Hüseyin'e karşı savaşmak istemediği, ancak Rey valiliğini kaybetmekten çekindiği için kabul ettiği geçmektedir. Hz. Hüseyin'e karşı yola çıkanların sayısı, Ömer b. Sa'd komutasındaki 4.000 kişilik ordunun yanı sıra daha önce Hurr b. Yezîd'le gönderilen 1.000 kişi ve

⁹İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse**, s. 303.

¹⁰Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 71.

¹¹İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse**, s. 303; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 73.

¹²Ebu Mihnef, **Kerbelâ Vakası Vak'atu't-Taf**, Çev. Nuri Dönmez, Kevser yayınları, İstanbul, 2012, s. 140; Hüseyin Algül - Mustafa Kara, **Ehl-i Beyt Kerbelâ ve Mersiye**, Bursa Büyükşehir Kitaplığı, Bursa, 2014, s. 72-85.

yardım amaçlı gönderilenlerle birlikte 5.000 kişinin üzerindeydi.¹³ Su ile de irtibatının kesilmesiyle durumun vahâmetini anlayan Hz. Hüseyin'in, Ömer b. Sa'd'la bir araya gelerek konuştuğu ve Hz. Hüseyin'in ona birkaç teklifi olduğu söylenmektedir. Bunlar kaynaklarda "Bana müsâde et geldiğim gibi döneyim; veya sınır illerde savaşıyım, ya da beni Yezîd'e gönder." şeklinde geçmektedir. Şîî kaynaklarda bu tekliflerin yapılmadığı yalnızca geri dönmek istendiği belirtilmektedir.¹⁴ Ömer b. Sa'd bu teklifleri Ubeydullah'a iletmış; Ubeydullah onun tekliflerini kabul etmeyip, teslim olmasını ya da savaşacaklarını bildirmiş, bunun neticesinde Hz. Hüseyin bir gecelik mühlet istemiş ve beraberindekilere isterlerse ondan ayrılacaklarını belirlemiştir. Fakat aile fertleri bu teklifi kabul etmemişti. Hurr b. Yezîd, bu tekliflerin kabul edilmemesi ve Kûfelilerin Hz. Hüseyin'e olan tavırları neticesinde onun tarafına geçmiştir.¹⁵

10 Muharrem 61 / (10 Ekim 680) tarihinde Ömer b. Sa'd komutasındaki Ziyâd'ın askerlerinin attığı okla savaş başlamıştı. Rivâyetlere göre Hz. Hüseyin'in birliğinde 32 atlı ve 40 piyade bulunmaktaydı ve sağ cenahına Zuheyr b. el-Kayr'ı sol cenahına ise Habîb b. Muzâhir'i konumlandırmıştı. Sancağı da kardeşi Abbâs b. Ali'ye vermişti. ¹⁶ Ömer b. Sa'd'ın askerleri Hz. Hüseyin'e yaklaştıklarında, yanındakiler mızraklarıyla saldırarak düşman süvarilerinin geçişine izin vermemişti. Daha sonra yoğun ok atışlarıyla bazılarını yaralayıp bazılarını da düşürmüşlerdi. Bunun ardından ikinci ve üçüncü saldırılar gerçekleşti. Bu saldırılarda Hz. Hüseyin'in yanındakilerden

¹³ Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015, s. 123-124; Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Bela**, Beyan Yayınları, İstanbul 2017. s. 46-47; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 74-74. Ayrıca bakınız. İhsan Süreyya Sırma, **Hilafetten Saltanata Emeviler Dönemi**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2013, s. 46-52.

¹⁴ İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse**, s. 304; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 76; Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 127.

¹⁵ Asım Köksal, **Hız. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası**, Akçağ Yayınları Ankara, 1984, s. 144-146; Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Belâ**, s. 47-49; Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 132-139 ; Ebu Mihnef, **Kerbelâ Vakası Vak'atu't-Taf**, s. 163; Algül-Kara, **Ehl-i Beyt Kerbelâ ve Mersiye**, s. 88-91.

¹⁶ Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Belâ**, s. 50; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 79. Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 142.

bazıları şehit oldu.¹⁷ Hz. Hüseyin'in karşı tarafa sayıca olmasa bile askeri beceri hususunda olan üstünlüğü neticesinde, son çâre olarak Ömer b. Sa'd'ın orduya toplu şekilde saldırı emri verdiği görülmektedir. Bu saldırılar esnâsında çoğu kaynağa göre Hz. Hüseyin tarafındaki çocuklar da öldürülmüştü. Bunlardan biri Hz. Hüseyin'in süt emen oğlu Abdullah b. Hüseyin'di. Kimi kaynaklarda ise üç yaşında olduğu geçmektedir. Babasının kucağında iken boğazından okla vurularak öldürüldüğü rivâyet edilmektedir.¹⁸ Bu durum Kerbelâ Olayı'nın İslâm tarihinde bir fâcia olarak geçmesinin nedenlerinden biri olarak görülmüştür.¹⁹ Toplu olarak saldırıya geçilmesinden sonra az kişiden oluşan Hz. Hüseyin'in birliği bu kalabalık ordu karşısında yetersiz kalmış ve kayıplar artmıştı. Hz. Hüseyin'in adamları onun etrafına toplanarak savaşmaya devam etmiş; Şimr b. Zilcevşen ise rivâyete göre Hz. Hüseyin'in çadırının yakılmasını istemiş, fakat Şebes b. Rib'î buna karşı durmuştu.²⁰

Hz. Hüseyin taraftarları, çadırların aralarına girerek çadırları yağmalamaya çalışan askerlere karşı savaşıyordu. Karşı taraf ise çadırları ateşe verdi. Çadırların içindeki kadın ve çocuklar dışarı çıkmak zorunda kalmışlardı ve ok ve kılıç darbeleriyle yaralanıyorlardı. Aralarında ölenler de vardı. Ömer b. Sa'd'la teke tek vuruşan Abdullah'ın sağ elinin parmakları kesilmişti. Abdullah karşı taraftan iki kişiyi öldürdü. Yanına koşan hanımını dönmesi için uyaran Abdullah el-Kelbî şehit düştü ve hanımı daha sonra öldürüldü. Kûfeli askerler kadın çocuk ayırmadan öldürüyorlardı. Çarpışma giderek Hz. Hüseyin'in çevresinde yoğunlaşmıştı. Hz. Hüseyin'in oğulları olan Ebû Bekir, Abdullah, Ca'fer, Osman babaları için şehit düşmüştü. Hz. Hüseyin susuz kaldığı için Fırat'a doğru yönelmişti. Husayn b. Numayr'ın okuyla ağzından yaralanmıştı. Daha sonra yaralı olarak ailesinin yanına dönmüş bu esnâda Şimr b. Zilcevşen on adamı ile

¹⁷Ebu Mihnef, **Kerbelâ Vakıası Vak'atu't-Taf**, s. 169-176.

¹⁸Ebu Mihnef, **Kerbelâ Vakıası Vak'atu't-Taf**, s.193.

¹⁹Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 83; Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 148.

²⁰Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Bela**, s. 51.

birlikte onu ve ailesinin çevresini sarmıştı. Saldırıları karşı duran Hz. Hüseyin, başta Şimr olmak üzere yanındakilerin kılıç, ok ve mızrak darbeleriyle yere düşmüştü. Hz. Hüseyin'in, Şimr'in emriyle Sinan b. Enes tarafından başının kesildiği rivâyet edilmiştir.²¹

Hz. Hüseyin'in öldürülmesi sonrası elbiseleri yağmalanmıştı. Hayatta kalan kadınlara, çocuklara ve Hz. Hüseyin'in hasta olduğu için savaşa katılmayan oğlu Ali'ye dokunulmamıştır. Rivâyetlere göre 57 yaşında şehit edilen Hz. Hüseyin'in bedeninde otuz üç mızrak yarası ve otuz dört kılıç yarası vardı. Hz. Hüseyin'in adamlarından 72 kişi şehit düşmüş, Kûfelilerden oluşan ordudan ise 88 kişi öldürülmüştür. Kûfelilerin bölgeyi terk ettiği 11 Muharrem 60 / (11 Ekim 680)'de Benî Esed kabîlesinin Gâdiriyye köylüleri, Hz. Hüseyin'in ve 72 şehidin naaşlarını burada defnetmişlerdir.²²

Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in çocuklarını ve kız kardeşlerini beraberinde Kûfe'ye götürmüştür. Kûfeli kadınların onları görünce çığlık atarak ağladıkları rivâyet edilmektedir. İbn Ziyâd, Hz. Hüseyin'in başını Kûfe'de gezdirdikten sonra Yezîd'e göndermiştir. Yaygın rivâyete göre Hz. Hüseyin'in başı Şam'a Yezîd'e gönderildikten sonra orada defnedilmiştir. Diğer bir rivâyete göre ise Medîne'deki Bakî Mezarlığı'na gömülmüştür.²³

İbn Kuteybe'de Kerbelâ'da şehit edilenlerin isimleri şöyledir: Hz. Hüseyin, Abbâs b. Ali, Osmân b. Ali, Ebû Bekir b. Ali, Ca'fer b. Ali, Ümmü'l-Benîn adıyla bilinen anneleri el-Kilâbiyye, İbrahim b. Ali, Ümmü Veled adıyla bilinen annesi, Abdullah b. Ali, Benî Akîl'den Abdurrahman b. Müslim b. Akîl, Abdullah b. Müslim b. Akîl, Muhammed b. Ebî Saîd b. Akîl ve Ca'fer b. Akîl b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Cafer'in

²¹Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 144-151; Algül-Kara, **Ehl-i Beyt Kerbelâ ve Mersiye**, s. 94-98.

²²Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 152-153; Elnure Azizova, **Kerbelâ Vakası**, s. 85-86.

²³Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Bela**, s. 55; Hüseyin Algül, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia**, s. 163.

oğulları Avn ve Muhammed, Hâşimoğullarından üç kişi, Hz. Hüseyin'in kızı Fâtıma bint Hüseyin b. Ali ve bazı kadınlar, Ca'fer'in iki oğlu ve Muhammed b. Hüseyin b. Ali.²⁴

Köksal ise bu isimleri şöyle sıralamaktadır: Hz. Hüseyin b. Ali, Aliyyü-l-Ekber b. Hüseyin, Abbâs b. Ali, Osman b. Ali, Ca'fer b. Ali, Abdullah b. Ali, Muhammed b. Ali, Atîk b. Ali, Kâsım b. Hasan, Ebû Bekir b. Hasan, Abdullah b. Hasan, Abdullahu'l-Ekber b. Müslim b. Akîl, Ali b. Müslim b. Akil, Muhammed b. Müslim b. Akîl, Abdurrahman b. Müslim b. Akil, Abdullahu'l-Ekber b. Akîl, Muhammed b. Abdullahu'l-Ekber b. Akîl, Muhammed b. Ebî Saîd b. Akîl, Hüseyin b. Abdullah b. Ca'fer, Avnu'l-Asgar, Abdullah b. Ca'fer, Muhammedu'l-Asgar b. Abdullah b. Ca'fer.²⁵ Köksal öldürülen kadınların isimlerine yer vermemiştir. Bunların dışında adları bilinen diğer şehitler ise şunlardır: Burayr, Müslim b. Avsece, Habîb b. Muzâhir, Hür b. Yezîd er-Riyâhî, Züheyr b. Kayn, Nâfi b. Hilâl el- Cemelî, Gifârî Kabîlesinden iki kişi, Benî Cebir kabîlesinden iki genç, Hanzala b. Es'ad eş -Şebamî, Asis b. Şebib eş-Şâkirî ve Kölesi Şevzeb, Ebû's-Şe'sa Yezîd b. Ziyâd el - Kindî, Cabir b. Hâris el-Selmanî, Mücemmî b. Abdullah el-Aizî, Ömer b. Hâlid es-Saydavî, Ömer b. Hâlid'in kölesi Sa'd, Suveyd el-Hasemî, Beşîr el-Hadramî.²⁶

4. ARAP EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ

Müslümân Türkler tarafından oluşturulan ilk eserler Fars edebiyatının etkisiyle meydana getirilmiş olsa da eserlerin muhtevâsı, edebî sanatlar, şiirdeki vezin ve

²⁴İbn Kuteybe, *el İmâme ve's- Siyâse*, s. 304.

²⁵Asım Köksal, *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, s. 184-185.

²⁶Ebu Mihnef, *Kerbelâ Vakıası Vak'atu't-Taf*, s. 171-189; Serkan Türkoğlu, *Bekâî Kitab-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Atatürk Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Erzurum, 2012, s. 37-40; Abdülbaki Gölpınarlı, *Yeni Gülzâr-ı Haseneyn Kerbelâ Vakası*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 85-86.

kâfiyeler, nazım şekli ve türleri İranlıların da etkilendikleri Arap edebiyatından ilham alınarak ortaya konulmuştur.²⁷ Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da yakınlarıyla birlikte şehit edilmesi tüm Müslümânları derinden etkilemiş; bunun neticesinde de acılarını ifâde etmek için manzûm mensûr pek çok eser yazılmıştır. Bu elim vak'ayı konu edinen şiirler ve eserler de ilk olarak Arap edebiyatında görülmeye başlanmış²⁸ ve geniş yer tutmuştur.

Arapça "reşâ (رثا)" kökünden bir kelime olan ve ölenin iyiliklerini sayıp dökmek anlamını taşıyan mersiye²⁹, tür olarak Arap edebiyatında çıkmıştır ve Arap geleneğine göre yazılan bu türün örneklerine verilen isimdir. Eski Araplarda navh, yani kadınların ağlamalarından sonra ailede şiir yeteneği olan birinin, ölen kişinin meziyetlerini bir manzûmede anması bir gelenek olmuştur. Bu manzûmeler, kasîdelerde olduğu gibi teşbib bölümlerini içermeyip tarsî adı verilen ve secî' gibi bir çeşit iç kâfiye özelliği gösteren özellikler içermektedir. Bu tarz örnekler Arap edebiyatındaki mersiyelerin ilk örnekleridir.³⁰ Eski Arap hayatında mersiyecilik kadınların bir vazifesi hâline gelmiştir. Bu şâirlerden biri de Arap şâiresi ve mersiyecisi Hansa'dır. Onun Suhr ve Muâviye adında iki kardeşin bir kabîle kavgasında ölmeleri üzerine yazdığı mersiye, bu türün en iyi örnekleri arasında yerini almıştır. Câhiliyye Dönemi mersiyelerinde genellikle şâir, ölenin ardından duyduğu acıyı uzun uzun ifâde ettikten sonra ölenin büyüklüğünü kahramanlığını abartılı bir biçimde vermiş ve sonunda onun intikamını almaya kim uygunsa onu bu intikama davet eden ifâdelerle şiirine son vermiştir.³¹

²⁷ Mehmet Akkuş, "Arap ve Türk Edebiyatında Dinî Edebiyatın Müşterekleri", **İslamî Türk Edebiyatı Sempozyumu**, İstanbul, 2012, s. 271.

²⁸ Abdülkadir Karahan, **Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Disiplini Mezuniyet Travayı, 1938-1939. Nr. : 443.

²⁹ Ayrıca bkz. : Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Haz. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 787; F. Steingass, **A Comprehensive Persian- English Dictionary**, Çağrı Yay. İstanbul, 2015, s.1210; Maarife Hacıyeva, C. Tarakçı, Ş. Göktürk, **Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun, 1995, s. 136.

³⁰ Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994, s. 2-4.

³¹ Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Bizde Mersiye ve Mersiyeciler", **Yeni Mecmua**, İstanbul, 1917, S. 17, s. 325-326.

Câhiliye Dönemi şairlerinden Ebû'l-Abbâs Saleb'in *Kavâidü's-şî'r*'inde şiir konuları medh, hicâ, mersiye, taşabbub, i'tizâr, teşbib ve iktisâse'l-ahbârdır. Kudâma b. Ca'fer *Nakdû's-şî'r*'inde el-merâsî; Ebû Hilâl Askerî, merâsî; Ebû Temmâm *Kitâbü'l-Hamâse*'sinde on bölümden birini mersiyeler bölümü oluşturmaktadır. Bütün bu örneklerden anlaşılacağı üzere mersiye, Câhiliyye Dönemi Araplarında şiirin önemli bir konusu olmuştur.³² Câhiliyye dönemi Araplarının etrafındakileri de kendisiyle birlikte ağlamaya davet eden ilk şâiri ise "İmrü'l-Kays" olmuştur.³³ Bu bilgi doğrultusunda İmrü'l-Kays'ın, şiirinin konusu Kerbelâ olmasa dahi, Arap edebiyatındaki ilk nevhahân olma vasfı taşıdığını da söylemek mümkündür.

Hiz. Peygamber döneminde onun irtihâliyle birlikte ashap tarafından mersiyeler yazıldığı da ifâde edilmektedir. Hiz. Ebû Bekir'in, Ebû Süfyan'ın ve Hiz. Safiyye'nin mersiyeleri bu minvalde tanzim edilen mersiyeler arasındadır. Hiz. Ebû Bekir'in vefâtında da, Hiz. Ömer'in mersiye söylediği bilinmektedir. Bu örnekler mersiyelerin İslâmiyet döneminde de önemini koruduğunu göstermektedir.³⁴

Arap edebiyatında Kerbelâ Olayı'na değinen ilk şiirin ise Ebû'l-Esved ed-Düelî'nin yazmış olduğu bir gazel olduğu bilinmektedir. Seyyid Himyerî'nin de Ehl-i Beyt için yazmış olduğu kasîdeler içinde Kerbelâ Olayı'nın geçtiği şiirler bulunmaktadır. Kerbelâ hâdisesinin ilk dönem şâirleri tarafından işlenmesi tepki görmüş olsa da bu tema, Emevîler döneminde de şiirlerde görülmüştür. Ubeydullah b. Hür el-Cûfî, Süleymân b. Kattâ el-Adavî et-Teymî, Fazl b. Abbâs b. Utbe, Fazl. b. Abbâs. b. Rebîa, Ebû Dehbel Vehb b. Zemeha el-Cumahî, Emevîler devrinde Kerbelâ Olayı'na değinen isimlerdir. Bu dönemdeki Kerbelâ konulu şiirlerin muhtevâsında üzüntü ve öç alma duygusu hâkim olduğundan Emevî iktidarı için tehlikeli görülmüştür. Abbâsîler döneminde de Mansûr en-Nemerî, Di'bi'l-Huzaî, İbnu'l-Mu'tez ve Kadî et-Tenûhî

³² Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, s. 4.

³³ Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Bizde Mersiye ve Mersiyeciler", s. 329.

³⁴ Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Bizde Mersiye ve Mersiyeciler", s. 326.

Kerbelâ konusunu işleyen şâirlerdir. Fâtımîler döneminde de yoğun şekilde işlenen Kerbelâ Vak'ası hakkında şiir yazan şâirler ise Şerîf er-Radî, İbni Hânî el-Endelüsî, Ebû Firâs el-Hamdânî ve Sâhib b. Abdâd'dır.³⁵ Emevîlerden sonra şâirlerin bir kısmı saraylarda yaşamaya başlamış ve hükümdarlardan büyük ihsanlar alarak valilerin yanında mevki kazanmaya başlamışlardır. Bu durumun neticesinde şâirler ölen hükümdarlara veya vezirlere uzun mersiyeler yazmışlardır. Bu durum Abbâsîler ve bazı diğer İslâm devletlerinde de devam etmiştir.³⁶

Arap edebiyatı içerisindeki Kerbelâ mersiyesi olarak anılabilecek ilk şiirin kaynaklarda Hz. Hüseyin'in başını kesen Sinân b. Enes En-Nehâî'ye ait olduğu geçmektedir. Fakat bu mersiye'nin konusu üzüntü değil aksine bu ölümün vermiş olduğu sevinç ve enâniyettir. Yahyâ b. Hakem, Hz. Hüseyin'in başını görünce iki beyitlik bir şiir okumuştur. Şam'a götürülen Ehl-i Beyt kadınlarının da mersiyeler söyledikleri bilinmektedir. Hz. Hüseyin şehâdetini duyan Ebû Tâlib'in oğlu Âkil'in kızı da mersiyeler okumuştur.³⁷

5. FARS EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ

Kerbelâ Olayı Arap edebiyatından sonra Türk ve Fars edebiyatında da oldukça sık işlenen konular arasında yer almıştır. Köklü bir edebiyat geleneğine sahip olan İran'da³⁸ Safevîler ve Büveyhîler döneminde Şîîliğin resmî mezhep olarak kabul edilmesiyle mensûr eserlerle birlikte daha çok manzûm olmak üzere Kerbelâ Olayı'nı, Ehl-i Beyt'i ve Hz. Hüseyin'in şehâdetini anlatan çok sayıda eser ortaya konulmuştur.

³⁵ Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ - Arap Edebiyatında Kerbelâ - Fars Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, C. 25, 2002, s. 273.

³⁶ Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Bizde Mersiye ve Mersiyeciler", s. 327.

³⁷ Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, Kevser Yayınları, İstanbul, 2008, s. 14-15.

³⁸ Ali Yılmaz, "İran Edebiyatı", **Türk İslam Edebiyatı El Kitabı**, Ed. Ali Yılmaz, Ankara, 2012, s. 119.

Ölen birine övgüyle dolu mâtem şarkısı söylemek, özellikle Hz. Ali'nin oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin için yapılan törenlerde okunan şiirler olarak tanımlanan mersiye okuyanlara mersiye hân denilmiştir. Kerbelâ Olayı'nın mersiyele anlatıldığı meclislerde ve yas törenlerinde mersiye hânlar tarafından mersiye okuma geleneği de ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde dinî mersiye edebiyatı içerisinde Kerbelâ mersiyele önemli bir yer teşkil etmiştir. Kerbelâ mersiyele yazma geleneği bu sâyede ortaya çıkmış ve 21. yüzyıla kadar pek çok şâir ve mersiye hân tarafından da yazıl原因lmıştır. Fars edebiyatında ilk kez kimin Kerbelâ Olayı'nı işlediği konusu kesinlik kazanamamıştır.³⁹ Kaynaklarda ilk Farsça maktelin Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin "Ravzatü's-Şühedâ" adlı eseri olduğu söylene de, bu eser ilk maktel değil en çok okunan maktel olma özelliğine sahiptir.⁴⁰ Fars edebiyatında âşûrâ şiiri devrele ise dört devreye ayrılmıştır. 1. devre: 15. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar, 2. devre: Safevîlerin hâkimiyeti dönemi, 3. devre: Kaçarlar dönemi ve 4. devre Çağdaş dönemdir.⁴¹ Ancak 15. yüzyıldan başlatılan birinci devrenin 12. yüzyılda yaşamış olan Senâî, Cemâleddin Abdürrezzak İsfehânî gibi isimlerin manzûm eserlerinde bu konuya değinmeleri sebebiyle 12. yüzyıldan itibaren başlatılması gerektiği fikrindeyiz.

12. yüzyılda yaşamış olan Cemâleddin Abdürrezzak İsfehânî'nin "Lağzab" adlı kasidesi ile aynı yüzyılda yaşamış olan Senâî'nin Dîvânı'nda ve "Hadîkatü'l-Hakîka" adlı eserinde Hz. Hüseyin'in üstünlüklerinden bahsedilmiştir. Özellikle Fars edebiyatında Hz. Hüseyin'in şehâdetini ve Kerbelâ Olayı'nı anlatan mersiyele de genellikle 12. yüzyılda kaleme alındığı görülmektedir. Büveyhîler dönemiyle birlikte Âşûrâ günlerinde Kerbelâ şehitlerinin resmî olarak anılması, bu alandaki eserlerin artmasını sağlamıştır. Fars edebiyatında Kerbelâ Olayı'na ilk kez kimin değindiği

³⁹ Abdülkadir Karahan, "İran Edebiyatında Maktel", **Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler**, s. 8.

⁴⁰ Ertuğrul Ertekin, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyinler", **Âşinâ** S. 23-24, 2006, s. 84.

⁴¹ Gholamreza Kafii, "Fars Edebiyatında Aşura Şiiri Devrele", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 471

bilinmese de ilk Farsça Kerbelâ mersiyesinin Kavvâmî-i Râzî tarafından kaleme alındığını söylemek mümkündür. 13. yüzyılda Sa'dî-i Şîrâzî, kasîdelerinde Kerbelâ şehitlerine değinmiş, Attar da dîvânında bu konuyla ilgili bir bölüm yazmıştır. Hâcû-yı Kirmânî de Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan bir mersiye kaleme almıştır. Mirzâ Abdülcelîl ve Selmân-ı Sâvecî de bu türün ilk örneklerini veren diğer şâirler arasındadır. Seyfeddin Muhammed Ferganî gibi Sünnî şâirler de eserlerinde Kerbelâ Olayı'nın üzüntüsüne ve mâtemine yer vermişlerdir.⁴²

16. yüzyılda Safevîlerin iktidara gelmesi, Âşûrâ mâteminin resmîleşmesi ve Şîliğin devlet mezhebi olmasıyla Hz. Hüseyin ve Kerbelâ'da yaşanan olayları anlatan mersiyelerin yazımında geçmiş yüzyıllara göre büyük bir artış görülmüştür. Hüseyin Vâiz-i Kâşîfî'nin *Ravzatü's-Şühedâ* adlı eseri Kerbelâ şehitlerini anmak için düzenlenen meclislerde uzun yıllar okunan önemli bir eserdir. Bu dönemde Kerbelâ Olayı'nı şiirlerinde işleyen diğer şâirler İmam Herevî, Fahreddîn-i Irâkî, Selmân-ı Sâvecî, Saîd-i Herevî, Hasan-ı Kâşî, Nizâm-ı Esterâbâdî, Ehlî-i Şîrâzî, Hayretî-i Tûnî ve Muhteşem-i Kâşânî'dir. Bu dönemin özellikle Kerbelâ mersiyesi kaleme alan şâirleri ise, Kemal Gıyâs Şîrâzî, Baba Sevdâî Ebîverdi, İbn Hişâm Kûhistânî, Lutfullah Nişâbûrî ve Şemseddin Kabîrîdir.⁴³

Kaçarlar devrinde ravza meclisleri denilen Hz. Hüseyin'in şehâdetini ve Kerbelâ Olayı'nı anmak için düzenlenen meclislerin sayısı artmış ve Kerbelâ mersiyelerinin de sayısı çoğalmıştır. Kerbelâ Olayı'nın sahnelenişi de bu dönemden itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde yaşamış şâirlerin birçoğu Kerbelâ Olayı'yla ilgili mesnevî, tercî-i bend, müstezâd, kıt'a ve rübâiler yazmıştır. Bunların içinde Visâl-i Şîrâzî'nin mersiyesi, Surûş-ı İsfâhânî'nin *Ravzatü'l-Esrâr*'ı, Yağmâ-yi Cendekî'nin *Zübdetü'l-Esrar* isimli mesnevîleri bu dönemde yazılan önemli eserlerdendir. Bu şâirlerin dışında

⁴² Mehmet Arslan-Mehtap Erdoğan, **Kerbelâ Mersiyeleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009, s. 44; Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ", s. 273; Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, s. 15.

⁴³ Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, s.16; Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ", s. 273.

Muhammed Nakî b. Ahmed Burûcirdî'nin *Âyînü'l-bükâ*, Muhammed Hüseyin b. Muhammed Ali Kirmânî'nin *Ravzâtü'l-Hüseyniyye*, Mevlevî Muhammed Sıbgatullah b. Muhammed b. Gavs'ın *Destân-ı Gam* ve Gulâm Ali Mûsevî Cihângirnegarî'nin *Hamle-i Hüseyinî* adlı eserlerini saymak mümkündür.⁴⁴ Sâfî Ali Şah, Ceyhûn-ı Yezdî, Hâkim Kaânî mersiye yazma geleneğinde öne çıkan isimlerdendir. Cûdî Horasânî ve Kuttâb-ı Cevherî'nin mersiyelerinin de İran'da hâlâ okunduğu bilinmektedir.⁴⁵ Çağdaş devir olarak nitelendirilen 20. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınan mersiye şiirlerinde devrin siyâsî ve sosyal olaylarının etkisi görülmüştür. 1963 yılında Humeynî'nin İran'da gerçekleştirdiği isyan büyük yankı uyandırmıştır. Bu isyan ve halkın devletle mücâdele hâline girmesi âşûrâ şiirlerinde ve ağıtlarında da yer bulmuştur.⁴⁶ Bu devirde yaşamış olan Hasan Aga Âsî'nin şiirlerinde ise yalnızca Kerbelâ Olayı ve bu olay etrafında şekillenen durumlar, şehit edilenler ve geride kalanlar için yazılmış mersiye yer bulunmaktadır. Devrinin siyâsî ve sosyal olaylarına Dîvânî'ndaki şiirlerde yer vermeyen Âsî'nin aynı zamanda çağdaş devri de içine alan dönemiyle ilgili özellikler ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Fars edebiyatında Kerbelâ mersiye ve maktel-i Hüseyinlerden başka "Kerbelâ-yı Gam, Kerbelânâme, Kerbelâ yâ Kânûn İnkılâp Kerbelâ Fi't-Târîh, Kerbelâ-i ke min Dîdem, Kerbelâ-i Mu'allâ, Destân-ı Kerbelâ" gibi ismini doğrudan Kerbelâ Olayı'ndan alan eserler yazılmıştır. Bunun yanında Kerbelâ Olayı'yla ilgili yazılıp ismi farklı olan *Envârü's-Şehâde*, *Esrârü's-Şehâde*, *Tûfân-ı Bükâ*, *Cenknâme-yi Hüseyinî*, *Muhrıku'l-Kulûb*, *Mecâlisü'l-Ahzân*, *Destân-ı Gâm* gibi eserler de kaleme alınmıştır. Hangi adla yazılırsa yazılsın bu eserlerin, Farsların Şîliği benimsemelerinin bir sonucu olarak daha çok duygusal ve dramatik bir üslupla yazıldıklarını söylemek mümkündür.⁴⁷

⁴⁴ Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 274.

⁴⁵ Mehmet Arslan-Mehtap Erdoğan, **Kerbelâ Mersiye**, s. 45.

⁴⁶ Gholamreza Kafii, **Fars Edebiyatında Aşura Şiiri Devreleri**, s. 474.

⁴⁷ Mehmet Arslan-Mehtap Erdoğan, **Kerbelâ Mersiye**, s. 45.

Fars edebiyatında mersiyeler genellikle remel, muzâri, hecez, müctez, hafif, münserih, serî ve karîb bahirlerinde yazılmıştır. Fars şiirinde en çok kasîde şeklinde yazılan mersiyelerde kıt'a, tercî-i bend ve terkîb-i bend şekilleri de kullanılmıştır. Hümâm-ı Tebrizî ve Hâfız Şîrâzî'nin dîvânlarında ise mersiyede az görülen gazel şeklindeki şiirlere rastlanmaktadır.⁴⁸ Fars edebiyatındaki mersiyeler konularına göre şahsî-ailevî, resmî- törensel ve dinî-mezhebî olarak üç ana kola ayrılmaktadır.⁴⁹ Dinî-mezhebî mersiyeler; Kerbelâ Olayı, din âlimleri, dinî önderler, imamların öldürülmesi ve Hz. Hüseyin'in şehâdetini konu edinen mersiyelerdir.⁵⁰ Kerbelâ mersiyeleri sayı bakımından diğer mersiyelerden fazladır. Diğer mersiyeler yalnızca ölen kişinin ait olduğu milletin şâirleri tarafından ve kendi dillerinde yazılmışken Kerbelâ mersiyeleri Arap, İran ve Türk şâirlerince kaleme alınmıştır.⁵¹ Kerbelâ mersiyelerinin dinî-mezhebî mersiyeler olarak kabul edildiği göz önüne alındığında *Âsî Dîvânı*'nı dinî-mezhebî mersiyeler içerisinde değerlendirmek mümkündür.

Fars edebiyatında geniş yer bulan Kerbelâ Olayı yüzyıllardır edebî eserlerin konusu olmuştur. Bunun neticesinde diğer türlerin yanında daha çok mersiye türünde yaygınlaşan bu şiirler, Kerbelâ mersiyelerinin de oluşumuna katkı sağlamıştır. Günümüzde hâlâ âşûrâ günlerinde ve yas mâtemlerinde mersiyehânlar tarafından okunan bu mersiyeler, İran'daki mersiye edebiyatı içerisinde ayrı bir önem arz etmektedir.

⁴⁸ Tahsin Yazıcı, "Mersiye Fars Edebiyatı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2004, C. 29, 217-218.

⁴⁹ Ersin Selçuk, "İran Edebiyatında Mersiye Türleri", **Doğu Araştırmaları**, 2013, C. 12, s. 9-18; Çetin Kaska, "Fars Edebiyatında İlk Mersiyeler", **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2019, C. 15, s. 254-255.

⁵⁰ Çetin Kaska, "Fars Edebiyatında İlk Mersiyeler", s. 255.

⁵¹ Abazar Cheraghi, "İran'da Kerbelâ- Taziye ve Mersiye", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Din Bilimleri) III. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 237.

6. TÜRK EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ

Mersiye'nin, birinin ölümü üzerine duyulan üzüntüyü anlatmak için yazılan manzûmeler⁵² olduğunu daha önce ifade etmiştik. Türk edebiyatı içerisinde mersiye kavramının çok geniş yer alması sebebiyle asıl konumuz olan Kerbelâ mersiye hakkında bilgi vermenin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. Irak'ta Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve mezarının da bulunduğu yerin adı olan Kerbelâ⁵³ bu özelliğiyle mersiye'nin konusu olmuştur. Arapça mersiye kelimesi aynı zamanda ölen kişinin iyiliklerini saymak anlamına da gelmektedir.⁵⁴ Eski Türk geleneğinde görülen yuğ, yani mâtem törenlerinde okunan sagularla aynı özellikte olan mersiye'nin⁵⁵ zamanla daha özel bir alanını kapsayan bir kolu olan Kerbelâ mersiye'i ise, yalnızca Hz. Hüseyin'in ve ailesindeki bazı fertlerin ölümü üzerine yazılan ağıt türündeki manzûmelerdir.

Kerbelâ mersiye edebiyatı Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini ihtivâ eden manzûm mensûr pek çok eserle birlikte konuyu işleyen mersiye'lerle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. "Vak'a-i Dil-sûz-i Kerbelâ, Haber-i Kerbelâ" gibi adlarla da anılan bu konu pek çok şâir ve yazar tarafından remz ve mazmûna dönüştürülmüştür. Hz. Hüseyin'in kabrinin bulunması dolayısıyla mezhep farkı gözetilmeden bütün Müslümânların uğradığı ve kutsal addedilen Kerbelâ; Şîî, Ca'ferî, Alevî, Zeydî ve Bektaşî şâir ve yazarlar içinde ilham kaynağı olmuştur.⁵⁶

Türk edebiyatında "mersiye" nazım türünde yazılmış manzûmeler içinde "Kerbelâ mersiye'i" adıyla bir araya toplanabilecek şiirler ayrı ve özel bir yere sahiptir. Kerbelâ Olayı ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi klâsik Türk edebiyatı ve Türk

⁵² Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Yayınları, Ankara, 1993, s. 622.

⁵³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, s. 509.

⁵⁴ Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, s. 2.

⁵⁵ Köprülüzâde Mehmed Fuad, "Bizde Mersiye ve Mersiye'ciler", s. 307; Mehmet Arslan- Mehtap Erdoğan, **Kerbelâ Mersiye'i**, s. 53.

⁵⁶ Mustafa İsmet Uzun, "Kerbelâ-Türk Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2002, C. 25, s. 272- 274.

halk edebiyatında ortak işlenen bir temadır. Halk şiirinde toplumun her kesiminden insanlar için ağıt yakılabilirken klasik şiirimizdeki mersiyelerde özellikle toplumun önde gelen şahsiyetleri için yazılmaktadır. Bir kimsenin ölümü üzerine yazılan manzûmeler halk edebiyatı usûlünce kaleme alınmışsa ağıt, divan şiiri usûlleri gereğince yazılmışsa mersiye olarak adlandırılmaktadır. Mecmua, cönk ve divanların çoğunda Hz. Hüseyin ve Kerbelâ şehitleri için yazılan manzûmelerin "mersiye", "Muharremiye", mâtemiye", "maktel" gibi adlarla anılması bu şiirlerin divan şiiri-halk şiiri ayrımını ortadan kaldırarak âdetâ kendine has özel bir "tür" oluşturduğunu söylemek mümkündür.⁵⁷

Kerbelâ Olayı'nın meydana geldiği yüzyıldan itibaren Hz. Hüseyin'in hayatı menkâbevî ve efsanevî bir kimlik kazanmıştır. Hz. Hüseyin'in bu yönü özellikle Şîi müellifler tarafından olağandışı özelliklerle harmanlanmış ve Hz. Hüseyin'in adı etrafında yeni inanç yapıları gelişmiştir. Ahzâb Sûresinin 33, Şûra sûresinin ise 23. âyetleri Ehl-i Beyt hakkında indirilmiş âyetler olarak kabul edilerek tefsir olunmaya çalışılmış; böylece Kerbelâ âdetâ bir kült hâline dönüşmüştür. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini konu alan eserler vermenin ve onun için mâtem tutmanın sevap kazanmaya vesile olduğu kabul edilmiştir.⁵⁸

Muharrem ayının ilk gününden başlayarak yevm-i âşûrâ olarak da bilinen onuncu gün başta olmak kaydıyla Şîîlerin Ca'ferî kolu ve diğer kolları içerisinde “şebih, tâziye” adıyla pek çok tören düzenlenmiştir.⁵⁹ Bu törenlerde özel şiirler, mersiyeler söylenmiştir. Kerbelâ Türk edebiyatının da ilgilendiği konular arasında yer almış ve bu konuda müstakil mersiyeler ve makteller yazılmıştır. Daha çok dinî tasavvufî Türk

⁵⁷ Mehmet Fatih Köksal, "Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 357.

⁵⁸ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 274.

⁵⁹ Metin And, **Ritüelden Drama Kerbelâ-Muharrem-Taziye**, s. 34-36; Ayrıca bkz. Müzeyyen Buttanrı, "Kerbelâ Olayının Azerbaycan ve Türk Tiyatrosuna Yansıması", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, 2010, s. 251-267.

edebiyatında, özellikle Alevîlik-Bektaşîlik gibi zümre edebiyatlarıyla halk, dîvân ve âşık edebiyatlarında birçok eser ve mersiye telif edilmiş; bunların bazıları manzûm veya mensûr bazıları ise manzûm mensûr karışık olarak kaleme alınmıştır. Bu eserlerden mesnevî, gazel, kasîde, rubâî, tercî-i bend, terkîb-i bend, tuyuğ, ilâhî ve koşma gibi aruz ölçüsüyle yazılanların çoğunda remel bahrinin “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbının kullanıldığı görülmüştür. Bu tarz eserlerde geçen ortak tema ise, Kerbelâ’nın kutsal bir yer olarak anılmasının yanında Ehl-i Beyt ile Kerbelâ arasında bir bütünlük oluşturma fikridir. Kerbelâ adına şiir yazan ve buradaki tarihî olayları mersiye veya ağıtla ifâde eden şâirler, manzûmelerin sonunda Kerbelâ için de duâda bulunmayı âdet edinmişlerdir. Ayrıca Kerbelâ toprağı Hz. Hüseyin ile Ehl-i Beyt’in kanını taşıdığı için kutsal sayılarak göze sürme çekilen toprak olarak da anılmıştır.⁶⁰

Mersiyelerde ölenlerin mâtemi, yakınlarının taziyesi, toplumun ileri gelen kişilerinin vefâtına duyulan üzüntüsünün belirtilmesi, din ulularının bilhassa Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve Kerbelâ şehitlerinin anılması, ölenin övülmesi, kadere boyun eğilmesi, dünyanın geçiciliğinden bahsedilmesi ve cenâze sahiplerinin metânetli ve sabırlı olmaya çağırılması gibi konular yer almaktadır.⁶¹

Din uluları için yazılan mersiyelerin birçoğu Şîî mezhebine özgü olup klasik Fars edebiyatının son yüzyıllarda daha fazla gelişen ve yaygınlaşan konularıdır. Bu mersiyelerde imamların menkabevî olayları, Kerbelâ Olayı⁶², Hz. Hüseyin’in şehâdeti ve sonrasında yaşananlar işlenmektedir. Mersiye türü, İran edebiyatında özellikle terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekliyle yazılmaya başlanmıştır. Bu şekli sayı itibariyle kasîde türü izlemiştir. Bu durum daha sonra Türk edebiyatına da yansımıştır.⁶³

⁶⁰ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 274; Ayrıca bkz. Bünyamin Çağlayan, **Kerbelâ Mersiyeleri**, Gazi Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 1997, s. 30-35.

⁶¹ Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, s. 2-3.

⁶² Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, s. 7.

⁶³ Mustafa İsen, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, s. 8.

Hız. Hüseyin ve Kerbelâ şehitleri için kaleme alınan mersiyeler Türk mersiye edebiyatında en çok işlenen ortak bir konu olması itibariyle en hacimli yere sahiptir.⁶⁴ Klasik Kerbelâ mersiyelerinin Anadolu sahasında ilk örneğinin Yazıcıoğlu Mehmed tarafından telif edildiği bilinmektedir. Sayılarında 16. ve 18. yüzyıllar arasında belirli bir artış olan Kerbelâ mersiyelerinin özellikle 19. yüzyılda çok daha fazla kaleme alındığı görülmüştür. 20. yüzyılda da yazılmaya devam eden Kerbelâ mersiyelerinin sayısı 1930'lu yıllardan sonra giderek azalmaya başlamıştır.⁶⁵

Muharrem ayının 10. gününün mâtem günü olarak kabul edilmesiyle gelenek hâline gelen bu törenler İstanbul'da Valide Han, Yıldız Han ve Vezir Hanbayrak'ta da yapılmıştır. Deste adı verilen bir cemâatin teşekkül ettiği bu törenlerde önde siyah giyinmiş çocuklar, arkasında göğüslerini döverek yürüyener, devamında zincirlerle kendilerini dövenler ve yalın kılıçlarla başlarına vuranlar, en sonda da kendi kanını dökenlere engel olmak isteyen bir değnekli grup yer almış ve bu esnâda meşalelerle etraf aydınlatılarak mersiyehânlar da mersiyelerini okumuştur. İranlılar'ın yaptığı bu törenler, bizim kültürümüzde tekkelere taşınmıştır. 16. yüzyıldan itibaren bazı tekkelerde 10 Muharrem'de aşûre pişirilip, mevlidler okunmuştur. Bu tekkelerden olan Sünbül Sinan Tekkesi'nde Muharrem'in 10. günü öğleden sonra 10 rekât namaz kılınıp, Yazıcızâde'nin mersiyesi okunmuş; Kıyâmî ve Devrânî tekkelerinde Muharrem ayının 10. gününden 30. gününe kadar çeşitli törenler yapılmış, mâtem günü aşûre pişirilip dağıtılmış ve kurbanlar kesilmiştir. 19. yüzyılda Bektâşî tekkelerinde Yazıcızâde'nin mersiyesinin okunmasına izin verilmiştir.⁶⁶ Bazı tekkelerde de Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ* adlı eseri okunmuştur. Anadolu'da yakın zamana kadar devam ettiği bilinen bu gelenek pek çok Kerbelâ mersiyesinin de yazılmasına sebep olmuştur. Kerbelâ mersiyelerinde dünyanın geçiciliği, övgü, yas, feleğe sitem ve duâ bölümleri dışında

⁶⁴ Mehmet Fatih Köksal, "Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler", s. 357.

⁶⁵ Cemil Çiftçi, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*, s.16.

⁶⁶ M. Zeki Pakalın, "Matem Ayini", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 420-421.

diğer konularda yazılan mersiyelerden farklı olarak ayrıca bir bedduâ bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde Hz. Hüseyin'in öldürülmesine neden olan kişiler için bedduâ edilmektedir. Bununla birlikte Kerbelâ mersiyelerinin Muharrem ayında yazılıp söylenmesi, Muharremiye ve Mersiye-yi Muharremiye gibi adlarla anılmasına da sebep olmuştur.⁶⁷

Kerbelâ mersiye şiirlerinin genellikle ilk beyitlerinde ve bentlerinde rastalanan ilk bölümde dünyanın kötülüğü, geçiciliği ve acımasızlığı anlatılır. Dünyanın güzelliklerinin aldatıcı olduğu vurgulanır. Hz. Hüseyin'in dünya nimetlerine meyletmediğinden bahsedilir. Övgü bölümünde mersiye yazılan kişinin övgüsüne yer verilir. Kerbelâ mersiyelerinde ise Hz. Hüseyin'in yiğitliği, faziletli oluşu ve Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın oğlu olması dolayısıyla soyunun üstünlüğü vurgulanmaktadır. Diğer mersiyelerde ölen kişinin ardından duyulan yasın anlatıldığı yas bölümünde Hz. Hüseyin'in şehit edilişi sebebiyle duyulan üzüntü, keder ve mâtem anlatılır. Bu mâteme felekler ve melekler davet edilir, daha sonra ölüm karşısında kişinin aciziyeti vurgulanır ve takdir edilene boyun eğme fikrinden bahsedilir. Şâir daha sonra feleğe sitemini dile getirilir. Burada bütün suç feleğe yüklenir. Duâ kısmında, klasik mersiyelerde olduğu gibi, ölen kişinin ardından bolca duâ edilir. Allâh'ın rahmetine muvaffak olması, cennete gitmesi temennîsinde bulunulur. Kerbelâ mersiyelerinde bu kısım yok denecek kadar az işlenir. Şâirler bu kısımda duâyı kendileri için yapıp, Hz. Hüseyin'in Hz. Peygamber'in torunu olması dolayısıyla ondan şefâat dilerler. Kadın şâirler de Hz. Fâtıma'dan şefâat isterler. Klasik mersiyelerde bedduâ bölümü yer almaz. Fakat Kerbelâ Olayı'nda Hz. Hüseyin'in öldürülmesine sebep olan, ya da bu olay karşısında herhangi bir şey yapmayanlara bedduâ edilmektedir. Bedduâ edilen kişilerin başında Yezîd gelmektedir. Yezîd'e lanet edilip edilmeme konusunda araştırmacılar arasında muhtelif görüşler olsa da, şâirlerin çoğu Yezîd'e lanet etmeyi

⁶⁷Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, s. 18.

tercih etmişlerdir. Yezîd b. Muâviye'nin dışında Şimr ve İbn-i Ziyâd da lanetlenmiş ve zulmün temsilcisi olarak görülmüşlerdir.⁶⁸

Osmanlı döneminde de Rıfâiyye, Kâdiriyye, Bedeviyye, Sa'âdiyye, Bayrâmiyye, Mevleviyye, Bektaşîyye, Nakşibendiyye, Celvetiyye, Halvetiyye, Hurûfiyye ve Safeviyye tarikatlerine mensup bazı şeyhler de Kerbelâ mersiyelerini konu edinen şiirler kaleme almıştır.⁶⁹

Türk edebiyatında Kerbelâ üzerine yazılan eserlerin bazıları mersiye türüyle birlikte maktel türünde de kaleme alınmıştır. Bunların başında Kastamonulu Şâzî olarak bilinen ancak asıl adıyla Yusûf-ı Meddah'ın⁷⁰ sade bir dille 1362'de telif etmiş olduğu "*Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin*" adlı 3034 beyitlik eseri gelmektedir.⁷¹ Yahyâ b. Bahşî'nin 1500 yılında yazdığı bilinen 976 beyitlik *Maktel-i Hüseyin*, Lâmiî'nin 989 beyitlik *Kitâb-ı Âl-i Resûl* adlı makteli, Hacı Nureddin Efendi'nin 1533-4 yılında sâde bir dille telif ettiği *Vak'a-yı Kerbelâ'sı*, Gelibolulu Câmi-i Rûmî'nin sanatlı bir söyleyişle yazdığı *Saâdetnâme'si* ile Hüzeyin Vâiz-i Kâşifi'nin *Ravzatü's-Şühedâ'sının* tercümesi olan Âşık Çelebi'nin *Maktel'i* Kerbelâ Olayı'nı ihtivâ eden önemli eserlerdir. Ancak bu makteller arasında mükemmel olarak kabul edileni ise Fuzûlî'nin "*Hadikatü's-Süedâ*" adlı eseridir. *Hadikatü's-Süedâ*, Sünnî ve Şîî çevrelerde Muharrem ayında sevilerek okunmuştur. Şeyma Güngör'ün doktora çalışması⁷² yaptığı bu eserin dünya

⁶⁸ Cemil Çiftçi, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*, s. 19-20.

⁶⁹ Kahraman Özkök, *Osmanlı Dönemi Şeyhlerinden Kerbelâ Mersiyeleri*, Revak Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 1-192.

⁷⁰ Kenan Özçelik, "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt*, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 15.

⁷¹ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, s. 275. Ayrıntılı bilgi. İçin bkz. : Kenan Özçelik, *Yusuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 31-60; Hasan Aksoy "Yûsuf-ı Meddah", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2013, C. 44, S. 20; Şâdî Meddah, *Maktel-i Hüseyin Kerbelâ Hadisesi*, Yay. Haz. Erdoğan Erbay-Selahattin Tozlu, Ed. Alemdar Yalçın-Gıyaseddin Aytaş, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 29.

⁷² Ayrıntılı Bilgi için bkz. Şeyma Güngör, *Hadikatü's-Süeda Fuzûlî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. XXIX-LIII.

kütüphanelerinde 2252'ten fazla yazma nüshası olduğu bilinmektedir. Defalarca basılan eserin manzûm parçaları ise bestelenmiştir.⁷³

Kerbelâ Olayı'nı anlatan sâde bir Türkçe ile hikâye ve roman teknikleriyle kaleme alınan eserler de bulunmaktadır. Bunlar arasında; Edhem Efendi'nin *Vak'a-i Kerbelâ'sı*, İbnurreşâd Ali Ferruh'un *Kerbelâ* adlı eseri ve *Vak'a-i Kerbelâ'sı*, Sâfi'nin *Kerbelânâme'si*, Hâlis Efendi'nin *Vak'a-i Kerbelâ'sı*, Hilmizâde Hüseyin Rıfat'ın *Hüseyin'in Radiyallâhu Anh Vak'a-i Dilsûz-ı Kerbelâ'sı*, Mehmet Nâzım'ın *Kerbelâ'sı* ve Mîr Câferzâde Mîr Mehmed'in *Kerbelâ Yankısı*, Kemâleddin Şükrü'nün *Kerbelâ: İslâm Tarihinde Nifak Hasan- Hüseyin Muâviye-Yezîd'i*, Ziya Şakir'in *Kerbelâ Vak'ası ve Kerbelâ'nın İntikamı* eserleri sayılabilir.⁷⁴

Çiftçi "Dîvân Şiirinde Kerbelâ Ağıtları" adlı çalışmasında 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadarki dîvân edebiyatında Kerbelâ konulu şiirler kaleme alan şâirleri yüzyıllara göre şöyle sıralamıştır: 14-15. yüzyıl Nesimî, Yazıcızâde Mehmed, Karamanlı Aynî; 16. yüzyıl Hayretî, Zâtî, Nureddin, Fuzûlî, Behiştî, Ubeydî, Aşkî, Vîrânî, Şemsî, Sâfi, Hâşimî, Mustafa Âlî, Seyfî, Bağdatlı Rûhî, Rahîmî.⁷⁵ 17. yüzyıl Kafzâde Fâizî, Ömer Fuâdî, Riyâzî, Sabûhî, Ferîdûn, Cem'î, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Fâsih. 18. yüzyıl Birrî, Edirneli Kâmî, Nazîm, Azbî Baba, Sezâyî Gülşenî, Cemâlî, Seyyid Yâsuf Nizâmeddin, Dımışkî, Necef, Belîğ, Hâşim, Kânî, Zarîfî, Neş'et, Beylikçi İzzet.⁷⁶ 19. yüzyıl Zekâyî, Selâmî, Refî-i Kalâyî, Salacıoğlu Mustafa Celvetî, Keçecizâde İzzet Molla, Sûzî, Müştak, Râsih, İffet Mehmet Emin, Dertli, Leylâ Hanım, Dürri, Sırrî, Şefik, Şeref Hanım, Hasan Nazîf, Aydî Hacı Mehmet Efendi, Seyrânî, Zahmî, Leskofçalı Gâlip, Lebîb, Turâbî, Osman Nevres, Ziyâ Paşa, Abdullah Sermest Efendi, Misli, Aşkî, Mustafa Rûmî, Cevâbî, Fazıl, Yenişehirli Avnî, Kâmî-i Âmidî, Kara Şemsî, Hasîrîzâde

⁷³ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 275.

⁷⁴ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s.275.

⁷⁵ Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, s. 23-80.

⁷⁶ Cemil Çiftçi, **Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, s. 80-151.

Hafız Mehmed, Gedâî, Kazım Paşa, Çermikli Zihnî, Gaffar Baba, Ali İlhamî Dede, Muallim Nâci, Osman Şems, Kâmil, Mustafa Eşref Paşa, Figânî, Şirzâd, Hakkı Beğ, İlhamî Bey, Molla Murad, Ruza, Sükûti, Kemterî, Ahmet Servet, Âdile Sultan, Edhem, Senîh-i Mevlevî, Tevfik, Tevhîde Hanım, Herseklizâde Mustafa Âsım, Ali Ferruh, Ali Hilmi Dede Baba, Hasan Tevfik.⁷⁷ 20. yüzyıl Ali Vasfî, Ruhsatî, Ceyhûnî, Vehhâc, Muallim Sa'dî, Murad Emrî, Edip Arâbî, Fennî, Mehmet Şevket, Hasan Rüşdi, Mustafa Fevzi, İbrahim Hakkı Kemâhî, Mehmed Memduh Paşa, Hıfzî, Hazmî, Abdülmâlik Hilmî, Sıdkî, Cûdî, Tokâdîzâde Şekib, Kıratoğlu Emin, Sâmî, Ali Zâkî, Ali Şâdî, Enderî, Yozgatlı Zihnî, Serbestzâde Ahmet Hamdi İskilibî, Abdî, Ahmet Remzi Akyürek, Basri Baba, Ken'an Rıfâî, Tahir Olgun, Osman Kemâlî, Muhammed Lutfî.⁷⁸

Kerbela Olayı'nın meydana getirdiği zengin malzemenin izleri musikîde de görülmektedir. Türk din musikîsinde özellikle Muharrem ayında daha önce de ifade ettiğimiz gibi, tekkelerde Kerbelâ Olayı'nı anlatan ilâhiler ve mersiyeler de okunmuştur.⁷⁹

7. AZERBAIJAN EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ

Azerbaycan edebiyatı tarihinde ilk örneklerinin 15-16. yüzyıllarda ortaya çıktığı bilinen mersiye şiirinin İslâm tarihinin başlangıç dönemindeki siyâsî ve dinî olayların üzerine oluştuğunu söylemek mümkündür. Dördüncü halife olan Hz. Ali'nin oğlu Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in ve ailesinden genel kaynaklara göre yetmiş iki kişinin Kerbelâ denilen yerde şehid edilmesi olayı mezhep farkı gözeltilmeksizin bütün

⁷⁷ Cemil Çiftçi, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*, s. 151-436.

⁷⁸ Cemil Çiftçi, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*, s. 441- 554; Türk edebiyatında Kerbelâ Literatürü için ayrıca bkz. : Ali Aksu, Kerbelâ Literatürü, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri) I. Cilt*, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 341-376; Bünyamin Çağlayan, *Kerbela Mersiyeleri*, s. 37-40.

⁷⁹ Mustafa Uzun, "Türk Edebiyatında Kerbelâ" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, s. 275; Ayrıca bkz. Mehmet Yalçın Yılmaz, *Türk Din Musikisinde Mersiyeler ve Mersiyehaneler*, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 48-57.

İslâm tarihçilerinin eserlerine yansımıştır. İslâm şâirleri ve edebiyatçıları da bu olaya kayıtsız kalamayarak Kerbelâ Olayı'nı anlatan eserler kaleme almıştır. Fars Şâiri Kâşifi'nin "*Ravzatü's-Şühedâ*", Fuzûlî'nin "*Hadîkatü's Süedâ*" adlı eserleri bu olayın anlatıldığı hacimli eserlere birer örnek teşkil etmektedir. 16. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında da Kerbelâ Olayı'nın işlendiği bir Mersiye şiiri meydana gelmiştir. Mersiyecilik, dinî bir tören olan Muharremlık merasimi denilen olayla ilgili olmuştur. 16. yüzyıla kadar yazılan mersiye şiirleri daha çok önemli büyüklerin ve kahramanların ölümünü anlatan şiirler olmuştur. Halk edebiyatında yuğ ve ağıt, dîvân edebiyatında Hâkânî'nin yazmış olduğu mersiye bunlara örnek olarak verilebilir. Ancak 16. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınan mersiye türünün neredeyse tamamı Kerbelâ Olayı'nı anlatmaktadır. Bu durumun sebebi ise şâir bir devlet adamı olan Şah İsmail Hatâyî'nin 1501-1524 yılları arasına tekâbül eden hâkimiyeti döneminde Şîliği resmî bir devlet ideolojisi hâline getirmiş olmasıdır.⁸⁰

Azerbaycan mersiye edebiyatı maktel, şebihgerdanlık⁸¹ ve nevha olmak üzere üç türde ortaya çıkmıştır. Molla Muhammed Takî ve Gülzâr Kamerî gibi şâirler, Kerbelâ Olayı'nı ilk kez şebihgerdanlık türünde anlatan şâirlerdir.⁸²

19. yüzyılda mersiye edebiyatı daha da geniş bir hâl alarak mersiye türünün *nevha*, *sînezenî*, *zencirzenî* gibi alt türleri meydana çıkmış ve bu sahada büyük eserler verilmiştir. Râci, Dehil, Hacı Rıza Sarrâf, Serrâf, Pürgem, Şüaî, Süpehrî gibi bütün eserleri yalnızca mersiye şiirinden oluşan şâirler yetişmiştir. Mersiye şiiri dil ve üslup bakımından 19. yüzyıl Azerbaycan şiirinin oluşmasında bir merhale teşkil etmiştir.

⁸⁰ Vilayet Muhtaroglu, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 3*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1993, S. 384.

⁸¹ Şebihgerdan: Kerbelâ Olayı'nı canlandıran tiyatral bir tür olup, aynı zamanda bu olayı yazıp yönetenlere de verilen isimdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. : Fikri Soysal - Hikmet Toker, *Üzeyir Hacıbeyli'nin Maarif ve Medeniyet Mecmuasındaki Beş Makalesinin İncelenmesi*, Diyarbakır, 2004, s. 13.

⁸² Mirza Resul İsmailzade, "Muasır Mersiye Edebiyatı", *Varlık Dergisi*, No: 105-2, Yaz, Temmuz-Ağustos-Eylül 1997, s. 103; Bu makale için ayrıca bkz.: Neslihan Delice, *Varlık Dergisinin Bibliyografyası ve Bu Dergide Yer Alan Halk Edebiyatı İle İlgili Yazıların Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004. s. 154-158.

Fakat mersiye şâirleri ve eserleri yayınlanmadığından ve geniş çaplı araştırmalara konu edilmediğinden Azerbaycan'da kısmen unutulmuştur. Bunda Sovyet ideolojisinin hem Azerbaycan Türkçesi hem de diğer dillerde yazılmış dinî edebiyatı yasaklamasının etkisinden söz etmek mümkündür. Bu durum neticesinde de Türk-Müslümân halklarının edebiyatlarının da daha fazla baskı gördüğü bir gerçektir. Klasik Azerbaycan edebiyatının temsilcileri arasında mersiye yazmayan şâirlere rastlamak pek mümkün değildir. Mirzâ Ali Ekber ve Sabir Girmi gibi şairler Azerbaycan ve doğu şiirinde bir öncü olarak anılana kadar mersiye şiiri yazmaya devam etmiştir. Bu durum ise mersiye şiirinin Azerbaycan'ın klasik şâirlerinin üzerindeki etkisini ve onlar için taşıdığı önemi ifâde etmektedir.⁸³ Azerbaycan edebiyatında Râci, Dehîl, Serrâf, Pürgem, Şüaî, Süpehrî gibi şâirlerin yanı sıra Abbâskulu Aga Kudsî, Kâsımbey Zâkir, Hurşidbânû Nâtûvân, Dilsûz, Abdulla Bey Âsî, Seyyid Ezim Şirvanî, Mirzâ İsmâil, Kâsir, Kumrî, Pürgem⁸⁴, Abbâs Kulı Aga Yahyavi, Rahîm Münzevî Erdebilî, Enver Erdebilî, Men'am Erdebilî⁸⁵, Abbaskulu Bakıhanov⁸⁶, gibi konusunu doğrudan Kerbelâ Olayı'ndan alan mersiyeler yazan mersiye şâirleri de bulunmaktadır.

Türk edebiyatında Kerbelâ mersiyelerinin, dîvân ve halk edebiyatı nazım şekillerinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan bir tür olarak farklı bir alanı ifade ettiğini daha önce belirtmiştik. Bu durum Azerbaycan Kerbelâ mersiyeleri için de geçerlidir. Azerbaycan edebiyatında da Kerbelâ mersiyeleri, tıpkı klâsik edebiyatımızda olduğu gibi hem klâsik üslubun gerektirdiği yöntemle kaleme alınmış; hem de Azerbaycan halk edebiyatının tür, şekil ve ölçüleriyle yazılmıştır. Azerbaycan mersiye edebiyatını, klâsik edebiyat ve halk edebiyatının dışında farklı bir alan olarak değerlendirmek mümkündür. Kerbelâ mersiye edebiyatı adı verilebilecek bu alan hem

⁸³Vilayet, Muhtaroglu, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 3**, s. 385.

⁸⁴Vilayet, Muhtaroglu, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 3**, s. 385-412.

⁸⁵ Mirza Resul İsmailzade, **Muasır Mersiye Edebiyatı**, s. 103-105.

⁸⁶ Siraceddin Hacı, "Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Râci'nin şiirlerinde Kerbelâ Fâciasının Bedîi Tasviri", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, 2010, s. 240.

Arap, hem Fars hem de Türk edebiyatlarını içine alan oldukça geniş bir edebî çevrenin mahsüllerini ihtivâ etmektedir. Günümüzde ise Güney Azerbaycan'daki Türkler tarafından yazılmaya devam eden ve hâlen varlığını devam ettiren bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

8. GÜNEY AZERBAJYCAN EDEBİYATINDA KERBELÂ MERSİYELERİ

1828 Türkmençay Antlaşması'na kadar İran'ın Türk bölgeleri, bilhassa Azerbaycan, çeşitli millet ve devletler tarafından birçok kez işgâle uğramış, hanlıklara bölünmüş ancak genelde bir bütünlük arz etmiştir. Fakat 1828 Türkmençay Antlaşması'yla bu bölgede yaşayan Türkler ve vatanları ikiye bölünmüş; Aras'ın kuzey tarafı Ruslar'ın; Aras'ın güney tarafı ise İran'ın hâkimiyetine girmiştir. Hâl böyle olunca İran Türk Edebiyatı'nın 1828 yılına kadar yani 19. yüzyılın başlarına kadar olan kısmı Azerbaycan ile birlikte ele alınmış, 1828 yılından sonraki dönemi ise “İran Türk Edebiyatı” adı altında işlenmiştir.⁸⁷ Azerbaycan Türklerinin kendilerine has edebiyatı 19. yüzyıla kadar kesintisiz devam etmiş bu yüzyılın başından itibaren Kuzey ve Güney Azerbaycan olmak üzere ikiye ayrılmıştır.⁸⁸ Azerbaycan edebiyatında Kerbelâ mersiyeleeri hakkında bir önceki başlıkta genel bilgilere yer vermiştik. *Âsî Dîvânı'nın*, 19. yüzyıl sonrası Güney Azerbaycan sahasındaki Kerbelâ mersiyeleerinin bir örneği olması ve daha özel bir alanı ifade etmesi açısından burada Güney Azerbaycan edebiyatı Kerbelâ mersiyeleeri hakkında bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Güney Azerbaycan edebiyatında Kerbelâ mersiyeleeri ya da Güney Azerbaycan Mersiye edebiyatı hakkında derli toplu bir çalışma maalesef bulunmamaktadır. Mahmut

⁸⁷ Ali Kafkasyalı, **İran Türk Edebiyatı Antolojisi I**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2002. s. 20.

⁸⁸ Mir Celâl-Firidun Hüseyinov, **Örneklerle XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı**, Haz. Kemal Yavuz-Erol Ülgen, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, s. 41; Feridun Bey Köçerli, **Azerbaycan Edebiyyatı**, C. 1, Avrasya Press, Bakı, 2005, s. 51.

Sarıkaya'nın, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı" konulu makalesi bu alanın varlığına işaret eden önemli bir çalışmadır.⁸⁹ İran'da Türkçe'nin yasak olduğu Pehlevî döneminin hemen ardından Tahran'da yazım hayatına geçen Varlık⁹⁰ dergisindeki Cevad Heyet'in mersiye edebiyatı hakkında yazmış olduğu uzun makale⁹¹ de bu alana ışık tutan bir diğer önemli çalışmadır. Heyet, bu makalede İslâm dünyasında mersiye edebiyatının daha çok Kerbelâ Olayı'yla alakalı olduğunu ifâde etmektedir.⁹²

Tezimizin asıl konusunu teşkil eden Güney Azerbaycan Kerbelâ mersiyeleleri, burada yaşayan Türkler tarafından meydana getirilen dinî muhtevâlî eserlerdir. Türk-İslâm edebiyatının sahası içerisinde Anadolu dışında farklı bir coğrafyada teşekkül etmiş olan Azerbaycan mersiye edebiyatı Güney Azerbaycan'da, özellikle Safevîlerle birlikte 16. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. Kerbelâ Olayı'nın insanlar üzerindeki derin tesiriyle Mersiye, Muharremiye ve Maktel-i Hüseyin türünde meydana getirilen eserler "Kerbelâ Edebiyatı" denilebilecek bir edebiyatın oluşumunu sağlamıştır. Türk edebiyatı içerisinde daha çok maktel türünde yazılan bu şiirler, Azerbaycan edebiyatında ise daha çok mersiye türü içerisinde Nevha, Hikâye, Sînezenî, Zencirzenî ve Şahsey (Şah Hüseyin) gibi adlarla alt türlere ayrılmıştır.⁹³

Nevha: Arapça "نوح" nevh kökünden türeyen "نوحه" nevha, ölen kişinin ardından duyulan üzüntü ve acı için söylenen mersiyelelerdir. Nevha, klasik Arap kasîdesinde bir bölümken, Azerbaycan mersiye edebiyatında bir tür hâlini alarak "ağlaşma", ya da "növhe" adıyla anılmıştır. Bu mersiyelelerde ölen kişinin iyi

⁸⁹ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", **Alevilik Araştırmaları Dergisi**, Mayıs 2012/3 Ankara.

⁹⁰ M. Rıza Heyet, "Varlık", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 523.

⁹¹ Makaleler dizisi şeklinde yayımlanan bu yazılar kitap hâline getirilmiştir: Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", **Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bakış**, C. 1, 2. Baskı, 1957, s. 246-275. Cevad Heyet ve mersiye edebiyatı hakkında ayrıca bkz. Pervane Memmedli, "Cevad Heyet'in Azerbaycan Kitabı Etrafında Düşünceler", **Cenubi Azerbaycan Edebiyyatı Meseleleri**, Bakı "Sabah", 2015, s. 242-247.

⁹² Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", s. 248.

⁹³ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 203.

özelliklerinin ön plana çıkarıldığı övgü bölümü ve duyulan acılara katlanmanın tavsiye edildiği "ezâ-sabır" bölümleri de bulunmaktadır.⁹⁴

Hikâye: Kerbelâ Olayı'nın tahkiye üslûbuyla nesir olarak yazılmasıdır.

Sînezenî: Ağır, yavaş, gamlı bir söyleyişle birlikte aynı tempoda göğse el vuruşlarıyla söylenen şiirlerdir. Bu şiirleri söylenirken göğsüne vuranlara "sînezen" adı verilir. Sînezenler, Muharrem ayında belli bir düzen içerisine girerek, "Ey şehid-i Kerbelâ es-selâmü aleyk" nidâsıyla ve şiddetle göğüslerine vurarak sokaklarda dolaşırlar.⁹⁵

Zencirzenî: Zincirlerle sırta şiddetle vurarak yürüyen gruplara eşlik eden nağmelerdir. Grup üyelerinin vecd hâlinde olduğundan acıyı duymadıkları ifâde edilse de bu yas tutma biçimi Şîî/Ca'ferî gruplar dışında diğer mezheplerde uygulanmamıştır. Kendisine zincirlerle bu şekilde vuranlara "zencirzenî" denmektedir. Bu esnâda kendisine taşla vuranlar da bulunur, bunlara ise "sengzen" adı verilir. Fakat İslâm dininin diğer mezheplerinde ölünün ardından kendisine zarar verecek şekilde yas tutmanın olmadığı bilinmektedir.

Hem zencirzenler hem de sînezenler belden yukarıları ve ayakları çıplak hâlde dolaşırlar. Âşûrâ günü saman doldurulmuş kuklalara boya ile kan lekeleri yapıp, hançer sokarlar. Bu kuklaları Kerbelâ'da şehit olanların naşı olarak sedyede taşırlar.⁹⁶ Bunu yaparken de mersiye okumaya devam ederler.

⁹⁴ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 208.

⁹⁵ Abazar Cheraghi, **İran'da Kerbelâ-Taziye ve Mersiye**, s. 238; Ayrıca bkz. Rüya Ablay, **İslâmî Türk Edebiyatında Sînezenler**, Atatürk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016, s. 4-20.

⁹⁶ Abazar Cheraghi, **İran'da Kerbelâ-Taziye ve Mersiye**, s. 238.

Şahsey: İki grubun karşılıklı dizilerek elleriyle çıplak olan göğüslerine vurup hızlı ve ritmik olarak dövünürken söyledikleri sözler, "şahsey" adını almıştır. Şahsey kelimesi Şah Hüseyin kelimesinin kısaltmasıdır.⁹⁷

İran Azerbaycanı olarak da nitelendirilen Güney Azerbaycan bölgesinde Kerbelâ mersiyeleleri son yüzyılda hâlâ varlığını açıkça sürdürmektedir. Yaklaşık kırk yıl süren Pehlevî döneminde Türk dili, edebiyatı ve kültür faaliyetlerinin yasaklanması sebebiyle Türkler mersiyelelerini, özel toplantılarda mersiye meclislerinde ana dilinde yazılan nevhaları okuyabilmişlerdir. Bu sebeple Güney Azerbaycan halkı için mersiyeleler unutulmamış ve önemi daha da artmıştır.⁹⁸

Güney Azerbaycan Türkçesi ile yazılan Kerbelâ mersiye kitaplarının başlıcaları 19. yüzyılda yazılmaya başlanmış ve 20. ve 21. yüzyılda da yazılmaya devam etmiştir. Abbâskulu Bakıhanov (1794-1847), Mirzâ Ebû'l-Hasan Râcî (1812-1876), Molla Hüseyin Mehmed Takî Kumrî, Hâc Hüseyin Kerimî, Aga-yı Şehidî (1812-1910), Hacı Rezâ Serrâf Tebrizî,⁹⁹ Nizameddîn Tofarkanlı, Seyyid Fettah Maragayî, Hacı Hüdâverdi, Dahîl Meragayî, Mehmet Emin Dilsûz, Molla Mehmet Nahcivânî, Sâfî Tebrizî¹⁰⁰, Ebû'l-Hasan Râcî¹⁰¹, Meşhedî Hasan Aga Âsî (1928-1978) gibi şâirler bu yüzyıllarda yaşamış mersiye şâirleridir. Bu isimlerden bazıları ve eserleri hakkında kısa bilgiler şöyledir:

Dahîl Meragayî: Meragalı Ahund Molla Hüseyin mersiye edebiyatının üstadı kabul edilmektedir. Kerbelâ fâciasını yedi cilt olarak yazıp neşretmiştir. Dîvânı Tebriz'de defalarca basılmıştır. Oldukça sâde Türkçe ile kaleme aldığı mersiye ve

⁹⁷ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 209.

⁹⁸ Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", s. 249.

⁹⁹ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 209.

¹⁰⁰ Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", s. 252-265.

¹⁰¹ Siraceddin Hacı, "Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Raci'nin Şiirlerinde Kerbelâ Faciasının Bedii Tasviri", s. 246.

nevhaları mersiye hânlar tarafından ezberlenmiştir.¹⁰² Ahund Molla Hüseyin'in mersiyelerinin mersiye hânlar için en muteber mersiye olduğu bilinmektedir.¹⁰³

Meragalı Ateşkede Hâc Hüseyin Kerimî: Kerimî'nin Ateşkede-yi Kerimî (Şâmil-i Sînezenî, Zencirzenî ve Növhe) adlı eseri bu türleri ihtivâ etmesi açısından önemlidir.

Hacı Rezâ Serrâf Tebrizî: Sarrâf, mersiye şâirlerinin en büyüğü ve en görkemlisi olarak bilinmektedir. Kumrî'den sonra taziyelerde mersiye en çok okunan şâir ise Sarrâf olmuştur. Onun Türkçe nevhâlardan ve gazellerden oluşan dîvânı, Tebriz ve Tahran'da basılmıştır.¹⁰⁴ Sarrâf'ın *Külliyât-ı Dîvân* adlı dîvânında ilk bölüm gazellerden oluşmaktadır. Bu gazeller Türkçe yazılmıştır. 77-85. sayfalarda ise Farsça gazeller, ikinci bölümünde ise mersiye yer almaktadır. Gazellerin sonunda *temmet* sayfası bulunmaktadır.¹⁰⁵ O mersiyelerinde İslâm ümmetini gafletten uyanmaya çağırarak, İslâmiyet'teki şehitlik makamının değerini belirtmiş ve Kerbelâ şehitlerine üzüntüsünü derinden ifâde eden mersiye yazarak onları hürmetle anmıştır.¹⁰⁶

Kumrî-i Derbendî Muhammed Takiyy: Mirzâ Mehmed Takî Kumrî olarak da anılan Kumrî, *Dîvân-ı Kâmil Kumrî (Der-Menâkıb u Mesâ'ib-i Çehârde Mâ'sûm Aleyhisselâm)* adlı eserinde ilk 51 sayfayı münâcât ve na'ttan oluşan besmele bölümüne, Farsça 19 kasîdeye ve 13 rübâîye ayırmıştır. Kasîdelerin 12 tanesi Hz. Ali, diğerleri İmam Rızâ hakkındadır. Eserin devamı tamamen Türkçe olarak yazılan Kerbelâ

¹⁰² Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", s. 256.

¹⁰³ Feridun Bey Köçerli, **Azerbaycan Edebiyatı**, C. 2, Avrasya Press, Bakı, 2005, s. 401.

¹⁰⁴ Cevad Heyet, "Mersiye Edebiyatı", 265.

¹⁰⁵ Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 210.

¹⁰⁶ Siraceddin Hacı, "Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Raci'nin Şiirlerinde Kerbelâ Faciasının Bedii Tasviri", s. 243.

Olayı'nı anlatmaktadır. Olayın nasıl geçtiği Kerbelâ'daki kişilerin ağzından söylenen şiirlerle belirtilmiştir. Bu söyleyişlerin genel adı ise "növhe" dir.¹⁰⁷

Ebû'l-Hasan Râci: 19. yüzyılda Tebriz'de dünyaya geldiği bilinen Ebû'l-Hasan Râci'nin, içerisinde Kerbelâ Olayı ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan seksen üç mersiye-sînezenînin de yer aldığı *Dîvân*'ı vardır. Hem Türkçe hem de Farsça şiirler yazan Râci mersiyelerini murabba nazım şekliyle kaleme almıştır.¹⁰⁸

Azerbaycan mersiye edebiyatı içerisinde Kerbelâ Olayı için yazılan eserlerin yanında bu olayın kahramanları için de yazılmış müstakil eserler meydana getirilmiştir. Aga-yı Şehîd-i Hüseyin Şânî'nin *Dîvân-ı Abbâsiye*'si bu türden eserlere örnektir. *Dîvân*, Hz. Ali'nin oğlu Alemdâr lakaplı Ebû'l-Fazl olarak da bilinen Hz. Abbâs için yazılmıştır.¹⁰⁹

İran Türkleri arasında yaygın olarak bilinen mersiyeleler genellikle taziye meclislerinde okunduğundan lirik, etkili ve halkın dil ve anlayışına uygun olarak söylenen şiirlerdir.¹¹⁰ Yine halkın içinden olan mersiyehânlar tarafından okunan bu mersiyeleler Kerbelâ Olayı'nda katledilenlerin, kiminin oğlu, kiminin kardeşi, yeğeni ya da amcası olması dolayısıyla anne ağzından oğula, abla ağzından kardeşe, baba ağzından evlâda gibi seslenişlerle ifâde edilmiştir. İnsanları derinden yaralayan bu trajedinin Azerbaycan mersiye edebiyatında oldukça etkili bir biçimde yaşatılması, bu türü diğer sahalarda kaleme alınan mersiyelelerden ayıran en temel özelliktir. Azerbaycan Türkçesinde kaleme alınan mersiyeleler ve bu mersiyelelerin oluşturduğu mersiye edebiyatı sâde ve samimi bir dille, halka yakın bir üslupla inşâ edilmiştir.

¹⁰⁷ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 216; Cevad Heyet, *Mersiye Edebiyatı*", 258-259.

¹⁰⁸ Siraceddin Hacı, "Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Raci'nin Şiirlerinde Kerbelâ Faciasının Bedii Tasviri", s. 246-247.

¹⁰⁹ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 216-217.

¹¹⁰ Ferzane Devletabadi, **Kaşkay Türklerinin Edebiyatı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017, s. 92.

Güney Azerbaycan'da bu edebiyatın kitaplar, kasetler, sahne eserleri vb. araçlarla oluşturulmuş bir alanı da bulunmaktadır. Günümüzde hâlâ Türkçe mersiye yazan şâirler yetişmektedir.¹¹¹ Ayrıca mersiye hânlar tarafından bir çalışma alanı olarak özellikle âşûrâ günlerinde sürdürülen mersiye okuma geleneği varlığını hâlâ devam ettirmektedir.

Âsî de Dîvânı'nda kendisinin de nevha yazdığını ve bir nevha hân olduğunu açıkça belirtmektedir.

Şefâ'at eylegilen 'Âsî'ye kıyâmetde

Olupdu bir neçe müddetdi nevha hânım ana (X/ 9)¹¹²

Ancak onun eserinde zencirzenî türündeki şiirler ve bu şiirler okunurken uygulanan ritüellere dair izler bulunmamaktadır. Eserde yalnızca bir adet sînezenî türünden şiir yer almaktadır.

Kerbelâ mersiyesinin Azerbaycan edebiyatına oldukça büyük katkısı olmuştur. Türkçe yazılan mersiye şiirleriyle birlikte Güney Azerbaycan Türkçesinin Farsça karşısında muhafazası sağlanmıştır. Millî his ve millî kültürü korumak bakımından mersiye edebiyatının ve bu sahada yazılan dîvânların önemi oldukça büyüktür.¹¹³ Âsî'nin de bu alana hizmet eden bir nevha şâiri ve nevha hân olduğunu söylemek mümkündür.

¹¹¹ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", 217-218.

¹¹² Parantez içindeki roma rakamları Âsî Dîvânı'ndaki şiir numaralarını, sayılar ise bend ya da beyit numaralarını ifade etmektedir.

¹¹³ M.E. Resulzade, Pervane Memmedli'nin **Cenubi Azerbaycan Edebiyyatı Meseleleri** adlı kitabından naklen, s. 243.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ÂSÎ'NİN YAŞAMIŞ OLDUĞU SOSYAL VE SİYÂSÎ ORTAM

Âsî'nin yaşamış olduğu 20. yüzyılın öncesinde Azerbaycan, Çarlık Rusya ve İran'ın sömürgesi durumundaydı. 19. yüzyılın başlarından itibaren de İran ile Çarlık Rusya arasındaki Azerbaycan topraklarını ele geçirme arzusu devam etmekteydi. 1813'te imzalanan "Gülistan" Antlaşmasıyla Azerbaycan'ın Kuzey toprakları Rusya'ya güney toprakları (Tebriz, Hoy, Erdebil vs.) ise İran'a bırakılmıştı. Daha sonra yenilenen bu antlaşmayla Aras nehri sınır kabul edildi ve Aras'ın güney toprakları İran'a dâhil oldu. Bölgenin Rusya kontrolünde kalan kısmı 1922'de Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında Sovyet sistemi içinde bir devlet hâline gelmişti.¹¹⁴

Azerbaycan'ın kısa tarihi yukarıdaki gibi iken Güney Azerbaycan'ın Tebriz ili ise XX. yüzyılın başlarında İran'ın siyâsî hayatında oldukça önemli bir yere sahipti. Tebrizli aydınların baskısı sonucu Muzafferüddin Şah, 1906 yılında meşrutiyeti ilân etmişti. Yerine geçen Muhammed Ali Şah meşrutiyete son vermeye kalkmış ve Tebrizliler ayaklanmıştı. Direniş sebebiyle Muhammed Ali Şah, tahttan indirilmiş ve 1909 yılında ikinci kez meşrutiyet ilân edilmişti. Fakat şahı destekleyen Ruslar, Şubat 1909'da Tebriz'i işgâl etmiş ve Sikatülislâm gibi birçok kişiyi idam etmişlerdir. Enver Paşa tarafından Kafkas harekâtı sırasında boşaltılan şehir, 1915'te Ruslar tarafından yeniden işgâl edilmiş ve 1918'de işgâlciler buradan ayrılmışlardır. Bu esnâda İngilizler'in Tebriz'i almak istemeleri üzerine Kâzım Karabekir 16 Ağustos 1918 tarihinde 11. Tümen'i Tebriz'e sevk etmiş ve 5 Eylül'de İngilizler'i püskürtmüştür. 26 Şubat 1921'de imzalanan İran-Rus antlaşmasıyla İran'a bırakılan Tebriz 26 Ağustos

¹¹⁴ Maarife Hacıyeva, **XX. Asır Azerbaycan Tarihi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun, 1994, s. V-VII; Ziya Musa Bunyatov, "Azerbaycan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1991, C. 4, s. 317-319.

1941’de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’nin işgâline uğramıştır. Tebrizli aydınlar ise Sovyet ve İran baskılarına karşı olarak özerklik isteyen Fırka-i Demokrât-ı Âzerbaycân’ı kurmuştur. Partinin gayretleriyle 12 Aralık 1945’te Azerbaycan Millî Meclisi açılmış ve Seyyid Câfer Pîşeverî başkanlığında Azerbaycan Millî Hükümeti kurulmuştur. 14 Haziran 1946’da İran hükümetiyle Âzerî Türklerinin haklarını garanti altına alan bir antlaşma imzalamışsa da İran hükümet kuvvetleri Aralık 1946’da Tebriz’e girerek Azerbaycan Özerk Cumhuriyeti’ni ortadan kaldırmıştır. Devamında sosyal olayların yaşandığı Tebriz tahrâbâta uğramış, daha sonra olayların durulmasıyla ülkenin ikinci büyük şehri hâline gelmiştir.¹¹⁵

İran’daki 1906 Meşrutiyet devriminin de etkisi dolayısıyla Âsî’nin içinde bulunduğu sosyal ortam edebî çevreyi de etkilemiştir.¹¹⁶ Çağdaş Azerbaycan edebiyatının bu tarihten sonraki durumu siyâsî olayların etkisiyle sosyal ve millî bir hale dönüşmüştür.¹¹⁷ Âsî ile aynı çağda yaşamış ve dönemin siyâsî tesiriyle eserler vermiş Güney Azerbaycan şâirlerinden bazıları şöyledir: Mehmet Hüseyin Şehriyâr (1905-1988)¹¹⁸, Halil Kızı Şems (1883-1961), Takî Rıfat, Ca’fer Hamneyi, Abdurrahman Tâlibov Tebrizî¹¹⁹. Âsî, siyâsî açıdan oldukça önemli ve hareketli bir devirde yaşamış olmasına rağmen hayatı hakkında edindiğimiz bilgilerden ve eserlerinden yola çıkarak onun devrinin siyâsî ve sosyal meselelerini eserine yansıtmadığını söyleyebiliriz. O yalnızca Ehl-i Beyt’e olan sevgisini ve hürmetini dile getirmek bu sayede Allâh’ın affına mazhar olmak maksadıyla mersiyeler yazdığını ifâde etmiştir.

¹¹⁵ Ali Sinan Bilgili, “Tebriz”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2011, c. 40, s. 220.

¹¹⁶ Mehmet Kanar, **Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi**, Say Yayınları, İstanbul, 2013, s.189.

¹¹⁷ Mehmet Emin Resulzade, **Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı**, Milli Azerbaycan Neşriyatı, Berlin, 1936, s. 5.

¹¹⁸ Maarife Hacıyeva, **XX. Asır Azerbaycan Tarihi**, s. 185.

¹¹⁹ Esmira Fuad Şükürova, “Güney Azerbaycan Edebiyatında Modernleşme Aşamaları”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, 2014 Ağustos, c. 1, S. 3, s. 9-10.

1.2. ÂSÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Asıl adı Meşhedî Hasan Aga Âsî olan ve şiirlerinde Âsî mahlasını sıkça kullanan şâir hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılamamıştır. Ancak İran'da yer alan bir sitede¹²⁰ onun hayatı hakkında bir takım bilgiler yer almaktadır.

Hasan Aga Âsî Tebriz'in en etkili âşûrâ şâirlerinden olup 1927 / (1306 Hicri-Semsi) yılında Hacı İsmâil Nobar Çarşısı'nda dünyaya gelmiştir. Gençlik yıllarında da Tebriz'in kapalı çarşısında çalışmıştır. İmanlı ve tutucu bir ailede terbiye gördüğü bilinen Âsî edebiyata olan ilgisi sebebi ile mersiye şiirleri yazmaya başlamış; yeteneği, üstün ahlakı ve terbiyesi sâyesinde Tebriz'in şiir ve mersiye heyetlerinde aranan bir isim hâline gelmiş ve 30 yaşında ilk dîvânını çıkarmıştır. Yakın arkadaşlarından olan Üstad Abed onunla ilgili şöyle demiştir: *"Onu size tasvir etmek istersem, alçak gönüllü, dine bağlı, hoşgörülü, İslâmî ve insânî ilkelere bağlı, sadâkat ve fedâkârlık örneği, az ve öz konuşan ve daha çok düşünen bir şâirdir. Bu özellikler onu Âsî yapan özelliklerdir. Bu özellikler sâyesinde arkadaşları arasında sevilen ve saygı duyulan bir insan hâline gelmiştir. Âsî'nin hayatındaki ve karakterindeki en ince nokta alçak gönüllü olmasıdır. Ne yazık ki, bugün dinî şâirlerimiz arasında daha az bilinmektedir."* Üstad Abed, Âsî'nin son dönemindeki bu özelliğini şöyle açıklamaktadır: *"Onun yazdığı mersiyeler halk arasında büyük bir ilgi ile dinlenirdi. Mersiye heyetleri ve meclislerinde onun yazdıkları diğer növhe (mersiye) okuyanlar tarafından kaynak olarak kullanılırdı. Buna rağmen hiç bir iddiası yoktu ve sâdece istenirse ve gerekirse yazdıkları hakkında konuşurdu ve anlatırdı. Onun şiirleri çok sâde ama aynı zamanda da kendine has bir*

¹²⁰<http://www.nobar1.ir/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%AA%D8%A7%D9%87-%D8%A8%D9%87-%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%88-%D8%A7%D8%B4%D8%B9%D8%A7%D8%B1-%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%88%D9%85-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%A2/Tarih: 08.02.2019- Saat: 21: 10>

güzelliği vardı." Bu ifâdenin ardından Abed, Âsî 'ye ait olduğu bilinen alttakı beyitte cinas sanatını ustalıkla kullandığını da ifâde etmiştir.¹²¹:

اگر چه معصیتیم قویمیوب آبرو منده

دخیل دوشموشم اما بیر آبرومنده

Eger çi ma'siyyetim kıymıyup ab-rû mende

Dahîl düşmüşem ammâ bir ab-rû-mende

Üstad Abed, hayatta olduğu sürece onunla iletişim kurabilme zevkine sahip olduğunu ama onun şiirlerinin kalitesinden aslâ söz etmediğini ve şiiriyle ilgili herhangi bir tartışma olursa bile alçak gönüllülükle "Ben sâdece Ehli Beyt'e minnetimi sunmak için şiir yazıyorum." dediğini belirtmektedir. Şiirlerinin bir başka özelliği de dertleri ve sıkıntıları örtülü ama zarif şekilde, ifâde etmesidir. Âsî "*Bazı dertler ve sıkıntılar var ki, söylenmez ve söylenirse bile üstü kapalı olmalıdır.*" görüşünü benimsemiştir.

Bütün bu bilgiler dışında Âsî'nin edebî kişiliğine dair herhangi bir bilgi bulunamadığından ilgili bilgileri Dîvân'daki şiirler doğrultusunda tesbit etmeye çalıştık. O, nevha yazan bir nevhahân olduğunu dîvânında yer alan aşağıdaki beyitlerde açıkça ifâde etmiştir:

‘Âşî nevha yaz aĝla, gel fiĝân u feryâda

Ƙoy sene ħarâm olsun ħörd u ħâb dünyâda

Gözyaşun verer muflak ħôş netice ‘uqbâda

Nevha yazmaĝın ecri âĥiretde rıdvândı (XV/ 16)

¹²¹ <http://www.nobar1.ir/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%AA%D8%A7%D9%87-%D8%A8%D9%87-%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%88-%D8%A7%D8%B4%D8%B9%D8%A7%D8%B1-%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%88%D9%85-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%A2/> **Tarih:** 08.02.2019- **Saat:** 21: 10

*Nevkerün ‘Āṣī ‘Alī bir ‘ömrüdür ister ıla
İstemezdi sen bülürsen çoḡ düşüpdür müşgile
Müsteḥakkdur virgilen koyma dahī gelsün dile
Her zemān bezm-i ḡamunda eyler āḥ u zār oḡul (XXVII/10)*

*Şefā‘at eylegilen ‘Āṣī’ye kıyāmetde
Olupdu bir neçe müddetdi nevḥaḥ ānım ana (X/9)*

Âsî'nin mütevâzi ve alçak gönüllü olduğunu ifâde eden bir diğerk beyit ise şöyledir:

*Bu āsitānede ‘Āṣī ki kelbden kemdür
Velīk kıymeti vardur seg-i mu‘allemdür (LIX /61)*

Bu beyitte adetâ köpekten dahi değersiz olduğunu fakat kendisini kıymetli kılan şeyin eğitilmiş bir köpek konumundan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Buradan onun öğrenmeye ve bilgiye daima açık istekli bir şâir olduğunu anlamak mümkündür.

Âsî eserinde diğerk şâirlerlerden de bahsederek onlarla kendisini kıyaslamaktadır. Hatta bir beyitinde kendisini Sa'dî ile bir tutarak "zamanın Sa'dî'si" olduğunu belirtmektedir. Kendisini Sa'dî ile bir tuttuğunu ifade ettiğı bölümler aynı zamanda Dîvân'daki tefahür kısımlarıdır:

*‘Āṣī’yi vu Sa‘dī-yi zemān senden yeten te ‘yīdile
Bu şerḥ-i ḥālī yazdılar bir yerde bu ümmīdile
Cān tapşuran sâ‘atde sen ḥōṣnūd eyle bir dīdile
Ḥōṣ-ḥāl u āsān cān vere bu iki nevker ḡardaşım (XLV/15)*

Sa‘dī-yi zemān ‘Āṣī’ye Ḥakk’dan nazār oldu

‘İllet odı bu sözde bu kıadarı eşer oldu

Vāk‘ada bu eş ‘āra sebep renc-ber oldu

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye (LVIII/15)

Aşağıdaki beyitlerde de Âsî ile aynı yüzyılda yaşamış olabileceğini tahmin ettiğimiz Takî isimli bir nevhahânile Hz. Hüseyin’in kabrini ziyaret etme arzusunda olduğunu ifâde etmektedir:

Himmet eyle ‘Āṣîkenāre sen

Ḳoyma pā ḥaṭṭ-ı mustaḳīmden

Ḳorḥ o ḥālet-i iḥtiẓārīden

Havl-i ḥıṣr u nār-ı cahīmden

Bir de bu Ḥüseyn’ün ziyāretin

İste Āl-i Ḥudā-yı Kerīm’den

Ḳismet eyliye ta bu il sene

Ḳardaşun Taḳî nevhahānīle (XXIII/12)

Âsî’nin dininin İslâm olduğunu, Hz. Peygamber’in peygamberliğini kabul etmiş olduğunu ve Hz. Ali’ye ve Hz. Ali’nin soyundan gelen on bir imama bağlılığını açıkça ifâde ettiği beyitler şöyledir:

Muvaḥḥidem özüim İslām dīn dīnimdür

Senün ḥelāl u ḥarāmın benim yaḳīmimdür

Peyember’in bülüsen ḳā‘ilem nübüvvetine

İnanmışam tehī dilden ‘Alīvelāyetine

O sülbden gelen on bir imāma evvelden

İmāmetine muḳirram hamusının dilden (I/16-18)

Bu kabirler olacaq Şīye ziyâret-gâh

Maqam-ı türbetini gıpta eyler ‘arş-ı İlâh (LIX /151)

Âsî'nin Şîliği benimsemiş olduğu yukarıdaki beyitlerden olduğu gibi onun adından da açıkça anlaşılmaktadır. Adında geçen Meşhedî ifâdesi İran'ın Horasan eyâletinin merkezi olan Meşhed'deki İmam Rızâ'nın "Harem-i Mutahher-i İmam Rezâ" adıyla da bilinen türbesini ziyâret etmiş kişilere verilen bir isimdir.¹²²

Âsî, Kerbelâ Olayı'nı şiirlerinde işleyerek iki cihan saâdetini elde etme arzusundadır. Ayrıca o, Hz. Hüseyin için yazdığı nevhaları onun şefâatine erişmek için kaleme aldığını belirtmektedir. Bu fikrini ifâde ettiği beyitlerden bazıları şöyledir:

‘Âşî bu şehün yazdın gâminî

Sûz-ı dilile ağlar gözile

Vâzıhdı bu söz koymaz seni

Şeh haşra gelesen kara yüzile

Himmet eylesen ecrün alasan

Her iki cihân bir bu sözile

Yâ Rab bülürem başa yetüşüp

Başımda olan taqdir ölürem (LXXX/13)

Şefâ‘at eylegilen ‘Âşî’ye kıyâmetde

Olupdu bir neçe müddetdi nevhañ ģânım ana (X/9)

¹²² Recep Albayrak Hacaloğlu, *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu (Güney Azeri Sahası Derleme Deneme Sözlüğü)*, Ankara, 1992, s. 195.

Âsî 1979 / (1358 Hicrî-Şemsi) yılında vefât etmiş ve Tebriz'deki Bagaiye Mezarlığı'na gömülmüştür.¹²³ İran'daki Bagaiye Mezarlığı'na gidilerek mezarlık görevlisine Âsî ve ailesi hakkında bilgi olup olmadığı sorulmuştur. Görevli, Âsî'nin mezarını onun hakkında araştırma yapmak isteyen üniversite öğrencilerinin dışında kimsenin ziyâret etmediğini belirtmiştir. Mezarlıkta başka bir akrabası olup olmadığı sorulduğunda ise amcasının oğlunun mezarı olduğunu söylemiştir. Âsî'nin kabrinin olduğu bölüm yeniden düzenlendiği için kabrinin 2019 yılındaki hâli mezar taşı olmayan boş bir kısım olarak görülmektedir. Ancak amcasının oğlu olarak söylenen kişinin de mezar taşıdaki soyadı uyuşmamaktadır. Bu sebeple Âsî'nin Tebriz'de yaşayan herhangi bir akrabasına ulaşılammıştır.¹²⁴

1.3. ÂSÎ'NİN ESERLERİ

Dîvân

İran Milli kütüphanede¹²⁵ 244. numarada yer alan ve çalışmamızın konusunu teşkil eden nüshada eserin ilk cildi olduğu ibaresi yer almaktadır. Benî Hâşimî Yayınevi tarafından eserin ilk cildi tıpkıbasım olarak 1998 yılında yayınlanmıştır.¹²⁶ Benî Hâşimî baskısındaki bilgiler neticesinde de Âsî'ye ait *Âsî Dîvânı* II ve *Âsî Dîvânı* III olmak üzere toplam üç ciltlik dîvânı olduğu anlaşılmıştır. *Âsî Dîvânı*'nın I. ve II. cildi yine aynı yayınevi tarafından tıpkıbasım olarak basılmıştır. Ancak ikinci cildin sonunda

¹²³ - <http://www.nobar1.ir/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%AA%D8%A7%D9%87-%D8%A8%D9%87-%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%88-%D8%A7%D8%B4%D8%B9%D8%A7%D8%B1-%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%88%D9%85-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%A2/>**Tarih:** 08.02.2019- **Saat:** 21: 10

¹²⁴ Âsî'nin kabrinin yer aldığı Bagaiyye Mezarlığı'ndaki kabrinin olduğu kısma ait fotoğraflara çalışmamızın sonunda yer verilmiştir.

¹²⁵ Âsî Dîvânı, İran Milli Kütüphane, No. 244.

¹²⁶ Âsî Dîvânı, Benî Hâşimî Yayınevi, Tebriz, 1998.

yakında üçüncü cildinin basılacağından bahsedilse de dîvânın üçüncü cildine rastlanılamamıştır.

Dîvân-ı Âsî I: Tezimizin konusu olan bu eser bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Dîvân-ı Âsî II.: “*Dîvân-ı Âsî Cild-i Dovum*” adıyla Benî Hâşimî Yayinevi tarafından İran'da tıpkıbasım olarak basılan bu eserin 1. cildin farklı bir nüshası olduğu anlaşılmıştır. Bu cilt de tıpkı birinci ciltte olduğu gibi “münâcât” bölümüyle başlamaktadır. 201 sayfadan oluşan bu eserdeki şiirler 91 başlıktan müteşekkildir. İlk ciltte olduğu gibi ikinci ciltte de başlıkların tamamı Farsça olarak yazılmıştır. Şiirlerin bütünü Türkçedir. Münâcât, Vedâ-yı İmam Hüseyin gibi bölümlerin bu ciltte de yer alması bu cildin birinci cildin devamı olmayıp, konunun farklı şiirlerle müstakil olarak tekrar işlendiğini göstermektedir. Bu ciltte nevha türünden şiirlerin yanında sînezen türündeki şiirlere de yer verilmiştir. “*Sinezen-i Hazret-i Zehrâ Selamullâhu Aleyhâ*”. Eserin sonunda ilk ciltte olduğu gibi *İmam Süccâd*, *İmam Sâdık*, *İmam Cafer*, *İmam Rızâ* gibi Şîâ imamları için yazılan nevhalara da yer verilmiştir. İkinci cildin basıldığı bu kitabın ilk sayfasında müellif “Merhum Meşhedî Hasan Âsî” ibaresi ve 1998 / (1377) neşir tarihi yer almaktadır.

Dîvân-ı Âsî III: Bu eserin basılıp basılmadığını tam olarak tespit edemedik.

Ayrıca Âsî'nin başka bir eserinin olduğuna dair bir bilgiye de rastlamadık.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. *DÎVÂN-I ÂSÎ* (I. CİLT)

2.1.1. Eserin Adı

Tezimizde esas aldığımız nüsha olan İran Milli kütüphanesi'nde 244 numarada kayıtlı olan nüshanın¹²⁷ başında "Bismillâhi Teâlâ" ifâdesi ve "Cild-i Evvel" ibaresinin hemen ardından "*Dîvân-ı Âsî*" başlığı yer almaktadır. Benî Hâşimî baskısında da eser *Dîvân-ı Âsî* adıyla yayımlanmıştır. Müellif nüshasının tesbit edilemediği eserin müstensih nüshalarında adının "*Dîvân-ı Âsî*" olduğu açıkça belirtilmiştir. İran Milli Kütüphanesi'ndeki nüshanın müstensihinin Rehmân Dilferâgî olduğu Âsî Dîvânı'nın sonunda "*Nevîsende Rehmân Dilferākî / (Yazan Rehmân Dilferâgî).*" şeklinde yer almaktadır:

Ayrıca çalışmamızda esas aldığımız İran Milli Kütüphanesi'ndeki nüshanın sonunda da "Temâm Şod Cild-i Evvel *Dîvân-ı Âsî*" ibaresi yer almaktadır. Burada da eserin adının "*Âsî Dîvânı*" olduğu tekrar edilmiştir.

2.1.2. Eserin Türü

Eser mersiye türüne ait şiirlerden oluşmaktadır. Ayrıca mersiye'nin alt türlerinden olan nevha ve sinezenî türünden manzûmeler de yer almaktadır. Bu türlerin dışında halk edebiyatının bir türü olan ve bizdeki ninninin karşılığı olan iki adet de "lây" yer almaktadır. Klasik dîvân tertibinin dışında olan bu dîvânın genel itibarıyla Kerbelâ Olayı'nı anlatan mersiye'lerden oluştuğundan türünün de mersiye olduğunu söylemek mümkündür.

¹²⁷<http://dl.nlai.ir/UI/Search/BasicSearch.aspx?HomeQuery=%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86%20%D8%B9%D8%A7%D8%B5%DB%8C&AllFields=true&InnerSearch=false&Fazi=false&type1=0&SelectField=-1&HasDigital=0&Index=home> erişim : 16.2. 2021, 14.55

2.1.3. Eserin Telif Sebebi

Meşhedî Hasan Aga Âsî, eserinde Allâh'ın varlığını birliğini ve O'nun gönderdiği Peygamber'in nübüvvetini kabul ettiğini, Hz. Ali'nin soyundan gelen On İki İmam'a tâbi olduğunu belirtmektedir. Âsî, Ehl-i Beyt'e olan hürmetini ve sevgisini sunmak için nevha yazdığını dile getirmektedir. Çünkü Ehl-i Beyt için nevha yazmanın karşılığının âhirette Allah'ın rızâsı (rıdvân), yani cennet hayatı olduğunu aktarmaktadır:

‘Âşî nevha yaz ağla, gel fi ġân u feryâda
Koy sene harâm olsun ħörd u ħ’âb dünyâda
Gözyaşun verer muflak ħôş netice ‘uqbâda
Nevha yazmağın ecri âhiretde rıdvândı (XV/16)

Âsî Dîvânı'nın sonunda da "Dîvân-ı Aga-yı Meşhedî Hasan Aga Âsî'nin birinci cildi bazı növhehânların ricâsı üzerine yayınlanmıştır. Ezâ (üzüntü, yas, mersiye) meclislerinde herkes kullanabilsin ve bu hüznü hikâyenin geri kalanı ikinci ciltte yayınlanacaktır." şeklinde tercüme ettiğimiz Farsça ifâde yer almaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere bu dîvân mersiye meclislerinde okunmak üzere mersiye hânların ricâsı üzerine telif edilmiştir. Devamında ise yine, "Umarız ezâ meclislerinde kitabın yazarı ve buna sebep olan kişi Aga-yı Hacı Golam-i Aga Bagirzâde'yi unutmazsınız ve hayır duâlarınızı ona ithâf edersiniz." anlamında Farsça bir ifâde vardır.

2.1.4. Yazılış Yeri ve Tarihi

Elimizde bulunan İran Milli Kütüphane'de taş baskı olarak 244 numarada kayıtlı olan eserin giriş kısmındaki ilk sayfada yer alan bilgilerden eserin İran'da Tebriz Bazar

Mescid Camii'nde yazıldığı ve Dîvân'ın sonunda yer alan hicri-şemsi 1333 senesinden de eserin 1954 yılında yazıldığı anlaşılmaktadır.

2.2. ÂSÎ DÎVÂNI'NİN ŞEKİL, TÜR, DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.2.1. Âsî Dîvânı'ndaki Nazım Şekilleri

Âsî Dîvânı'nda yer alan bütün manzûmeler Kerbelâ Olayı'nı ve Kerbelâ'da şehit edilenlere duyulan acıyı ve üzüntüyü anlatmaktadır ve eserdeki manzûmelerin hemen hemen tamamının türü mersiye'dir. Dîvânda kullanılan nazım şekilleri ise mesnevî, gazel, murabba, müsemmen ve müseddestir. Bu şekilleri ayrı başlıklar altında incelemenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

2.2.1.1. Mesnevî

Sözlük anlamı "ikişer ikişer, ikili" olan mesnevî, nazım birimi olarak her beytin dizelerinin kendi aralarında uyaklı, aruz kalıplarının kısa bahirleriyle yazılan uzun nazım biçimidir.¹²⁸ Dîvân'da I, VI, XXXIX ve LIX numaralı manzûmeler mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. İlk mesnevî münâcât bölümüyle başlamaktadır. Devamında ise Kerbelâ Olayı anlatılmıştır. VI ve LIX numaralı mesnevî nazım şekliyle yazılan manzûmelerin içerisinde ayrıca gazel ve kasidelere de yer verilmiştir. Bu gazel ve kasidelerin bazılarında mahlas bulunmamaktadır. Mahlas devam eden mesnevînin son beytinde yer almıştır. Eserde bu şekilde yer alan gazel ve kasideler ayrı birer manzûme olarak değerlendirilmiş ve ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

¹²⁸Cem Dilçin, *Cem Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s.167; Kurnaz, Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013. s. 467; Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Kartal, *Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2003, s. 21; İsmail Ünver, "Mesnevî", *Türk Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II -Divan Şiiri-*, C. LII, S. 415, 416, 417, Ankara, 2011, s. 430-563.

2.2.1.2. Kasîde

Kasîde kelime anlamı itibariyle bir nazım şeklinden çok nazım türünü karşılamaktadır. Edebî bir terim olarak ifade edildiğinde ise bir matla beyitinden sonra ilk mısraları serbest, ikinci mısraları ise matla beyitiyle kafiyeli olan ve aynı aynı vezindeki tek kafiyeli beyitlerle belirli bir maksatla yazılan şiir şeklidir.¹²⁹

Âsî Dîvânı'nda kasîde nazım şekliyle yazılan şiirlerin numaraları ise şöyledir: V (35 beyit), XVIII (39 beyit), XXIV (21 beyit), XLIX (51 beyit), LV (41 beyit), LXIII (39 beyit), LXX (18 beyit). *Dîvânda* yedi adet kasîde yer almaktadır.

2.2.1.3. Gazel

Sözlük mânâsı olarak "kadınlarla sevgi üzerine konuşmak" olan gazel nazım terimi olarak kâfiye örgüsü aa ba ca... olan nazım şeklinin adıdır.¹³⁰ Gazel şeklinin ilk ortaya çıkışı Arap şiiridir. Daha sonra Fars şiirine geçerek bağımsız bir nazım biçimi halini almış ve oradan da Türk edebiyatına geçmiştir.¹³¹ Fars edebiyatında ve Arap edebiyatında ilk dönem gazellerde şâirler mahlas kullanmamışlardır.¹³² *Âsî Dîvânı*'nda da mahlasın yer almadığı gazeller de bulunmaktadır. *Âsî Dîvânı*'nda gazel nazım şekliyle yazılan şiirlerin numaraları ise şöyledir: VII (8 beyit, mahlas beyti yok), VIII (7 beyit, mahlas beyti yok), IX (8 beyit, mahlas beyti yok), X (9 beyit), XXXII (15 beyit), XXXIII (13 beyit), LX (9 beyit, mahlas beyti yok), LXI (9 beyit, mahlas beyti yok), LXII (15 beyit, mahlas beyti yok), LXIV (12 beyit). *Dîvân*'da on adet gazel yer almaktadır.

¹²⁹ Kurnaz- Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, s. 171-172.

¹³⁰ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2006. s. 17; Cem Dilçin, "Gazel", *Türk Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II -Divan Şiiri-*, C. LII, S. 415, 416, 417, Ankara, 2011, s. 78-247.

¹³¹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, s.19; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 2005. 105.

¹³² Cem Dilçin, *Cem Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 104.

2.2.1.4. Murabba

Sözlük anlamı "dört şeyden oluşan, dörtlük" olan murabbanın nazım terimi olarak anlamı ise ilk bendi kendi içinde, diğer bendlerin son mısraları daima ilk bendle kâfiyeli olan dört mısralık bendlerden müteşekkil kâfiyeli nazım şeklidir.¹³³ Murabbanın son mısraında müellifin mahlası yer almaktadır.¹³⁴ Müzdevic ve mütekerrir olmak üzere iki türden müteşekkildir.¹³⁵ Murabba nazım şekli *Âsî Dîvânı*'nda ilk bendi bir beyit olan ve diğer bendlerin son mısrası bu beyitle aynı kâfiyede olan nazım şekillerine rastlanmaktadır. Bu nazım şekillerinin 11 heceden uzun ve aruz vezniyle yazılmış olmalarından dolayı halk edebiyatı nazım biçimi olan koşmadan ayrılmaktadır. Bu şiirlerin kâfiye düzeni genellikle aa bbba ccca ddda ...şeklindedir.

Ayrıca Azerbaycan edebiyatında bu şeklin karşılığı olabilecek herhangi bir nazım biçimine rastlanmamıştır. Ancak dörtlük olarak tanımlanan nazım şeklinin Azerbaycan klasik nazmında ve âşık şiirinde çok kullanılan nazım biçimi olduğu bilinmektedir. Azerbaycan şiirinde dörtlüğün murabba, koşma, geraylı gibi türleri bulunmaktadır. Çağdaş Azerbaycan şiirinde dörtlüğün aaaa, aaab, aaba, abab, aabb, abcd, aaba gibi sekiz çeşidinden istifade edilmektedir.¹³⁶ Ayrıca murabba nazım şeklinin tâziye meclisleri için daha uygun olduğu bilinmektedir. Tâziye meclisinde murabbayı yüksek sesle okuyan kişinin her bir bendi okumasından sonra meclisteki diğer kişiler, bendin ilk beyitini nakarat gibi tekrar etmektedirler. Buna "ayak uydurma" denmektedir.¹³⁷ Âsî'nin şiirlerindeki çoğu murabba tek bir beyitle başlamaktadır. Bentlerin son mısrasıyla kâfiyeli olan bu beyitlerin, her bendin okunuşundan sonra nakarat gibi tekrar edilmek üzere yazıldığı sonucuna varmak mümkündür.

¹³³ Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Ankara 2013, s. 219.

¹³⁴ Maarife Hacıyeva, Celal Tarakçı, Şahin Göktürk, **Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun 1995, s. 151.

¹³⁵ Tahirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lugatı**, Neşre Haz. Kemal Edip Kürkcüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.103.

¹³⁶ Maarife Hacıyeva vd. , **Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, s. 53.

¹³⁷ Sirâceddin Hacı, "Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Raci'nin Şiirlerinde Kerbelâ Faciasının Bedii Tasviri", s. 247.

Kâfiye, vezin ve mısra sayısının özellikleri bakımından ve son bentlerde Âsî'nin mahlasının yer almasından bu tarz manzûmelerin şekline en yakın şeklin murabba olduğu kanaatindeyiz. Bu sebeple Dîvân'daki bu tarz şiirleri murabba adı altında değerlendirmeyi uygun görüyoruz. Murabbaların çoğunda başlangıç bendi bulunmayıp birer beyit yer almıştır. Metinde bu beyitler ayak uydurma ve konuya geçiş beyitleri olarak ele alınmış ve numaralandırmaya manzûmenin ilk bendinden başlanmıştır. Dîvân'da kırk sekiz manzûmenin nazım şekli murabbadır. Bu sebeple eserde en fazla başvuru nazım şeklinin murabba olduğunu söylemek mümkündür. Son mısrası aynen tekrar eden mütekerrir murabbalar da yer almaktadır. Eserde murabba nazım şekliyle yazılan manzûmelerin numaraları şu şekildedir: II, III, IV, XI, XII, XIII, XV, XVI, XIX, XX, XXI, XXII, XXV, XXVI (Mütekerrir murabba), XXVII, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXIV, XXXV, XXXVI, XL, XLI, XLII, XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, LI, LIII, LVI, LVII, LVIII, LXVII, LXVIII, LXIX, LXXI, LXXIII, LXXV, LXXVII, LXXIX, LXXXI, LXXXII, LXXXIII, LXXXIV, LXXXV.

2.2.1.5. Müsemmen

Sekizli, sekişerli gibi anlamlara gelen müsemmenin nazım şekli olarak tanımı ise ilk bendi kendi içinde ilk bendin diğer mısraları ilk bentle kafiyeli aynı vezinde sekizer mısradan ve en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir.¹³⁸

Dîvân'da XIV(11 bent), XXIII (12 bent), XXX (10 bent), XXXVII (14 bent), XXXVIII (13 bent), XLII (14 bent), L (20 bent), LII (12 bent), LIV (12 bent), LXV (9 bent), LXVI (10 bent), LXXII (13 bent), LXXIV (11 bent), LXXVI (14 bent), LXXVIII (10 bent), LXXX (13 bent) olarak numaralandırılan şiirler müsemmen nazım şekliyle yazılmıştır. Murabba'dan sonra eserde en fazla başvuru nazım şekli müsemmendir.

¹³⁸ Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara 2013, s. 321.

2.2.1.6. Müseddes

Arapça altılı, altışarlı gibi anlamlara gelen müseddes bir nazım şekli olarak her bendinin altışar mısradan gelen manzûme olarak tanımlamak mümkündür.¹³⁹

Âsî Dîvânı'ndaki 19 bentten oluşan XVI numaralı manzûme müseddes nazım şekliyle yazılmıştır. Bu manzûme aynı zamanda bir mütekerrir müseddestir. Türü ise lay laydır.

2.2.2. Vezin

Âsî Dîvânı'ndaki manzûmelerin çoğu aruz vezniyle yazılmıştır. Eserde hece ölçüsüyle yazılan şiir bulunmamaktadır. Bazı şiirlerin ise şekil olarak belirli bir nazım şekliyle yazılmalarına rağmen herhangi bir vezne uymadıkları görülmüştür.

2.2.2.1. Aruz Vezniyle Yazılan Şiirlerin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı

Âsî Dîvânı'nda 8 ayrı bahir ve 17 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Dîvânda en çok kullanılan bahirler ise remel ve hece bahirleridir. Eserde aruz kusurları oldukça fazladır. Bu sebeple şâirin aruz veznini kullanmada başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Eserde aruzla yazılan şiirler yanında herhangi bir ölçüye uymayan şiirler de mevcuttur. Aşağıdaki tabloda eserde kullanılan aruz bahirlerinin ve kalıplarının nazım biçimlerine göre dağılımına yer verilmiştir.

Bahirler	vezinler	Mesnevi	Murabba	Gazel	Müsemmen	Müseddes
Hece	<i>Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün</i>		2	3		
	<i>Mef'ûlû Mefâ'îlû Fe'ûlûn</i>				2	
	<i>Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlûn</i>		3			

¹³⁹ Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, s. 289.

	<i>Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün</i>		1			
	<i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün fa'ülün</i>		2	1		
	<i>Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü fe'ülün</i>		5/1			
Remel	<i>Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilün</i>		12			
	<i>Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilün</i>		1		2	
	<i>Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün</i>		6			
	<i>Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün</i>		1			
Recez	<i>Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün</i>		4			
	<i>Müstef'ilün Müstef'ilün</i>				1	
Münse rih	<i>Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün</i>		2			
Muzar i	<i>Mef'ûlü Fâ'ilātu Mefâ'ilü Fâ'ilün</i>		2	3		
Mücte z	<i>Mefâ'ilün fe'ilātün mefâ'ilün fe'ilün / Fa'lün</i>	4		9		
Kamil	<i>Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün</i>				2	
Seri	<i>Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün</i>					1

Tablo 1: Âsî Dîvânı'nda aruz bahirlerinin ve kalıplarının nazım biçimlerine göre dağılımı.

2.2.2.2. Serbest Ölçü ile Yazılan Şiirler

Âsî'nin yaşadığı dönem olan 20. yüzyılda Azerbaycan edebî sahasında yazılan şiirlerde serbest tarzda şiir yazmanın yaygınlaştığı bilinmektedir.¹⁴⁰ Âsî de Dîvânı'nda serbest tarzda şiirlere yer vermiştir. Âsî'nin serbest şiir olarak değerlendirilebilecek şiirleri dîvânda XI, XV ve LXXXV numaralı murabba şeklindeki manzûmeler ve müsemmen nazım şekliyle yazıldığı görülen XIV, XXV, XXXVII, XLII, L, LII, LIV, LXV ve LXXVI numaralı manzûmelerdir. Belli bir nazım şekline aitmiş gibi görünen bu şiirleri ölçsüz-uyaklı¹⁴¹ şiirler olarak değerlendirmek mümkündür.

2.2.3. Kâfiye ve Redif

Vezin ve kâfiye, şiiri şiir yapan en önemli özelliklerdir.¹⁴² Vezinli ve kâfiyeli söz mânâsına gelen şiirde kullanılan kâfiye çeşitli türlere ayrılmaktadır. Âsî de Dîvânı'ndaki şiirleri oluştururken bazı kâfiye türlerinden yararlanmış ve rediflere yer vermiştir.

2.2.3.1. Yarım Kâfiye

Bir tek sesin (harfin) benzerliğine dayanan kâfiyeye verilen addır.¹⁴³ Âsî Dîvânı'nda yarım kâfiye kullanılan beyitlerden bazıları şöyledir:

Görende bir bele lutfu 'Azîz Bathâ'dan

Kesildi şabr u tüvânâ o teşne sakķādan (I/170)

Zîbeski yara vurup yara üsten ehl-i cefā

Ki vursan el dağılur bend bendiden a'zā (I/ 232)

¹⁴⁰ Maarife Hacıyeva vd. , *Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, s. 190.

¹⁴¹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 387.

¹⁴² Tahirü'l-Mevlevi, *Edebiyat Lugatı*, s. 139.

¹⁴³ Cem Dilçin, *Cem Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 86.

Temām birbirine degdi ‘ı̇tret-i Zehrā

Olupdu maḥşer-i kubra ḥıyāmda ber-pā (I/244)

2.2.3.2. Tam Kâfiye

Bir ünlü ve bir ünsüzün ses benzerliğiyle oluşan kâfiye türüdür.¹⁴⁴ Âsî

Dîvânı'nda en çok kullanılan kâfiye türlerinden biridir.

O Fâtıma ki hemîşe Resûl-i ‘âlemiyān

Durup ayağına saḥlardı ḥürmetin her an (I/22)

Biri o iki balaydı ki Şehriyār-i şehīd

Vedā‘-yı bāz-pesm eyliyende eyledi dīd (XXXVIII/4)

Bu ḥāl sende nedür etgilen meni āgāh

Buyur görüm hani bes qardaşım seni Allāh (XXXIX/158)

Olan qardaş ğamında serv tek qaddi kemān Zeyneb

Geçen cāh u celālinden kıoyan dīm üste cān Zeyneb (LXIII/1)

2.2.3.3. Zengin Kâfiye

İkiden fazla ses benzerliğiyle oluşturulan kâfiyedir.¹⁴⁵

Hemm ḥadengi dil ‘āciẓdi eyliye taḥrīr

Velīk ba‘zı yazan şerḥin eyliyüp taḥrīr (XXXIX/91)

¹⁴⁴ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 87.

¹⁴⁵ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 89.

*O dem ki koydu Peyğamber ‘azîzesin **ķabre***

*Hücūm idüp ğam-ı ğuşsa o māden-i **ķabre** (I/75)*

O tūl-ı ķışşaya eyler kefāf bu mücmel

‘Alī Aşğarile tapdı hātime o ‘amel (XXXIX/109)

*Şehādet emri olur Aşğarile müsta**h**kem*

*İder Ruķiyye'de emr-i esāret-i mu**h**kem (XXXIX/110)*

*Gidende rezm-gehe Āfitāb-ı burc-ı imā**met***

*Benāt-ı Fātma'ya zāhir oldu şūr-ı kıyā**met** (LXIX/1)*

2.2.3.4. Tunç Kâfiye

Zengin kâfiyenin bir alt türü gibi görülen tunç kâfiyede uyaklı sözcüklerden biri diğer sözcüğü içine alır. *Āsî Dîvân*'nda tunç kâfiye örneklerinden bazıları şöyledir:

*Nedür cevāb su ‘āle āyā gurūh-ı **denī***

*Ķala bu nev ‘i susuzāl-i seyyīd-i med**enī** (XXXIX/46)*

*Görüp ki ķalbine bu ğuşsa tīr-i ğam sa**çdı***

*Dutup yüzün göge bir bāb-ı derd-i dil a**çdı** (XXXIX/102)*

*Semūm-ı zulm u cefā ile gülşenim sol**du***

*Ne ķadar var nefesim şu ğlum āh u zār ol**du** (I/209)*

2.2.3.5. Cinâslı Kâfiye

Söz olarak aynı fakat anlamca ayrı olan söz ve söz öbeklerinden yapılan kâfiyedir.¹⁴⁶

*Deşt-i 'Irâk'a meni eyliyüple da 'vet **ana***

*Ceddim icâze virüp vir sen de ruḥṣat **ana** (XXI/1)*

2.2.3.6. Redif

Âsî Dîvânı'nda ek redif, kelime redif ve kelime grubu redif örnekleri görülmektedir. Kelime ve kelime grubu redifleri ise oldukça sık kullanılmıştır.

2.2.3.7. Ek Redif

O demde tîḡile bend-i kumâṭı pāreledi

Ḳumâṭıdan her iki ellerin kenār eyledi (XXXIX/ 120)

Görende ḳardaş elinde o oḡlı ḳurbānı

Kesildi ṭāḳati dilden ucaldı efḡānı (XXXIX/134)

2.2.3.8. Kelime Redif

*Disem eger yeri var getmaḳa dizi **gelmür***

*Aparmaḳa balasın ḥaymeye yüzi **gelmür** (XXXIX/123)*

*Oturdu zaḥm-ı mühlik ḳaşı **üste***

*Gelüp evlādı yekser başı **üste***

*Tökipler ḥūn-ı dil gözyaşı **üste***

Ḥüseyn 'ün aşdı 'eşk-i ter başından (III/5)

*Ey Kūfiyān çoḡdur yaram bārīgelün oḡ **vurmıyun***

*Maḥyemde yol gözlür anam insāf idün çoḡ **vurmıyun** (XXVI/1)*

¹⁴⁶ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 90.

2.2.3.9. Kelime Grubu Redif

*Alupdu na ‘şımı leşker-i āraye **ḵardaş gel***

*Sesimi al daḥi durma haraya **ḵardaş gel** (I/183)*

*Ey benim ārām-ı cānım **gel ‘Alī ḥōşgelmisen***

*Ṭāḳatim rūḥ-ı revānım **gel ‘Alī ḥōşgelmisen** (XIX/1)*

*Gel ey olan mene miḥnet **şerīki Zeyneb gel***

*Belā u derd u muşbet **şerīki Zeyneb gel** (XXXIX /128)*

2.2.4. Âsî Dîvânı’nda Nazım Türleri

2.2.4.1. Mersiye

Âsî Dîvânı’ndaki şiirlerin geneli, mersiye türünde kaleme alınmıştır. Mersiye türünün Azerbaycan edebiyatında daha çok Kerbelâ Olayı’nın ve Hz. Hüseyin başta olmak orada şehit edilenlerin bir nevi ağıtı olduğunu giriş bölümünde teferruatlı olarak belirtmiştik.

Mersiye türünün belirli bir biçimi yoktur. Kasîde, mesnevî, gazel formunda¹⁴⁷ yazıldığı gibi murabba, muhammes gibi bentlerle kurulan nazım şekilleriyle de yazılmışlardır. Ayrıca bu tür nevha, sinezenî, zencirzenî, hikâye, şahsey gibi alt türlere ayrılmıştır. Âsî Dîvânı’nda bu alt türlerden nevha ve sinezenîyle yazılmış manzûmeler yer almaktadır.

¹⁴⁷ Maarife Hacıyeva, *Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, s. 136.

2.2.4.2. Nevha

Ölen kişinin ardından duyulan üzüntü ve acı için söylenen mersiyeleler olarak tanımlanan nevha klasik Arap kasidesinde bir bölümken, Azerbaycan mersiye edebiyatında bir tür hâlini alarak "ağlaşma" ya da "növhe" adıyla anılmıştır. Bu mersiyelelerde ölen kişinin iyi özelliklerinin ön plana çıkarıldığı övgü bölümü ve duyulan acılara katlanmanın tavsiye edildiği sabır bölümleri de bulunmaktadır.¹⁴⁸ *Âsî Dîvânı*'nda IV, LVII ve LXXXIII numarada yer alan murabba türündeki manzûmeler növhe türünde yazılmıştır. Növhe der Vefât-ı Hâzret-i Cevâd a.s.¹⁴⁹ başlığı ile başlayan LXXXIII numaralı nevha türünde yazılan manzûmenin giriş kısmı aşağıdaki gibidir:

Ey gözüm tök eşk-i çeşmün gel fîğân u dâda ağla
Ma 'den-i seḥâ vucûda Hâzret-i Cevâd'a ağla

2.2.4.3. Lay lay

Annelerin veya aile büyüklerinin bebeği uyutmak için onun beşiğinin (salıncak, yüyruk) başında, kendilerine özgü bir ezgiyle okudukları, genellikle mani biçimindeki, nağmelere laylay/ninni denir.¹⁵⁰ Türk halk edebiyatındaki lay layın karşılığı olan ninniler çocuğu şefkat ve muhabbetle uyutan nağmelerdir.¹⁵¹ Azerbaycan halk edebiyatının bir türü olan lay lay türündeki manzûmelere *Âsî Dîvânı*'nda da rastlanmaktadır. Yalnızca iki adet laylay bulunmaktadır. Eserde XXXV numaralı manzûme, lay lay türünde olup murabba nazım şekliyle yazılmış aa kâfiyeli bir beyitle başlayıp "Bele itme nâle lây lây" nakaratının bir kez tekrarından sonra sekiz dörtlükten

¹⁴⁸ Mahmut Sarıkaya, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", s. 208.

¹⁴⁹ Hz. Cevâd'ın vefâtı hakkındaki ağıt.

¹⁵⁰ Ali Kafkasyalı, *İran Türk Edebiyatı Antolojisi I*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2002. s. 27.

¹⁵¹ Ahmet Talat Onay, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 217.

meydana gelmektedir. Her dörtlüğün son bendinde “Bele itme nâle lāy lāy” sözü tekrar etmektedir. Kâfiye düzeni ise aa a bbba cccca ...şeklindedir

*Görürem ‘Alīsusuzsan **bele itme nâle lāy lāy***
*Suva yoḥdu mende imkān **bele itme nâle lāy lāy***
bele itme nâle lāy lāy
Ne su vardı ḥaymelerde ne süde gelür gümānım
Yanuram sene baḥanda dutur od bu cism ü cānım
Bu kadar nevāyā gelme ‘Alībaşuva dolanım
*Sene men tapum su hardan **bele itme nâle lāy lāy** (XXXV/1-2)*

Dîvân'daki lay lay türünde yazılan diğer manzûme ise müseddes nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Mütেকerrir müseddes olan bu manzûmenin başlığı "Der Velâdet-i Ba Sa‘âdet-i Ḥazret-i İmām Ḥüseyn (a.s.)"dır. Bu lay layda da Arapça "İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben / Li-Aliyyin ve Ḥüseynin ve Hasan" mısraları tekrar etmektedir:

Çün Ḥüseyn koydu bu dünyāya kadem
Yazdı güyā bu sözi levḥ-i kalem
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li-Aliyyin ve Ḥüseynin ve Hasan

Gördi Cibrīl gelüp maḳṣat ele
Maḳṣadidi ola bu şāḥa leleh
İstedi ‘āmil ola bu ‘amele
Geldi didārına dilde bu sūḥan
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Ḥüseynin ve Hasan (XVI/1-2)

2.2.4.4. Sînezenî

Mersiye'nin alt türlerinden olan sînezenî, Kerbelâ mersiye'lerinin okunduğu esnâda göğüslerine elleriyle vuran sînezenler eşliğinde söylenen şiirlerdir. Âsî Dîvânı'nda LXXXV numaralı murabba nazım şekliyle yazılan manzûme sînezenî türündedir. "Sînezen-i Cenâb-ı Müslim Aleyhisselâm" başlığı altında verilen bu manzûmenin ilk kısmı ise şöyledir:

Ey cemâ'at-i Kûfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḫdu vurmıyın

Müslim'em ğarîbem kömeksizem peykerim dolı oḫdu vurmıyın

Yalḳuzam yaram çoḫdu vurmıyın

Dādıma yeten yoḫdu vurmıyın

Siz degülsüz ey Kûfiyân mene bey'at eyledüz ittifâķile

Noldu bey'atı sındırıp bugün açduz el temâmen nifâķile

Kim bu nev'i reftâr idüp görün bir ğarîb u bî-kes konaķile

Ey cemâ'at-i Kûfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḫdu vurmıyın

(LXXXV/1-2)

2.2.5. Edebî Sanatlar

Söz sanatlarının edebî metinlerin anlaşılmasında oldukça önemli bir yeri vardır.¹⁵² Dil, teşbih, istiâre, kinâye ve mecâz-ı mürsel gibi edebî sanatlarla büyük anlam zenginlikleri kazanır.¹⁵³ Bu bağlamda Âsî Dîvânı'ndaki şiirlerin daha iyi anlaşılması için edebî sanatlardan bazılarını mecâzlar, mânâ ile ilgili sanatlar ve söz ile ilgili sanatlar olmak üzere üç başlık altında vermeyi uygun gördük.

¹⁵² Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 405.

¹⁵³ Kazım Yetiş, *Belâğattan Retoriğe*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 480.

2.2.5.1. Mecâzlar

2.2.5.1.1. Mecâz-ı Mürsel

Bir sözün gerçek anlamı dışında kullanılan, fakat o sözün hakîkî anlamını düşünmemize engel olmayan kullanımıyla verilmesine mecâz-ı mürsel denir. Mecâz-ı mürsel sanatının parça- bütün, durum-yer, sebebiyet-müsebbebiyet, genel-özel, lâzımiyet-melzûmiyet, öncelik-sonralık, alet ilgisi, çıkarma, isnad ilgisi, masdariyet gibi ilgiler üzerinden kullanılan örnekleri mevcuttur.¹⁵⁴ Mecâz-ı mürselde sözcüğün ya da sözün gerçek mânâsı dışında kullanılması ve mânâyâ erişmeyi engelleyici ipucu bulunması gerekmektedir.¹⁵⁵

*Âh o vâkıdten Şimr-i şûm-ı dûn
İstedi sala kevne velvele
Çekdi nâle gâşy itdi Fâtıma
Ceddün aldı ‘imâmesin ele
Batdı gün dutup zulmet ‘âlemi
Düşdü ‘âlem-i kudsâ gûlgûle
Kara çekdiler ‘arşa kudsıyân
Cinn u ins u noh kişver ağıladı (LII / 6)*

"Âlem-i kuds" denilerek onun; içerisinde bulunanlar kastedilmiş böylece burada mecâz-ı mürsel sanatına yer verilmiştir.

*İşmet-i kübrâ kıza ya ‘nî Betül-i yâdigâr
Dönderüp yüz Yesrib’e seslerdi ey Bâb-i kibâr
Od içinde yandırur evlâdını bu ehl-i nâr*

¹⁵⁴ Numan Külekçi, **Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999. s. 19-27. Seyit Kemal Karaalioğlu, **Edebi Sanatlar Antolojisi**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, y.y. , 1969. s. 32.

¹⁵⁵ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s. 415

Yukarıdaki dörtlükte de Yesrib / Medine belirtilmiş ancak Yesrib'de bulunanlar kastedilmiştir.

2.2.5.1.2. Teşbih

Aralarında belirli yönlerden benzerlik bulunan iki kavramdan benzerlik olarak zayıf olanın güçlü olana benzetilmesiyle oluşturulan sanata teşbih denir. Benzetilen, kendisine benzeyen, benzetme yönü ve benzetme edatının kullanıldığı teşbihe tam teşbih “erkān-ı teşbih” denmektedir.¹⁵⁶ Teşbih sanatı sözcükler geçek anlamında kullanıldığından mecâz sayılmamaktadır.¹⁵⁷

Görende yüzleri gül tek uşakların saralup

Hamusunun ‘aşeş elden karar u şabrın alup (I/ 43)

Beytin ilk mısrasında uşakların yüzünün sararmasını gülün sararmasına benzetilmiştir. Benzetilen çocuklar, kendisine benzetilen gül, benzetme yönü sararması ve benzetme edatı ise gibi edatının karşılığı olan tek kelimesidir.

Yanardı dilden hamı ney kimi sızıldardı

Gelüp nevâya here bir delîle oşşardı (I/95)

Yukarıdaki beyitte sızlayan kişinin neyden çıkan hüznü ses dolayısıyla neye benzetilmesi teşbih sanatına bir örnektir. Burada kendisine benzetilen ney, benzetme yönü sızlaması ve benzetme edatı gibi kullanılmış benzetilen ise daha önceki beyitlerde verilen Ehl-i Beyt'tir.

¹⁵⁶ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 28-29.

¹⁵⁷ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 405.

2.2.5.1.3. İstiâre

İstiâre, kelime anlamı olarak “ödünç alma” anlamına gelen istiâre, sanat olarak bir şeyin gerçek anlamı dışında çeşitli yönlerden benzerlik gösterdiği başka bir şeyin adıyla ifâde etmektir. Kapalı istiâre, benzetilenin söylenip kendisine benzetilenin söylenmediği durumlarda oluşan istiâredir. Kendisine benzetilen söylenip benzeyenin söylenmediği durumlarda açık istiâre (musarrah istiâre) yapılmış olur.¹⁵⁸

Mâl-i kâr ona gün tek temâm rûşendi

Ḳāziyye Server-i leb-teşneye muberhendi (I/147)

Bu beyitte "Server-i leb-teşne" denilerek Hz. Hüseyin kastedilmiş ancak burada Hz. Hüseyin'e yer verilmeyerek açık istiâre yapılmıştır.

Aşağıda "Zebîh-i Haḳ" yani Allâh'ın kurbanı denilerek Hz. İsmâîl kastedilmiş fakat Hz. İsmâîl söylenmemiştir. Kapalı istiâre sanatının yanı sıra Hâlîl, zebîh, Minâ ve Hâcer isimleriyle birlikte tenasüp sanatı da yapılmıştır:

Hâcer anan bu ‘arṣa-yı Minâ sen Zebîḥ-i Haḳḳ

Men vâris-i Halîl Hudâ-yı Celîl oğul (XXXIII/4)

Görende bir bele luḳfu ‘Azîz Baḥḫâ’dan

Kesildi şabr u tüvânâ o teşne Saḳḳâ’dan (I/170)

Yukarıdaki beyitte de Sakka olarak Ebû'l-Fazl kastedilmiştir. Fakat Ebû'l Fazl'a yer verilmemiştir. Burada da açık istiâre sanatı söz konusudur.

¹⁵⁸ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 46-52; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 413-414.

2.2.5.2. Mânâ İle İlgili Sanatlar

2.2.5.2.1. Tezâd

Tezâd, Anlamca birbirinin zıttı olan iki kavramın, durumun ya da duygunun bir arada kullanılmasıdır.¹⁵⁹

Aluplar ma‘cerin sanma ki bî-ma‘cer alup Zeyneb

Yüze bu anlı saçların nikâb-ı âsâ salup Zeyneb

Müdü-r-i mekteb-i amdan bele ser-meş alup Zeyneb

amım artduca albim tapar zev-i safâ ardaş (LVI/9)

Yukarıdaki bentte gam kelimesi ile zevk ve sefa kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla tezâd sanatı yapılmıştır.

Salam gerek gene ünah a‘mâli ubhumı yâda

Gece ünüz gelem âh u fiğân u feryâda (I/106)

Bu beyitte de gece ve gündüz kelimeleriyle tezâd yapılmıştır.

2.2.5.2.2. Tekrîr

Tekrîr, manzûm ya da mensûr bir eserde anlamı kuvvetlendirmek için bir kelime ya da kelime grubunun birkaç defa tekrarlandığı sanattır.¹⁶⁰

Teraum eylegilen bu dil-i kebâbıma bah

‘Alîl cismime bah dilde iltihâbıma bah (I/110)

Yukarıdaki beyitte üç kez tekrar edilen "bah" ifâdesiyle tekrar sanatı yapılmıştır.

¹⁵⁹Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 71.

¹⁶⁰Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 158; Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebi SanatlarAntolojisi*, s.53.

Baş yara, annım yara, lebler pare, hancer yara
Sñe-yi zārim yara, kalbim yara, eller yara
Qalmıyup sñemde bir saf yer beden yekser yara
Doğrıyup kat 'a -be-kat 'a cismimi eşrār-ı dñm (II/26)

Bu bentte de sürekli tekrar eden "yara" kelimesiyle tekrar sanatı yapılmıştır.

2.2.5.2.3. Teşhis ve İntāk

Teşhis, insan dışındaki canlı veya cansız varlıkları düşünen, duyan, hareket eden insan kişiliğinde göstererek ona kişilik verme sanatıdır. İntak ise insan dışındaki bu varlıkları konuşturma sanatına verilen addır.¹⁶¹

'Ālem-i imkānda bahsan bātñen var inqılāb
Kesret-i ğamdan kusūf eyliüyüp bu günde āfitāb
Meh husūf eyliüyüp kevākeb içere vardur ıztırāb
Aglurı gögler tezelzül eylürü 'arş-ı berñm (II/1)

Yukarıdaki bentte güneşin gamının çokluğundan tutulduğu ifâde edilmiştir. İnsana ait olan bir özellik olan gamlanmak güneşe, ağlama eylemi de göklere atfedilerek teşhis sanatı yapılmıştır.

Bugün bir kan töküpdür İbn-i Mülcem
Quruldu 'arş-ı Haqq'da bezm-i mātem
Qılıc kan ağladı bu hāle ol dem
Degende çarbile Haydar başından (III/3)

¹⁶¹Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 114; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 419.

Bu bentte de kılıcın ağlaması teşhis sanatına bir diğer örnektir.

2.2.5.2.3. Hüsn-i Ta' lîl

Hüsn-i Ta' lîl, söze güzellik katmak amacıyla herhangi bir durumu asıl sebebi dışında gerçek dışı bir sebeple meydana geliyormuş gibi ifade etme sanatıdır. Gerçek olmayan sebeple üzerinde durulan husus arasında da bir ilgi bulunmalıdır. Gerçek bir olayın meydana gelişini güzel ve hayali bir sebebe bağlama esastır.¹⁶²

'Arz kıldı maḥẓer-i Peygamber'e Rūḥu 'l-emân
Maḥẓ-ı teşrifâtüve meşkülidim olma ḡamân
Sehldür yekser behişte virdi zînet-i ḥūr-ı 'm
Senden ötüri Ḥaḳḳ ḥamûş itdi cehennem âteşin (II/20)

Hz. Peygamber'in gelişinden dolayı cehennem ateşinin sönmesi hüsn-i ta' lîl sanatına örnektir.

Senden ötri Rūḥ-ı pāk-ı enbiyâ-yı mâ-selef
El el üstünde çıḥuplar pîşvâza şaf-be şaf
Bahma aḡlur Ehl-i Beytün eylür efsûs-ı esef
Firḳatünde eylürî nâle benât u hem benm (II/21)

Hz. Peygamber'in gelişinden dolayı önceki peygamberlerin saf saf ortaya çıkmaları Hz. Peygamber'in gelişi gibi güzel bir sebebe bağlandığından hüsn-i talil sanatı yapıldığını söylemek mümkündür.

¹⁶²Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi, Sanatlar*, s.118; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 443.

2.2.5.2.4. Mübâlâğâ

Yazarı ya da sanatçıyı heyecanlandıran olayın, heyecanının içeriğine ve şiddetine göre büyümesi veya küçülmesi durumunda yapılan sanata mübâlâğâ denir.¹⁶³ Mübâlâğâ, Dîvân'da Kerbelâ Olayı karşısında duyulan acıyı ifâde etmek için sıkça başvurulan sanatlardan biridir. Örneklerin sayılarının çokluğundan yalnızca birkaçını vermekle yetineceğiz.

Gehi bahârdı yerin boş gördü ağıldı

Şerâr-ı âh ile kalb cihânı dağıldı (I/100)

Üstteki beyitte ahıyla cihanı dağılması mübâlâğâ sanatına örnektir.

Ucaldı dâd u figân noh revâka her dilden

Çekirdi âh-ı ciger-sûz her yanan dilden (I/246)

Figânının dokuz kat göğe yükselmesini ifâde eden şâir mübâlâğâ sanatına başvurmuştur.

Ya Hüseyin senün hâlîve o gün geldi nâleye yerler ağıldı

Açdı başını kudsiyân hamı 'arş titredi gögler ağıldı (LII/1)

Bu beyitte de Hz. Hüseyin'in hâline yerin figân ederek ve göklerin titreyerek ağlaması durumu ifâde edilerek mübâlâğâ sanatı yapılmıştır.

¹⁶³ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 124; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 447.

2.2.5.2.5. Nidâ

Çok yoğun his ve heyecanları ifâde etmek için ey, yâ, eyâ, vâh, eyvâh ve âh gibi seslenme ünlemleriyle yapılan sanata nidâ denir.¹⁶⁴ Eserde mübâlâgâ sanatından sonra oldukça sık başvurulmuş bir diğer sanat ise nidâdır. Bununla ilgili örnekler ise şöyledir:

Biri vurardı yüzine dirdi vay ‘amu vay

Bir fiğânla seslerdi kırdasım ey vay (I/248)

Yâ Rasûlallâh köñül doymaz fiğân u dâdiden

Yâd idende sâñî bî-dîm iden bî-dâd iden

Evc ider âhım şüreyyâya dil-i nâ-şâd iden

Var yeri ger ‘âleme od salsa âh-ı âteşin (II/11)

Ey Kerbelâ fahr it sene bir muhterem mihmân gelür

Öz hânümânın terk idüp sulţân-ı mazlûmân gelür (XXII/beyit)

2.2.5.2.6. İstifhâm

İstifhâm, elem, hayret, şefkat, nefret ve kin gibi duyguların manzûmelerde soru şekline dönüşerek ortaya çıkmasıdır. Bu sorulara yanıt beklenmez.¹⁶⁵

Revâdî Ekberîvi öldüre bu ehl-i cefâ

Çeke hıyâmda Leylâ şadâ-yı vâ-veledâ (I/135)

Bu beyitte "Ekber'in öldürülmesi ve Leylâ'nın feryad etmesi Reva mıdır?" sorusu sorularak aslında reva olmadığı kastedilmektedir.

¹⁶⁴ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 134; Seyit Kemal Karaalioglu, *Edebi Sanatlar Antolojisi*, s. 53.

¹⁶⁵ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 102; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 456.

2.2.5.2.7. İktibâs

İktibâs, bir şâir ya da yazarın anlamı kuvvetlendirmek ve söze güzellik katmak için eserine âyet ve hadislerden kısımlar eklemesiyle yapılan sanattır. Alınan âyetin veya hadisin tam olmasıyla tam iktibâs eksik olmasıyla da nakıs iktibâs yapılmış olur.¹⁶⁶

Töküp 'izârına gözyaşı çekdi dilden âh

Ta 'accübile dedi Lâ ilâhe illâllâh (LXI/84)

"Lâ İlâhe İllâllâh" ifâdesinin yer verildiği bu beyitte iktibâs söz konusudur.

2.2.5.2.8. Tenâsüp

Anlamca aralarında ilgi bulunan bir veya birkaç sözcüğün tezat oluşturmada bir arada kullanılmasına tenâsüp denir.¹⁶⁷

Enbiyâ vü mürselîn batmış bu gün yekser ğame

Tek-be tek eyler nevâ aĝlar Rasûl-i Ekrem 'e

Çoĝ mü 'eşşirdür bu ğam Nûh u Halîl u Âdem 'e

Hâcer ü Havvâ'ya hem-nâle olupdur ħûr u 'în (II/3)

Enbiya, mürselin, Rasûl, Nûh, Halîl, Âdem, Hâcer ve Havvâ isimlerinin bir arada verilmesiyle tenâsüp sanatı yapılmıştır.

Minâ-yı mihr u vefânun bular fedâleridür

Tarîķ u mezheb u âyîn reh-nümâlarıdır (LIX/140)

¹⁶⁶Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 172.

¹⁶⁷Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 185; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 431.

Yol ile ilgili olan tarîk, âyîn ve reh-nümâ kelimelerinin birlikte verildiği bu beyitte tenâsüp sanatı vardır.

Şalavât kâ'im iden hâfîzân-ı Kur'ân'dur

Bular temâmı ey 'amme cân müselmândur (LIX/141)

İslâmiyetle ilgili olan salavât, Hâfîzân-ı Kur'ân ve Müslümân kelimeleri arasında tenâsüp vardır.

Koymazla kılsun ana eynimde pirehenim

Günler ivinde yanar 'üryân kılar bedenim

Ne gâsl iden tapulur ne defn u kefen edenim

Sînemde at çapacağ ehl-i şeqâvet ana (XXI/11)

Ölümle ilgili olan gâsl, defn ve kefen kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla tenâsüp sanatı yapılmıştır.

2.2.5.2.9. Telmîh

Telmih, ifâde içerisinde doğrudan değinmeden bir hikâyeyi, geçmişteki bir olayı, efsaneleri, malum bir şahsa, âyetlere, hadislerle inanışlara ya da bilinen bir atasözüne işaret etme, hatırlatmada bulunma sanatıdır.¹⁶⁸

Eger o Ka'be'hiün olsa fedâsı İsmâ'îl

Velîk Ekber-i gülgün kabası var bu yerün (XXIV/11)

Hiz. İbrahim'in oğlu Hiz. İsmâil'i Allâh yolunda feda etme düşüncesiyle yola çıkması sonrasında gerçekleşen olaya telmîhte bulunulmuştur.

¹⁶⁸Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 165; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 461.

Noldu bülmem bes Hudā yā ḥāl-i bīmār-ı ‘alīl
Ƙoydular Nemrūdiyān od içere mānend-i Ḥalīl
Göz yaşın cārīderdi gül yüze çün sel-sebīl
Varıdı ne dād-res ne bir penāh ne mu ‘m (LIII/9)

Burada Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayına telmihte bulunulmuştur.

2.2.5.3. Lafızla İlgili Sanatlar

2.2.5.3.1. İştikâk

Terkip ve mânâ açısından aralarında fark olmak şartıyla aynı kökten farklı bir kelimenin ya da kelimelerin türetilmesine iştikâk denir. Birbirleriyle ortak kökten gelen kelimelerin birlikte kullanılmasıyla yapılan iştikâk ve aynı köke bağlı olmadığı hâlde bir köke bağlınmış gibi görünen kelimelerin birlikte verilmesiyle yapılan iştikâk olmak üzere iki çeşittir.¹⁶⁹

İdüpdü Fāṭmanı öz ḥuzūruna da ‘vet
Marīz olup maraẓ itdi gün-be-gün şiddet (I/44)

Marīz ve maraẓ kelimeleri arasında iştikâk söz konusudur.

Her nev-cevān sende o gün bir kuvvet-i dil gösterür
Tuğrā-yı ‘aşk-ı maḳtel ü maḳtūl u ḳāil gösterür
Şebih-i nebī Ekber velī bir ‘aşk-ı kāmīl gösterür
Cānān yanında ḥıdmeti şāyeste vü şāyān gelür (XXII/7)

¹⁶⁹Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 213.

Katıl kökünden türeyen maktel, maktûl ve kâtil kelimelerinin bir arada verilmesiyle iştikâk sanatı yapılmıştır.

2.2.5.3.2. Cinâs

Anlamları farklı olan kelimelerin yazılıştaki ve söyleyişteki birliğine veya benzerliğine cinâs denilmiştir.¹⁷⁰ Yazılışları ve söylenişleri aynı fakat anlamları farklı olan iki kelimeyle yapılan cinâs sanatına cinâs-ı tam denilmiştir. Cinâs-ı mefruk ise cinâslı sözlerden birinin iki ayrı kelime olarak verilmesidir.¹⁷¹

*Egerçi ma‘şîyetim koymup **âbrû mende***

*Gerek tevekkül iderem men bir **âbrû-mende** (I/114)*

Bu beyitin ilk mısraında *abrû mende* diyerek Âsî günahının onda yüzüsu koymadığını ifâde etmektedir. İkinci mısradaki ise haysiyet anlamındaki *abrû-mend* ifâdesiyle şerefli kimseyi kast etmiş ve cinâs-ı mefrûk sanatı yapmıştır.

*Ezbes çetindür fırkâtün bî-intihâ vardır **eser***

*Kardeş utar turre tek bu murğ-ı dil titrer **eser***

Kalmup tûvânım cânımı ra‘şe dutupdur ser-be-ser

Bir beyle bir günde ezel bacun öleydi kâş ‘Alî (XXVIII / 4)

Yukarıdaki son bentin ilk mısraında geçen *eser* kelimesi iz mânâsında kullanılmıştır. İkinci mısradaki *eser* kelimesi ise esmek mânâsında verilmiş ve cinâs-ı tam sanatı yapılmıştır.

*İdüp i‘tâ‘atimi vâcib Hazret-i **Bârî***

*Gelün velî bu sözi siz kabûl idün **bârî** (XXXIX/63)*

Yukarıdaki beyitteki ilk mısradaki Hz. Bârî ifâdesi Allâh için kullanılmıştır. İkinci mısradaki *bârî* kelimesi ise hiç olmazsa anlamında verilmiştir.

¹⁷⁰ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, s. 220.

¹⁷¹ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 467.

2.2.6. Âsî Dîvânı'nda Dil Husûsiyetleri

Âsî Dîvânı Güney Azerbaycan'ın Tebriz bölgesinde 20. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Bu nedenle eserde Azerbaycan Türkçesinin Tebriz kolunun etkileri açıkça görülmektedir. Tebriz Türkçesine ait isimlere ve fiil yapılarına eserin genelinde rastlamak mümkündür. Ayrıca eserdeki başlıkların Farsça olması, Farsça bir dörtlüğün bulunması ve Farsça isim ve tamlamaların sıkça yer alması eserdeki Farsça etkisini de açıkça gözler önüne sermektedir. Dîvân'daki beyitlerde Arapça ifâdelere, sûre adlarına ve Arapça kelimelerle oluşturulan tamlamalara da rastlanmaktadır. Âsî Dîvânı Ehl-i Beyt'e olan hürmeti sunmak için mersiye meclislerinde okunmak üzere yazıldığından halka hitâp eden, açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.

2.2.7. Âsî Dîvânı'nda Güney Azerbaycan Türkçesi Özellikleri

Azerbaycan Türkçesinin Güney Azerbaycan Tebriz ağzıyla yazılan eserde Tebriz Türkçesinin özellikleri açıkça görülmektedir. Eserdeki beyitlerde görülen Güzey Azerbaycan Tebriz Türkçesinin¹⁷² özelliklerinden bazıları şöyledir:

Söz başı b-m değişimi Türk lehçelerinin önemli bir özelliğidir. Türkiye Türkçesinde b'li şekiller kullanılırken Azerbaycan Türkçesinde bu şekiller genellikle "m" olarak korunmuştur. Bunun bir örneği olarak "ben" şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde "men" biçimindedir.¹⁷³

Azaldı çâre-yi ümmîdim kesildi her yandan

Senün kimi mene lâzımdı el üzem cāndan (I/201)

¹⁷² Güney Azerbaycan Türkçesi ayrıntılı bilgi için bkz.: Mahmut Sarıkaya, **Güney Azerbaycan Türkçesi (Fonetik- Morfoloji- Sentaks-)**, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 1998.

¹⁷³ Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1981. s. 98; Ehliman Ahundov, **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, Haz. Semih Tezcan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1978, s.4.

Güzey Azerbaycan sahasında yazılmış olan bu eserde Tebriz Türkçesinin istek şekli "gid-a-h/ged-a-h" örneğindeki gibi farklı eylem çatılarında kullanılmıştır.¹⁷⁴ Gidelim mânâsına gelen istek kipinin yer aldığı beyitlerden biri aşağıdaki gibidir:

*Naşīb eyle Ĥudā bize de Kerbelā'ya **gidah***

*O kabir-i pākini ta ölmemiş ziyāret **idah** (I/175)*

Azerbaycan Türkçesindeki -AndA gerindium eki -dığında/diğinde, ınca/ince¹⁷⁵ anlamını taşımaktadır.

***Gelende** rezm-gehe ayrılan zemān menden*

Bülürdüm ĥālivi kesdim ümmīdimi senden (I/199)

Yazı dilinde -ni şeklinde olan 2. kişi iyelik eki + belirtme eki -vi şeklindedir.¹⁷⁶

*Varimdi bakim ölem görmiyem o gül yüz**ivi***

*Kesince başımı kardaş yetür mene öz**ivi** (I/181)*

-rl- şekli -ll- ses benzeşmesiyle ve ortadaki sesin düşmesiyle gelerem gellem, alaram allam olmuştur.¹⁷⁷

*Geh senün niskillerün men yāda **sallam** ağılaram*

*Gāhī bu çadır şebünün ııırun **allam** ağılaram*

*Kevkeb-i bahtımda geh ĥayretde **kallam** ağılaram*

Virdi āhır burc-ı ğamdan baş ana yā Fāṭma (XIII/6)

¹⁷⁴ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, s. 159.

¹⁷⁵ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, s. 102; Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, s.6; Q.Ş. Kazımov, *Muasir Azerbaycan Dili*, Tahsil Neşriyatı, Bakı, 2007. s. 365-366; Mahmut Sarıkaya, *Güney Azerbaycan Türkçesi*, s.312.

¹⁷⁶ Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, s.4.

¹⁷⁷ Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, s. 4.

2. şahıs emir biçimi -gilen ekiyle pekiştirilmektedir. -Gil emir ekinin -gilen safhasını¹⁷⁸ *Âsî Dîvânı*'nda da görüyoruz Ayrıca ilk hece sonundaki "ğ" ve ilk hece sonrasındaki "ğ" sesi " h" olmuştur.¹⁷⁹

Biri budur ki eger hıçmetimde olsa kuşūr

Bu vaż'-ı hālîme bağ dutgilen meni ma'zūr (I/219)

Bu çölde yolğdu bülürsen bir özge dād-resim

Varimdi sende gözüm her kadar ki var nefesim (I/184)

Tebriz Türkçesinin yuvarlaklaşma özelliğiyle "bil-" fiili b tesiriyle "bül-" olmuştur.¹⁸⁰

Aç gözün uyan bacı kalbim od dutup yandı

Bülmürem nesüdü bu dil dudağım odlandı (XV/1)

Bir nev' ile özinden ayırdı balaların

Bül indide o hāle nevā enbiyā' çeker (XVIII/20)

-Ir, ve -Ur ekleri Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman eki olarak kullanılmaktadır¹⁸¹:

Ğan su tek yārelerimden ağuri

Yandırur kalbüvi hālîm yağuri

Arşdan na'şıma ceddîm bağuri

¹⁷⁸ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, s. 198.

¹⁷⁹ Ehlîman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, s. 3, 4.

¹⁸⁰ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, s. 194.

¹⁸¹ Muharrem Ergin, *Azeri Türkçesi*, s. 144.

Ƙoy boyansun ƙana bu vechü 'l-ƙasen

İnne fı 'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan (XVI /16)

2.2.8. Âsî Dîvânı'nda Farsça Unsurlar

Âsî'nin eserinde Musa b. Ca'fer'in ölümünün anlatıldığı LXXX numaralı müsemmen nazım şekliyle yazılan şiirin ilk bendinden hemen önce Farsça bir dörtlük verilmiştir. Eserde bu dörtlük dışında Farsça şiir yer almamaktadır. İmam Ca'fer'in ölüm günü olduğunu ifade eden Farsça kısım şöyledir:

Ey dil benāl mātem-i sibṭ-i Peyemberest / Ey gönül ağla Hz. Peygamber'in torununun mātemidir

Rūz-ı vefāt-ı Ḥazret-i Mūsā bin Ca 'fer est / Hazret-i Musa İbn-i Ca 'fer'in ölüm günüdür

Şāhib 'ezā'Alīvu muşbetzede Betül /Eza sahibi Ali ve belâlara uğrayan Betül

Cebreîl ser-zenân u melāk be şeşderest /Cebraîl dövündü melekler güç durumda kalmıştır.

Âsî Dîvânı'nda yer alan bütün başlıklar, beyitlerdeki bazı kelime ve tamlamalar Farsça yazılmıştır. Âsî, söz konusu eserinde Türkçe olan bazı mısraların sonunda Farsça fiil yapılarıyla oluşturulmuş örneklere yer vermiştir:

*Bezm-i muhabbetden bugün sermest-i cām-ı **bādeem***

*Hergiz ölümünden yoh gamım bu kaydiden **āzādeem***

*Gerçi gulāmem Ekber'e ammā öziüm **şeh-zādeem***

Ey Kūfiyān çoḥdur yaram bārīgelün oḥ vurmıyun (XXVI/2)

*Dil virmuşam kana batam öz ‘ahdimün pā **besteem***

*İalmıyup tüvānım çoı gidüp kanım vucūddan **hasteem***

*Hancer kılıc her ne gelür elden verün ‘aşk **üsteem***

Ey Kūfyān çoıdur yaram bārī gelün oı vurmıyun (XXVI/7)

Yukarıdaki bendin üçüncü mısraında Türkçe bir kelime olan üst kelimesinde de Farsça 1. teklik kişı ekini kullanan Âsî bu kelimeyi "üsteyim" mânâsında vermiştir:

Eserdeki Farsça tamlamaların bulunduğı kısımlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Aldılar araya atın özün

***Ser-be-ser** kabaķında durdular*

Ölmemiş Hüseyin ibni Fāṭma

‘İtreti ‘ezā bezmi kırdular

Başını açan zülfini yolan

Beski sñeye başa vurdular

***Tek-be-tek** o cem‘in sızıldısı*

*Şūr-ı maḥşeri **pāy-dār** ider (L/7)*

Teşādüfāt-ı zemāne salup meni bende

*İdübdü maḥzer-i pāk Hudā’da **şerm-ende** (I/1)*

2.2.9. Âsî Dîvânı'nda Arapça Unsurlar

Hz. Fâtıma'nın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i uyuturken söylediğine inanılan ninninin ilk ve son mısraları eserde Arapça yazılmıştır. Dîvân'da Arapça olarak yazılan ve bütün manzûme boyunca tekrar eden "Gerçekten de cennette bir nehir vardır süttten / Bu nehir Ali, Hasan ve Hüseyin için" anlamına gelen bu beyit aşağıdaki gibidir:

Çün Hüseyyn koydu bu dünyāya kadem

Yazdı güyā bu sözi levh-i kalem

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li-Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan (XVI/1)

Âsî Dîvânı'nda âyet isimleri ve âyetlerden kısımların bulunduğu beyitler de bulunmaktadır.

Tevaḳḳuf eyle 'alem başun üste ta açā Külşüm

Dalunca āye-yi Fetih'i ide Ruḳıyye ḳırā'at (XLIX /19)

Melāikān-ı semāvāt dutdular

Oḥurdu sūre-i mışdāḳ-ı Hel Etā āyetin (I/67)

Âsî Dîvânı'nda tevhîd inancını dile getiren "Lā ilāhe illāllāh" ibaresi de yer almaktadır:

Töküp 'izārına gözyaşı çekdi dilden āh

*Ta 'accübile dedi **Lā ilāhe illāllāh*** (LIX/84)

Arapça kelimelerle yapılan Farsça tamlamaların yer aldığı kısımlardan bazıları ise şöyledir:

Tapşurdu ümmetine ceddin gidende meni

Ḳoymuyup ādiiv ḳurusun bārī babam kefeni

*Od virdi dergehimi yandırdı **ķavm-i denī***

*Öldürdüler balami **ķavm-i dālāl** ölürem (XII/6)*

Baba diye diye bir az bala gelür velī Zeyneb

*Dutur tesellī virür **ķaytarur u ma ‘den-i ‘işmet** (XLIX/40)*

Eserde Farsça ve Arapça kelime ve terkiplerin yer almadığı beyitlerin sayısı oldukça azdır.

*Aç gözün uyan bacı **ķalbim** od dutup yandı*

*Bülmürem nesüdür bu dil **dudaķım** odlandı*

Yatma dur uyan Zeynep

***Baķrım oldu ķan Zeynep** (XV/1)*

2.2.10. Âsî Dîvânı'nda İfâde Tarzları

Âsî Dîvân'ı mersiye türündeki manzûmelerden oluşması dolayısıyla lirik bir üslupla kaleme alınmıştır. Ayrıca bu mersiyelerde Şîî bakış açısıyla ele alınan tarihî olayların anlatılmış olması, bu tarihsel olayların anlatımında didaktik bir tarzı da ortaya koymaktadır. Ayrıca Dîvân'daki şiirlerin Hz. Hüseyin'in ve Ehl-i Beyt'in Kerbelâ Olayı'nda yaşadığı acıların halkın kolayca anlaması ve onların acılarını hissederek yas tutmaları için sâde ve anlaşılır bir dille yazıldığı görülmektedir. Âsî, eserinde tarihî olayları nazma dökerek aktarırken birkaç anlatım yönteminden yararlanmıştır. Bunların ilki ve eserde en yaygın kullanılanı ise tahkiye yöntemidir. Bunun dışında soru yoluyla anlatma, delîl ve isbat yoluyla anlatma, nasîhat ve hitâp yoluyla anlatma ve doğrudan doğruya anlatma yöntemleri de kullanılmıştır.

2.2.10.1. Tahkiye Ederek Anlatma

Âsî'nin Dîvânın'da Kerbelâ ile ilgili olayları ve hikâyeleri anlatırken en fazla başvurduğu yöntem tahkiye metodudur. Hz. Fâtıma'nın hayattayken yaşadıklarını, ölümünü ve sonrasını da yer yer tahkiye ederek anlatmıştır. Hz. Fâtımâ'nın anlatıldığı bölüm şöyledir:

*Hamı muhâcir u ensâr işitmişidi temâm
Diyirdi Fâtımatün biż'ati Rasûl-i enâm hadis*

*Celâl Hazret-i Zehrâ'da besdi bu miqdâr
Bu kadar var ki rızasında Haq rızâyeti var*

*Revâdı bir bele hâtuna eşkıyâ-yı denî
O kadar kamçı vura nilgün ola bedeni*

*‘Adiiv ‘ammoğlusunun boynuna tenâb sala
Gözü bağa bağa haqqın ‘adiiv elinden ala*

*Ne itdi şerm u hayâ kavm-i dūn Peygamber'den
Ve ne utandıla Zehrâ-yı zâr u muztardan*

*O kadar zulm u sitem itdi kavm-i bigâne
Hayât-ı ‘âriyeden geldi ‘âkıbet cāna*

*Zibes ki üstüne bārân-ı derd u gam tükülüp
Cefâ ile ağırup saçları beli bükülüp*

Gül-bahārī ḥazān oldu gün-be-gün şoldu
Üregi ḵana dönüp mergine rızā oldu (I/26-33)

2.2.10.2. Delîl ve İsbât Yoluyla Anlatma

Âsî, Kerbelâ'da savaş esnâsında karşı tarafın zulmüne dur demek için Kur'ân-ı Kerîm'in delîl olarak gösterildiğini aktarmaktadır. Âsî'nin Kerbelâ'da düşmana giden Ali Asgar'ın, onlara zulümlerine son vermeleri için Kur'ân-ı Kerim'i delil olarak götürdüğünü aktardığı bent şöyledir:

Ey cemā'at işbât ḥaḳḳıma
*Bir görün ne **burhān** getürmüşem*
Bir elimde bir süd emer uşag
*Bir elimde **Kur'ān** getürmüşem*
*Bir görün ne **burhān** getürmüşem (XXXVII/1)*

Âsî'nin Kur'ân-ı Kerim'i delîl olarak aktardığı diğer bir bent ise şöyledir:

Küllen ihtiyār eyledim sizi
Men bugün olun cümle müttefîḵ
Bu kitāb Allāh kelāmıdur
Eyliyün nazār varaḵ varaḵ
Kim çıḥup görün dīn-i Ḥaḵ'dan
Kimdi pişvā-yı tarîḵ-i Ḥaḵ
Virmaḵa temyîz ḥaḵ u bâḥla
Men Kitāb-ı Furkān getürmüşem (XXXVII/8)

2.2.10.3. Soru Yoluyla Anlatma

Âsî eserde "Revâ mıdır?" sorusunu Azerbaycan Türkçesinde kullanılan hâli olan *Revâdî* şeklinde sorarak okuyucunun ilgisini çekmeyi amaçlamıştır. Burada aslında "Reva değildir." anlamı kastedilmiştir. Örnek bazı beyitler şöyledir:

Revâdî Ekberivi öldüre bu ehl-i cefâ

Çeke hıyâmda Leylâ şadâ-yı vâ-veledâ

Revâdî döndereler Kâsım'un toyun yâsa

Meger çetin degi bu nükte kardaş 'Abbâs'a

Revâdî Kâsım'un toyu hınâsı kan olsun

Anası bahsun o ahvâle saçların yolsun (I/135-137)

2.2.10.4. Doğrudan Doğruya Anlatma

Âsî, inancıyla ilgili bilgileri aktardığı beyitlerde doğrudan anlatım yöntemine başvurmuştur.

Muvaḥḥidem özüm İslâm dîni dînimdür

Senün helâl u harâmun benim yaḳîmindür

Peyember'in bülüsen ḳâ'ilem nübüvvetine

İnanmışam tehîdilden 'Ali velâyetine

O sülbden gelen on bir imâma evvelden

İmâmetine muḳirram hamusının dilden (I/16-18)

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ÂSÎ DÎVÂN'I'NIN MUHTEVÂ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

3.1.1. Allâh

Âsî Dîvânı'nda çeşitli vesilelerle Allâh'ın isim ve sıfatlarına yer verilmiştir. Bu isim ve sıfatlar özellikle ilk bölüm olan münâcât kısmında yoğunlukta olmak üzere eserin çeşitli bölümlerinde de görülmektedir.

Arapça "necv" kökünden gelen ve Allâh'a yalvarma, duâ etmek anlamına gelen *münâcât*, bir edebiyat terimi olarak da Allâh'a yalvarmak, yakarmak, duâ etmek ve af dilemek için hemen hemen bütün nazım şekilleriyle yazılan şiir türüdür.¹⁸² *Âsî Dîvânı*'nda ilk manzûme münâcâtla başlamaktadır. 1-21. beyitler arasında bir kısmı verilen münâcât bölümünde Âsî, günâhkâr olduğunu ifâde ederken Allâh'tan af dilemektedir. Âsî eserinde, Allâh'ın Hudâ, Rab gibi isimlerinin yanında O'nun yüceliği, kâinatta O'ndan başka yaratıcının olmayışı, merhameti, affedici oluşu, yardım edici, mekândan münezzeh olan, kahreden, yok eden ve kolaylaştırıcı oluşu vb. özelliklerine değinmiştir. Eserde Âsî, Allâh'tan sürekli af diler ve cürmünün bağışlanmasını ister. Kendisini günâhkâr olarak addeder ve başta Hz. Hüzeyin olmak üzere Kerbelâ'da şehid olanlara yazdığı mersiyeler vesilesiyle bağışlanma diler. Allâh'ın rahmetine güvenerek çok günaha girdiğini ve günâhkâr olduğunu belirtir:

Bu kadar cürm ü günâhe ki itmişem ikdâm

Hamusunun sebebi rahmetündü yâ 'Allâm (I/14)

¹⁸² Abdükhakim Koçin, **Türk Edebiyatında Münâcât**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, s. 19-21.

Allâh

Lafza-i Celâl, ism-i a'zam olan Allâh adı Yaratıcı'nın en muazzam ve en büyük ismidir. Yüce Yaradan'ın zât adı olması dolayısıyla bütün esmâ-i hüsnânın anlamlarını içermektedir.¹⁸³ Kur'ân'da 2697 defa geçmektedir.¹⁸⁴ Âsî eserde Allâh lafzına on yerde yer vermiştir. Hz. Fâtıma'nın Allâh'a yalvarışını ve O'ndan canını erken almasını isteyişini şöyle ifade etmektedir:

Yanıklı bir dilile 'arz iderdi yâ Allâh

Tefazzûliyle benim ele 'ömrümü kûtâh (I/34)

Âsî, Allâh'ın arslanı olarak bilinen Hz. Ali'nin adının yerine Allâh şîri ifâdesini kullanmıştır:

Men o Allâh şîrünün da 'vâ günü bir şîriyem

Baş üste düşmenin meslûl olan şemşîriyem

Men 'Alîyyü 'l-murtażâhun pür-i bâ-tedbîriyem

Bahmaram bârân kimi yağdırsa düşmenler hadeng (XLI /6)

Rab

Kur'ân'da 969 defa geçen Rab kelimesi, yaratan, yetiştiren, besleyen, kayıran, terbiye edeni kemâle erdiren, ihtiyaçlarını gideren, rızık veren, görüp gözeten¹⁸⁵, perverdigâr anlamlarına gelmektedir. Allâh'ın kayıran oluşunu ve O'na bağlı olan bütün

¹⁸³ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 37; Şerife Uzun, *16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında Tevhid*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, s. 144.

¹⁸⁴ İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 98.

¹⁸⁵ İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, s. 118.

varlıkların kayrılan olduğunu ifade eder.¹⁸⁶ Eserde Rab ismi yalnızca dokuz yerde geçmektedir. Rabb-i küll-i kainât, Rabb-i Celîl ve Rabbü'l-âlemin tamlamalarıyla kullanılan Rab ismi çoğu yerde "Yâ Rab" şeklinde seslenme ünlemiyle birlikte geçmektedir.

Ne kadar mümkün ola ey Velîyy-i Rabb-i Celîl
Mezârım üste kaytmağdan eyleme ta'cîl (I /58)
Açdı bu hengâmde Peygamber-i rahmet gözün
Ta işitdi Kâbzu'l-ervâhla Zehrâ sözün
İstedi bülsün ne var, Şiddîkiye dutdu yüzün
İtdi fermâyiş budur me'mûr-ı Rabbü'l-âlemîn (II/9)

Yâ Rab salup 'Âşî'ni zibes çarh feşâra
Dönmüş nazarımda günüzüm bir şeb-i târa
Bu Aşgar'a virrem kasem it derdime çâre
Maqbûl eyle menden sen hemîn andı İlâhî (XXXI/10)

Hudâ / Hudâvend

İran bölgesinde ise Allâh'ın isimlerinden biri olarak "Hodâ" şeklinde kullanılmaktadır. Âsî Dîvanı'nın münâcât bölümünün ilk beytinde Allâh'ın Hudâ ismi kullanılmıştır. Hudâ adı Âsî tarafından 29 ayrı yerde kullanılmıştır. Farsçaya yerleşen bir kelime olan Hudâ ismi eserde Allâh'ın isimlerinden en çok kullanılanıdır. Hudâ adının eserde en çok kullanılan isim olmasında şâirin yaşadığı coğrafyanın ve Farsça'nın etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Teşâdüfât-ı zemâne salup meni bende

¹⁸⁶Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 289.

İdübdü mahẓer-i pāk Hudā'da şerm-ende (I/1)

Ne hāle kaldı Hudā leyletü 'l-garīb Hüseyin

Ki düşdü ẓatlgah içere güzārı Zehrā'nun (V/33)

"Efendi, sahip, mâlik, hükümdar" anlamlarına gelen Hudâvend ismi eserde her şeyin sahibi olan Allâh için kullanılmıştır. Âsî, Fırat'ın suyunu kastederek mekândan münezzeh olan Allâh'ın, Hz. Fâtıma'ya bu suyu mihr olarak nasip etmediğini belirtirken O'nun Hudâvend ismine yer vermiştir.

Cûş idüpdü ẓalbimde ẓamlarım

Baḥr tek gelüpdür telâtuma

Ḳızlarım susuzdu ḥıyâmda

Hey vurulla ruḥsâra lâḥma

İtmiyüp Hudâvend-i lâ-mekân

Bu suyu meger mihr-i Fâtıma

Gün kimi ışıḳdur bu mes 'ele

Hüccet-i nümâyân getürmüşem (XXXVII/4)

Bâkî, dâimî, sonsuz olan Yüce Allâh'ın "Lem-yezel / hiç yok olmayacak" sıfatıyla Hudâvend isminin birlikte kullanıldığı bent ise şöyledir:

Ḳoymadı ide hüccetin temâm

Hüccet-i Hudâvend-i Lem-yezel

Oḥladı el üste balasını

Âḥir ol Şeh'ün bir ḥaṭâlî el

Ḳaytarup ḥıyâma bir füsürde-dil

Sesledi anam bacı durma gel

Ehl-i Beytime mâye-yi ğam u

Dād u āh u efgān getürmüşem (XXXVII/13)

Azîz / Gaffâr

Allâh'ın, "izzet sahibi, çok muhterem, gâlip, muktedir, âciz olmayan, şerefli, değerli" gibi anlamalara gelen güzel isimlerinden biri olan Azîz ve "kulların günahlarını bağışlayan, bağışlaması bol olan" anlamlara gelen Gaffâr¹⁸⁷ isimleri eserde aynı beyitte geçmektedir.

Odur ki ‘ âlem-i hayretde kalmuşam nâ-çâr

Hemîşe virdim olup yâ ‘ Azîz u yâ Ğaffâr (I/8)

Allâh'ın Azîz ve Gaffâr isimleri Kur'ân-ı Kerim'de Sa'd sûresinin 66.¹⁸⁸ âyetinde de bir arada geçmektedir.

Hayy-ı Yektâ

Eşsiz, benzersiz anlamına gelen Yektâ adı eserde Allâh'ın Hayy ismiyle birlikte verilmiştir. Bu isim, Hz. Fâtıma'nın gamının çokluğunun pak vücûdunu güçsüz koyduğunu, bu sebeple ebedî hayat sahibi olan Allah'tan ölümü dilediğini ifâde ettiği bölümde şöyle geçmektedir:

Vücûd-ı pâkini salmışdı ğam tûvânâdan

Gece günüz ölüm isterdi Hayy-ı Yektâ'dan (I/35)

¹⁸⁷ İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, s. 79, 163, 335.

¹⁸⁸ **Sad** 38/ 66. "O göklerin ve yerin ikisi arasındakilerin Rabbi'dir, Azîzdir, Gaffârdır."

Gıyâsü'l-Müstegîsin / Enîsü'l-Müttেকîn

"Yardım dileyenlere imdat eden ve dayananlara ülfet eden Allâh" mânâsında Gıyâsü'l-Müstegîsin ve Enîsü'l-Müttেকîn / takva sahiplerinin dostu sıfatlarıyla Yaradan'a yalvaran Âsî, ya ölüm ya da bir kurtuluş istemektedir:

Sen özün āgāhsan ey Rabb-i küll-i kāyināt

Bağrımı kan eyleyip bu zindegānluğ bu hayāt

Ya ölüm ver ‘Āsî-yi bî-çāreye ya bir necāt

Yā Ğıyaşe’l-Mustağışm Yā Enîse’l-Müttেকm (II/42)

Kahhâr

"Kahreden, mahveden",¹⁸⁹ gâlip gelen, zelil eden, yarattıklarını dilediği gibi yöneten, dilediğini yapmaktan hiç bir şeyin kendisini âciz bırakmadığı hüküm sahibi¹⁹⁰ anlamındaki Allâh'ın sıfatlarından biri olan Kahhâr Kur'ân'da "O kullarının üzerine kâhirdir."¹⁹¹ şeklinde geçmektedir. Eserde Hz. Hüseyin'in kesik başının tandırda görüldüğü anda Âsî, bunu yapanlara Rabbi'nin Kahhâr sıfatıyla muâmele etmesi arzûsuyla "Yâ Kahhâr" diye seslenmektedir:

Yahunlaşanda tenûre ne gördü yā Kahhâr

Tenûr içere kül üstünde bir kesük baş var (VIII/58)

Hayy u Kadîr

"Diri, canlı, hayat sahibi"¹⁹² anlamlarına gelen Hayy, ebedî ve hakîkî hayat sahibi ve bütün canlıların hayat kaynağı olan Allâh'ın isimlerindendir. Kadîr ise Allâh'ın, "her şeye gücü yeten, muktedir, kuvvetinde bir sınır olmayan, istediğini

¹⁸⁹Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 203.

¹⁹⁰İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, s. 167.

¹⁹¹**En'am** 6 / 18, 61.

¹⁹²Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 162.

istediği gibi yapabilen, eşyaya biçim ve şekil veren, âciz olmayan" anlamındaki adıdır.¹⁹³ Bu iki isim eserde bir arada verilmiştir.

Menim o penç tenün hamısı ki Hayy u Kadîr
İdüpdü şe nımıza nâzil âye-yi taḥîr (XXXIX/61)

Bârî

"Bütün varlıkları takdîr ettiği şekle uygun olarak örneği olmadan yaratan"¹⁹⁴ mânâsına gelen Allâh'ın Bârî ismi eserde "Hazret-i Bârî" olarak verilmiştir:

İdüp iṭâ'atimi vâcip Hazret-i Bârî
Gelün velî bu sözi siz kabûl idün bârî (XXXIX/63)

Ra'ûf

Ra'ûf, "yarattığı varlıklara çok merhamet eden merhameti bol olan, acıyan, çok şefkatli"¹⁹⁵ mânâsına gelmektedir. Eserde ızdıraba düşen yıldızların Allâh'ın Ra'ûf ismini zikre başladıkları ifade edilmiştir :

Büldü az kalur dest-i zulmule
Mâh-ı Hâşimî eylesün husûf
Şems-i burc-ı vaḥdetde gör sınıp
İnkisârîden ḥâlet-i kusûf
Düşdü ızırâba sitâreler
Başladı hamı zikr-i yâ Ra'ûf (XLII /2)

¹⁹³İsmail Karagöz, Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ, s. 156-157.

¹⁹⁴İsmail Karagöz, Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esma-i Hüsnâ, s. 187,193.

¹⁹⁵İsmail Karagöz, Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esma-i Hüsnâ, s. 88.

3.1.2. Melekler

Âsî Dîvânı'nda melek adı "melâikân" şekliyle çoğul olarak kullanılmıştır. Eserde genellikle göğün ve semânın melekleri olarak ifâde edilmiş ve Kerbelâ Olayı esnâsında yaşananlardan dolayı Yâsin okuyan, ağlayıp, feryâd eden birer insan gibi tasvir edilmiştir:

Melâikân-ı semâvât dutdular Yâsîn

Oğurdu sûre-i mışdâk-ı "Hel Etâ" âyetin (I/61)

O kadar ağladılar itdiler ele nâle

Göyün melekleri zecce idüp o aḥvâle (I/71)

3.1.2.1. ‘Azrâ’îl

Dört büyük melekten, insanların canını almakla görevli olan meleğin adıdır. Kur'ân'da ölüm meleği mânasına gelen "Melekü'l-mev"t¹⁹⁶ adıyla geçen ‘Azrâ’îl adının İbranîce kökenli olduğu bilinmektedir.¹⁹⁷ Eserde ölüm tasvirlerinin yapıldığı ve can verildiğini ifâde eden beyitlerin bazılarında geçen ‘Azrâ’îl isminin yanında "Cân-sitân", "Peyk-i Ecel" ve "Kabzu'l-Ervâh" terkipleri de kullanılmıştır. Âsî, ‘Azrâ’îl ismine ölüm bahsinin geçtiği iki kısımda ve ‘Azrâ’îl'in Hz. Peygamber'in yanına geldiğini ifâde eden "Ameden-i‘Azrâ’îl Huzûr-ı Resûl-i Ekrem" başlığı içerisinde yer vermiştir. Eserde ölüm tasvirlerinin yapıldığı beyitlerde ‘Azrâ’îl, Cân-sitân / can alıcı şeklinde de ifâde edilmiştir:

Nefeslerim kütulup Cân-sitân'a san virürem

Senün kimi başun üstünde men de cân virürem (I/204)

¹⁹⁶Secde 32/11.

¹⁹⁷ Fikret Karaman, "Azrâîl", **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015. s. 50.

Âsî, ‘Azrâ’îl’in Hz. Peygamber’in canını almak için rahmet kapısı olan Hz. Peygamber’in huzuruna, mahzun ve boynu bükük bir şekilde vardığını ifâde etmektedir:

*Gördü maḥbûbı salup ümmet vücûdın zaḥmete
Eyledi da ‘vet ḥabîbin bezm-i zâr u ḥalvete
Geldi bu da ‘vetle ‘Azrâ’îl o bâb-ı raḥmete,
Boynu çekeninde ḳapuda durdu maḥzûn u ḥazm (II/4)*

‘Azrâ’îl’in Hz. Peygamber’in canını almak için kapısına gelerek kapının halkasına vurduğunu ve Hz. Fâtîma’nın içinin dehşetle ve korkuyla dolduğunu ifâde eden bent ise şöyledir:

*Bir de ‘Azrâ’îl elini ḥalḳa-yı derbe vurup
Vaḥşeti emma ḥanım Zehrâ vücûdun doldurup
Geldi poşt-ı bâbda kapı Şiddîḳa-yı Kübrâ durup
Sesledi kimsen sen âḥîr arturur şavtun enm (II/7)*

Dîvânda, ‘Azrâ’îl "Me‘mûr-ı Rabbü’l-‘âlemîn" ve "Kabzu’l-ervâh" kullanımlarına da yer verilmiştir:

*Açdı bu hengâmde Peygamber-i Raḥmet gözin
Ta işitdi **Kabzu’l-ervâḥla** Zehrâ sözün
İstedi bülsün ne var, Şiddîḳiye dutdu yüzün
İtdi fermâyiş budur **me‘mûr-ı Rabbü’l-‘âlemîn** (II/9)*

3.1.2.2.Cebrâ'îl

Dört büyük melekten, peygamberlere vahiy getirmekle görevli olan melektir. Kur'ân'da Cibrîl, Rûhu'l-Kuds, Rûhu'l-Emîn, Rûh ve Rasûl adlarıyla geçmektedir. Cebrâ'îl ismi kuvvet anlamına gelen Cebrâ ve Allâh anlamındaki îl adının birleşmesiyle Allâh'ın kuvveti mânâsına gelmektedir.¹⁹⁸ Âsî Dîvânı'nda Cebrâ'îl, Cibrîl ve Rûhu'l-Emin isimleriyle geçmektedir.

Âsî eserde, Hz. Fâtîma'nın vefâtı sonrasında Cebrâ'îl ve Hz. Peygamber'in konuşmasına yer vermiştir. Cebrâ'îl'in, Hz. Peygamber'e gamlı olmaması gerektiğini söylediği ve Hz. Peygamber'in ise kalbinin huzur bulmadığını, ümmetinin durumundan ona haber vermesi gerektiğini ifâde ettiği kısım şöyledir:

*Söyledi Rûhu'l-emîne Hâzret-i Hayru'l-beşer
Kalbim ârâm olmurı ver ümmetimden bir haber
Fikr-i ümmetdür mene bu demde manzûr-ı nazar
Haq hemândem eyledi nâzil şefâ'at âyesin (II/22)*

Eserde Cibrîl adıyla da geçmektedir:

*Gözlerin açdı salup şaķ u şola evvel şeh-nazar
Gördü Cibrîl'i yanında söyledi Hayru'l-beşer
Kardaşı kardaş koyar yalķuz bu vaktinde meger
Bülmüsen cān tapşurur cānāna Hatmü'l-mürselîn (II/19)*

Hz. Hüseyin'in ölümü üzerine Cebrâ'îl'in ve peygamberlerin hâlinin ifâde edildiği beyit ise aşağıdaki gibidir:

¹⁹⁸ Fikret Karaman, "Cebrâîl", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, , Ankara, 2015. s. 85.

Cebre ‘î alup tâcını ele

Ĥâlûive peygamberler aĝladı (LII/5)

3.1.3.Cennet- Cehennem

Cennetin sözlük anlamı "bitki ve ağaçlarla örtülü bahçe"dir. Dinî bir ıstılah olarak ise î mân edip sâlih amel işleyenlere âhirette va'd edilen mükâfât ve nimetlerle dolu yurt anlamına gelmektedir.¹⁹⁹ Eserde cennet ismi 25 yerde geçmektedir. Bir bentte cennet ismiyle birlikte "cây-ı behcet" ve "ravza-yı Rıdvân" adı yer almıştır. Örnek bent aşağıdaki gibidir:

Cennet içere baş açupdur Muştafâ vü Murtażâ

Vay oĝul vay sesliyüp eyler nevâ Ĥayru'h-nisâ

Cây-ı behcet ravza-yı rıdvân olup mâtem-serâ

Enbiyâ vu evliyâ bu ĝuşşadan mahmûm olup (LXXIX/2)

Ayrıca Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için söylenen ninninin tekrar eden Arapça beyitlerinde cennet ismi geçmektedir:

İnne fî l-Cenneti nehren min lebne

Le ‘alliyen ve Ĥüseynin ve Ĥasan (XVII/1)

Sözlük mânâsı "derin kuyu" olan cehennem kelimesinin dinî ıstılah olarak anlamı ise dünya hayatında î mân etmeyenlerin sürekli olarak, î mân ettiği hâlde sâlih amel işlemeyenlerin de günahları oranında cezâlandırılmak üzere kalacakları azap ve cezâ yeridir.²⁰⁰ Eserde cehennem ismine yalnızca bir yerde rastlanmakta ve Cebrâil'in

¹⁹⁹ Fikret Karaman, "Cennet", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2015. s. 96.

²⁰⁰ Fikret Karaman, "Cehennem", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2015. s. 88.

H. Peygamber için Cenâb-ı Hakk'ın cehennem ateşini uyuttuğunu haber verdiğinin nakledildiği bentte şöyle geçmektedir:

‘Arz kıldı maḥẓer-i Peygamber'e Rūḥu 'l-em̄n

Maḥẓ-ı teşrifātüve meşkülidim olma ğam̄n

Sehldür yekser behişte virdi z̄met-i ḥūr-ı ‘m̄

Senden ötüri Ḥaḥ ḥamūş itdi cehennem āteşin (II/20)

3.1.4. Kutsal Kitaplar

Âsî Dîvânı'nda dört kutsal kitaptan yalnızca Kur'ân-ı Kerim'in ismi geçmektedir.

3.1.4.1. Kur'ân-ı Kerim

Dört kutsal kitaptan sonuncusu olan Kur'ân-ı Kerim, Yüce Allâh tarafından vahiy yolu ile Arapça olarak Hz. Muhammed'e (s.a.) parça parça indirilen²⁰¹, nesilden nesile bize kadar tevâtüren gelen, mushaflarda yazılı, Fâtiha suresi ile başlayan ve Nâs sûresi ile sona eren 6.236 âyet ve 114 sûreden oluşan kutsal kitaptır.²⁰² Türk edebiyatının kaynakları arasında Kur'ân-ı Kerim önemli bir yere sahiptir. Kur'ân-ı Kerim'den beslenen dinî ve edebî türlerin ortaya konulması ve âyetlerin telmih veya iktibâs yoluyla edebî eserlerde kullanılması onun Türk edebiyatı üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.²⁰³ Mushaf, Türk edebiyatında özellikle dîvân şiirinde sevgilinin güzelliği, yüzü, saçları, boyu, hatt'ı, gözü, kaşı ve benini temsil eden eden bir mazmûn olarak kullanılmıştır.²⁰⁴ *Âsî, Dîvânı*'nda Furkan ve Mushaf adlarıyla ifade ettiği Kur'ân'ı, Kerbelâ Olayı'nda hak ile bâtılı ayırmak için delil olarak göstermiştir.

²⁰¹ Kur'ân'ın parça parça indirilmesi hakkında bkz. Furkan 25/32.

²⁰² İsmail Karagöz, "Kur'an", **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.385.

²⁰³ Zülfikar Güngör, "Gülzar-ı Manevi'de Âyet İktibasları Üzerine Değerlendirmeler", **İbrahim Tennuri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ed. İbrahim Çavuşoğlu, Kayseri 2011, s. 238; Ayrıca bkz. Zülfikar Güngör, "Türk İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerim", **I. Kur'an Sempozyumu (14-15 Ekim 2006)**, İslami İlimler Dergisi, s. 183.

²⁰⁴ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008, s.278-279.

Âsî, yaralananların yarasının ölçüsüz biçimde artmasını Kur'ân-ı Kerim'in sayfalarının şîrâzeden ayrılmasına benzetmiştir:

*Bahmadı çıhmuş İmām'un yārası endāzeden
Safha-yı Kur'an kimi cismi olup şîrāzeden
Katline ikdām idüp evvel bî-mürüvvet tâzeden
Ağladı yer gög tezelzül eyledi 'arş-ı berîn (II/40)*

Âsî, eserinde Kur'ân'ı Kerîm'i zulümlerine son vermeleri için zâlimlere karşı delil olarak sunmaktadır. Kerbelâ yerinde düşmana giden Hz. Hüseyin'in ve Ali Asgar'ın onlara zulümlerine son vermeleri için Kur'ân'ı delil olarak götürmesini ve Kur'ân'ın âyetlerinin aralarında hakem olmasını istediğini anlatmaktadır:

*Ey cemā'at işbāt haqqıma
Bir görün ne burhân getürmüşem
Bir elimde bir süd emer uşag
Bir elimde Kur'an getürmüşem
Bir görün ne burhân getürmüşem (XXXVII/1)*

*Dimem mülâhaza eylün meni Leb-i 'aştânı
Hakem idah aramızda velîk Kur'an'ı (XXXIX/66)*

Âsî, düşmana kavga etmeye gerek olmadığını zîrâ Kur'ân'da böyle bir şeyin yer almadığını belirterek onları Kur'ân âyetlerini teker teker göz önüne getirmeye davet etmektedir:

*Maḥal yoḥdu daḥi özge şûr u gavḡaya
İdün nazāra o Kur'an'ı âye-be-âye (XXXIX/ 67)*

Dîvân'da Kur'ân okuyanın Allâh'a yakın olacağı belirtilerek Kur'ân okumanın önemi de vurgulanmaktadır:

Bir naḥvile Kur'ân oḡur
Her bir gören ḡayrân ḡalup
Şehr-i Dimeşḡ'e nâḡıḡ
Kur'ân sesini ḡavḡa salup
Nūr-ı Hudâ-yı Lem-yezel
Nūrı hamı gözden alup
Nâ-maḡremân-ı Şâm'da
Sen çeşm-i nâ-binâya baḡ (LXXII /12)

Âsî eserinde, ölülerin ve ölmek üzere olanların başında Kur'ân okunması geleneğine de değinmiştir. Ölmek üzere olan İmam Rızâ'nın kibleye çevrilmesini başında Kur'ân okunmasını istediğini ifâde ettiği dörtlük şöyledir:

Dönerem şaḡ sola tek görrem oḡul öz özimi
Yohdu ma'sûme gelüp baḡlasun âḡir gözimi
Gel oḡul cân virürem ḡibleye dönder yüzimi
Başım üstünde tilâvet eyle Kur'ân ölürem (LXXXI/5)

Kur'ân, "iyi ve kötüyü, hakkı ve bâtlı ayıran" olması dolayısıyla Furkân adıyla da anılmıştır. Dîvân'da yalnızca bir beyitte geçmektedir. Burada da Furkân, hak ve bâtlı ayıran özelliğiyle Kerbelâ Olayı'ndaki zulmün önüne geçmesi ve iyiyi ve kötüyü seçmesi için delîl olarak gösterilmiştir:

Küllen ihtiyâr eyledim sizi
Men bugün olun cümle muttefiḡ
Bu kitâb Allâh kelâmıdur

Eyliyün nazāre varak varak
Kim çıhup görün dîn-i Hâk'dan
Kimdi Pişvâ-yı tarîk-i Hâk
Virmağa temyîz hâk u bâhla
Men Kitâb-ı Furkân getürmüşem (XXXVII/8)

Sayfalar hâlinde toplanması ve iki kapak arasına alınması sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'e mushaf adı da verilmiştir. Dîvân'da Kur'ân-ı Kerîm Mushaf adıyla da geçmektedir:

Kelâm-ı nâîk özünsen velî Rubâb'a nazâr kıl
Dutupdu Muşhaf elinde idür dem-â-dem işâret
Ki ya 'nî gel güzâr it bârî zîr-i Muşhaf-ı Hâk'dan
Ki belke tapmıya a'dâ sene bu çölde cesâret (XLIX/22-23)

3.1.5. Peygamberler

Eserde başta Hz. Peygamber olmak üzere bazı peygamberlerin isimlerine de yer verilmiştir. Peygamber kelimesi eserde pek çok yerde geçmektedir. Ayrıca "enbiyâ" ve "mürselîn" olarak çoğul şekillerine de yer verildiği görülmektedir. Eserdeki II numaralı manzûmenin üçüncü bendinin ilk mısrasında *Enbiyâ vü mürselîn batmış bu gün yekser game* şeklinde geçmektedir.

Dîvân'da Hz. Peygamber dışında Hz. Nuh, Hz. Âdem, Hz. Mûsâ ve Hz. İbrahim'e çeşitli vesilelerle temas edilmiştir.

3.1.5.1. Hz. Âdem /Hz. Nûh

Hz. Âdem Allâh'ın yarattığı ilk insan ve ilk peygamber olarak kabul edilmektedir. Kur'ân'da pek çok âyette geçen Hz. Âdem, "Ebü'l-Beşer" sıfatıyla insanlığın babası olarak anılmaktadır. Ayrıca o, Allâh'ın seçkin kulu mânâsına gelen "Safiyyullah" ismiyle de bilinmektedir. Hz. Havvâ onun eşidir.²⁰⁵ Hz. Nuh²⁰⁶ "ûlü'l-azm" olarak nitelendirilen beş büyük peygamberden biri sayılan ve kendisine inanmayan kavminin Allâh tarafından tufan ile yok edildiği peygamberdir.²⁰⁷

Âsî eserde Hz. Peygamber'in vefâtının ardından Hz. Nûh, Hz. Halîl (Hz. İbrahim) ve Hz. Âdem'in gama büründüklerini, Hz. Hâcer ve Hz. Havvâ'nın feryadlarına cennet kızlarının eşlik ettiğini belirtmektedir:

Enbiyâ vü mürselîn batmış bu gün yekser game

Tek-be tek eyler nevâ ağlar Rasûl-i Ekrem'e

Çoh mü'eşşirdür bu gam Nûh u Halîl u Âdem'e

Hâcer ü Havvâ'ya hem-nâle olupdur hûr u 'în (II/3)

3.1.5.2. Hz. İbrâhîm

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet tarafından en büyük ata olarak kabul edilen ve Kur'ân'da kendisinden en çok söz edilen ûlü'l-azm peygamberdir.²⁰⁸ Hz. İbrâhîm, edebî eserlerde ateşe atılması, ateşin gül bahçesine dönüşmesi, oğlu İsmâîl'i Allâh'a kurban etmek niyetiyle götürmesi ve orada bir meleğin kurban olarak koç indirmesi²⁰⁹ gibi olaylarla geçmektedir. Hz. İbrâhîm'in Nemrud tarafından ateşe atılmak üzere

²⁰⁵ Ayrıca bkz. Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C. 1 s. 358; İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, s. 6.

²⁰⁶ Nûh 71/1-28.

²⁰⁷ Ayrıca bkz. Ömer Faruk Harman, "Nûh", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2004, C. 33 s. 224-227; İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, s. 361.

²⁰⁸ Ayrıca bkz. Ömer Faruk Harman, "İbrahim", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2000, C. 21 s. 266-272; İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, s. 224-225.

²⁰⁹ **Sâffât** 37/ 102-107.

iken²¹⁰ Cebrâ'îl'in gelerek ona bir isteğinin olup olmadığını sorduğunda "Ben Allâh'ın kuluyum, dileğim O'nadır. Allâh ne dilerse yapsın." demesi üzerine ateşin bir gül bahçesine dönüştüğüne inanılmaktadır. Bunun üzerine de kendisine Allâh'ın dostu anlamına gelen "Halîlullâh" isminin verildiği bilinmektedir.²¹¹ "İyilik yapan bir kimse olarak kendini Allâh'a teslim eden ve İbrahim'in doğru olan tevhid dinine uyan kimseden daha güzel din sahibi kim olabilir? Allâh İbrâhîm'i dost edinmiştir."²¹² mânâsına gelen Nisâ sûresinin yüz yirmi beşinci âyetinde Hz. İbrahim'in Allâh'ın dostu olduğu ifâde edilmektedir.²¹³

Âsî, bir bentte, Hz. İbrâhîm'in Minâ tepesine oğlu İsmâîl'i kurban olarak götürmesi olayını aktarmaktadır:

*Bir oğul götürdü **Minâ**'ya ta
Öz eliyle kurbân kese **Halîl**
Olmadun rızâ kalbi gamlana
Bir 'avaż ona gitdi Cebre'îl
Sehldür özüüm rāżyam gidüp
Ekber'im ola teşne-leb katîl
Var rızâsı dilden bu maflaba
Ekber-i vefâ-perverim gider (XXX/8)*

Âsî *Dîvânı*'nda Hz. Hüseyin'in ve Ehl-i Beyt'in Hz. İbrâhîm'in soyundan olma özelliğine değinilmiştir. Hz. Peygamber'in atası olan Hz. İbrâhîm'in "Soyumdan önderler çıkar²¹⁴ ve hayırlı bir ümmet nasip et." dediği bilinmektedir. Âsî bu duruma

²¹⁰ **Enbiyâ** 21/ 68-69.

²¹¹ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, s. 224.

²¹² **Nisâ** 4 /125.

²¹³ Ayrıca bkz. Mehmet Mübarek Çelik, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. İbrahim**, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 84-85.

²¹⁴ **Bakara** 1/124.

telmihte bulunarak Hz. Hüseyin'in oğluna seslendiği beyitlerde Hz. Halîl'in soyundan geldiklerini ifâde etmektedir:

Dur bir ayağa ta aparım haymeye seni

Gözlür yolun hıyânda âl-i Halîl oğul (XXXIII/6)

Hz. İbrâhîm'in eşi ve Hz. İsmâîl'in annesi olan Hz. Hâcer de eserde adı geçen isimlerdendir. Âsî, oğlu Ali Ekber'in ölümü üzerine Hz. Hüseyin'in "Senin annen Hâcer burası Minâ tepesi, sen Allâh'ın kurbanısın, ben de Hz. İbrâhîm'in mirasçısıyım." dediğini aktarmaktadır:

Hâcer anan bu 'arşa-yı Minâ sen zebîh-i Haqq

Men vâris-i Halîl-i Hudâ-yı Celîl oğul (XXXIII/4)

Âsî dîvânda ikinci manzûmenin üçüncü bendinde, Hz. Peygamber'in vefâtı neticesinde yasla gamlananların içerisinde Hz. Nuh, Hz. Âdem'in yanında İbrâhîm'e de yer vermektedir:

3.1.5.3. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet'te büyük bir peygamber olarak kabul edilen ve İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtaran büyük bir peygamberdir.²¹⁵ Mûsâ peygamberin mucizeleri ve kıssaları Türk edebiyatında oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Bunlardan biri de Hz. Mûsâ'nın ailesi ile Mısır'a dönmek üzere yola çıktığında Tûr dağına yaklaştığında fırtına ve yağmurla karşılaşarak yolunu şaşırması olayı ve sonrasında yaşananlardır. Bu kıssada Hz. Mûsâ, ateş yakmak istemiş, ancak çakmağı ateş almayınca uzakta bir ağacın tepesinde gözüne bir ateş ilişmiştir. Ateşin yanına

²¹⁵ Ayrıca bkz. Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2006, C. 31 s. 207.

yaklaştığında, korkarak geri dönmek istemiş, ancak ateşten bir ses gelmiş ve "Yâ Mûsâ ben âlemlerin Rabbi olan Allâh'ım!" demiş. Bunun üzerine Hz. Mûsâ secdeye kapanmıştır. Bu sırada gelen ikinci nidâda "Yâ Mûsâ, ben senin Rabbinim. Ayakkabılarını çıkar. Sen Tûvâ denilen kutsanmış vâdidesin."²¹⁶ buyrulmuştur. Başka bir sefer de Hz. Mûsâ, Tûr dağında iken Allâh'ın zâtını görmek istediğini söylemiş ve Allâh'ın dağa tecellîsiyle dağın parçalanması durumu üzerine dehşete kapılarak bayılmıştır.²¹⁷

Âsî de Dîvân'ında, Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında Allâh ile olan konuşmasında dehşete düşerek bayılması²¹⁸ durumuna ve olayın geçtiği Tûr dağına telmihte bulunmaktadır. Bu olay ile Hz. Fâtımâ'nın, Hz. Hüseyin'in kesik başını tandırda görmesi üzerine yaşadıkları arasında benzerlik kurmaktadır:

Tenûriden ucalur âsumâna lami 'yi nûr

Olup o nûrile maḥbah serâsı vâdî-yi Tûr

O kadarı kalmadı Mûsâ kimi ola medhûş

Yetüp kulaḡına bu ḡâlde fiḡân u ḡurûş (VIII/61-62)

Ayrıca Hz. Mûsâ'nın ağacın üzerindeki nûru görmesi durumuna da telmihte bulunan Âsî, Hz. Zeyneb'in, Hz. Hüseyin'in kesik başının atıldığına inanılan Hûlî tandırından çıkan ışıkla, Tûr dağının ağacından çıkan nûr arasında benzerlik kurarak ağıt yaktığını aktarmaktadır:

O nûr arturur dilde şûr üste şûr

Koyup Mûsâ' aşḡı ḡayrân başun

İdüp nîze başın başun naḡl-i Tûr

²¹⁶ Tâhâ 20/12.

²¹⁷ A'râf 7/143; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 335.

²¹⁸ A'râf 7/143.

3.1.5.4. Hz. Muhammed (s.a.v.)

Türk edebiyatında, âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili manzûm mensûr pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerle birlikte Hz. Peygamber'i konu edinen edebî türler de ortaya konulmuştur. Bunlardan en önemlisi Hz. Peygamber'i övmek ve vasıflarını ortaya koymak için yazılan na'tlardır²¹⁹. *Âsî Dîvânı*'nda bölüm olarak na't bulunmamaktadır.

Na't dışında, mevlid, şemâil, siyer, mirâcnâme, hilye, mûcizât-ı nebî, gazâvat-ı Nebî, şefâatnâme, kırk hadis, yüz hadis gibi türler de ortaya çıkmıştır.²²⁰ Bu türlerin çokluğu Hz. Peygamber'e duyulan sevginin ve hürmetin birer yansımasıdır. Hz. Peygamber'i konu edinen şiirlerde ilk önemli husus ona hitap tarzı ve bu bağlamda ona atfedilen isimler ve sıfatlardır.

Âsî Dîvânı'nda en fazla adı geçen peygamber Hz. Muhammed'dir. Eserde Hz. Peygamber'in, Peygamber, Peygamber-i rahmet, Rasûl-i enâm, Rasûlullâh, Rasûl-i Ekrem, Rahmeten-li'l-âlemîn, Emîrû'l-mü'minîn, Seyyîd-i âlem, Rasûl-i mûmtehân, Hayru'l-beşer, Hatmü'l-mürselîn, Rasûl-i Hakk, Habîb-i Kirdigâr, Hz. Hayru'l-beşer ve Server gibi isim ve sıfatlarına yer vermiştir. Dîvân'da geçen bu isim ve sıfatları Hz. Peygamber'in özel isimleri, şahsından kaynaklanan isimleri, peygamberliğinden kaynaklanan isimleri ve benzetmeye dayalı isimleri²²¹ olarak dört başlıkta incelemenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

²¹⁹ Emine Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.1.

²²⁰ İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s. 545-576.

²²¹ İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 73.

3.1.5.4.1. Hz. Peygamber'in Özel İsimleri

Hz. Peygamber'in isimlerine "esmâ-i nebî" denmektedir. Bu isimlerden en bilinenleri "Ahmed", "Mahmud", "Muhammed" ve "Mustafâ"dır.²²² Eserde özel isimlerinden yalnızca Muhammed ve Mustâfâ isimlerine yer verilmiştir.

Muhammed

Hz. Peygamber'in en yaygın özel ismi "övlümeye layık olan, övülen, övlümeye değer" mânâsına gelen Muhammed'dir.²²³ Kur'ân'da, "Muhammed Allâh'ın elçisidir."²²⁴ buyurulmaktadır. Eserde yalnızca üç yerde Muhammed adı geçmektedir. Bunlardan ikisi acı içinde olan Ehl-i Beyt'in Hz. Peygamber'e seslendiği manzûmelerde, biri ise Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'i anlamına gelen âl-i Muhammed şeklinde kullanılmıştır:

Gördüler dahı yoħdu bir nefer

Eylesün kömek Şâh-ı bî-kese

Elde ħanceri Şimr-i bî-ħayâ

İstüri Ĥüseyn'ün başın kese

Çekdi nâle-yi vâ Muħammedâ

Yoldu saçların virdi ses sese

Yandı Ehl-i Beyt'inün o ħâline

Şimr elindeki ħancer ağladı (LII/8)

Yola yola saçını vâ Muħammed gūyân

Koyupla ħatl-gâha yüz temâm nâle-kunân (LIX/17)

²²²İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 81-85; Ayrıca bkz. Bekir Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî- Peygamberimiz (S.AV.)'in İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri", **Turkish Studies**, Ankara, 2015, S. 10/4, s. 167-196.

²²³İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 81.

²²⁴ **Fetih** 48/29.

Ağla yanağla gözüm ‘âlem bugün mağmûm olup

Şâdık-ı âl-i Muḥammed zûlmüle mesmûm olup (LXXIIX/1)

Mustafâ

Hız. Peygamber'in manzûmelerde en çok kullanılan ikinci ismidir. "Seçkin, seçilmiş" anlamana gelen Mustafâ ismi eserde dokuz farklı yerde geçmektedir. Bunlardan biri de Hız. Fâtımâ'nın Fedek arazisi üzerindeki hakkını beyan ettiğinin anlatıldığı kısımdır:

Bu atam Rasûl-i mûkerremün dest-i ḥaṭṭıdır fâş u ber-melâ

Ḥâlet-i ḥayâtında mühr idüp eyliyüp bu mülki mene ‘atâ

Bizlere budur mâye-yi ma ‘âş göz tiküp buna Âl-i Muştafâ

‘İleti nedür ḥaḳḳımı alup eylisüz bu kadarı cefâ mene

Farż eyle ki irşyyedür Fedek öz atam Rasûl-i mübînden

Evvelüyetim var benim buna vâriş olmaḳa sâyerinden

Siz bu mülki ayana ‘illete almusuz men dil ğamından

Saḳlıḳında rûşendi ğün kimi eyliyüp ‘atâ Muştafâ mene (XI/3-4)

3.1.5.4.2. Hız. Peygamber'in Şahsından Kaynaklanan İsimleri

Âsî Dîvânı'nda Hız. Peygamber'in şahsından kaynaklanan isimleri içerisinde yalnızca Arap olması yönüne değinilmiştir. Bu kısımda Azrâîl'in Hız. Peygamber'in kapısına onun canını almak için geldiğinde Hız. Fâtımâ'ya, "O Arab'dan bir isteğim vardır." dediği aktarılmıştır:

Eyledi çoḡ iḥtirâmıyla o demde daḳḳ-ı bâb

Fāṭma seslendi kimsen virdi bu nev'î cevāb

‘Arż-ı kı̄l-i Peyğamber'e virse icāze ol Cenāb

Ḥācetim vardur ‘Arab'dan bir ġarībem müstekân (II/5)

3.1.5.4.3. Hz. Peygamber'in Peygamberliğinden Kaynaklanan İsimleri

Peygamber/ Peygamber-i Rahmet

Peygamber ismi, "Allâh'tan haber getiren, O'nun emir ve yasaklarını insanlara tebliğ eden kişi" mânâsında Farsça bir kelimedir.²²⁵ Eserde Peygamber ismi aynı zamanda "Peygamber-i rahmet" şeklinde de verilmiştir. *Âsî Dîvânı*'nda 47 kez kullanılan Peygamber isminin geçtiği bütün yerlerde Hz. Peygamber'in kendisi kastedilmiştir. Eserde Hz. Peygamber için en fazla kullanılan isimdir. Ayrıca Hz. Peygamber'le ilgili şiirleri ihtivâ eden "Ahvâlât-ı Hazret-i Peyğamber Salavâtullahu Selâmu ‘Aleyh" ve "Goriz Sûzâniden-i Dergâh-ı Peyğamber " adlı başlıklarda da Peygamber ismi kullanılmıştır.

Âsî Hz. Peygamber'in nübüvvetini kabul ettiğini açıkça belirttiği beyitte onun Peygamber ismine yer vermiştir:

Peyember'in bülüsen kâ'ilem nübüvvetine

İnanmışam tehi dilden ‘Ali velâyetine (I/17)

Âsî'nin Rahmet Peygamber'i adını kullandığı aşağıdaki beyitte ise Hz. Peygamber ve Hz. Fâtıma birlikte anılmıştır:

Degildi bî-sebeb āḥir Peyember-i rahmet

İlderdi Ḥazret-i Zehrâ'ya bir eyle hürmet (I/ 24)

²²⁵Fikret Karaman, "Peygamber", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, 2015. s. 538.

Rasûlallâh / Rasûl-i Enâm / Rasûl-i Ekrem / Rasûl-i Mümtehan / Rasûl-i Hak / Rasûl-i Mükerrerem / Rasûl-i Âlemyân

Sözlükte "risâlet görevini yerine getirmekle görevli elçi" anlamına gelen Rasûl, "Allâh'ın kendi zâtına imâna ve dine davet etmek için seçerek görevlendirdiği kişi"²²⁶ anlamına gelmektedir. Türk edebiyatında Hz. Peygamber için kullanılan en yaygın isimlerin başında gelmektedir.²²⁷ Âsî de eserinde Rasûl ismini pek çok terkip ile birlikte kullanmıştır. Rasûl adı eserde ikisi "Növhe-yi Zebân-ı Hâl-i Hazret-i Zehrâ Hitâb be Hazret-i Rasûl (a.s.) ve "Âmeden-i ‘Azrâ’ıl Huzûr-ı Rasûl-i Ekrem" başlıkları olmak üzere 20 ayrı yerde geçmektedir.

Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in kızı olma özelliği eserde sıkça belirtilmektedir:

Hamı muhâcir u ensâr işitmişidi temâm

Diyirdi Fâtıma biz’at-i Rasûl-i enâm (I/26)

Âsî, Hz. Fâtıma'nın ölümü üzerine Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e Allâh'ın Rasûl'ü mânâsına gelen “yâ Rasûlullâh” şeklinde nidâ ettiğini aktarmaktadır:

Dizin kucaqlıyup egleşdi çekdi dilden âh

Dönüp Peyember’e ‘arz itdi yâ Rasûlallâh (I/77)

"Aziz şerefli peygamber" anlamına gelen Rasûl-i Ekrem adının geçtiği beyitlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Resûl-i Ekrem'i derdinden eyledi hâlî

Boşaldı câm-ı dili güşşadan olup hâlî (I/89)

²²⁶ İsmail Karagöz, “Resul”, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 551.

²²⁷ İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 97;

Bu süd emer bala Nesl-i Resûl-i Ekrem'dür

Fırât'ı da anama mihridür müsellemdür (XXXIX/44)

"Saygıdeğer, aziz, hürmete layık peygamber" mânâsına gelen Rasûl-i Mükerrerrem adı, Hz. Fâtıma'nın Fedek arazisinin kendisine verildiğini gösteren hüccette babası Hz. Peygamber'in kendi el yazısı olduğunu ifâde ettiği bentte yer almaktadır:

*Bu atam **Rasûl-i Mükerrerrem'ün** dest-i haṭṭıdur fâş u ber-melâ*

Ḥâlet-i ḥayâtında mühr idüp eyliyüp bu mülki mene 'aṭâ

Bizlere budur mâye-yi ma 'âş göz tiküp buna Âl-i Muşṭafâ

'İleti nedür ḥaḳḳımı alup eylisüz bu ḳadarı cefâ mene (XI/3)

"İmtihân edilen Peygamber" mânâsında kullanılan Rasûl-i Mümtehan adı Hz. Fâtımâ'nın babasına seslendiği şu beyitte yer almıştır:

*'Arz idüp ey Seyyid-i âlem **Rasûl-i mümteḥan***

Bu iki emre meni me 'mûr idüpdür zü'l-minen

Gelmaḳıla ḳalmaḳunda sen özün muḥtârisen

Söz senündür ihtiyâr itsen eger hansı birin (II/17)

Hayru'l-Beşer

Âsî eserinde Hz. Peygamber için "insanlığın en hayırlısı" anlamında kullanılan "Hayru'l-Beşer" ismine aşağıdaki dörtlükte yer vermiştir:

Gözlerin açdı salup şaḳ u şola evvel şeh-naḳar

*Gördü Cibrîl'i yanında söyledi **Ḥayru'l-beşer***

Ḳardaşı ḳardaş ḳoyar yalḳuz bu vaḳtinde meger

Bülmüsen cān tapşurur cānāna Ḥatmü'l-mürselîn (II/19)

Rahmeten-li'l-Âlemîn

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in²²⁸ sıfatı olan "Raḥmeten-li'l-âlemîn" ismini Âsî, Hz. Peygamber'in ölümünü haber verdiği beytinde zikretmektedir:

*Eyliyüp rıḥlet cihāndan **Raḥmeten-li'l-âlemîn***

Doldurup āfākı miḥmet aḡlurı ehl-i yaḳm̄ (II/beyit)

Hz. Hüseyin'in kanlar içinde kaldığını ifâde ettiği beyitinde Hz. Peygamber'e "âlemlerin rahmeti" anlamında "Rahmet-i Rasûl-i 'âlemyân" şeklinde seslenmektedir:

Eyâ Peyamber-i Raḥmet-i Rasûl-i 'âlemyân

Hüseyn'e baḡ nece gör ḳanına olup ḡaltân (LIX /121)

Hâtemü'l-mürselîn

Hz. Peygamber'in Allâh'ın gönderdiği son elçi ve peygamber²²⁹ olması dolayısıyla peygamberlerin sonuncusu anlamına gelen "Hâtemü'l-mürselîn" adı eserde yalnızca bir beyitte yer almaktadır.

Gözlerin açdı salup şaḳ u şola evvel şeh-naḳar

Gördü Cibrîl'i yanında söyledi Ḥayru'l-beşer

Ḳardaşı ḳardaş ḳoyar yalḳuz bu vaḳtinde meger

*Bülmüsen cān tapşurur cānāna **Hâtemü'l-mürselîn** (II/19)*

²²⁸Enbiyâ 21/107.

²²⁹Ahzâb 33/40.

Habîb-i Kirdigâr

"Sevgili dost" anlamlarına gelen habîb kelimesi Hz. peygamber için "Allâh'ın dostu" mânâsına gelen Habîb-i Kibriyâ, Habîb-i Hakk, Mahbûb-ı Hüdâ gibi tamlamalarla kullanılmıştır. Âsî de dîvânında Hz. Peygamber için Rasûl-i Hakk ve Habîb-i Kirdigâr tamlamalarını kullanmıştır:

*İtdi fermâyiş **Rasûl-i Hakk Habîb-i Kirdigâr***

Doymuşam men de cihândan çekmişem ezbes feşâr

Bir bele vaqte çekerdim rûz u şeb men intizâr

Ver o kadri mühlet ammâ ta gele Rûhu 'l-emîn (II/18)

Hazret-i Yâsîn

Kur'ân'ın 36. sûresi olan ve bu sûrenin de ilk âyeti olan ve "Ey insân" anlamında da tefsîr edilen Yâsîn adı aynı zamanda Hz. Peygamber'in Kur'ân'da geçen isimlerinden de biri olarak kabul edilmektedir.²³⁰ Âsî'nin Hz. Peygamber'i Hazret-i Yâsîn olarak aktardığı beyit şöyledir:

Görüp anası dutup katlgâhda Yâsîn

*Gelüp nevâya eder nâle **Hazret-i Yâsîn** (VII/20)*

Ger olmasaydı hanım dîn adı diyilmezdi

*Babası **Hazret-i Yâsîn** adı diyilmezdi (LIX/7)*

²³⁰İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 109.

3.1.5.4.4. Hz. Peygamber'in Benzetmeye Dayalı İsimleri

Server

"Baş, reis, önder" anlamlarına gelen ve Hz. Peygamber'in sahip olduğu gücü ifâde eden benzetmeye dayalı²³¹ isimlerinden olan server, *Âsî Divânı*'nda da kullanılmıştır:

Birisi katlgâh içere ki cecdi peygamber

*Dutup Hüseyin'ine Şâm-ı Garîbân Hüseyin'e ol **Server** (VII/41)*

3.1.6. Âyetler²³²

Kur'an âyetleri dinî-edebî metinlerde iktibâs veya telmih yoluyla kullanılmıştır. İslâmiyet sonrası Türk edebiyatında yazılan ilk eserlerden günümüze dek yazılan edebî eserlerin çoğunda şâir ve yazarlar bazen mânâ olarak bazen de tamamen veya kısmen iktibâs yoluyla Kur'an'ın bazı âyetlerine yer vermiştir.²³³

Âsî de eserinde âyetlere çoğu kez nâkıs iktibâs yaparak bazen de ana temayı koruyarak âyetin mânâsına telmih yoluyla yer vermiştir. Âsî Kerbelâ Olayı'ndaki kavgaya bir son verilmesi gerektiğini söylerken Kur'an'ın âyetlerinin teker teker göz önüne getirilmesini istemektedir:

Maḥal yoḥdu daḥi özge şûr u ḡavḡaya

*İdün nazâra o **Ḳur'an'ı âye-be-âye** (XXXIX/67)*

²³¹ İsmail Çetişli, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, s. 124, 127.

²³² Âyetler ve meâlleri Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Yolu Meâlî'nden alınmıştır.

²³³ Zülfikar Güngör, Türk İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerim, **I. Kur'an Sempozyumu (14-15 Ekim 2006/ Çorum)**, İslamî İlimler Dergisi Yayınları, Nisan, 2007. s.183; Ayrıca bkz. Reyhan Keleş, **Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.

Batupdur küle gerçe mir'ât-i Hâk

Gene gösterür halka Âyât-ı Hâk

Bu nâhaqlara eyler işbât-ı Hâk

Vura bâtla haft-ı buflân başun (LXVIII/1)

Âsî Dîvânı'nda Yâsîn²³⁴ sûresi genellikle ölenlerin arkasından okunan ya da okunması gereken bir sûre olarak verilmiştir ve sâdece isim olarak geçmektedir. Âsî göklerin meleklerinin Yâsîn okuduklarını aşağıdaki beyitte ifâde etmektedir:

Melâikân-ı semâvât dutdular Yâsîn

Oğurdu sûre-i mişdâk-ı "Hel etâ" âyetin (I/61)

Ayrıca yukarıdaki beyitte İnsan sûresi'nin²³⁵ ilk âyetinden "Hel etâ" kısmına iktibâs da yapılmıştır.

Âsî'nin eserinde Hz. Fâtıma'nın ölmek üzereyken Hz. Ali'nin başında Yâsîn sûresini okuduğunu ve ona vasiyetini söylemeyi istediğini belirttiği beyit aşağıdaki gibidir:

Virende cân oğuyaydı o sûre-yi Yâsîn

Bu da didi ona bir-be-bir vesâyâsın (I/47)

Âsî'nin Hz. Hüseyin'in annesi Fâtımâ'yı ölüm yerinde Yâsîn okurken ve Hz. Yâsîn olarak ifâde edilen Hz. Peygamber'in de sesli şekilde inlediğini gördüğünü ifâde ettiği bir başka beyit şöyledir:

Görüp anası dutup katlgâhda Yâsîn

Gelüp nevâyâ eder nâle Hâzret-i Yâsîn (VII/20)

²³⁴ **Yasin** 36/1-83.

²³⁵ **İnsan** 76/ 1.

Eserde diğ er s  re adları gibi Fetih s  resinin de yalnızca adı geçmektedir. Fetih s  resi konusu itibariyle niyetlendikleri umre ibadetini yapamadan döndüklerinden büyük üzüntü ve hayal kırıklığı içinde olan mü'minlerin teselli edilmesi, bu harek  t içinde ve sonrasında olup bitenlerin All  h nezdindeki değerinin açıklanması, Hz. Peygamber ve ash  bının All  h katındaki durum ve dereceleri, onları ibadetten men eden müşrikler ile yalnız bırakan münafıkların acı sonları hakkında önemli bilgilerin verilmesi ve bu barışı takip edecek olan fetihlerin m  jdelenmesini ihtiv   etmektedir.²³⁶   s  'de Fetih süresinde bildirilen durumlarla zulm ehli olan düşmanlar ve Ehl-i Beyt'i yalnız bırakan K  feliler, Ehl-i Beyt'in Kerbel  'da yaşadıkları üzüntü ve hayal kırıklığı arasında benzerlik kurmaktadır. Bu durumla ilişkili olarak Hz. Hüseyin'in vef  tının geçtiği bölümde Rukıyye H  tun'un Fetih s  resinin k  r  atini gerçekleştirdiğini if  de etmektedir:

Tevak  kuf eyle 'alem başun üste ta a a G  l  ş  m

Dalunca   ye-yi Fetih'i ide Ru  k  yye k  r  'at (XLIX/19)

Sözlükte "yalancı z  lim olana birlikte beddu   etmek" anlamına gelen m  b  hele Kur'an'da   l-i   mr  n s  resinin 66.   yetinde geçmektedir. Bu   yete "m  b  hele"   yeti de denmektedir. Tam m  n  s   ise bir tartışmada haksız ve yalancı olanın All  h'ın l  netine uğraması için beddu   etmektir. Hz. Peygamber m  b  hele   yetinin n  z  l  nden sonra Hasan, Hüseyin, F  t  ma ve Ali ile birlikte Necran heyetinin yanına gitmiş; bu   yetleri okuyarak kendilerini m  b  heleye davet etmiştir. Necranlılar ise görüşmenin ardından Hz. Muhammed'in peygamber olma ihtimalini göz önünde bulundurarak m  b  heleye ces  ret edememişlerdir. Bunun   zerine    iler Ras  l-i Ekrem'in m  b  hele   yetinde geçen "oğullarımız"a kar  şılık Hasan ve Hüseyin'i, "kadınlarımız"a kar  şılık F  t  ma'yı,

²³⁶<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/48-fetih-suresi>.

kendimize karşılık Ali'yi alıp mübâhele için Hıristiyanların karşısına çıktığını ve bunun Ehl-i Beyt'in fazîletine delâlet ettiğini söylemişlerdir.²³⁷ Âsî, Hz. Ali'nin Hz. Hüseyin'in nâşî üzerine geldiğini ifâde ettiği bölümde bu olaya telmihte bulunmaktadır. İlgili kısım şöyledir:

*Görüp imdi Fâṭma ceddini
Gözi yaşlı başı açuk gelür
Elini koyup beline ‘Alî
Gelüri gehî gehî dincelür
Ḥüseyn ’üm Ḥüseyn diyür aḡlurı
Gözyaşın su kimi alur
İdecaḡ dedim gene penc- ten
Oli ki **mübâhele** gelmişem (LXVI/5)*

Eserde Hz. Zeyneb'in Hz. Hüseyin'in mızrağa asılı başının tam karşısında olduğunu ve bunun üzerine Hz. Zeyneb'in Kehf²³⁸ âyetinin Hz. Hüseyin'in başına ünvan olduğunu söylemesine yer verilmiştir. Mağara anlamına gelen Kehf sûresinin kaçınıcı âyetinin kastedildiği ise belirtilmemiştir:

*Sesün arturur kuvvet-i dil mene
Virür naḡl-i ümmîdim ḡâsıl mene
Durup nîze üste muḡâbil mene
İdüp Āye-yi **Kehf**'i ‘ünvân başun (LXVIII/7)*

²³⁷ Musatafa Fayda, "Mübâhele", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 31, s. 425; Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 306-307.

²³⁸ **Kehf** 18/1-110.

"De ki: şüphesiz ben de sizin gibi bir insanım."²³⁹ mânâsına gelen Kehf Sûresinin

110. âyetinin ilk kısmından iktibâs yapılmıştır:

*Ğam eġüpdür kıddimi ey Maẓhar-ı **Ƙul innemā**
Maĥẓ-ı teşrîhem vucūdından ƙalupdur bir nemā
Ger başım üste senün teşrîfün olsa dāimā
Rast olur ƙadd-i kemānım gel ‘Alī ĥōşgelmisen (XIX/5)*

*Söyledi Rūḥu’l-emīne Ḥaẓret-i Ḥayru’l-beşer
Ƙalbim ārām olmurı ver ümmetimden bir haber
Fıkr-i ümmetdür mene bu demde manẓūr-ı nazar
Ḥaḳ hemāndem eyledi nāzil **şefā‘at āyesin** (II/22)*

Yukarıdaki dörtlükte şefâat âyetinin nâzil olduğundan bahsedilmektedir. Burada hangi âyetin kastedildiği açıkça belirtilmediğinden ve Kur’ân-ı Kerîm’de şefâat konusu ile ilgili pek çok âyet²⁴⁰ bulunduğundan ifâde edilen âyet tesbit edilememiştir. Burada Hz. Peygamber’in kıyamet günü Allah’tan ümmeti için şefaata isteyeceğine durumuna da telmihte bulunulmuştur.

3.1.7. Hadis ve Rivâyetler

Türk-İslâm edebiyatının Kur’ân-ı Kerim’den sonraki en önemli kaynağı hadislerdir.²⁴¹ Hadislerin edebî eserlerdeki etkileri Türk-İslâm edebiyatı sahasında yer alan bütün eserlerde olduğu gibi *Âsî Dîvânı*’nda da görülmektedir. Âsî eserinde hadisleri verirken bazen Hz. Peygamber buyurmuştur diye ifâde ederken bazen de yalnızca hadis ve rivâyet olarak kabul edilen kavramın kendisine yer vermiştir.

²³⁹ **Kehf** 18/ 110.

²⁴⁰ **Bakara** 2/255, **Yunus** 10/3, **Meryem** 19/87, **Sebe** 34/23, **Tâhâ** 20/109, **Necm** 53/26, **Nisâ** 4/85.

²⁴¹ Zülfikar Güngör, “Türk İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı Sempozyumu (20-22 Nisan 2007 / Çorum), Ed. M. Mahfuz Söylemez, **İslami İlimler Dergisi Yayınları**, Çorum, 2007, s. 211.

Âsî, Hz. Peygamber'in merhametle ilgili olan, "Siz yerdekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin."²⁴² "Merhamet etmeyene merhamet edilmez."²⁴³ "Kâfir de olsa mazlûmun duâsından sakınınız."²⁴⁴ hadislerine telmihte bulunarak kâfir de olsa yaralıya merhamet edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

Raḥm ider bu ‘âlemde resmdür olsa kibr u kâfir yaralıya

Kâfir olsa da raḥm idün diyüp şer‘ide Peyember yaralıya

Kim görüp Müslümân olan vura oḥ kılıc mükerrer yaralıya

Ey cemâ‘at-i Kûfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyun (LXXXV/4)

Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye hediye ettiği kılıç olan Zülfikâr'ın tam olarak ne zaman hediye edildiği bilinmemekle birlikte Uhud Gazvesi'nde verildiği kabul edilmekte ve bu sırada, "Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ Zülfikâr" (Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur.) diye nidâ edildiği rivâyet edilmektedir.²⁴⁵ Türk edebiyatında bu ibare pek çok kez nazma aktarılmıştır.²⁴⁶ Ancak ne hadis ne de bir kelâm-ı kibar olarak kaynaklarda rastlanamamıştır.²⁴⁷ Hz. Ali için söylendiği kabul edilen bu ifâdeye Âsî de eserinde yer vermiştir:

Uşak büyük hamı Şîr-i Hudâ ḫuzûrında

O gün varidi Şeh-i lâ-fetâ ḫuzûrında (I/119)

Âsî'nin aşağıdaki manzûmede Ümmü Eymen'den nakil olarak aktardığı ve "Hz. Peygamber'in hadisidir." dediği söz, sahih hadis olmayıp Şîi çevrelerce hadis olarak

²⁴² Tirmizî, **Sünen**, Tah. Beşar Avvad, Beyrut, Darü'l-Garbi'l İslamî, 1998, 3 (No. 1922), s.387.

²⁴³ Tirmizî, "Birr", **Sünen**, 3 (No. 1924), s. 388.

²⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Tah. Şuayh El-Arnâvudî, Müessesetü'r-Risâle, y.y. , 2001, 20 (No. 12549), s. 22.

²⁴⁵ Mustafat Öz, "Zülfikâr", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 553.

²⁴⁶ Meliha Yıldırım Sarıkaya, "Zülfikâr-Türk Edebiyatı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 554.

²⁴⁷ Mehmet Yılmaz, **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013, s. 403-404.

kabul edilmektedir. Ancak Ümmü Eymen'den değil Hz. Aişe'den nakledildiği iddia edilmektedir.²⁴⁸

Hadîs-i mu‘teberim vardı Ümm-i Eymen’den

Ona da ceddîm özi zıkr idüp işit menden

.Didi buyurdu mene bir günü Rasûlullâh

Gel eyliyüm seni men bir kâziyyeden âgâh

Hüseyin’imi oli birgün şerâr-i ehl-i nifâk

‘Irâk’a da ‘vet itdiler onu be resm-i konağ

Zibeski nâme yazalar idelle çoğ ısrâr

‘Irâk’a getmağa âhir balam kalar nâ-çâr

‘Ayâlini götürüp ‘âkıbet o Şâh-ı zaman

Min hesretile Hüseyin’im olar celâ-yi vatan

Özin şahâbelerin Kerbelâ diyârında

Susuz şehîd ideller suyun kenârında

Yaralı na ‘şları neççe gün kalar yerde

Oları ehl-i kurâ defn ideller âhirde

Bu kabirler olacağ şîye ziyâret-gâh

Mağam-ı türbetini gıpta eyler ‘arş-ı İlâh

²⁴⁸ Ebu Kasım Cafer b. Muhammed b. Kuleveyh el-Kummî, **Kâmilü’z-Ziyârât**, Tahkik Neşrul Fekahe, y.y. , t.y. , s. 143.

Ṭavāf idelle atan Şāh-ı Meşrik'in kabrin

Basalla şī'alar āgūşına Hüseyn kabrin

Tökelle gözyaşı ağıllalla hay hayilen

İdelle nevḥa bu leb-teşneye nevā ilen (LXII/144-153)

Hiz. Peygamber'in, "Fâtıma benden bir parçadır"²⁴⁹ mânâsına gelen hadîsi eserde aşığıdaki gibi geçmektedir:

Yandurup Ebû Bekr kalbini beski ilticâ eyledi Betûl

Mühr idüp virüpdür kabâleni itdi Fâtıma ḥāhişin kabûl

*Çıḥdı şād u hürrem o bezmden düşdü ta yola **biḍ'atü l-Rasûl***

'Arz iderdi her bir kadem Hudâ gör ne zulm idür eşkıyâ mene (XI/7)

3.1.7. ESERDE ADI GEÇEN ÖNEMLİ ŞAHISLAR

3.1.7.1. Hiz. Ebû Bekir

Asıl adı Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî olan Hiz. Ebû Bekir ilk Müslümânlardan olup Hulefâ-yi Râşidîn'in de birincisidir.²⁵⁰ Eserde Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Fâtıma'nın Fedek arazilerinden miras hakkı istemesi üzerine kendisinin buna izin vermediğı ve Fâtıma'nın bu durum karşısındaki ahvâlinin kendi ağızından aktarıldığı bir manzûmede geçmektedir. Hiz. Ebû Bekir'in Fedek arazileri için Hiz. Peygamber'e kullanma hakkı verilen devlet malı olduğunu ve

²⁴⁹ Buhârî, "Ashâbu'n-Nebî", **el-Câmiu's-sahîh**, Nşr. M. Fuad Abdûlbâkî, Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422, I-IX, s. 12, 30; Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", **el-Câmiu's-sahîh**, Tah. M. Fuad Abdûlbâkî, Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.y., I-V, s. 94; Tirmizî, "Menâkıb", **Sünen**, Tah. Beşâr Avvâd Maruf, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998, I-VI, s. 61.

²⁵⁰ Mustafa Fayda, Ebu Bekir, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 101.

Hız. Peygamber'in mirasçılarının bu haktan faydalanabileceğini fakat mülkiyetinin aktarılamayacağını ifade ettiğı bilinmektedir.²⁵¹ Eserde ise Şiilerce yaygın olan görüşün etkisiyle Hz. Ebû Bekir için bu durum karşısında Hz. Fâtımâ'ya zulmeden ve hakkını vermeyen bir imaj çizilmiştir. Eserde Hz. Ebu Bekir adının geçtiğı örneklerden bazıları şöyledir:

*Yandurup **Ebu Bekr** kalbini beski ilticâ eyledi Betül*
Mühr idüp virüpdür kabâleni itdi Fâtıma hı âhişin kabül
Çıhdı şâd u hürrem o bezmden düşdü ta yola biğ'atü 1-Rasül
'Arz iderdi her bir kadem Hudâ gör ne zulm idür eşkıyâ mene (XI/7)

Açmışam sene ilticâya dil bu Fedek benim ki ola ola
Ger senünde olsa vir mene râzı olma dil derdiyle dola
***Ey Halife** inşâfdur bu gör ac kala Hüseyin 'ârizi sola*
Hük-m-i şer'îyle bu Fedek yeri haqq-ı talağdur muflaka mene (XI/5)

3.1.7.2. Hz. Ali

İlk Müslümânlardan, Hz. Peygamber'in damadı ve Hulefâ-yı Râşidîn'in dördüncüsü olan Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in de babasıdır. Hz. Ali, Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere neredeyse bütün gazve ve seriyelerde bulunmuş, bu savaşlarda Hz. Peygamber'in sancaktarlığını yapmış ve sonrasında menkabevî bir tarzla rivâyet edilen büyük kahramanlıklar göstermiştir.²⁵² İbn Mülcem

²⁵¹ Mehmet Azimli, **Dört Halifeyi Farklı Okumak Hz. Ebubekir**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011, s. 78.

²⁵² Ethem Ruhi Fığlalı, " Ali", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 371. Hz. Ali'nin ilmi kişiliğı ve faziletleri için ayrıca bkz. : M. Yaşar Kandemir, " Ali", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 375-378.

tarafından zehirli bir kılıçla ağır yaralanan²⁵³ ve iki gün boyunca yaralı olarak yatan Hz. Ali 26 Ocak 661 tarihinde 63 yaşında iken vefât etmiştir.²⁵⁴

Türk edebiyatında manzûm mensûr pek çok eserde yer alan Hz. Ali, tarihî şahsiyeti, meziyetleri ve hasletleriyle birlikte verilmiştir. O yiğitliği, cömertliği ve ilim sahibi oluşuyla Türk- İslâm kültürü ve edebiyatını derinden etkileyen şahsiyetlerden biri olmuştur.²⁵⁵ Onun Murtazâ, Haydar, Haydar-ı Kerrâr, Şâh, Şâh-ı Merdân, Şâh-ı Necef ve Şîr gibi pek çok isim ve sıfatı edebî metinlerde sıkça yer almıştır.²⁵⁶

Eserdeki çoğu manzûmede Hz. Ali'ye yer veren Âsî onu, Haydar, Şîr-i Hudâ, Şîr-i Lem-yezelî, Şeh-i lâ-fetâ, Şâh-ı üns-i cân, Padişâh-ı zemân, Haydar-ı Kerrâr, Mîr-i mu' minin, Aliyyü'l-Murtazâ ve Emîrû'l-mü'minîn gibi isim ve sıfatlarıyla işlemiştir.

Haydar / Haydar-ı Kerrâr

Hz. Ali'nin "yiğit ve cesur" anlamındaki isimlerinden biri olan Haydar ismi eserde döne döne defalarca üst üste saldıran aslan mânâsına gelen Haydar-ı Kerrâr şeklinde de geçmektedir. Örnek beyitler aşağıdaki gibidir:

*Kılıclandı bugün **Haydar** başından*

Atup 'imâme peygamber başından (III/1)

*Dur ey olan hışn-ı haşm bu çölde âl-i **Haydar**'a*

Görmürsen ayâş venim evc eyliyüpdür göglere

²⁵³ İbnü'l- Esir, **İslam Tarihi, el Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2016. s. 243.

²⁵⁴ Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi (2) (Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi)**, Ensar Yay. İstanbul, 2013. s. 368.

²⁵⁵ Hakan Yekbaş, **Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fatıma Mevlidleri**, Asitan Kitap, Ankara, 2012. s.19.

²⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Meliha Yıldırım Sarıkaya, **Türk-İslam Edebiyatında Hz. Ali**, Marmara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s. 66-218.

Senden şora ey vay mene vay 'ışret-i Peyğamber'e

*Ƙalmaz 'ayāl-i **Ĥaydar**'ın başında ma'cer Ƙardaşım (XLV/3)*

Murtazâ

"Beğenilmiş, seçilmiş ve râzı olunmuş" anlamlarına gelen Hz. Ali'nin lâkâbı olan Murtazâ ismi eserde "Aliyyü'l-Murtazâ" şeklinde geçmektedir:

Başda itdi ma'cerin muhƙem o derde mübtelâ

*Bir uca şavtile seslöp yâ **Alî el-Murtaẓâ***

Öz özin vurdu semender tek oda ol bî-nevâ

Od i ĥâṭa eyledi devriber mî şîl-i nigm (LIII/12)

Şîr-i Hudâ

"Allâh'ın aslanı" anlamına gelen ve Hz. Ali için kullanılan Şîr-i Hudâ adının yanı sıra eserde Bâkî olanın aslanı anlamında "Şîr-i Lem-yezelî" şeklinde de geçtiği beyitlerden bazıları şöyledir:

Binâ-yı zulm bugün tapdı pâyâ

*Ki yitdi evveli **Şîr-i Ĥudâ'ya***

Dayandı âhiri kerb u belâya

Ƙılıclandı 'Alî Ekber başından (III /6)

Bu fikirdeydi ki başa yeten zemân eceli

*Olaydı başının üstünde **Şîr-i lem-yezelî** (I/46)*

Pādişāh-ı Necef

Hız. Ali'nin kabrinin bulunduğu yer olmasıyla Şiilerce kutsal sayılan ve Irak'ın tarihî bir şehri olan Necef²⁵⁷ eserde Hız. Ali kastedilerek Pādişāh-i Necef olarak geçmektedir:

*Görüpdü oğlu Ebû'l-Fazl-ı **Pādişāh-ı Necef***

*Açupdu kollarını meyl edür Hüseyn'e **taraf** (I /123)*

Emîrû'l-mü'minîn

Mü'minlerin emîri anlamına gelen bu sıfat Hız. Peygamber için kullanılmıştır. Eserde ise şöyle geçmektedir:

Dilde yoğ tākāt diyim bî-şerm kâsd neyledi

İş yetişdi bir maķāma Fāṭma ġaşy eyledi

Nāķe-yi şabr 'Ali'ni leşker-i ġam peyledi

*Şabr idüp bunla bele düzdü **Emîrû'l-mü'minîn** (II/14)*

Ayrıca Hız. Ali *Âsî Dîvânı*'nda, Şeh-i lâ-fetâ, Şāh-ı evliya Şāh-ı üns-i cān, Padişāh-ı zemen, Velî-yi Rabb-i Celîl, Şāh-ı Kevser, Sārullāh-ı Ekber ve Velî gibi isim ve sıfatlarla da anılmaktadır. Örnek manzûmelerden bazıları ise şöyledir:

*Uşak büyük hamı **Şîr-i Hudâ** huzûrında*

*O ġün varidi **Şeh-i lâ-fetâ** huzûrında (I/119)*

*İki diz üste o dem **Şāh-ı evliyâ** veledi*

Durup oturdu ezel ceddine selām eyledi (VII/19)

²⁵⁷ Mustafa Öz, "Necef", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 32, s. 486.

*Fiğānile didi ey **Şāh-ı üns-i cān** ölürem*

Yetüp dudağıma cānım ‘amoglı cān ölürem (I/49)

Götürdüler o muṭahhar cenāzeni yerden

*Getürdü **Hakk**’ına tapşurdu **Padişāh-ı zemen** (I/ 74)*

*Ne kadar mümkün ola ey **Velī-yi Rabb-i Celīl***

Mezārım üste kaytmağdan eyleme ta ‘cīl (I/58)

*Bugün kabine-i **Hakk** oldu ta ‘tīl*

Olup ‘ālem bir özge ḥāle tebdīl

Bugün de muttaşıl seslerdi Cibrīl

*Yaralandı **Şāh-ı kevser** başından (III/2)*

Bahārdı bir-be-bir evlādına ‘Ali-yi velī

*İdüp müşāhede bu ḥālī **Şīr-i lem-yezelī** (I/122)*

‘Imāme doğranup baş parçalandı

Kılıç endi başı üste dayandı

Vücūdı yüz gözi kana boyandı

*Ahup **Şārullah-ı Ekber** başından (III/4)*

3.1.7.3. Hz. Fâtıma

Hz. Fâtıma Hz. Peygamber’in Hz. Hatice ile evliliğinden 605 yılında dünyaya gelmiştir. Künyesi Ümmü Ebîhâ ve lakapları da beyaz yüzlü kadın anlamına gelen Zehrâ ve iffetli namuslu kadın olan Betûl’dür.²⁵⁸ Asıl adı Ümmü'l-Haseneyn Fâtıma bint

²⁵⁸ Hatice Uluşık, **Hız. Fatıma**, Edt. Adnan Demircan, Şaban Öz, Beyan Yayınları, İstanbul, 2020., s. 15-16.

Muhammed ez-Zehrâ olan Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'in soyunu devam ettiren kızı ve Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hüseyin²⁵⁹ ve Hz. Hasan'ın anneleridir.²⁶⁰ Türk edebiyatında da tarihi ve menkabevî kişiliğinin yanında Hz. Fâtıma eşine, evine ve çocuklarına bağlı, onlara hizmet eden, sabırlı, becerikli, ahlâkı güzel ve örnek bir Müslümân hanım olarak anlatılmıştır. Ayrıca edebî metinlerde adının Türk halk ağzında yaygınlaşan Fatma veya Fadime şekillerinin yanında Fatma Ana, ayrıca beyaz tenli olması sebebiyle Zehrâ (Fâtımatü'z-Zehrâ), cennetteki en fazîletli dört kadından biri diye ifâde edildiği için “Cennet hâtunu”, iffetli oluşundan dolayı "Betûl", kıyâmette kendisinden şefâat beklendiği için “Kıyâmet hâtunu” ve “Seyyidetü'n-nisâ” unvanlarıyla anılmıştır.²⁶¹

Âsî de Dîvân'ında Hz. Fâtıma'nın, Betûl, Zehrâ, Azrâ ve Sıddıka-yı Kübrâ gibi isim ve sıfatlarına yer vermiştir.

Fâtıma

Hz. Hüseyin'in annesi olması dolayısıyla Hz. Fâtıma ismi eserde çok geçen isimlerden biridir. Hz. Fâtıma'nın anlatıldığı şiirlerde Fedek arazisinden hakkını istemesi, bunun üzerine uğradığı zulüm, ölümü, ölümü esnâsında yaşananlar, Hz. Hüseyin'nin ölümü sonrasında ortaya çıkması ve kendi ağzından ağıt yakması gibi konular işlenmiştir. Hz. Fâtıma adının geçtiği beyitlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Zibeski nâle vü feryâda Fâḫma geldi

Hemân yaralı beden bir telâḫuma geldi (VII /12)

Biri diyirdi salum hansı günlerün yâda

Fiḡân idüm ana yâ Fâḫma gelüm dâda (I/97)

²⁵⁹ Mustafa İsmet Uzun, “Fâtıma-Edebiyat”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, C. 12, s. 223.

²⁶⁰ M. Yaşar Kandemir, “Fâtıma”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, İstanbul, 1995, C. 12, s. 219.

²⁶¹ Hz. Fâtıma'nın Türk İslâm Edebiyatında yer alan diğer isim ve sıfatları için bkz. : Atila Gökdemir, Türk İslâm Edebiyatı'nda Hz. Fâtıma, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Isparta, 2019, s. 52-169.

Zehrâ

Hz. Fâtıma eserde beyaz, parlak yüzlü kadın anlamına gelen Zehrâ lakabıyla da geçmektedir:

*Hemîşe eşk-i bâşar tök ‘ezâ-yı **Zehrâ**’da*

*Sene şefâ‘ati **Zehrâ** yetişsün ‘uqbâda (I/104)*

*Ẓulm odıyla dergehün odlandı yâ **Zehrâ** senün*

*Muhsin'ün sekt oldu kalbün yandı yâ **Zehrâ** senün (IV/beyit)*

Betûl / Betûl-i ‘Azrâ

İffetli ve namuslu kadın anlamına gelen Betûl ismi eserde Betûl-i Azrâ tamamlasıyla da geçmektedir:

*Müessir oldu o dergâha ilticâ-i **Betûl***

Habîb habîbesinün ilticâsın itdi kabûl (I /43)

Huşûşa ‘Azîze-i hatem-i mâb Zehrâ’ya

*‘Alâka-mendem ürekden **Betûl-i ‘Azrâ**’ya (I/19)*

Hz. Fâtıma eserde sözü doğru olanların büyüğü anlamındaki Sıddîka-yı Kübrâ ve haysiyet ve şeref hazinesinin incisi mânâsına gelen "Dürr-i genc-i vakâr" sıfatlarıyla da geçmektedir:

Bir de ‘Azrâ’ıl elini halqa-yı derbe vurup

*Vahşeti emma hanım **Zehrâ** vücûdun doldurup*

*Geldi poşt-ı bâbda kapı **Şiddîka-yı Kübrâ** durup*

Sesledi kimsen sen âhîr arturur şavtun enîn (II /7)

Āşikār ‘arz itmerem netdi sene ol nā-bekār
Ārb-ı sīlīden kulaḵun parçalandı aḥdī ṣār
*Gül cemālün oldu nīlī ey **Dürr-i genc-i vaḵār***
*Ḳātilün mutlaḵ o bī-imāndı yā **Zehrā** senün (IV/5)*

3.1.7.3.1. Fedek Olayı

Hiz. Peygamber’in vefâtının ardından Fâtıma ile Abbâs b. Abdülmuttalib Halife Ebû Bekir’e gelerek babasının Fedek ve Hayber’deki mirasından hisselerini istemiştir. Hiz. Peygamber bu arazilerin gelirlerini yolculara, misafirlere, amme işlerine ve ailesine harcamaktaydı. Halîfenin de onlara, Hiz. Peygamber’in peygamberlerin miras bırakmayacağına dair hadîsini hatırlatarak mirasın söz konusu olamayacağını, ancak ailesinin geçiminin eskiden olduğu gibi yine buraların gelirinden sağlanacağını, kendisinin bu araziye Hiz. Peygamber’in yaptığı şekilde kullanacağını söylediği belirtilmektedir. Hiz. Âişe ile diğer bazı sahâbîlerin bu hadisi tasdik etmeleri üzerine miras iddiasından vazgeçildiği, ancak Hiz. Fâtıma’nın halîfenin bu tavrına gücenerek vefât edinceye kadar onunla bir daha bu konu üzerinde konuşmadığı aktarılmaktadır.²⁶² Hiz. Ebû Bekir’in Fâtıma’ya haksızlık ettiği iddiasıyla kaydedilen bir başka rivâyet daha bulunmaktadır. Bu rivâyete göre, Hiz. Fâtıma’nın Fedek hurmalığını Rasûlullah’ın kendisine hibe ettiğini söylemesi üzerine Hiz. Ebû Bekir’in Fâtıma’dan şahit istediği, onun da Hiz. Ali ile Ümmü Eymen’i şahit gösterdiği, halîfenin Hiz. Ali’nin şehâdetini davacının kocası olması sebebiyle geçerli saymadığı ve yalnızca Ümmü Eymen’in şehâdetini de yeterli görmediği belirtilmektedir.²⁶³

²⁶² M. Yaşar Kanderir, **Fâtıma**, s. 219. Ayrıca bkz. Hüseyin Algül, "Fedek", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, C. 12, s. 294-295; Mehmet Azimli, **Dört Halifeyi Farklı Okumak Hiz. Ebubekir**, s. 77-79.

²⁶³ Hüseyin Algül, "Fedek", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, C. 12, s. 294.

Âsî de Dîvân'ında Hz. Ebû Bekir'in Hz. Fâtîma'dan Fedek arazisi için delil istediğinden, onun da delil olarak Hz. Peygamber'in imzası bulunan hücceti gösterdiğinden ve sonrasında Hz. Ebû Bekir'in bu hüccete rağmen Fedek'i vermemesi ve ona şiddet uygulamasından söz etmektedir. Şîî mezhebine mensup bazı kişilerce kabul edilen bu bakış açısının izleri eserde açıkça görülmektedir. Bu olayla ilgili "Ahvâlât-ı Hazret-i Zehrâ (a.s.) Vak'a-yı Fedek" başlığı altında verilen manzûmenin ilk kısmı şöyledir:

Vârisem Rasûl-i Hudâ'ya men eyleme halîfe cefâ mene

Bu Fedek sizündür eger atam hâşırına eyle 'aṭâ mene

Gör olar Peyember buna rızâ

Fâṭma göre bir bele cefâ

Eldeki kabâle delîlidür keşfider hamı ḫalḫa bu sözi

Saḫlûḫında eyliyüpdü merḫamet kim mene bu mülki atam özi

Gör atam rızâdur bu bârede eşkile dola Fâṭma gözi

Hansı bir delîlile görmüsüz bir bele cefânı revâ mene (XI/1-2)

3.1.7.4. Hz. Hasan

Hz. Ali ve Hz. Fâtîma'nın büyük oğlu olan Hz. Hasan'ın tam adı, Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib b. Hâşim b. Abdimenâf'tır. Hz. Peygamber, torunu Hz. Hasan'a "Ebû Muhammed" adını vermiştir. Lakapları ise Sıbt, Seyyîd, Müctebî, Takî ve Zekîdir. İslâm tarihçileri tarafından Hulefâ-yı Râşidîn'in beşincisi olarak kabul edildiği bilinmektedir.²⁶⁴ Hz. Hasan ilk halîfe dönemindeki olaylarda yer almamış ve Hz.

²⁶⁴ Murat Akarsu, **Hız. Hasan**, Ed. Adnan Demircan, Şaban Öz, Beyan Yayınları, İstanbul, 2020. s. 13.

Ali'den sonra halîfe olarak biat almış olmakla birlikte halîfelikten ferâgat etmiştir. Bazı rivâyetlere göre, Ca'de bint Eş'as b. Kays tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.²⁶⁵

Eserde Hasan ismi genellikle “Hüseyin ve Hasan, Hüseyinile Hasan” şeklinde Hz. Hüseyin ile birlikte verilmiştir:

‘Amoğlu yâ‘ Alî hasretle senden ayrıluram

*Gözüm ziyâsı Hüseyin ve **Hasan**'dan ayrıluram (I/50)*

*Hüseyinile **Hasan**'ım koyma çok fî gâñ itsün*

Mezâr içindemen zârî bağıran itsün (I/54)

Henûr itdi o gül cismi çulķādı kefene

*Yüzün dutup dedi ol Şāh Hüseyinile **Hasan**'a (I/64)*

Eserde Hasan isminin tek olarak geçtiği beyitler de yer almaktadır ve eserde bir de “Ahvâlât-ı İmām Hasan ‘Aleyhisselām” başlıklı bir kısım yer almaktadır.

*Sen dime bu zehriyle kardaşun **Hasan** ölmez*

Tāķatim gidüp elden dizlerim daķi gelmez

Var ne hāletim āķir bacı özgesi bülmez

Dil-ciger dudaķ āķir ķat ‘a ķat ‘a doķrandı (XV/10)

3.1.7.5. Hz. Hüseyin

Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın Hz. Hasan'dan sonra dünyaya gelen oğludur.²⁶⁶ Asıl adı Ebû Abdillāh el-Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî eş-Şehîd'dir. Kerbelâ şehidi olarak da bilinmektedir. Hz. Hüseyin'in çocuklarından Ali el-

²⁶⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, “Hasan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 282, 284.

²⁶⁶ İbnü'l-Esir, **İslam Tarihi**, s. 248. Ayrıntılı Bilgi için ayrıca bkz. Zamira Ahmedova, **Hz. Hüseyin'in Hayatı, Hilâfet Mücadelesi ve Din Anlayışı**, Ankara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Ekber, Kerbelâ'da kendisiyle birlikte şehid olmuştur. Soyu diğer oğlu Zeynelâbidîn'den devam ederek seyyid unvanıyla tanınmıştır. Ayrıca Fâtıma ve Sekîne adlı iki de kızı vardı.²⁶⁷ Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Ali ile Fâtıma'nın çocuğu olması²⁶⁸ ve İslâm tarihinin en önemli olaylarından biri sayılan Kerbelâ'da şehid edilmesi sebebiyle Hz. Hüseyin hakkında geniş bir literatür meydana getirilmiştir. Bu konuda hadis külliyyâtı, İslâm tarihi kaynakları ve biyografik eserlerde bulunan zengin malzemenin yanı sıra edebî malzeme de oldukça fazladır.²⁶⁹ Hz. Hüseyin'in acıklı sonu İslâm edebiyatında başlı başına bir tür oluşturmuş ve özellikle tâziye törenlerinde okunmak üzere Şîî şâir ve edipleri tarafından “maktel”, “maktel-i Hüseyin” ve “Kerbelâ Mersiyesi” denilen manzûmeler ve okuma parçaları yazılmıştır.²⁷⁰ Bu konuya daha önceki bölümlerde geniş olarak değindiğimizden bu bilgilerin yeterli olacağı kanaatindeyiz.

Eserde Hz. Hüseyin ile ilgili, Şâh-ı Kerbelâ, Şâh-ı Teşne-leb, Velî-yi Hudâ, Seyyid-i âlem, Şâh-ı şehîdân, Pâdişâh-ı Neced, Şâhenşâh-ı âlem, Fâhrü's-sâcidîn, Ravzahân, Şâh-ı Hicâz, Mah-i sipîhr-i vefâ, Âfitâb-ı burc-ı şeref, Mâh-i âl-i Hâşimî, Neyyir-i burc-ı şeref, Şehriyâr-ı râh-ı hidâyet, Şâh-ı cihân, Şâh-ı dîn, Şâh-ı bî-kes ve Pâdişâh-ı kevn ü mekân gibi isim ve sıfatlara yer verilmiştir.

Hüseyin

Hz. Hüseyin eserde en çok adı geçen kişidir. Zaten bu eserin telif amacı da Hz. Hüseyin'in şehâdetinin verdiği acıyı anlatmak ve bu sâyede Allah'ın affına erişebilmektir. Eserde Hüseyin adı ona atfedilen isim ve sıfatlarla birlikte geçmektedir:

Hüseyin'e virse kâsem herkes evvel hüner-mende

Hüseyin'e and ola kıymaz o şahş-ı şerm-ende (I/116)

²⁶⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, “Hüseyin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1998. C. 18, s. 521.

²⁶⁸ Algül, **Kerbelâ**, s.15.

²⁶⁹ İlyas Üzümlü, “Hüseyin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1998. C. 18, s. 521.

²⁷⁰ Ethem Ruhi Fırlalı, “Hüseyin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 18, s. 521.

Şâh-ı Kerbelâ

Kerbelâ'nın hükümdarı anlamına gelen bu sıfat Hz. Hüseyin'in en yaygın sıfatlarından biridir. Eserde geçtiği kısımlardan biri şöyledir:

*Bu każiyye yādıma saldı gine bir mācerā
Cilvelendi levḥ-i dilde ḥāl-i **Şâh-ı Kerbelā**
Onda kim yıḥmıṣdılar atdan yere ehl-i cefā
Katl-gāḥ-i 'aşḳda ḳalmıṣdı bĒ-yār u mu 'm̄ (II/23)*

Veliyy-i Hudâ

"Allâh'ın velî kulu" mânâsına gelen bu sıfat eserde Hz. Hüseyin'in gözyaşlarına hâkim olamadığının anlatıldığı şu beyitte geçmektedir:

*Yıḡup **Veli-yi Hudā** Ehl-i Beyt'ini başına
Ezel o şeh özi virdi icāze göz yaşına (I/93)*

Şâh-ı Teşne-leb / Server-i Leb-teşne

"Dudağı kurumuş, susamışların şâhı, susamışların başı" anlamına gelen bu tamlamalar Hz. Hüseyin için kullanılan diğer yaygın sıfatlardandır. Eserde Hz. Hüseyin'in başının Hûlî tandırına atılıp Hz. Fâtımâ'nın da onun başına geldiğini ifâde eden beyitte bu sıfata yer verilmiştir:

*Birinde maṭbaḥ-ı **Hûlî**' de Ḥazret-i Zehrā
O **Şâh-ı teşne-lebe** eyledi ezā ber-pā (VIII/44)*

*Ezel o **Server-i leb-teşne**e selām eyledi
Edeb yoluyla berāberde bir **ḳıyām** eyledi (I/130)*

Hiz. Hüseyn eserde yine susamışların şâhı mânâsına gelen "Şâh-ı atşân" ifâdesiyle de geçmektedir:

*Bu hanım iki lebde hûn nâgehân gördü
Bir Hasan dudağunda kan o nâtüvân gördü
Bir de Şâh-ı ‘atşânun leblerinde kan gördü
Zulm-i hayzerân bildi taze kana ‘ünvândı (XV/15)*

Şâh-ı Şehîdân

Hiz. Hüseyn için yaygın olarak kullanılan sıfatlardan biri de "şehitlerin şâhı" anlamındaki “Şâh-ı Şehîdân” sıfatıdır ve eserde şöyle geçmektedir:

*Bahmadı Şâh-ı şehîdânun lebi ‘atşânına
Dem-be-dem saykâl virürdi hancer-i bürrânına
Haymelerden çıldı Zeyneb geldi kardeş yanına
R‘aşeye düşmişdi ammâ üstüñ ‘ân u hem reqm (II/36)*

Seyyid-i Âlem

Hiz. Peygamber, insanlığın ve kâinâtın efendisi anlamlarına Seyyidü'l-beşer ve Seyyidü'l-kâinât gibi isimlerle anılmıştır. Seyyid kelimesinin Hiz. Peygamber'in soyundan gelenleri de ifâde etmesi dolayısıyla Âsî, Hiz. Peygamber için kullanılan Seyyid-i âlem ifâdesini Hiz. Hüseyn için kullanmış ve onun âlemin efendisi, önderi olduğunu belirtmiştir:

*Buyurdu Seyyîd-i ‘âlem o Nesl-i hayr-ı selîl
Başarsan eyle susuz Ehl-i Beyt'e su tahşîl (I/149)*

*Piyâde oldu atından o Seyyîd-i ‘âlem
Ezel o elleri bir itdi sñeye munzam (I/191)*

Fahru's-Sâcidîn

Eserde Hz. Hüseyin için "secdeye gidenlerin iftihâr kaynağı" anlamında "Fahru's-Sacidîn" sıfatı da kullanılmıştır. Çöl ortasında gölge bir yer bulamayan ve sıcaktan yanan Hz. Hüseyin'in hâlinin anlatıldığı beyitte bu sığata yer verilmiştir:

Basdı āġūṣa ‘azīz cānını nāle-konān

Çekdi bir nev‘i kenāra cismini ol nā-tivān

Varıdı ne kōlge yer ne sāye ne bir sāye-bān

*Gün kabaķında ķalup yandı o **Fahru's-sācidīn** (LIII/14)*

Şâhenşâh-ı Âlem /Şâh-ı Cihân

"Âlemin yüce padişâhı, şahlar şahı" anlamına gelen "Şâhenşâh-ı âlem" sıfatı eserde Hz. Hüseyin için kullanılan sıfatlardandır:

*Murahḥaṣ eyle meni ey **Şehenşeh-i ‘âlem***

Görüm ne nev‘ ile baġlar Fırāt‘ı ehl-i sitem (I/141)

Cihânın şâhı anlamına gelen “Şâh-ı cihân” sıfatı da Hz. Hüseyin için kullanılmıştır:

*Ekber‘i meydāndan **Şâh-ı cihân** aḡtarur*

Cān kimi cān üste bir teṣne cevān aḡtarur (XXXI/beyit)

İmâm /İmām-ı kevn ü mekân

Eserde Hz. Hüseyin için "imâm" sıfatı da kullanılmıştır. İlgili beyitlerden bazıları şöyledir:

Görüp gelür dalınca İmām-ı ‘arṣ-ı esās

İnüpdü fevren atdan yere o Eşca ‘-i nâs (I/164)

İmâm gördü Ebû'l-Fazl'dan ihtiyâr gidüp

Bu mâcerâ onu bî-sabr u tâb u tākāt idüp (I/145)

Edeble ‘arz eyledi ey İmâm-ı kevn ü mekân

Nedür cihet bu gelişde olum sene kurbân (I/165)

Ravzahân

Âsî eserde "Rözehâni-yi Hazret-i Hüseyin Der Katl-gâh" başlığında ve aşağıdaki beyitlerde Hz. Hüseyin'in mersiye söyleyen bir ravzahan olduğunu da ifâde etmektedir:

O bezm-i gâmda Habîb-i Hudâ mulâzımdur

*Belî o meclise bir **ravzâh** ‘ında lâzımdur (VII/24)*

Gelüpdü riķķate kalbi melâliyle doldu

*O bî-kefen özi evvel cem ‘e **ravzâh** ‘ân oldu (VII/25)*

Hz. Hüseyin, dîvânda ayrıca Nesl-i Hayr-ı Selîl, Şehriyâr-i mümtehan, Şâh-ı Hicâz, Mâh-ı sipîhr-i vefâ, Âfitâb-ı burc-ı şeref, Mâh-i âl-i Hâşimî, Neyyir-i burc-ı şeref, Şehriyâr-ı râh-ı hidâyet, Şâh-ı dîn, Şâh-ı bî-kes ve Padişâh-ı kevn ü mekân sıfatlarıyla de geçmektedir. Örnek beyitlerden bazıları ise şöyledir:

*Buyurdu **Seyyid-i ‘âlem** o Nesl-i hayr-ı selîl*

Başarsan eyle susuz Ehl-i Beyt'e su taḥşîl (I/149)

Gördü kan içere düşüpdür **Şehriyār-i mümtelen**

Secdede başı yüz üste ne gelen var ne giden

Neyledi bülmem ezelde ey Hudā-yı Zü'l-minen

Arhası üste düşüp ol **Hüccet-i rüy-ı zemîn** (II/33)

Hicāz-ı Şāh-ı Hüseyin 'i Muḥālefeyn-i Trāk

Salup bu deşt-i nevāda ḫiṣāra yā ceddā (VIII/6)

Meh-i sipihr-i vefā **Āfitāb-ı burc-ı şeref**

Cenāzesin götürüp ‘azm idüp ḫiyāma taraf (XXXIX /122)

Ey **Māh-i āl-i Hāsimī** ey Neyyir-i burc-ı şeref

Kim bu aya benzer yüzün kanıla itdi münḫasif

Sen ölmeseydün Kūfiyān menle olanmazdı taraf

Ey tek vücūdı bir bütün henge berāber kardaşım (XLV/7)

Süvār olup atına dil-şikeste gözleri yaşlı

Giderdi rezm-gāha **Şehriyār-ı rāh-ı hidāyet** (XLIX/35)

Su kimi çekdükce dem yāreleri kan virür

Ekber'ün aḫvālını **Şāh-ı dīn** i 'lān virür

Ya 'nīata ilen bala her ikisi cān virür

Bir susuz ḫalḳı Hüseyin tīg-i Sinān aḫtarur (XXXI/11)

Her ikisini susuzdan görüp verüpdüle cān

İdüple cānlarını **Şāh-ı bī-kese** kurbān (XXXIX/5)

Birin de şīvenle **Padişāh-ı kevn ü mekān**

Yahup cemāline itdi mehāsinin elvān (XXXIX/101)

3.1.7. 6. Müslim b. Âkil

Asıl adı Müslim b. Âkil b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib olan ve Hz. Hüseyin'in amcası Âkil'in Kûfe'de şehid edilen oğludur. Kaynaklarda Kerbelâ Olayı öncesindeki hayatına dair muteber bilgilere rastlanılamamaktadır. Hz. Hüseyin, Kûfelilerin davet mektupları üzerine Müslim b. Âkil'i durumu araştırması için Kûfe'ye göndermiş ve Müslim b. Âkil orada bir müddet kaldıktan sonra Hz. Hüseyin taraftarlarından oluşan geniş bir kitleye ulaşmıştır. Bunun üzerine Hz. Hüseyin'e her şeyin yolunda olduğunu haber vermesi ve onu Kûfe'ye çağırması için bir haberci göndermiştir. Ancak sonrasında Vali Ubeydullah'ın baskısıyla taraf değiştiren Kûfe halkının durumunu Hz. Hüseyin'e bildiremeden yakalanmış ve şehit edilmiştir. Onun Kûfe'de bulunan kabri Şiîler için önemli ziyâret yerlerinden biridir. Kerbelâ'da savaşamamış, ancak öncesinde ortaya çıkan olaylarda öldürüldüğü için Kerbelâ şehidlerinin ilki sayılmış ve adına diğer Kerbelâ şehitleri gibi mersiyeler yazılmıştır.²⁷¹

Âsî Dîvânı’nda "Ahvâlât-ı Cenâb-ı Müslim (a.s.)" ve "Sînezen-i Cenâb-ı Müslim Aleyhisselâm" başlıkları altında iki ayrı mersiyede Müslim b. Âkil'den bahsedilmektedir. Bu mersiyelerde Müslim'in Kûfe'de gördüğü zulüm, Kûfe'de yalnız oluşu, öldürülüşü ve Kerbelâ'da öldürülen şehitlerin ilki olması kendi dilinden aktarılan beyitlerde ifâde edilmiştir. Örnek beyitlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Ey cemâ'at-i Kûfe rahm idün yalğuzam yaram çoğdu vurmıyın

Müslim'em ğarîbem kömeksizem peykerim dolı oğdu vurmıyın (LXXXV/1)

²⁷¹ İsmail Yiğit, "Müslim b. Âkil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2006, C. 32, s 91-92; Ayrıca bkz. Hüseyin Algül, *Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Facia*, s. 89-104; İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, s.379-396; Adnan Demircan, *Kerbelâ Keder ve Belâ*, s. 35-37.

Men bu şehir içinde âhir bir nefer garîb u zârem
*Nisbetim Peyamber 'e var **Müslim'em** egerçi hârem*
Ayrı düşmüşem vâfândan il kabîleden kenârem
Az vurun men-i garîbi yalğuzam yaralıyam men (LXXXIV/2)

Sâlik-i tarîk-i 'aşkem ehl-i 'aşka men delîlem
Evvelîn Katîl-i rah-ı âl-i itret-i Halîl'em
*Mürşîdim 'amum 'Alî'dür mende **Müslim-i 'Âkîl'em***
Az vurun men-i garîbi yalğuzam yaralıyam men (LXXXIV/7)

3.1.7.7. Hz. Abbâs Ebû'l-Fazl

Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'nın vefâtından sonra Ümmü'l-Benîn ile evliliğinden olan oğlu ve Hz. Hüseyin'in üvey kardeşidir. Kaynaklarda Kerbelâ Olayından önceki hayatına dair bilgilere rastlanmayan Abbâs'ın²⁷² 15 Mayıs 647'de doğduğu rivâyet edilmektedir. Hz. Abbâs Kerbelâ Olayı esnâsında bayraktarlık görevi yapmış, Ehl-i Beyt'e ve küçük çocuklara su verme görevini üstlenerek çadırların güvenliğini sağlamıştır. Her iki eli de kesilerek şehit edilmiştir. Ebû'l Fazl künyesiyle anılan Abbâs'ın lakapları Kamer-i Benî Hâşim, Sakka, Sâhib-i Livâ'i'l-Hüseyin, Alemdâr, Ebû'l-Kırba, Abdu's-Sâlih ve Bâbü'l-Havâic'dir. Ayrıca yüzünün güzelliği dolayısıyla ona Mâh-ı Benî Hâşim lakabı da verilmiştir.²⁷³

Âsî Dîvânı'nda Hz. Abbâs ile ilgili olaylar sekiz başlık altında işlenmiştir. Bu başlıkların konuları ise Abbâs'ın Hz. Hüseyin'den su getirmek üzere izin alması, Hz. Abulfazl'ın dertleşmesi, İmamın kardeşine izin vermesi, Hz. Abulfazl'ın yardım

²⁷² Ethem Ruhi Fırlı, "Abbas b. Ali b. Ebu Talib", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C. 1, s. 21.

²⁷³ Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, Çev. Alparslan Gürel-Metin Atam-Resul Nur, Önsöz Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 29-31.

istememesi, İmam Hüseyin'in kardeşinin başucuna gelmesi, Hz. Abbâs'ın şehâdeti üzerine Hz. Hüseyin'in acısını ifâde etmesi, Hz. Hüseyin'in çadıra (savaş çadırına) gelmesi ve Hz. Abbâs'ın vefâtından sonra Ehl-i Beyt'in durumudur.

"Ebû'l-Fazl" ve "Hz. Abbâs" isimleri yanında Pûr-ı Şâh-ı Ümem, Alemdâr, Sakka, Bâbü'l-Havâic, Mâh-ı Benî Hâşim ve Şehîd-i Teşne-leb lakaplarıyla işlenmiştir. Bu isim ve lakapların yer aldığı beyitlerden bazıları şöyledir:

*O günleridi **Ebû'l-Fazl** ü pür Şâh-ı 'ümem
Ki taze koymuşdu 'arşa-yı vücûda kadem (I/120)*

*Görende kardaşı yalquz kalup o eşca'-i nâs
Gelüp huzûr-ı Şeh-i dîne **Hâzret-i 'Abbâs** (I/129)*

*Bala uşaqlar elinde su cāmı nâle-konân
Gelüp huzûr-ı **Ebû'l-Fazla** el- 'aṭeş-güyân (I/142)*

*İmâm gördü dahî yohdu özge bir çâre
Gerek icâze-i meydân vire '**Alemdâre** (I/148)*

*Didi ne çâre idüm ey **Mâh-ı benî Hâşim**
Mene çetindi firâkun vefâlî kardaşım (I/166)*

*Görende bir bele lutfu '**Azîz Baṭṭâ**'dan
Kesildi şabr u tüvânâ o teşne **Sakḳâ**'dan (I/170)*

*Düşende atdan o **Leb-teşne** Kerbelâ yerine
Yüridi tâzededen oḥlar yaralı peykerine (I/178)*

Ey adı Saḳḳā özi ammā Şehîd-i teşne-leb

Vay güzel adı olan Bâbü'l- havâic-i munteḥab

‘Âşî-yi bî-çâre eyler ḥâcetin senden talep

Şidḳ-ı ḳalbile vurup bu dâmen-i maḳşûda çeng (XLI/12)

Hz. Abbâs'ın iki kolunun kesilerek şehîd edilmesini ifâde eden beyit ise şöyledir:

At üsten istedi düşsün o sâ'atki yire

Bedendeki yoḥudu elleri ḳabaḳe vire (I/154)

3.1.7.8. Ali Ekber

Hz. Hüseyin'in büyük oğludur. Annesi ise Ebû Marra kızı Leylâ'dır. Hz. Peygamber'e benzerliğinden dolayı "Şibh-i/Şebîh-i Peygamber" gibi lakaplarla anılmıştır. Yaradılış, ahlak ve konuşma açısından da Hz. Peygamber'e çok benzeyen Ali Ekber'in âşûrâ günü Hâşimoğullarından ilk şehit edilen kişi olduğu rivâyet edilmektedir.²⁷⁴ Hz. Hüseyin'in iki oğlunun adı da Ali olduğundan büyük olana Ali el-Ekber küçük olana ise Ali el-Asgar adı verilmiştir. Ali Ekber hakkında menkabevî rivâyetler dışında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Kaynaklarda Kerbelâ Olayı'nda savaş meydanına ilk çıkan ve ilk şehit olan kişi olarak geçmektedir.²⁷⁵

Ali Ekber ile ilgili olaylar eserde on dört başlık altında işlenmiştir. Bu başlıklarda yer alan konularda ise Hz. Hüseyin'in kızı Fâtıma Suḡrâ'nın Ali Ekber ile dertleşmesi, Ali Ekber'in annesi Leylâ'nın oğlunun vedâsı hakkında konuşması, Sekine Hâtun'un (Hz. Hüseyin'in kızı) Hz. Ali Ekber'in vedâsı hakkında dertleşmesi, Hz. Ali Ekber'in vedâsı ve Hz. Hüseyin'in dertleşmesi, Hz. Hüseyin'in Hz. Ali Ekber'i savaş

²⁷⁴ Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s. 52-53.

²⁷⁵ Ethem Ruhi Fıḡlalı, "Ali el- Ekber", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 390.

meydanında araması, Hz. Ali Ekber'in konuşması, Hz. Hüseyin'in Hz. Ali Ekber'in nâşı üzerinde dertleşmesi ve Hz. Ali Ekber'in dertleşmesi yer almaktadır.

Eserde Ali Ekber isiminin yanında Şebîh-i nebî sıfatıyla da geçmektedir. Örnek kısımlar ise şöyledir:

*Revâdı **Ekber**ivi öldüre bu ehl-i cefâ*

Çeke hıyâmda Leylâ şadâ-yı vâ-veledâ (I/135)

Yetürdü zılmünü bir pâyeye bu kavm-i şerâr

*'**Alî-yi Ekber**'imi kât 'a kât 'a doğradılar (VII/27)*

Her nev-cevân sende o gün bir kuvvet-i dil gösterür

Tuğrâ-yı 'aşk-ı maḳtel ü maḳtûl u kâtil gösterür

***Şebîh-i nebî Ekber** velî bir 'aşk-ı kâmil gösterür*

Cânân yanında hıdmeti şâyeste u şâyân gelür (XXI/7)

Ali Ekber'in başından kılıçlanarak öldürüldüğünü anlatan dörtlük aşağıdaki gibidir:

Binâ-yı zulm bugün tapdı pâyâ

Ki yitdi evveli Şîr-i Hudâ'ya

Dayandı âhiri kerb ü belâya

***Kılıclandı 'Alî Ekber** başından (III/6)*

3.1.7.9. Kâsım b. Hasan

Hz. Hasan'ın oğludur.²⁷⁶ Kerbelâ Olayı'nda şehit olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda henüz savaşa katılacak yaşta olmadığından Hz. Hüseyin'den izin alması, Hz. Hüseyin'in ona üzülmekle izin vermesi ve şehid edilmesi rivâyet edilmektedir. Güzel yüzlü olduğu ifade edilen Kâsım'ın Kerbelâ'da evlilik gerçekleştirdiği ve düğününün yapıldığına dair rivâyetler bulunsa da bu rivâyetlerin güvenilir olduğuna dâir bir belgeye rastlanılmamış ve gerçek dışı kabul edilmiştir. Ancak zayıf rivâyetler neticesinde ortaya çıkmış dilden dile yayılmıştır. Âşûrâ tahriflerinden biri olarak değerlendirilmiştir.²⁷⁷

Âsî Dîvânı'nda Kâsım ile ilgili olaylar müstakil olarak iki başlıkta verilmiştir. Bu başlıklar altında Kâsım'ın savaş meydanına gitmek için Hz. Hüseyin'den izin istemesi ve Kâsım'ın Şam ordusu ile konuşması gibi konular işlenmiştir. Bu kısımlar dışında muhtelif beyitlerde de Kâsım'ın yası ve şehâdetiyle ilgili ifâdelere yer verilmiştir. Kâsım'ın düğününün olduğu ve onun şehâdetiyle bu düğünün yasa dönüştüğünü ifade eden beyitlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Revâdî döndereler Kâsım'un toyun yâsa

Meger çetin degi bu nükte kardaş 'Abbâs'a (I/136)

Revâdî Kâsım'un toyu-ı hınâsı kan olsun

Anası bahsun o ahvâle saçların yolsun (I/137)

²⁷⁶ Ethem Ruhi Fırlalı, "Hasan", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 16, s. 283; Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 277.

²⁷⁷ Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 277-278.

3.1.7.10. Hz. Zeyneb

Babası Hz. Ali, annesi ise Hz. Fâtıma'dır. 626 yılında Medîne'de dünyaya gelmiştir. Lakaplarından bazıları Âkile-yi benî Hâşim, Âkile-i Tâlibiyyîn, Muvassaka, Ârife, Âlime, Muhaddese, Fâzıla, Kâmile, Âbide-i Âl-i Ali'dir. Hz. Hüseyin'le beraber Kerbelâ'da olan, âşûrâ günü yaşananlara şahit olan ve esâret döneminde Kerbelâ mesajını insanlara duyuran kişi olarak bilinmektedir. Hz. Zeyneb'in dedesi Hz. Peygamber'den, Annesi Hz. Fâtıma'dan ve babası Hz. Ali'den hadîs rivâyet ettiği söylenmektedir. Kerbelâ Olayı süresince birçok fedakârlık yaptığı bilinen Hz. Zeyneb, Zeynelâbidîn'in koruyucusu ve esirlerin öncüsü olarak anılmıştır. Ayrıca o, şehit kızı, şehit kardeşi, şehit annesi ve şehit halası olmuştur.²⁷⁸

Âsî Dîvânı'nda Hz. Hüseyin ile birlikte adı sıkça geçen Hz. Zeyneb on iki başlıkta işlenmiştir. Ayrıca çoğu manzûmede de redif olarak kullanılmıştır:

Ğam tîri dime bağrın onun delmedi Zeyneb

Her lahza çıhınca cānı dincelmedi Zeyneb

Âhîr getürdüm men özi gelmedi Zeyneb

Bu gelmememağın sırrı nihândı bacı Zeyneb (XLVI/9)

Eserde Zeyneb-i İsmet-mekîn, Zeyneb-i Kübrâ, Zeyneb-i İsmet-meâb, Zeyneb-i elem-keş, Zeyneb-i gam-perver gibi sıfatlarla anılmıştır. Hz. Hüseyin'in ve diğer şehitlerin savaş meydanına gidişlerinde, savaş meydanındaki ahvallarında ve şehit olduktan sonraki durumlarında Hz. Zeyneb'in adı sürekli geçmektedir. Ayrıca Âsî onun haymelere düzenlenen saldırılarda uğradığı işkencelere, Ehl-i Beyt kadınlarına destek olmasına ve Kûfe'ye götürülüşünde ve sonrasında yaşadıklarına da yer vermiştir. Bu manzûmelerde geçen bazı örnekler ise şöyledir:

²⁷⁸Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s. 517-518.

Muḥabbet eylegilen Zeyneb-i Gülşim'e

Analık eyle hemîşe o iki mağmûme (I/53)

Öz izzetinden el çeker bu Zeyneb-i 'işmet-me'âb

Kolları bağı Kûfe'de maḥal içinde bî-necât

Teşkîl-i küfri maḥv ider bir nev' bu 'ulyâ cenâb

Aḥsen şedâsı cānib-i Ḥaqq'dan ona her an gelür (XXII/11)

Ḥuşûs-ı Zeyneb-i Kübrâ o Ğam-keş-i devrân

Ana diyup yanup eylerdi muṭṭaşıl efğân (I/99)

Gördü issi kumlar üste Şimr yıhmış kardaşın

Ḥancer-i bürrân elinde istüri kessin başın

Saçların yoldu töküp ruhsâra kanlu göz yaşın

Özluḡundan eyle çıldı Zeyneb-i 'İsmet mekân (II/37)

3.1.7.11. Fâtıma Ümmü'l-Benîn

Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'dan sonraki eşidir. Saygınlığı yüksek olan bir hanım olarak bilinmektedir ve asıl adı Fâtıma bint-i Hizâm'dır. Ebû'l-Fazl, Abdullah, Ca'fer ve Osman'ın annesi olmasından dolayı ona "oğulların annesi" anlamına gelen Ümmü'l-Benîn adı verilmiştir. Oğullarının dördü de Kerbelâ'da şehit düşmüştür.²⁷⁹ Eserde Fâtıma Ümmü'l-Benîn adıyla geçmektedir:

Anası Fāṭma Ümmü'l-benîn kucaḡında

O gün varıdı hemân gönçe gül budaḡında (I/1

²⁷⁹Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 478.

3.1.7.12. Sekîne

Asıl adının Âmine veya Emine olduğu rivâyet edilen Hz. Hüseyin'in kızıdır. Sâkine veya Sukeyne olarak bilinen lakabının ona annesi Rubâb tarafından verildiği aktarılmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da âşûrâ günü ona “Kadınların seçkini” lakabını verdiği ifade edilmektedir. Bilgili, şiire yatkın ve Arap edebiyatına hâkim olduğu aktarılan Sekîne'nin 735 yılında vefât ettiği bilinmektedir.²⁸⁰

Eserde iki başlık altında ve muhtelif manzûmelerde abisi, amcası ve babasının şehâdetlerinin ardından ağalaması ve feryâd etmesiyle birlikte çadırlardaki durumu, derde gark olması anlatılmıştır. Örnek beyitlerden bazıları şöyledir:

*‘Ale l-huşûş **Sekîne** yanar fiğân eyler*

‘Amu diyir yüze eşkterîn revân eyler (I/212)

Hiyâma getmağa kalmupdu bir de rû mende

***Sekîne**’den meni leşker idüpdü şerm-ende (I/225)*

*İde **Sekîne** sene sâye bân-ı dūde-yi āhın*

Yaralısan anam oğlı hevâda çoğdu harâret (XLIX/20)

3.1.7.13. Gülsüm

Hz. Ali'nin kızı, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Zeyneb'in kardeşidir. Hz. Peygamber'in son yıllarında dünyaya geldiği bilinen Gülsüm, Zeyneb-i Suğrâ olarak da anılmıştır. Hz. Hüseyin ile birlikte Kerbelâ'ya gitmiş ve esir olarak Kûfe'ye

²⁸⁰Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s. 412-413.

götürülmüştür. Esirliği süresinde de Kûfelileri Hz. Hüseyin'i korumadıkları, ona yardım etmedikleri konusunda azarladığı aktarılmaktadır.²⁸¹

Âsî Dîvânı'nda Gülsüm'ün, çadırlara düzenlenen saldırılardaki ahvâline ve ölenlerin ardından duyduğu üzüntüye yer verilmiştir. Dîvân'da Gülsüm adının geçtiği örneklerden bazıları şöyledir:

*Muhabbet eylegilen Zeynebile **Gülsüm** 'e*

Analık eyle hemîşe o iki mağmûme (I/53)

*Zibeski eyledi **Gülsüm** 'e fevc-ı miḥnet hucûm*

Dolandı tapdı 'alem-dâr na 'şın ol mağmûm (LIX/57)

*Nazar kııl 'amme cân **Gülsüm-i zâra***

Nece gör bir tökür kıyâş 'izâra

İdür kabır-ı Ebû'l-Faẓl'a nazâra

Yanur dilden cefâ-yı eşkıyâya (LXXVII/13)

*Tevaḳḳuf eyle 'alem başun üste ta aç **Gülsüm***

Dalunca âye-yi Fetih'i ide Ruḳıyye kırâ'at (XLIX/19)

3.1.7.14. Leylâ

Hz. Hüseyin'in eşi ve Ali Ekber'in annesidir. Halk arasında yaygın olan görüşün aksine kaynaklarda Kerbelâ, Kûfe ve Şam'da geçen olaylarda adının zikredilmediği aktarılmaktadır.²⁸²

²⁸¹Cevad Muhaddisi, *A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, s. 469.

²⁸²Cevad Muhaddisi, *A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, s. 336.

Âsî ise eserinde, Kerbelâ'da Leylâ'nın da olduğunu ve oğlu Ali Ekber'in ardından ağıt yaktığını aktarmaktadır. İlgili beyitlerden bazıları şöyledir:

Revâdî Ekberivi öldüre bu ehl-i cefâ

*Çeke hıyâmda **Leylâ** şadâ-yı vâ-veledâ (I/135)*

*Tapupdu **Leylâ-yı** **ğam-dîde** Ekber'in na 'şın*

Çeküp kenâra Şebîh-i Peyğamber'in na 'şın (LIX/19)

*'Înân-ı merkebi **Leylâ-yı** **ğam** keşîde dutupdur*

Açup du 'âya temâm el muhadderât-ı hadâret (XLIX/24)

3.1.7.15. Rukıyye

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ Olayı'nda üç dört yaşlarında olduğu rivâyet edilen kızıdır. Şam'da bir gece çok ağlaması ve babasını görmek istemesi üzerine Yezîd'in ona babasının kesik başını göstermesi üzerine vefât ettiği rivâyeti Şîîler arasındaki yaygın rivâyettir.²⁸³

Eserde Rukıyye'nin esir oluşu ve Fetih sûresini kırâat ettiği aktarılmaktadır:

Şehâdet emri olur Aşğarile müstaḥkem

*İder **Ruḳıyye**'de emr-i esâret-i muḥkem (XXXIX /110)*

Tevaḳḳuf eyle 'alem başun üste ta açā Gülşüm

*Dalunca âye-yi Fetih'i ide **Ruḳıyye** kırâ'at (XLIX/19)*

²⁸³Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 406.

3.1.7.16. Fâtıma b. Hüseyin

Hız. Hüseyin'in Ümmü İshak'tan olan ve 660 yılında doğduğu bilinen kızıdır.

Kerbelâ Olayı esnâsında orada olanlardan biri olduğu ve sonrasında Şâm'a götürülenler arasında bulunduğu bilinmektedir.²⁸⁴ Hız. Hasan'ın oğlu Hasan'la evlenmiştir. Onurlu ve ilim ehli biri olduğu ifâde edilen Fâtıma'nın hadis rivâyet ettiği de aktarılmaktadır.²⁸⁵ Dîvân'da Hız. Hüseyin kızı olan Fâtıma'nın adı Fâtıma-yı Suğrâ ve Suğrâ şeklinde "Zebân-ı Hâl-i Fâtıma-yı Şuğrâ Hitâb-ı Be-‘ Alî Ekber" ve "Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Şuğrâ / Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Şuğrâ Be-Hâzret-i ‘ Alî Ekber (a.s.)" başlıklarında ve bu başlıklar altında verilen manzûmelerde geçmektedir.

Revâdur gör ‘Alî Şuğrâ senün tek gülden ayrılşun

Çetündür ‘aşk gül-i bî-bâl u per bülbülden ayrılşun

Ata ‘amme bacı gitsün elim bir elden ayrılşun

Vağanda qalmasıun bir kes bu bîmârun perestârı (XX/4)

3.1.7.17. Şimr b. Zilcevşen

Hız. Hüseyin'i öldürenler tam olarak bilinmemiş, bu sebeple farklı isimler zikredilmiştir. Bunlardan biri de Hız. Hüseyin'in başını keştiği düşünölen Şimr b. Zilcevşen'dir.²⁸⁶ Hız. Hüseyin'in kâtillerinden biri olarak kabul edilen Şimr'in Kûfe ordusunun en gaddar komutanlarından biri olduğu nakledilmektedir. Asıl adı Şerehbil olup künyesi ise Ebû'l-Sabıga'dır. Kerbelâ'da Yezîd'in ordusunun sağ kanat komutanıdır.

²⁸⁴ Asri Çubukçu, "Fâtıma bint Hüseyin", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, C. 12, s. 226.

²⁸⁵ Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 179.

²⁸⁶ Adnan Demircan, İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016, s. 217.

Hız. Hüseýin'in řehâdetinden sonra kesik başını Yezîd'e götüren kiři olarak da bilinmektedir.²⁸⁷

Âsî de Dîvân'ında şimr'den bahsederken şimr-i lâîn, şimr-i degâ, şimr-i kâfir gibi tamlamalarla onun lânetlenen, alçak ve kâfir biri olduğunu belirtmektedir:

*Bir kalan nâķıs öz 'ahdimden bu başumdur benim
Başımın kanıyla hõşdur olsa elvân dâmenim
Râżiyem 'aķşân verem cân, kâme yetsün düşmenüm
Bülmürem harda şalup gelmür neden şimr-i la 'm (II/27)*

*Görmeseydi ger sene şânî ayak zulmin revâ
Eyliyenmezdi o zulmi Zeyneb'e şimr-i degâ
Bir belâlî Zeyneb oldu bu cefâya mübtelâ
Bir de şalbün bu cefâdan yandı yâ Zehrâ senün (IV/10)*

Ayrıca gözünü kan bürümüş olarak ifâde ettiği řimr'in Hız. Hüseýin'e ilk hançeri vuran ve onun başını keserek öldüren kiři olduğunu ifâde etmektedir:

*Gördü issi şumlar üste şimr yıhmış ķardaşın
Hancer-i bürrân elinde istüri kessin başın
Saçların yoldu töküp ruhsâra kanlu gözyaşın
Özlükundan eyle çıhđı Zeyneb-i 'İsmet meķm (II/37)*

*Kesüp bir źerbetile her sitemger
Şehîdân-ı vefâ başını yekser
Hüseýn 'e vurdu ammâ řimr-i kâfir*

²⁸⁷ Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 445.

On iki zerbet-i hancer başından (III/ 9)

*Gördün kesen zemānda başın **Şimr-i bî-hayā***

Hancer demende viridi ne zaḥmet Hüseyn'ime (VII/ 3)

Daha sonra Ehl-i Beyt'teki kadınların ve geride kalanların Şimr'e esir olduklarını ifâde eden Âsî bu durumu Hz. Zeyneb'in dilinden aktarmaktadır:

Düşmenlerin perçemleri bu çölde ser-tā-ser esîr

Yerde kalan bu perçemun şabrım telin ana kesîr

*Oldu yakînim kızlarım bugün olar **Şimr'e esîr***

Ḳalmaz penāhı Zeyneb'un sensiz dilāver ḳardaşım (XLV/5)

Eserde Yezîd'den çok Şimr'in adı geçmektedir. Kerbelâ Olayı'nda Hz. Hüseyin'i öldüren ve esirleri Yezîd'e götüren kişinin o olduğu ifâde edilmiştir. Kerbelâ mersiyelerinde İbni Ziyâd, Yezîd, İbn Mülcem, Sinân b. Enes, Muâviye ve İbn-i Sa'd gibi isimlere bedduâ okunarak²⁸⁸ lanet edilmektedir. Eserde yalnızca Şimr'e lanet okunduğu görülmektedir:

***Cefâ-yı Şimr-i la 'îmle** cevri-i havliyle*

Düşüp başım bedenimden kenāra yā ceddā (VIII/5)

²⁸⁸ Hayriye Durkaya, "Kerbelâ Mersiyelerinde Beddua", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Aralık 2017 Erzurum, S. 59, s. 190.

3.1.7.18. Rubâb

Hız. Hüseyin'in eşı ve Sekîne ve Ali Asgar'ın annesidir. Kerbelâ yolculuğunda ve Şam'a götürülenler arasında olduğı bilinmektedir. Medîne'ye döndükten sonra Hız. Hüseyin için mersiye okuduğı ve yas tuttuğı ifâde edilmektedir. 681 yılında vefât etmiştir.²⁸⁹

Eserde Rubâb'ın yer aldığı yerler genellikle Ali Asgar'ın susuzluk çekmesi ve öldürölmesinin anlatıldığı kısımlardır:

Uşakların hamusından onı çoğ isterdi

*Hanım **Rubâb**'dan artuğ muğabbet eylerdi (XXXIX/146)*

*Kemâl-i hasretile bir **Rubâb**'a itdi nazar*

Didi ana digürüm bes hani 'Alî Aşğar (XXXIX/154)

***Rubâb**'a beski bu ħurde bala idüp ısrâr*

Tüvânını aparup oldu 'âkıbet nâ-çâr (XXXIX/161)

3.1.7.19. Ümmü Eymen

Hız. Peygamber'in dadısı olan Ümmü Eymen'in künyeleri Ümmü'z-Zabâ ve Ümmü Üsâme'dir. Hız. Peygamber'in doğumundan itibaren ona dadılık yapan Ümmü Eymen'in Hız. Âmine'nin vefâtında ve büyüyene kadar Hız. Peygamber'i yalnız bırakmadığı bilinmektedir.²⁹⁰

²⁸⁹ Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s. 405.

²⁹⁰ Bünyamin, Erul, "Ümmü Eymen", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 317.

Eserde yalnızca bir beyitte Ümmü Eymen'den muteber bir hadis aktarıldığının ifâde edildiği bölümde bahsedilmiştir:

Hadîs-i mu‘teberim vardı Ümm-i Eymen’den

Ona da ceddîm özi zıkr idüp işit menden (LIX/144)

3.1.7.20. Yezîd b. Muâviye

Asıl adı Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureyşî el-Ümevî olan ve 680 yılında Muâviye'nin kendisinden sonra veliaht tayin etmesiyle Emevîler'in halîfesi²⁹¹ olan Yezîd altı yıl üç ay halîfelik yapmış ve 683 yılında ölmüştür.²⁹² Yezîd'in asıl öne çıkan yönü ise Hz. Hüseyin'in ve Ehl-i Beyt'ten çoğu kişinin Kerbelâ Olayı'nda şehit edilmesine sebep olan başlıca kişi olarak sayılmasıdır. Bazı kaynaklarda Yezîd'in Şam'a gelen Ehl-i Beyt'e karşı iyi davrandığı ve üzüntüsünü beyan ettiği aktarılmaktadır. Ayrıca Yezîd'e lanet edilmesine mesâfeli durulması söylenirken bazıları ise olaylarda onun sorumlu olduğu ifâde edilmektedir.²⁹³ Fakat Şîî kaynaklarda, zâlim ve cinâyetkâr Emevî halîfesi olarak geçen Yezîd, Kerbelâ Olayı'nın ve başta Hz. Hüseyin olmak üzere oradaki şehitlerin ölümünün baş müsebbibidir. Ayrıca onun Ehl-i Beyt'i esir alarak başlarını açtırdığı, perişan hâlde onları halka teşhir ettiği de ifâde edilmektedir.²⁹⁴

Âsî de Dîvân'ında Yezîd'den "alçak", "zâlim" ve "utanmaz" olarak bahsetmektedir. "Yezîd-i dün", "Yezîd-i bî-hayâ" gibi sıfatlarla aktardığı Yezîd'den yalnızca beş yerde söz etmektedir. İlgili örneklerden bazıları şöyledir:

Bülmüsen ne tûğyân ider bacı

Zulmde Yezîd-i sitem şu ‘âr

²⁹¹ Demircan, İktidar Mücadelesi, s. 128.

²⁹² Ünal Kılıç, "Yezid I", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, 2013, s.513-514.

²⁹³ Ayrıca bkz. Adnan Demircan, **Kerbelâ Keder ve Belâ**; Ebu Mihnef, **Kerbelâ Vakıası Vak'atu't-Taf**, Çev. Nuri Dönmez, Kevser Yay. İstanbul, 2012.

²⁹⁴ Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s. 505.

Kibrile o bî-neng u bî-vaḳār
Şām'da kırar meclîs-i kumār
Ehl-i Beyt-i zārim baḥa baḥa
Bu dudaqlara ḥayzerān vurar
Vardı gūr-ı peygamber öpen lebin
Nispeti bacı ḥayzerānile

Çün **Yezîd-i dūn** Şām'da size
Bir ḥarābe yerde mekân virür
Ol ḥarābede rûz u şeb sene
Derd u ğuşşa-yı yüz her zemân virür
Bî-kefen kıru yerde ac susuz (XXIII/10-11)

Ger meni itsen muraḥḥaş ey Şeh-i zî'l-iḳtidār
Koymaram bu Âl-i Süfyân'dan kıla bir nām-dār
Kûfe'de İbn-i Ziyād'un cānına sallam şerār
Şām'da vurram **Yezîd-i bî-ḥayyā** pāleheng (XLI/8)

3.1.7.21. Ubeydullah b. Ziyâd

Kerbelâ Olayı'ndan hemen önce Yezîd tarafından Kûfe valiliğine atanan Ubeydullah'ın, Kûfe'deki yeni gelişmelerden habersiz olarak şehre gelmekte olan Hz. Hüseyin'in yolunun kesilmesini ve ona karşı gönderdiği Hür b. Yezîd'e kâfilenin müstahkem yerlere sığınmasına engel olmasını ve Fırat nehrinden uzak tutulmasını

emrettiği ifade edilmektedir.²⁹⁵ Hz. Hüseyin'in ve beraberinde şehit edilenlerin ölüm emrinin onun tarafından verildiği bilinmektedir.²⁹⁶

Eserde yalnızca tek yerde geçen İbn-i Ziyâd ismi Yezîd'le birlikte verilmiştir:

*Ger meni itsen muraḥḥaş ey Şeh-i zü'l-iḳtidār
Koymaram bu Āl-i Süfyān'dan kıla bir nām-dār
Kūfe'de İbn-i Ziyād'un cānına sallam şerār
Şām'da vurram Yezîd-i bî-ḥayāyā pâlehang (XLI/8)*

3.1.7.22. Ca'fer es-Sâdık

Asıl adı Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî Zeynelâbidîn olan Ca'fer-i Sâdık, İsnâaşeriyye'nin altıncı ve İsmâiliyye'nin beşinci imamıdır. Ca'ferî fıkhnın da kurucusudur.²⁹⁷

Eserde, "Der-vefât-ı Hazret-i Sâdık (a.)" başlığı altında verilen manzûme Ca'fer-i Sâdık ile ilgilidir. Bu kısımda onun zehirlenerek öldürülmesinden ve sonraki durumundan bahsedilmiştir. Manzûmedeki bazı örnek dörtlükler şöyledir:

*Düşdü bu fıkre ki söndürsün o Nûr-ı muḥlaḳı
Bir neçe tedbîr idüp ḳatlinde ol şüm u şaḳî
Zehrile mesmûm idüp âḫir İmāmı ber-ḥaḳḳı
Yandı ekbâdî ḥayâtında o Şeh maḥrûm olup (LXXIX/6)*

²⁹⁵ Ahmet Turan Yüksel, "Ubeydullah b. Ziyâd", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2012, C. 42, s. 29-30.

²⁹⁶ Cevad Muhaddisi, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi, s. 467.

²⁹⁷ Mustafa Öz, "Ca'fer es-Sâdık", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, C. 7, s. 1 ; Ayrıca bkz. Mehmet Atalan, Şiîliğin Farklılaşma Sürecinde Ca'fer es-Sâdık'ın Yeri, Ankara Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Ankara 2004; Mehmet Atalan, "Ca'fer es-Sâdık'ın Eserleri", Dini Araştırmalar Dergisi, Eylül Aralık 2001, C. 4, S. 11, s. 113-132.

Gerçe maḳṭûl oldu Zehrâyla bu Şâh-ı mümtaḥen
Virdi öz oğlu velâken ğaskîni itdi kefen
Koydu ḳabre beledür şer‘-i Hudâ-yı Zu'l-minen
Defn-i fevrî emridür şer‘en bele mersûm olup (LXXIX/7)

3.1.7.23. Zeynelâbidîn

Asıl adı Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib'dir. İsnâaşeriyye'nin dördüncü ve İsmâiliyye'nin üçüncü imamı kabul edilmektedir. "Ebû Muhammed" ve "Ebü'l-Hüseyin" künyeleriyle anılmakla birlikte, daha çok Zeynelâbidîn lakabıyla meşhur olmuştur. Ayrıca fazla secdeye gitmekten dolayı dizleri nasır tutmuş anlamındaki, "Seyyidü's-sâcidîn, Seccâd, Zü's-sefenât" lakaplarıyla da tanınmaktadır. Hz. Peygamber'in ve Hz. Hüseyin'in soyunu devam ettirdiği için "Ebü'l-eimme" ve "Âdem-i Âl-i abâ" diye de zikredilmiştir. Zayıf bünyeli ve hasta olduğundan Kerbelâ Olayı'na fiilen katılmadığı, Şimr b. Zülcevsen kendisini öldürmek istediğinde ise Emevî ordusu kumandanı Ömer b. Sa'd tarafından kurtarıldığı bilinmektedir. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ fâciasından sağ kurtulan tek evlâdıdır.²⁹⁸

Dîvân'da Zeynelâbidîn "Süccâd" ismiyle geçmektedir:

Defnün alsan ḥaber ‘illet eger tâḥrîrine
Var neçe sırrı ki ‘âcizdi ḳalem tâḥrîrine
Kûfe'de Süccâd'ı gör baḥ boynunun zincirine
Neylesün bîmâr esîr-i eşḳıyâ-yı şûm olup (LXXVII/9)

²⁹⁸ Ahmet Saim Kılavuz, "Zeynelâbidîn", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2013, C. 44, s. 365.

3.1.7.24. Mûsâ el-Kâsım ibni Ca'fer

Asıl adı Ebü'l-Hasen Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır olup

İsnâaşeriyye'nin²⁹⁹ yedinci imamıdır.³⁰⁰ Dîvân'da "Der-şehâdet-i Hazret-i Mûsâ İbni Ca'fer (a.)" başlığı altındaki mersiye de onun ölümü kendi dilinden anlatılmıştır. Bu mersiye de ilk dörtlüğü Âsî kendi ağzından ve Farsça olarak yazmıştır. Eserdeki tek Farsça yazılmış bölüm bu kısımdır. "Ey gönül ağla Hz. Peygamber'in torununun mâtemidir."/ "Hazret-i Mûsâ İbn-i Ca'fer'in ölüm günüdür." mânâsına gelen dörtlüğün ilk iki mısraı şöyledir:

Ey dil benâl mâtem-i sibî-i Peyemberest

*Rûz-ı vefât-ı **Hazret-i Mûsâ bin Ca'fer** est (LXXX/Farsça dörtlük)*

Âsî, Dîvân'ında Mûsâ el-Kâsım'ın kendi dilinden yakarışlarını, Allâh'a yalvarmasını, zindana atılıp zincirlendiğini, zehirlendiğini ve Allâh'tan ümidini kestiğini şu şekilde aktarmaktadır.

Yâ Rabb bülürem başa yetüşüp

Başımda olan taqdîr ölürem

Cân üste velî çoğ incidüri

Boynumdaki bu zincîr ölürem

Toprakda yüzüm yollarda gözüm

²⁹⁹ On İki imam inancını benimseyen Şîî fırkasıdır. Ayrıca bkz. Ethem Ruhi Fırlı, "İsnâaşeriyye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2001, C. 23, s. 142-147; İlyas Üzümlü, "İsnâaşeriyye", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2001, C. 23, s. 147-149.

³⁰⁰ Mustafa Öz, "Mûsâ el-Kâzım", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 31, s. 219.

Mesmûm özüml dil-gîr ölürem (LXXX/1)

Mazlûmlardan ey Münakķkimi

Hârûn meni çoķ mazlûm eyliyüp

İllerdi mene zincîr vurup

Zindāna salup maġmûm eyliyüp

Āhirde Hudā raķm eylemiyüp

Cebreîl'e meni mesmûm eyliyüp

Fevren eyliyüp ekbādıma bu

Zehrin eķeri te 'şîr ölürem (LXXX/ 8)

3.1.7.25. Ali er-Rızâ

Asıl adı Ebü'l-Hasen Alî er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım olup İsnââşeriyye'ye göre On İki imamın sekizincisidir. Ali er-Rızâ'nın fazla üzüm yemesi veya Şîî kaynaklara göre Ali b. Hişâm tarafından verilen zehirli narı yemesi, başka bir rivâyete göre de bir hizmetçi tarafından hazırlanan ve bizzat halîfenin sunduķu zehirli nar suyunu içmesi sonucu zehirlenerek 29 Safer 203 / 5 Eylül 818 tarihinde vefât ettiķi belirtilmektedir. Ali er-Rızâ'nın ölümüne son derece üzülen Me'mûn'un, cenâze namazını bizzat kıldırarak onu babası Hârûnürreşîd'in yanına defnettiķi aktarılmaktadır. Adı Tûs olan bu bölgeye Ali er-Rızâ'nın hâtırasını yaşatmak için Meşhed adı verilmiştir. Ali er-Rızâ'ya ölümünün ardından birçok mersiye yazılmış, sonraları kabri üzerine bir türbe yapılmış ve burayı ziyaret etmek Şîîlerce günümüze kadar süren kutsal bir görev addedilmiştir.³⁰¹

Eserde "Der Şehâdet-i İmâm Rızâ" ve "Şehâdet-i İmâm Rızâ Aleyhisselâm / Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Rızâ" olmak üzere iki başlıkta İmam Rızâ'nın ölümü anlatılmıştır. Bu iki mersiye de İmam Rızâ'nın kendi dilinden aktarılmıştır. Dîvân'da

³⁰¹ Ahmet Saim Kılavuz, "Ali er-Rızâ", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C.2, s. 436-438.

İmam Rızâ'nın susuz bırakıldığını, Me'mun tarafından zulme uğradığını ve zehirlenerek öldürüldüğünü söylediği örnek dörtlüklerden bazıları aşağıdaki gibidir:

*Meni mesmûm eyledi zulmle Me 'mûn-ı denî
Vaṭana eyledi ḥasret bu sitem-pîşe meni
Gel bu ḥâlimde başım üste görüm birce seni
Seni görsem oli cān vermaḳım āsān ölürem (LXXXI/1)*

*Ey Hudā adım **Rızā**'dur rāzıyem hamı ḳazāya
Men bir 'ömridür bülürsen dözmüşem ḡam u belāya
Her ḳadar cefā yetişse itmerem sene gilāye
Min bele belāya dilden rāzıyam özüm İlāhî (LXXXII/6)*

3.1.7.26. Muhammed el-Cevâd

Asıl adı Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık olup İsnâaşeriyye'nin dokuzuncu imamıdır. Şîa imamlarının zehirlenerek öldürülmesi iddiası çerçevesinde Muhammed el-Cevâd'ın da karısı Ümmü'l-Fazl, Mu'tasım-billâh veya bir başkası tarafından zehirlendiği aktarılsa da bu rivâyetlerin doğru olmadığı iddia edilmektedir.³⁰²

Eserde bahsi geçen On İki imamdan sonuncusu ise Muhammed et-Takî el-Cevâd'dır. Âsî, "Növhe Der-Vefât-ı Hazret-i Cevâd" adını verdiği nevhada onun zehirlenerek öldürüldüğünü anlatmaktadır. Bu bahsin geçtiği örnek dörtlüklerden bazıları şöyledir:

*Ey gözüüm tøk eşk-i çeşmün gel fîḡān u dāda aḡla
Ma 'den-i seḡā vucūda **Hazret-i Cevâd**'a aḡla*

³⁰² Mustafa Öz, "Muhammed el-Cevâd", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2005, C. 30, s. 514-515.

Ağla ey gözüm kan ağla

Gel fiğāna sîne dağla

(LXXXIII/1)

Beski eyledi sirāyet zehr-i kām o Tāc-dār'a

Dem-be-dem yanup alışdı dutdu cānını şerāra

Gitdi elden ihtiyārı düşdi hāl-i ihtizāra

Yāda sal köñül o hāl-i gel fiğān u dāda ağla (LXXXIII/ 8)

3.1.7.27. Ömer b. Sa'd

Ubeydullah b. Ziyād'ın Kerbelâ'daki komutanı olan İbn-i Sa'd'ın, Hz. Hüseyin'le savaştıktan sonra Ehl-i Beyt'i Kûfe'ye götüren komutan olduğu bilinmektedir.³⁰³ Âsî, Dîvân'ında Ömer b. Sa'd'dan akıbeti kötü olan İbn-i Sa'd olarak bahsetmektedir:

Tefāhirile o dem İbn-i Sa'd-ı bed-fercām

Gelüpdü katl-gāh-ı gam-fezāya yā Zehrā (LV/17)

3.1.7.28. İbn Mülcem

Hız. Ali'yi zehirli kılıcıyla yaralayan ve ölümüne sebep olan Hâricîdir.³⁰⁴ Eserde İbn Mülcem adı yalnızca onun Hız. Ali'nin kanını döktüğünün anlatıldığı yerde geçmektedir:

Bugün bir kan töküpdür İbn-i Mülcem

Kuruldu 'arş-ı Hakk'da bezm-i mâtem

³⁰³ Cevad Muhaddisi, *A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, s. 398.

³⁰⁴ Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi (2) (Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi)*, s. 370; Ayrıntılı Bilgi için bkz. M. Ali Kapar, "Hız. Ali'nin Öldürölmesiyle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya 1994. S. 3, s. 341-346.

Kılıc kan ağıladı bu hâle ol dem

Degende çarbile Haydar başından (III/3)

3.1.7.29.Hûlî

Asıl ismi Hûlî b. Yezîd el-Asbahî olan ve Ehl-i Beyt düşmanı olarak bilinen Kûfe muhâfızlarından biridir. Âşûrâ günü Hz. Hüseyin'in başı yere düştüğünde başını almak için öne atılıp, Müslim el-Ezdî ile birlikte başı İbn-i Ziyâd'a götürdüğü rivâyet edilmektedir. Aynı rivâyetin devamında geç vakitte götürdüğünden saray kapısının kapalı olmasıyla kesik başı evine götürüp tandırda sakladığı ve sakladığı odadaki tandırdan o gece bir ışığın göğe doğru yükseldiği anlatılmaktadır. Bu sebeple Hûlî'nin tandırı ifâdesi Kerbelâ mersiyeslerinde geçen ve bu rivâyete telmihte bulunulan bir kavram hâline gelmiştir.³⁰⁵ Âsî de Dîvân'ında altı başlıkta Hûlî adından ve Hûlî tandırından sıkça söz etmektedir.

Minâ-yı 'aşk u muhabbetde teşne kurbânem

*Bu gece **Hûlî-yi maḥbah-serâdâ** mihmânem (VI/36)*

*Birinde **maḥbah-i Hûlî**'de Hâzret-i Zehrâ*

O Şâh-ı teşne-lebe eyledi 'ezâ ber-pâ (VI/44)

*Yazilla **Hûlî**b-şerm u şûm u bed fîḫrat*

Ki eylemişdi o dūn ihtiyâr iki 'avrat (VI/45)

*Getürdü başuvı **Hûlî** koyup kül üstünde*

'Acep idüpdü sene ihtirâm u hürmet oğul (IX/7)

³⁰⁵Cevad Muhaddisi, **A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, s.218.

3.1.7. 30. Sinân bin Enes en- Nehâî

Kerbelâ Olayı'nda Hz. Hüseyin'e süngü saplayan, ayrıca onun başını kesenlerden biri olarak ifâde edilen kişidir.³⁰⁶ Dîvân'da "Sinân" ve "tîg-i Sinân" şeklinde geçmektedir.

Su kimi çekdükce dem yâreleri kan virür

Ekber'ün ahvâlini Şâh-ı dîn i lân virür

Ya 'nîata ilen bala her ikisi cân virür

*Bir susuz halķı Hüseyn **tîg-i Sinân** ahtarur (XXXI/11)*

³⁰⁶ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 18, s. 520.

3.1.8. Eserde Geçen Başlıklar

Münâcât (I)³⁰⁷

Münâcât

Yâ Hazret-i Zehrâ (Ara Başlık)

Ey Hazret-i Zehrâ.

Vaşıyyet-i Hazret-i Zehrâ (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın vasiyeti.

Yâ Zehrâ (Ara Başlık)

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Zeyneb (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın dertleşmesi (kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması.)

İzn Hâsten-i Ebû 'Abbâs (Ara Başlık)

Ebû Abbâs'ın izin alması.

Ahvalât-ı Hazret-i Ebû'l-Fazl (Ara Başlık)

Hazret-i Abulfazl'in dertleşmesi (kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması).

İzn dâden-i İmâm Be-Berâdereş (Ara Başlık)

İmamın kardeşine izin vermesi.

İstimdâd-ı Hazret-i Ebû'l-Fazl (a.s.) (Ara Başlık)

Hazret-i Abulfazl'in yardım istemesi.

Âmeden-i İmâm Hüseyin Aleyhisselâm Bâlin-i Beradereş (Ara Başlık)

İmam Hüseyin'in kardeşinin baş ucuna gelmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm-ı Mazlûm (Ara Başlık)

Mazlum imâmın dertleşmesi (kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması).

Mürâca'at-ı İmâm Be-Hayme-gâh (Ara Başlık)

İmamın çadıra (savaş çadırına) gelmesi.

Ahvalât-ı Ehl-i Beyt Ba'd Ez-Şehâdet-i Hazret-i Ebû'l-Fazl (Ara Başlık)

³⁰⁷ Parantez içindeki sayılar şiir başlıklarının numaralarını ifade etmektedir.

Ehl-i Beyt'in Hazret-i Ebû'l Fazl'in vefâtından sonraki durumu (yaşama tutunma mücadeleleri).

Ahḫvālât-ı Ḥazret-i Peyğamber Salavâtullah u Selâmu ‘Aleyh (II)

Hazret-i Peyğamber'in (s.a.v.) durumu (yaşayışı).

Goriz Suzâniden-i Dergâh-ı Peyğamber (Ara Başlık)

Yol gösterici Hazret-i Peyğamber'in dergâhına giriş.

Âmeden-i ‘Azrâ’l Huzûr-ı Resûl-i Ekrem (Ara Başlık)

Azrâil'in Hazret-i Peyğamber'in huzuruna gelmesi.

Goriz Be-Ḳatl-gâh-i İmâm-ı Mazlûm (Ara Başlık)

İmamı Mazlûm'un öldüğü yere küçük bir bakış.

Hitâb-ı Rabbü'l-Erbâb Ḥazret (Ara Başlık)

Hazret-i Rabbü'l-Erbâb'ın Hitâbı.

Guftegû-yı Ḥazret-i Bâ-Şimr ve Âmeden ‘Ulyâ Mükerrreme Be-Ḳatl-gâh (Ara Başlık)

Hazret'in Şimr ile konuşması ve Ulyâ Mükerrreme'nin ölüm yerine gelmesi

Şehâdet-i Ḥazret (Ara Başlık)

Ẓerbet Ḥorden -i Râc‘i Be-Nözdehom Ḥazret-i Emîr (a.s.) (III)

Hazret-i Emîr'in (Hz. Ali) 19 u gecesinde yaralanması ve hali.

Ẓerbet Ḥorden-i Ḥazret-i Emîr Gorîz Be-Kerbelâ (Ara Başlık)

Hazret-i Emîr'in yaralanması ve Kerbelâ Olayı'na değinmek.

Süzâniden-i Dergeh-i Ḥazret-i Zehrâ Selamullah ‘Aleyhâ / Növḫedârî Be-Muşîbet-i Ḥazret-i Zehrâ ‘Aleyhesselâm (IV)

Hazret-i Zehrâ'nın bulunduğu yerin yakılması / Hazret-i Zehrâ'nın başına gelen kötü olaylar için növhe okunması.

Ahḫvālât-ı Ḥazret-i Zehrâ (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın durumu, dertleşmesi (kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması).

Ahḫvālât-ı Ḥazret-i Zehrâ (V)

Hazret-i Zehrâ'nın durumu.

Ahḫvālât-ı Ḥazret-i Zehrâ ‘Aleyhisselâm (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın durumu

Ḥazret-i Zehrâ (Ara Başlık)

Âmeden-i Ḥazret-i Zehrâ Der-Ḳatl-gâh (VI)

Hazret-i Zehrâ'nın ölümünün olduğu yere gelmesi

Zebân-ı Ḥâl-i Ḥazret-i Zehrâ Der-Ḳatl-gâh (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın ölümünün olduğu yere gelmesi ve hâl diliyle dertleşmesi (kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması).

Növhe-yi Zebân-i Ḥâl-i Ḥazret-i Zehrâ Ḥitâb Be-Ḥazret-i Resûl (a.s.) (VII)

Hazret-i Zehrâ'nın, Hazret-i Peygamber'e kendi dili ile növhe okuyup dertleşmesi.

Şâm-ı Ğarîbân-ı Ḥazret-i Hüseyin Der-Ḳatl-gâh (Ara Başlık)

Yurdundan uzak ve yâr ve yâversiz olan Hazret-i Hüseyinin ölüm yerinde (öldüğü ilk gece).

Rözehâni-yi Ḥazret-i Hüseyin Der-Ḳatl-gâh (VIII)

Hazret-i Hüseyinin ölüm yerindeki ağıtı.

Şâm-ı Ğarîbân-ı Ḥazret Gorîz Be-Tenûr-i Hûlî (Ara Başlık)

Hazret-i Hüseyin'in öldüğü ilk gece ve Hûlî tandırına küçük bir bakış (Hz. Hüseyin'in başı kesildikten sonra içine atıldığına inanılan tandır.)

Ameden-i Ḥazret-i Zehrâ Be-Tenûr-i Hûlî (Ara Başlık)

Hazret-i Zehrâ'nın Hûlî tandırına gelmesi

Başlık Yok (Gazel 4) IX

Guftegûy-i Ḥazret Bâ-Mâder-i Ḥ'îş Der-Tenûr-i Hûlî (X)

Hazret-i Hüseyin'in Hûlî tandırında annesi ile konuşması.

Aḥvâlât-ı Ḥazret-i Zehrâ (a.s.) Vaḳ' a-yı Fedek (XI)

Hazret-i Zehrâ'nın fedek olayı hakkında yaşadıkları.

Vaşiyyet-i Ḥazret-i Zehrâ Be-Ḥazret-i Emîr-i Mü'minân (XII)

Hazret-i Zehrâ'nın, Hazret-i Ali'ye vasiyeti.

Zebân-ı Ḥâl-i Zeyneb-i Kübrâ Der-Muṣîbet-i Ḥazret-i. Zehrâ (s.) (XIII)

Hazret-i Zeyneb'in, Hz. Zehrâ'nın başına gelen kötü olaylar için dertleşmesi.

Aḥvâlât-ı İmâm Ḥasan 'Aleyhisselâm (XIV)

İmam Hasan'ın durumu.

Ahṡālāt-ı İmām Ḥasan (a.s.) (XV)

İmam Hasan'ın durumu.

Der-Velādet-i Ba Sa'ādet-i Ḥazret-i İmām Ḥüseyin (a.s.) (XVI)

Yüce İmam Ḥüseyin'in doğumu hakkında.

Evvel-i Muḥarrem (XVII)

Muḥarrem öncesi.

Ḥurūc-ı İmām Ḥüseyin Ez-Medīne (XVIII)

Zebān-ı Ḥāl-i Fāṭima-yı Şuġrā Ḥitāb-ı Be-‘Alī Ekber (XIX)

Fāṭima Suġrā (İmam Ḥüseyin'in kızı) Ali Ekber (İmam Ḥüseyin'in oğlu) dertleşmesi

Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i Şuġrā / Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i Şuġrā Be-Ḥazret-i ‘Alī Ekber (a.s.) (XX)

Fāṭima Suġrā'nın dertleşmesi. Fāṭima Suġrā (İmam Ḥüseyin'in kızı) Ali Ekber (İmam Ḥüseyin'in oğlu) dertleşmesi

Ahṡālāt-ı Ḥurūc Ez-Medīne / Zebān-ı Ḥāl-i İmām Be-Ḥazret-i Zehrā (XXI)

Medīne'den çıkış hikāyeleri ve yaşantıları / İmam Ḥüseyin'in Hz. Zehrā ile dertleşmesi.

Vurūd-ı Kerbelā (Ara Başlık)

Kerbelā'ya giriş.

Ḥitāb Be-‘Arz-ı Aḳdes-ī Kerbelā (XXII)

Kerbelā'nın kutsal toprağı hakkında.

Vurūd-ı Ālallāh Be-Kerbelā / Ahṡālāt-ı Vurūd-ı ‘Āla’llāh Be-Kerbelā (XXIII)

Ālallāh'ın emir ve yasaklarına uygun olarak yaşayan ailenin (Ehl-i Beyt) Kerbelā'ya girişi / ‘Āla’llāh'ın Kerbelā'ya girişten sonraki yaşayışı.

Vurūd-ı Kerbelā (Ara Başlık)

Kerbelā'ya giriş.

Zebān-ı Ḥāl-i İmām Be-Cenāb-ı Zeyneb / Zebān-ı Ḥāl-i İmām-ı Mazlūm Be-Cenāb-ı Zeyneb Der-Zemīn-i Kerbelā (XXIV)

İmam Ḥüseyin'in Zeyneb ile dertleşmesi / Mazlum İmam Ḥüseyin'in Zeyneb ile Kerbelā' da dertleşmesi

Vurūd-ı Alallāh Be-Kerbelā (Ara Başlık)

Allâh'a layık olan ailenin Kerbelâ'ya girişı

İcâze-yi Meydân Ha'sten-i Cenâb-ı Kâsım (a.s.) / İcâze Ha'sten-i Hazret-i Kâsım (XXV)

İmam Kâsım'ın (İmam Hasan'ın oğlu) savaş meydanına gitmek için izin alması / Hazret-i Kâsım'ın izin istemesi.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Kâsım (a.s.) Be-Leşker-i Şâm (XXVI)

İmam Kâsım'ın Şam ordusu ile dertleşmesi (konuşması).

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Leylâ Der-Vedâ-yı Hazret-i 'Alî Ekber (XXVII)

Leylâ'nın (Ali Ekber'in annesi) oğlunun vedâsı hakkında dertleşmesi.

Eyðân Vedâ (XXVIII)

Aynı vedânın devamı.

Zebân-ı Hâl-i Sekîne Hâtun Der Vedâ-yı Hazret-i 'Alî Ekber (a.s.) (XXIX)

Sekîne Hâtun'un (Hz. Hüseyin'in kızı) Hz. Ali Ekber'in vedâsı hakkında dertleşmesi.

Vedâ-yı Cenâb-ı 'Alî Ekber (a.s.) Zebân-ı Hâl-i İmâm (XXX)

Hz. Ali Ekber'in vedası ve İmâm Hüseyin'in dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hazret-i 'Alî Ekber (Ara Başlık)

İmam Hüseyin'in, Hz. Ali Ekber ile dertleşmesi.

Custucû Kerden-i İmâm-ı Mazlûm (a.s.) Be-Hazret-i 'Alî Ekber Der Meydân (XXXI)

Mazlûm İmâm'ın Hz. Ali Ekber'i savaş meydanında araması

Zebân-ı Hâl-i Hazret-i 'Alî Ekber (sa.) (XXXII)

Hz. Ali Ekber'in dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm-ı Be-Ser-i Na' ş-ı 'Alî Ekber (a.s.) (XXXIII)

İmâmın Hz. Ali Ekber'in nâşı üzerinde dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i 'Alî Ekber (Ara Başlık)

Hz. Ali Ekber'in dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Server-i Mazlûm Ber-Ser-i Na' ş-ı 'Alî Ekber (a.s.) (XXXIV)

Mazlûmların başkanı İmam Hüseyin'in Hz. Ali Ekber nâşı üzerine dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Rubâb Be-Hazret-i 'Alî Aşğar (a.s.) (XXXV)

Rubâb'ın (Hz. Hüseyin eşi) Hz. Ali Asker hakkında dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Rubâb Hitâb Be-Hudâvend-i 'Âlem (XXXVI)

Rubâb'ın (Hz. Hüseyin eşi) Allâh'a derdini söylemesi / feryâdı.

İhticâc-ı İmâm Taleb-i Âb Be-'Alî Aşğar Hitâb Be-Leşker-i Şâm (XXXVII)

İmâm Hüseyin'in Ali Asker için Şam ordusundan su istemek için sunduğu deliller.

İhticâc-ı İmâm (Ara Başlık)

İmâm'ın delil sunması.

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hitâb Be-'Ulyâ Mükerreme (XXXVIII)

İmâm Hüseyin'in Hz. Ulya Mükerreme (Hz. Zeyneb) ile dertleşmesi.

İhticâc-ı İmâm (Ara Başlık)

İmâm Hüseyin delil sunması (su talebi).

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hitâb Be-Hazret-i Zeyneb (Ara Başlık)

İmâm Hüseyin'in, Hz. Zeyneb'e hitâb ederek dertleşmesi.

Ahvalât-ı 'Ateş-i Etfâl-i İmâm-ı Mazlûm (a.s.) (XXXIX)

Mazlûm İmâm Hz. Hüseyin'in çocuklarının şiddetli susuzluklarını anlatması.

Râci' Be-İmâm Mazlûm (Ara Başlık)

İmâm Hüseyin hakkında.

Gorîz Be-Ahvalât-ı Hazret-i 'Alî Aşğar (a.s.) (Ara Başlık)

Hz. Ali Asker'indurumuna (yaşam süresi hakkında) küçük bir bakış.

Âverden-i İmâm (a.s.) 'Alî Aşğar-râ Be-Meydân (Ara Başlık)

İmâm'ın, Ali Asker'i savaş meydana getirmesi.

Eydan İhticâc-ı Hazret-i Hitâb Be-Leşker-i Şerâr (Ara Başlık)

Hz. Hüseyin kötüler ordusuna tekrardan hitâbı.

İhticâc-ı Hazret (Ara Başlık)

Hazret'in delil sunması.

Eydan İhticâc-ı Hazret (Ara Başlık)

Tekrar Hazret'in delil sunması.

Râci' Be-Şehâdet-i Hazret-i 'Alî Aşğar (Ara Başlık)

Hazret-i Ali Asker'in şehâdetine dönüş.

Râz ü Niyâz-ı Hâzret-i Bâ-Perverdigâr Der-Huşûş-ı ‘Alî Aşğar (Ara Başlık)

İmâm Hüseyin'in Ali Esker hakkında Allâh'la dertleşmesi (Allâh'a niyâzda bulunması).

Âverden-i İmâm-i Na‘ ş-ı ‘Alî Aşğâr Be-Hayme-gâh (Ara Başlık)

İmâm'ın Ali Asker'in nâşını savaş çadırına getirmesi.

Hitâb-ı İmâm Be-Hâzret-i Zeyneb (sa.) (Ara Başlık)

İmâm'ın Hz. Zeyneb'e hitâbı.

Âverden-i İmâm Na‘ ş-ı ‘Alî Aşğâr Be-Hayme-gâh (Ara Başlık)

İmâm'ın Ali Asker'in nâşını savaş çadırına getirmesi.

Âmeden-i Et̤fâl Be-Hayme-yi Hâzret-i Rubâb (1460-1472)

Çocukların Hz. Rubâb'ın çadırına gelmesi.

Resîden-i Et̤fâl Be-Hayme-gâh-ı Hâzret-i Rubâb (Ara Başlık)

Çocukların Hz. Rubâb'ın çadırına varması.

Râci‘ Be-Defn-i Na‘ ş-ı Hâzret-i ‘Alî Aşğar (Ara Başlık)

Hz. Ali Asker'in nâşının defnine dönüş.

Der-Custecû-yı Na‘ ş-ı ‘Alî Aşğar Zebân-ı Hâl-i Rubâb (XL)

Hz. Rubâb'ın Ali Asker'in nâşını ararken dertleşmesi/ hâlini ifâde etmesi.

Eydan Zebân-ı Hâl (Ara Başlık)

Aynı hâl.

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Rubâb (Ara Başlık)

Hz. Rubâb'ın dertleşmesi/ hâlini ifâde etmesi.

İcâze H‘asten-i Kâmer-i Münîr Benî Hâşim (XLI)

Kâmer-i Münîr-i Benî Hâşim'in (Hz. Ebû'l Fazl) izin istemesi.

İzn H‘asten-i Hâzret-i Ebû'l Fazl (Ara Başlık)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın izin istemesi.

Vedâ‘ -yı Ebû'l Fazl (Ara Başlık)

Ebû'l-Fazl'ın vedâsı.

Vedâ‘ -yı Hâzret-i Ebû'l-Fazl Ez-Server-i Mazlûm (XLII)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın Mazlûmların şâhı ile vedâsı.

Vedâ'-yı Hâzret-i Ebû'l Fazl (Ara Başlık)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın vedâsı.

Der-Bâlin-i Berâdereş (Ara Başlık)

Kardeşinin başucunda

Âmeden-i İmâm Bâlin-i Berâdereş (Ara Başlık)

İmâm'ın kardeşinin başucuna gelmesi.

İstimdâd-ı Hâzret-Ebû'l-Fazl 'Aleyhisselâm (XLIII)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın yardım istemesi.

Ṭaleb-i İmdâd-ı Hâzret-i Ebû'l Fazl 'Aleyhisselâm (XLIV)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın yardım talep etmesi.

İstimdâd-ı Hâzret-i Ebû'l-Fazl 'Aleyhisselâm (Ara Başlık)

Hz. Ebû'l-Fazl'ın yardım istemesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm Be-Der-Bâlin-i Berâdereş (XLV)

İmâm'ın kardeşinin başucunda, onunla dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm Be-Bâlin-i Berâdereş (Ara Başlık)

İmâm'ın kardeşinin başucunda, onunla dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm der Bâlin-i Hâzret-i Ebû'l Fazl (Ara Başlık)

İmâm'ın kardeşinin başucunda, onunla dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hüseyin Hâzret-i Ebû'l Fazl -i Hıṭâb Be-'Ulyâ Mükerrerme (XLVI)

İmâm Hüseyin'in Hz. Ebû'l-Fazl'a hitab ederek Ulyâ Mükerrerme (Hz. Zeyneb) ile dertleşmesi

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hıṭâb Be -'Ulyâ Mükerrerme (Ara Başlık)

İmâm'ın, Hz. Zeyneb'e hitâb ederek dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Sekîne Hıṭâb Be-Hâzret-i Ebû'l-Fazl (a.s.) (XLVII)

Hz. Sekîne'nin, Hz. Ebû'l-Fazl'a hitâb ederek dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı 'Abdullah Nûr-ı Çeşm-i Eb' Abdullah (XLVIII)

İmâm Hüseyin'in, gözünün nûru (Ali Ekber) ile dertleşmesi

Vedā'-yı Āhirīn İmām-ı Mazlûm (a.s.) (XLIX)

Mazlûm İmâm'ın son vedâsı.

Vedā'-yı İmâm Hüseyin Aleyhisselâm (Ara Başlık)

İmâm Hüseyin'in vedâsı.

Eyḏān Vedā'-yı İmām 'Aleyhisselâm (L)

Tekrar İmâm'ın vedâsı.

Yâ Ebā' Abdullâh (Ara Başlık)

Ey Eba Abdullâh (İmâm Hüseyin).

Vedā'-yı Āhirīn İmām 'Aleyhisselâm (Ara Başlık)

İmâm'ın son vedâsı.

Zebān-ı Hāl-i İmām (a.s.) Hitâb Be-Cenâb-ı Zeyneb (sallallâh) (LI)

İmâm Hüseyin'in Zeyneb'e hitâb ederek dertleşmesi.

Zebān-ı Hāl-i İmâm Der-Vedā' (Ara Başlık)

İmâm'ın vedâ ederken dertleşmesi.

Aḥvâlât-ı Qatl-gâh-ı Râci' Be-Şehâdet-i Seyyîd-i Mazlûm (LII)

Seyyid-i mazlûm'un (İmâm Hüseyin) hakkında ölüm yerinde yaşananlara dönüş.

Şehâdet-i İmâm (Ara Başlık)

İmâm'ın şehâdeti.

Âmeden-i Hazret-i Zeyneb Be-Qatl-gâh (Ara Başlık)

Hz. Zeyneb'in ölüm yerine gelmesi.

Ġâret-i Hıyâm (LIII)

Savaş çadırlarının soyulması.

Eyḏān Ġâret-i Hıyâm-ı Tâhirât / Aḥvâlât-ı Ġâret ve Süzenîden-i Hıyâm (LIV)

Tekrardan günahsızların (temiz, günahsız kadınların) savaş çadırlarının soyulması / savaş çadırlarının soyulması ve yakılmasında yaşananlar.

Ġâret-i Hıyâm (Ara Başlık)

Savaş çadırlarının soyulması

Şehâdet-i Hazret-i Hüseyin / Zebān-ı Hāl Ba' d Ez-Şehâdet-i Hz. Hüseyin ve Âmeden-i İbn-i Sa' d Be-Qatl-gâh (LV)

Hız. Hüseynin vefâtı / Hız. Hüseynin vefâtından sonraki dertler ve İbni Sa‘ d'ın (İmam hüseynin ordusunu yöneten) ölüm yerine gelmesi.

Âmeden-i İbn-i Sa‘ d Be-Ûatl-gâh (Ara Başlık)

İbni Sa‘ d'ın ölüm yerine gelmesi.

Vağ‘ a-yı Göç-i Ehl-i Beyt Ez-Kerbelâ (LVI)

Ehl-i Beyt'in Kerbelâ'dan göçmesi olayı.

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Zeyneb Der-Ser-i Hüseyn Berâdereş (Ara Başlık)

Hız. Zeynebin, Hız. Hüseyn'in başının üstünde derdini söylemesi.

Növhe-yi Göç-i Ehl-i Beyt Ez-Ûatl-gâh (LVII)

Ehl-i Beyt'in ölüm yerinden göçmesi hakkında ağıt.

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Zeyneb Der-Ser-i Hüseyn Berâdereş (Ara Başlık)

Hız. Zeynebin, Hız. Hüseyn'in başının üstünde derdini söylemesi.

Zebân-ı Hâl-i Ruğiyye Hâton Der-Ûatl-gâh (LVIII)

Rukiyye Hâton'un (İmam Hüseyn'in kızı) ölüm yerinde derdini söylemesi.

Muqaddem-i Resîden-i Ehl-i Beyt-i Añâr Be-Ûatl-gâh (LIX)

Günahsız Ehl-i Beyt'in ölüm yerine varması.

Resîden-i Hâzreti Leylâ Be-Ser-i Na‘ ş-ı ‘ Alî Ekber (a.s.) (Ara Başlık)

Hız. Leylâ'nın Ali Ekber'in nâşı üstüne varması.

Zebân-ı Hâl-i Rubâb Be-Hâzret-i Aşğar (Ara Başlık)

Hız. Rubâb'ın, Hız. Ali Asker ile dertleşmesi

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Rubâb Be-Hâzret-i ‘ Alî Aşğar (a.s.) (LX)

Hız. Rubâb'ın, Hız. Ali Asker ile dertleşmesi

Başlık Yok (Gazel13) (LXI)

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Zeyneb (sa.) Der Mevki‘-yı Göç (Ara Başlık)

Hız. Zeyneb'in göç yerinde derdini söylemesi.

Başlık Yok (Gazel 14) (LXII)

Hitâb-ı Hâzret-i Zeyneb (sa.) Be-Na‘ ş-ı Berâdereş (Ara Başlık)

Hız. Zeyneb'in kardeşinin nâşına hitâbı.

Râci‘ Be-Şâm-ı Ğarībân Gorîz Be-Necât-ı ra Rubâb(LXIII)

ilk ölüm gecesine dönüş ve Hz. Rubâb'ın durum ve üzüntüsüne küçük bir bakış.

Râci‘ Be-(Tenûr-i Hûlî) Zebân-ı Hâl-i Sıddıka-yı Kübrâ (s.) (LXIV)

Hûlî tandırına dönen Sıddıka-yı Kübrâ'nın (Hz. Zehrâ'nın)hâli.

Tenûr-i Hûlî, Zebân-ı Hâl-i Server-i Mazlûm Be-Ĥazret-i Zehrâ (sa.) (LXV)

Mazlûmların başkanının Hz. Zehrâile Hûlîtandırındadertleşmesi.

Cevâb Ez-Ĥazret-i Zehrâ (sa.) (LXVI)

Hz. Zehrâ'dan cevâp.

Zebân-ı Hâl-i ‘ Ulyâ Mükerrerrem-i Ĥitâb Be-Ser-i İmâm-ı Mazlûm Der-Kûfe (LXVII)

Hz. Zeyneb'in Kûfe'de Mazlûm İmâm'ın başında beklerken onunla dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i ‘ Ulyâ Mükerrerrem-i Ĥitâb Be-Ser-i İmâm Der-Kûfe (LXVIII)

Hz. Zeyneb'in Kûfe'de Mazlûm İmâm'ın başında beklerken onunla dertleşmesi.

Aĥvâlât-ı Râh-ı Şâm (LXIX)

Şâm (şehrinin) yolunda yaşananlar.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Leylâ Ĥitâb-ı Be-‘ Alî Ekber (a.) Der-Râh-ı Şâm (LXX)

Hz. Leylâ'nın Şâm yolunda Hz. Ali Ekber'e hitâp ederek derdini söylemesi.

İlticâ Be-Ĥazret-i Bârî Gorîz Be-Şâm (LXXI)

Hz. Bârî'ye (Allâh'a) sığınma/yönelme ve Şâm'a bir bakış.

Vurûd-ı ‘ Âla’llâh Be-Şâm (LXXII)

AlAllâh'ın Şâm'a girişi.

Aĥvâlât-ı Ĥarâbe-yi Şâm (LXXIII)

Virâne olmuş Şâm şehrinin ahvâli.

Zebân-ı Hâl-i Ruĥiyye Ĥatun Ĥitâb Be-Cenâb-ı Zeyneb Der-Ĥarâbe (LXXIV)

Hz. Rukiyye'nin, Hz. Zeyneb'e hitâp ederek virânede derdini söylemesi.

Zebân-ı Hâl-i Ruĥiyye Ĥatun Der-Ĥarâbe (LXXV)

Hz. Rukiyye'nin virânede derdini söylemesi.

Zebân-ı Hâl-i ‘ Ulyâ Mükerrerrem-i Be-Ser-i Ĥabr-i İmâm-ı Mazlûm Rûz-ı Erba‘în (LXXVI)

Hz. Zeyneb'in kırkıncı gün Hz. Hüseyin'in kabri başında derdini söylemesi.

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Süccâd Hıttâb Be-Cenâb-ı Zeyneb Der-Rûz-ı Erba'ın (LXXVII)

Hz. Seccâd'ın (İmam Hüseyin'in oğlu) Erba'ın günü Hz. Zeyneb ile dertleşmesi.

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Zeyneb Vedâ' Ez-Ğabr-i Hâzret-i Hüseyin Aleyhisselâm (LXXVIII)

Hz. Zeyneb'in, Hz. Hüseyin'in mezârından ayrılırken derdini söylemesi.

Der-Vefât-ı Hâzret-i Şâdık (a.) (LXXVIX)

Hz. Sâdık'ın (Hz. Seccâd'ın oğlu) vefâtı hakkında.

Der-Şehâdet-i Hâzret-i Mûsâ İbni Ca'fer (a.) (LXXX)

Hz. Mûsâ İbni Ca'ferin (Şîîlerin yedinci İmamı) vefâtı hakkında.

Der-Şehâdet-i İmâm Rızâ (LXXXI)

Hz. Rızâ'nın (Şîîlerin sekizinci İmamı) vefâtı hakkında.

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Rızâ a. (LXXXII)

İmâm Rızâ'nın vefâtı / Hz. Rızâ'nın derdini söylemesi.

Növhe Der-Vefât-ı Hâzret-i Cevâd a. (LXXXIII)

Hz. Cevâd (Şîîlerin dokuzuncu İmamı) vefâtı hakkında növhe.

Ahvâlât-ı Cenâb-ı Müslim (a.s.) (LXXXIV)

Hz. Müslim'in (İbni Âkil) ahvâli.

Sînezen-i Cenâb-ı Müslim Aleyhisselâm (LXXXV)

Hz. Müslim'in sînezeni (Ağıtı).

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. ÂSÎ DÎVÂN'I'NİN NÜSHALARI VE TENKİTLİ METNİ

4.1.1. Âsî Dîvânı'nın Nüshaları

Araştırmalarımız sonucunda *Âsî Dîvânı*'nın İran Milli Kütüphanesi'nde yer alan nüshası dışında Tebriz'de Benî Hâşimî Yayınevi tarafından 1998 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanan bir nüshasına daha ulaşılmıştır.³⁰⁸ Bu nüshada da eserin müellifinin Meşhedî Hasan Aga Âsî olduğu açıkça yazmaktadır. Nâşiri kısmında ise "Kitapfuruşî Benî Hâşimî" ibaresi yer almaktadır. Ayrıca bu nüshada İran Milli Kütüphanesi'ndeki nüshada yer almayan 103 farklı başlık daha bulunmaktadır. "Evvel-i Muharrem" adı altında verilen beş bentlik murabba ve "Hurûc-ı İmam Hüseyin Ez- Medîne / Hurûc-ı İmam Hüseyin Ez- Medîne-yi Münevvere" başlığıyla verilen gazelin ilk on dokuz beyti İran Milli kütüphane nüshasında yer almamaktadır. Bu kısım İran Milli Kütüphane nüshasında 63. ve 64. sayfalara tekâbül etmesi gerekirken dîvânın 65. sayfadan itibaren devam ettiği görülmüştür. Bu kısmın eserden koptuğu anlaşılmaktadır. Benî Hâşimî nüshasında yer alan diğer 101 başlığın bazıları İran Milli Kütüphanesi nüshasında da yer alan ana başlıklarla birlikte bazıları ise bağımsız ara başlıklar olarak yer almıştır. Ayrıca her iki nüshada da bazı bentlerin, beyitlerin, mısraların, kelime ve kelime gruplarının farklı ya da eksik olduğu tesbit edilmiştir. Mesela I. manzûmenin 150. beyti Benî Hâşimî nüshasında yer almazken, XI. manzûmenin 5. bendinin ilk üç mısraı Benî Hâşimî nüshasında tamamen farklıdır. Her iki nüshada da bu ve benzeri farkların olması dolayısıyla İran Milli Kütüphanesi'nde yer alan nüshanın yazım tarihinin daha eski olmasını göz önüne alarak asıl nüsha olarak tercih edip, Benî Hâşimî nüshasıyla tenkitli olarak vermeyi uygun gördük.

³⁰⁸ *Âsî Dîvânı*, Meşhedî Hasan Aga Âsî, Benî Hâşimî Yayınevi, Tebriz, 1998.

1) MK: İran Milli Kütüphane Nüshası.

2) BH: Benî Hâşimî Nüshası.

4.1.2. Tenkitli Neşrin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

Âsî Dîvânı'nın tenkitli metninin hazırlanmasında uygulanan yöntemler şöyledir:³⁰⁹

- Tenkitli metin ulaşılan iki nüshanın karşılaştırılmasıyla oluşturulmuştur. İran Milli Kütüphane'de yer alan nüsha daha eski tarihte yazılması dikkate alınarak esas nüsha kabul edilmiştir. Benî Hâşimî nüshasıyla karşılaştırılarak tenkitli metin ortaya konulmuştur.
- Manzûmelerin numaraları başlıkların üst kısmında roma rakamlarıyla gösterilmiştir.
- Şiirlerin başlıkları kalın olarak yazılmıştır.
- Türkçe, Arapça ve Farsça bütün kısımlar Latin harfleriyle transkribe edilmiştir.
- Âyetlerin isimleri ve âyet iktibâsları kalın olarak yazılmıştır.
- Farsça'da yer alan "vâv-ı ma'dûle"ler "◌" işaretiyle gösterilmiştir: ḥâb, ḥâhiş, üstüḥân, hạh, ravzaḥ̣ân.
- Nüşada yer alan derkenar notlarına dip notta yer verilmiştir.

³⁰⁹ Tenkitli metnin oluşturulmasında ve nüsha değerlendirilmesinde faydalanan kaynaklar şöyledir: Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, 1952, C. 7-8, s. 255-267; İsmail Ünver, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Turkish Studies*, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 1-46; Selami Ece, *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015; M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinin Ana Esasları", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Niğde, 2012, S. 31, s. 179-209; Atabey Kılıç, "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler", *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-9 Ekim 2003)*, Haz. Ahmet Günşen, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları No:1, Kırşehir, 2014, s. 331-345; Mine Mengi, "Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine", *Dergah*, 1997, S. VII/97, s. 8-10; *İsam Tahkiki Neşir Kılavuzu*, Haz. Okan Kadir Yılmaz, İsam Yayınları, İstanbul, 2018.; Adam Gacek, *Arapça Elyazmaları için Rehber*, (Çev. Ali Benli, M. Cüneyt Kara), Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

- Peygamber Efendimiz (s.a.v.) için kullanılan Rasûl, Habîb, Peygamber gibi Esmâ-i Nebî'ler büyük harfle yazılmıştır. Bunun dışında Hz. Peygamber için kullanılan tamlamaların ilk kelimesi büyük harfle yazılmıştır.
- Allâh u Teâlâ için kullanılan Azîz, Ğaffâr, Hudâ, Hakk gibi isim ve sıfatların tamamı büyük harfle yazılmıştır. Âyetler, melek isimleri, peygamber isimleri ve kutsal kitapların ilk harfi de büyük yazılmıştır.
- Hz. Hüseyin, Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve eserde geçen diğer kişilerin isimleri büyük harfle yazılmıştır.
- -Di'li geçmiş zaman ekinin ve -dır bildirme eklerinin ses uyumuna uygun olarak yuvarlaklaşmış halleri tercih edilmiştir: oldu, gelüpdü, durdu.
- Azerbaycan Türkçesi'nin ağız özelliği olan kapalı e'ler ve ayın harfiyle başlayan kelimelerin "e" olarak telaffuz edilmesi metinde gösterilmemiştir.
- Hırıltılı h, "x" yerine "h" olarak gösterilmiştir.
- Yukarıdaki hususlar dışında metnin imlasına sâdık kalınmış ve Güney Azerbaycan sahasının dil özellikleri korunmaya çalışılmıştır.
- Eserde vezne uydurmak için "peyember" veya "peygamber" yazılışlarının bir arada kullanıldığı tespit edilmiş ve bu husustaki imlâyâ sâdık kalınmıştır.
- Sayfa numaralandırmada Dîvân'daki sayfa numaraları esas alınmış ve manzûmelerin sol tarafında kalın olarak tire arasında gösterilmiştir. *Âsî Dîvânı* mürettep bir dîvân olmadığından eserdeki manzûmeler, başlangıç manzûmesinden itibaren sırasıyla romen rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Âsî, şiirlerin ana başlıklarının dışında manzûme içerisinde ara başlıklara da yer vermiştir. Bu ara başlıklar numaralandırılmamış, dipnotta ara başlık olduğu ifâde edilmiştir. Bu numaralandırma dışında Dîvân'daki türlerin kendi içinde sıralanışı türün adı ve numarasıyla birlikte gösterilmiştir.

- Konunun devam ettiğini belirtmek için yazılan ve ayrıca bir manzûme olmayan ara başlıkların yalnızca ilkinde yer verilmiştir.
- Dîvân'da dörtlükle oluşturulan manzûmelerin bazıları beyitle başlamaktadır. Bu manzûmelerdeki bentler beyitten sonra numaralandırılmıştır. İncelemeye örnek alınan bu beyitler manzûmede tek olmaları sebebiyle şiir numarasıyla birlikte yalnızca "beyit" ifadesiyle belirtilmiştir.

4.1.3. Tenkitli Metinde Kullanılan Çevriyazı (Transkripsiyon) Sistemi

ا, آ	a, ā, e, ı, i, u, ü
ب	b, p
پ	p
ت	t
ج	c, ç
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	z, ḏ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ş
ض	ẓ, ḏ

ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, u, ü, ū, o, ö
ه	h, a, e
لا	la, lā
ی	y, ı, i, ī
ء	ʾ

4.1.4. Âsî Dîvânı'nın Tenkitli Metni

DÎVÂN-I 'ÂŞÎ

Bismillâhîrraḥmanirraḥîm

I

(Mesnevî 1)

Münâcât³¹⁰

Mefâ'ilün fe 'ilâtün mefâ'ilün Fa 'lün

-2-

1. Teşādüfât-ı zemâne salup meni bende
İdüpdü maḥẓer-i pâk-ı Hudâ'da şerm-ende
2. Gice günüz meni fikr ü ḥayâl-i bîhûde
'İbâdet etmege qoymur o pâk ma' bûde
3. Ne vardı kudret-i tâ'at ne birce ḥayr 'amelim
İdüm ne-çâre hamı ḥayırdan qalup boş elim
4. Ne vâcibi 'amele 'âmilim ne müsteḥabbe
Gözüm yaşı yüze cārî olur hemîn sebebe
5. Eger ecel meni derk eylese bu ḥâletde
Hudâ'ya bûlmürem 'özrim nedür kıyâmetde

³¹⁰Bu başlıktan sonra BH'de "Münâcât-ı Be Dergâh Ḥazret-i Ebediyyet" başlığı yer almaktadır.

6. Dolup günāhla yekser bu nāme-i ‘amelim
Hudā huzūrına maḥşerde men ne nev‘i gelim
7. İdüpdü ma‘şiiyetin çoḥluğu yüzimi siyāh
Ağır sefer yol uzak pā-piyāde bār-ı günāh
8. Odur ki ‘ālem-i ḥayretde ḳalmuşam nā-çār
Hemīşe virdim olup yā ‘Azīz yā Ğaffār

Yā Hazret-i Zehrā³¹¹

-3-

9. Kime penāh aparum derdime ne çāre idüm
Kimün ḳapusuna yüz döndürüp haraya gidüm
10. Meni bu ḥālile heç kes Hudā ḳabül itmez
Yaqīn ḳovar ḳapusundan hirāsıma yetmez
11. Gene senün ḳapuva ḳoymuşam ümīdile yüz
O ‘ālī dergehi ḳıllam taleb gece gündüz
12. Muḳaşşıram mene yol vir ḳapunda daldalanum
Bir ‘ömür sāye-i luṭfunda men de tā dolanum
13. Nolur güzeşt idesen faẓl u cūd u rahmetüve
Hamı günāhımı geç luṭfüve kerāmetüve

³¹¹ Ey Hazret-i Zehrā

14. Bu kadar cürm ü günāhe ki itmişem ikdām
Hamusunun sebebi rahmetündü yā ‘ Allām³¹²
15. İnanmışam ki sen ihsān u faẓl sāhibisen
Kapuva gelse eger düşmenün güzeşt idesen
16. Muvahhıdem özüm İslām dīni dīnimdür³¹³
Senün helāl u harāmın benim yaqīnimdür
17. Peyember'in bülüsen kâ‘ ilem nübüvvetine
İnanmışam tehî dilden ‘ Ali velāyetine
18. O sülbden gelen on bir imāma evvelden
İmāmetine muķirram hamusınun dilden
19. Huşūşa ‘ azīze-i hatem-i me’āb Zehrā’ya
‘ Alāķa-mendem ürekden Betül-i ‘ Azrāya
20. Odur şefi‘ a kıyāmet günü günehkāre
Peyember ümmetinün derdine odur çāre
21. Senem-i habībedi hatun-ı rüz-ı maḥşerdür
Yegāne gevher-i gencīne-i Peyember'dür
- 4-
22. O Fāţıma ki hemīşe Resül-i ‘ ālemiyān
Durup ayağına saḥlardı hürmetin her an

³¹² Bu beyitten sonra BH'de "Goriz be-ahvālāt-ı Hāzret-i Fātıma (salavatullah)" başlığı yer almaktadır.

³¹³ İslām dīn: İslām dīni BH

23. Müdām hōş dille dindirürdü Zehrā'nı³¹⁴
Basardı bağına cān-tek Betül-i 'Azrānı
24. Degildi bī-sebeb āhır Peyember-i rahmet
İderdi Hāzret-i Zehrā'ya bir eyle hürmet
25. Öziki mā halkullāhdan o eşref idi
Hudā-yı Hāk tarafından ona muvazzaffıdı
26. Hamı Muhācir u Ensār işitmişidi temām
Diyirdi Fāṭıma biż'at-i Rasūl-i enām
27. Celāl Hāzret-i Zehrā'da besdi bu miqdār
Bu kadar var ki rızāsında Hāk rızāyeti var
28. Revādı bir bele hātuna eşkıyā-yı denī
O kadar kāmçı vura nilgün ola bedeni
29. 'Adüv 'ammoğlusunun boynuna tenāb sala
Gözü baḥa baḥa ḥaqqın'adüv elinden ala
30. Ne itdi şerm u ḥayā kavm-i dūn Peyember'den
Ve ne utandıla Zehrā-yı zār u muẓtardan
31. O kadar zulm u sitem itdi kavm-i bigāne
Ḥayāt-ı 'āriyeden geldi 'ākıbet cāna

³¹⁴ Dindirürdi: dindirirdi BH

32. Zibes ki üstüne bārān-ı derd u ğam tōkölüp
Cefā ile aġarup saçları beli bükölüp

33. Gül-bahārı ħazān oldu gün-be-gün şoldu
Üregi kıana dōnüp mergine rızā oldu

34. Yanıklı bir dilile ‘arz iderdi yā Allāh
Tefadđuluyla benim ele ‘ōmrümü kūtāh

-5-

35. Vücūd-ı pākini salmışdı ğam tūvānādan
Gece günüz ölüm isterdi Ĥayy-i Yektā'dan

36. Diyerdi ey eyleyin ħalk-ı kevn-i mekānı
Şalup ‘adüv görüsen çoĥ feşāra Zehrānı

37. Kıapum yananda men el üzmüşem necātımdan
Gelüpdü tenge köñül doymuşam ħayātımdan³¹⁵

38. Zibes ki yüz vurur her dem mene ğam üstüne ğam
Olupdu bār-ı elemnden bu serv-kaddim ħam

39. Ata firāķı ürek derdi ehl-i kīn sitemi
Şabāĥ u şāmda kıan aġladur bu çeşm-i nemi³¹⁶

³¹⁵ köñül: köyül BH

³¹⁶ aġladur :aġlardu BH

40. O adar incimişem men bu avm-i ‘ adādan
Yitüp dudağıma cān doymuřam bu dūnyādan
41. Bu bes degildi ki od vurdular apum yandı
Dutup řerāra vūcūdum ser-ā-ser odlandı
42. Sınup aburalarım muřsīnim řehīd oldu
Sitemle berg-i azān tek gūl-i ‘ arızım řoldu
43. Mueřsir oldu o dergāha ilticā-i Betūl
Habīb habībessinūn ilticāsın itdi abūl
44. İdūpdū Fāṭımanı öz uzūruna da‘ vet
Marīz olup maraží itdi gūn-be-gūn řiddet
45. azān olup gūl-ruřsarı gūl kimi řoldu
Zemān-ı mevt yatıp saşt besterī oldu
46. Bu fikirdeydi ki başa yeten zemān eceli
Olaydı başının üstünde řīr-i lem-yezelī
47. Virende cān ořuyaydı o sūre-yi **Yāsīn**
Bu da didi ona bir-be-bir vesāyāsın³¹⁷

³¹⁷ didi: deydi BH

Vaşıyyet-i Hâzret-i Zehrâ³¹⁸

48. Merâmını yetürüp cân virende maḥbûbu
Göz açdı gördü baş üste durupdu maṭlûbu
49. Fiğânile didi ey şâh-ı üns-i cân ölürem
Yetüp dudağıma cânım ‘amoğlu cân ölürem
50. ‘Amoğlu yâ ‘Alî ḥasretle senden ayrıluram
Gözüm ziyâsı Hüseyn ve Hasan'dan ayrıluram
51. Bu kadar ağlama dönderme gözyaşun seyle
Gözüm fedâsı mene ḥaḳkuvı helâl eyle
52. Bu bâreden meni koymagilen ḳalum nigerân
Yetüp egerçi sene renc ü zaḥmetim her an
53. Muḥabbet eylegilen Zeynebile Külşüm’e
Analık eyle hemîşe o iki mağmûme
54. Hüseynile Hasan'ım koyma çok fiğân itsün
Mezâr içinde men zârî bağırgan itsün³¹⁹
55. Gözümün olma rızâ bârişi döne ebre
Geceyle kıl mene ğasl ü kefen yatur ḳabre

³¹⁸ Hazret-i Zehrâ'nın vasiyeti.

³¹⁹ içinde: içere BH

56. Hüşüş koyma cenāzem benim kıala yerde
Geceyle defn eyle gizlet mezārımı bir de
57. Tanusa kabrimi her gāh bī-ḫayā ümmet
Maḥāldur kıoyalla kabride yatam rāḫet
58. Ne kıadar mümkün ola ey Velī-yi Rabb-i Celīl
Mezārım üste kıaytma kıdan eyleme ta‘ cīl
59. Sene ‘ ayāndı kı kıorḫarım mezārīden Zehrā
Biraz teva kıkıuf eyle kabrim üste eyle du‘ ā
60. Bu ne kıe kelime de evvel Server’e yitürdü sözün³²⁰
Dönüp o şāha Ḥudā ḫāfız itdi yumdu gözin

-7-

61. Melāikān-ı semāvāt dutdular **Yāsīn**
Oḫurdu sūre-i mışdā kı Hel Etā āyetin
62. Gül-i cemāli nesīm-i ḫazānla soldu³²¹
Şehādetini diyüp Fāṭıma temām oldu
63. Durup ayakā yerinden ‘ Alī figār u melūl
Olupdu Fāṭıma'nun ğaşı u kefenine meşğūl

³²⁰yitürdü: yitürdi BH

³²¹Gül-i cemāli nesīm-i: Gül-bahār cemāli BH

64. Henūt itdi o gül cismi çulqādı kefene
Yüzün dutup dedi ol Şāh Hüseyn'ile Hāsan'a
65. Görün anazı doyunca balalarım zinhār
Görenmesuz daḥi qaldı kıyāmete dīdār
66. Heminki aldıla dīdārınun icāzesini
Kucaqlıyup here bir semtden cenāzesini
67. Diyirdiler ana ger saqlıqun kimi bizi sen
Kenāre almasan ḥaṣere tek eyleruḥ şīven
68. Dir o vaqtde gördüm ‘ Alī qasem be Hudā
Açıldı bend-i kefen açdı qolların Zehrā
69. Sızıldıyup ḥareket virdi her iki qoluna
Birini şaḳına aldı o dem birin şoluna
70. Basup balalarını cān kimi bir āḡūşa
Fırāḳ‘ ālemine her o çi dutup tūşa³²²
71. O qadar aḡladılar itdiler ele nāle
Göyün melekleri zecce idüp o aḥvāle
72. Nidā yetişdi veliyy-i Hudā'ya Yektā'dan
Ayrı gilen Hüseyn'ini Betül-i ‘ Azrādan³²³

³²²BH'de bu beyitten sonra: Hītāb-ı Hāzret-i ‘ Alī be Hāzret-i Rasūl der Feraḳ-ı ...

73. Kemāl-i re ʾfetiyle Padişāh-ı kevn-i mekân
Tesellî virdi ayırdı balaları anadan

-8-

Yâ Zehrâ³²⁴

74. Götürdüler o muṭahhar cenāzeni yerden
Getürdü Ḥaqq'ına tapşurdu Padişāh-ı zemen
75. O dem ki koydu Peyğamber ʿazîzesin qabre
Hücûm idüp ğam-ı ğuşşa o mādên-i şabre
76. Varidi eşk-i teri çeşm-i eşk-bārında
Füsürde hâletiyile kabrinün kenârında
77. Dizin kucaqlıyup egleşdi çekdi dilden âh
Dönüp Peyember'e ʿarz itdi yâ Rasûlallâh
78. Muşîbetim sene maʿlûmdur bu hâlimden
Ne ʿarz idüm özün âġâhsan melâlimden
79. Münâfîkîn ne koyup ihtirâm emânetüve
Ne bir nefer ʿamel itdi senün vaşîyyetüve
80. Diyemem ʿadûv mene senden şora ne zulm itdi
Tükendi tâb u tüvân-ı şabrım âhîre yitdi

³²³ Ḥüseyn'ini: Ḥasan'ını BH

³²⁴ Ey Zehrâ.

81. Bu sehldür ki mene hetk-i ihtirâm eyledi
El açdı Fâtıma'ya zulmünü temâm eyledi
82. Vefâsız ümmete baḡ itmedi ḡayâ senden
Vurupla dergehüve od utanmadı menden
83. İhânetiyle benim kollarımı bağladılar
Şerâr-ı zulmüyle ḡalb-i Betül'i daḡladılar
84. Çeküple mescide âḡirde bey' at üstünde
Cefâ vu zulme dayandım şerî' at üstünde
85. Ger istesen bülesen çekdiğim belâyâdan
Ezelden âḡire eyle su' al Zehrâ'dan
86. Sezâdı gözlerimün yaşı ger döne ḡana
Bu ḡamların hamı bir yan bu ḡuşsa bir yana³²⁵
- 9-³²⁶
87. Hudâ görür nece gizlince defn olur Zehrâ
Bu nişkile yeri vardur idem ölünce nevâ
88. Şerâr-ı ḡamla yanur beski ḡalb-i mecrûḡım
Bedenden ayrıla âḡımla râzıyam ruḡım

³²⁵ MK'de sayfa kıvrıldığından mısranın devamı çıkmamıştır. Bu ḡamların hamı : Bu ḡamların hamı bir yan bu ḡuşsa bir yana BH

³²⁶ Sayfanın başlığı silik olduğundan okunamamıştır.

89. Rasûl-i Ekrem'i derdinden eyledi hālī
Boşaldı cām-ı dili ğuşşadan olup hālī
90. Bülürdü Server-i dīn zulm-i kavm-i a' dānı
O ' illetiyle nihān itdi qabr-i Zehrānı
91. Hūlāsa eyledi Zehrā cenāzesin medfūn
Kaytdılar eve pejmürde-hāl ve dil maḥzūn
92. Görende Server-i dīn Fāṭıma yerin hālī
Gelüpdü miḥneti cūşa pozuldu aḥvālī
93. Yıġup Velî-yi Hudā Ehl-i Beytini başına
Ezel o şeh özi virdi icāze göz yaşına
94. Mü 'eşşer idi zibeski bu miḥnetin eşeri
Uşak büyük yüze cārī olurdu eşk-i teri³²⁷
95. Yanardı dilden hamı ney kimi sızıldardı
Gelüp nevâya here bir delîle oḥşardı
96. Biri diyirdi olan kāmety kemān ana vay
Biri diyirdi ḥadeng-i ğama nişān ana vay
97. Biri diyirdi salum hansı günlerün yāda
Fiġān idüm ana yā Fāṭıma gelüm dāda

³²⁷Beyitten sonra BH'de "Şām-ı Gārībān-ı Ḥazret-i Zehrā (s)" başlığı yer almaktadır.

98. Bu guşşa besdi ki üç günler ile kaldun ac
Ölünce oldun ana taze ma‘cere muhtâc
99. Huşûş-ı Zeyneb-i Kübrâ o gamkeş-i devrân
Ana diyup yanup eylerdi muttaşıl efgân

-10-

Zebân-ı Hâl-i Cenâb-ı Zeyneb³²⁸

100. Gehi bahârdı yerin boş görürdü ağılardı
Şerâr-ı âh ile kalbi cihânı dağılardı
101. Diyirdi ey yüzi dünyâda gülemin anacân
Nece dözüm gam-ı hicründe men sene kurbân
102. Dime zamânede sensiz ki bir de men güllem
Çetin yüzüm göre hoş-gün verence cân büllem³²⁹
103. Bu gamlu vaq‘anı ‘Âsî ihtîşâr eyle
Özive hıżmet-i Zehrâni sen şi‘âr eyle
104. Hemîşe eşk-i başâr tök ‘ezâ-yı Zehrâ’da
Sene şefâ‘ati Zehrâ yetişsün ‘uqbâda
105. Yetince peyk-i ecel bir tedârik et özive
Kaytgilen gene öz başda yazdıķun sözive³³⁰

³²⁸ Hazret-i Zehrâ'nın dertleşmesi.

³²⁹ BH' de bu beyitten sonra "Münâcât Be-Dergâh-ı Hâzret-i Ahâdiyyet" gelmiştir.

³³⁰ Bu beyitten sonra Âsî baştaki sözüne döndüğünü ifade ederek münâcât bölümünü devam ettirmektedir.

106. Salam gerek gene günah a' mālī kubbūmı yāda
Gece günüz gelem āh u figān u feryāda
107. O kadar Hāzret-i Ma' būd'a ilticā eyliyim
Ki belki derdime çāre tapup devā eyliyim
108. Tökem gözüm yāşını ebr tek ruḥ-ı zerde
Ki ta ' ilāc eyleye bu ' ilācsız derde
109. İlahī sen bülüsen ğarḳ-ı baḥr-i ' işyānem
Velī o itdikim ' amālden peşīmānem
110. Teraḥḥum eylegilen bu dil-i kebābıma baḥ
' Alīl cismime baḥ dilde iltihābıma baḥ³³¹
111. Meni bu ḥālda kovusan eger ḳapundan sen
Buyur görüm hara yüz döndürüm gidüm bes men
- 11-
112. Cehāletiyile ḥaṭṭ-ı müstaḳīmi kec gitdim
Özümü maḥẓer-i pākünde rū-siyāh itdim
113. Temām çāre yolu bağlanup benim yüzüme
Seni ümīd bugün bülmişem velī özüme
114. Egerçi ma' şīyetim koymupdu ābrū mende
Gerek tevekkül iderem men bir ābrū-mende³³²

³³¹ BH'de bu beyittsen sonra " Gorīz Be-Aḥvālāt-ı Hāzreti Ebu'l-Faẓl a." başlığı yer almaktadır.

³³² Gerek tevekkül iderem men: Daḥīl düşmüşem amma.BH

115. Ki ta salam özümü kelb-tek nemek zāra
Olam daḥīl hemīn vaḳ'ada 'alemdāra
116. Hüseyn'e virse ḳasem herkes evvel hūner-mende
Hüseyn'e and ola ḳoymaz o ṣaḥṣ-ı ṣerm-ende
117. Hüseyn'e 'alaḳa-yı maḥṣūṣı var o serdārūn
Muḥabbetinde yazılla reṣīd 'Alem-dār'un³³³
118. Ki bir gün āl-i Alī cümlesi ināṣ u zūkūr
Temāmen itmişdi ivde derk-i feyz u ḥużūr³³⁴
119. Uṣaḳ büyük hamı Ṣīr-i Hudā ḥużūrında
O gün varidi Ṣeh-i lā-fetā ḥużūrında
120. O günleridi Ebû'l-Faẓl ü pūr Ṣāh-ı 'ümem
Ki taze ḳoymuşdu 'arṣa-yı vüçüda ḳadem
121. Anası Fāṭıma Ümmü'l-benīn ḳucaḳında
O gün varıdı hemān gönçe gül budaḳında
122. Baḡārdı bir-be-bir evlādına 'Aliyyi Velī
İdüp müṣāhede bu ḥālī Ṣīr-i Lem-yezelī

³³³ yazılla: yazıllar BH

³³⁴ BH'de bu beyitten sonra "Vedā'-yı Hāzreti Ebu'l-Faẓl (as.)" başlığı yer almaktadır.

123. Görüpdü oğlu Ebû'l-Faẓl-ı Pādişāh-ı Necef
Açupdu kollarını meyl edür Hüseyn'e taraf

124. Hamı iv ehlini meşgûl eyliyüp özine
Tiküp iki gözini qardaşı Hüseyn yüzine

-12-

125. Belekden az qalunı öz özin yere salsun
Hüseyn boynuna salsun qolunı kām alsun

126. Tufûliyyetden iderdi bu maqşad-ı ta' qīb
Olaydı qol boyun olmaq o bā-vefāya naşīb

127. Bele hayāl eyleme dilde niskili qaldı
Diyüm ne vaqt Hüseyn boynuna qolun saldı

128. O sâ' at ki Hüseyn'ün hamı hevādārı
Boyandı lāle-şifat qana yār u ensārı

129. Görende qardaşı yalquz qalup o eşca' -i nās
Gelüp huzūr-ı Şeh-i dīne Hāzret-i ' Abbās

130. Ezel o Server-i leb-teşneye selām eyledi
Edeb yoluyla berāberde bir kıyām eyledi

131. Didi bu murğ-ı dile teng olup nefes qardaş
Beyle hayāta yoğumdur daği heves qardaş

132. Dolupdu hâne-yi dil miḥnetiyle māl-ā-māl
Meni idüpdü bu yalqızlıķun perīṣān ḥāl

133. İdüpdü ehl-i cefā³³⁵ arṣa-gāhı teng sene
Fedā olum sene āḥir vir izn-i ceng mene

134. İcāze virsen eger lerze düşmene sallam
Ölenlerin kanını yerde qoymaram allam

135. Revādı Ekberivi öldüre bu ehl-i cefā
Çeke ḥıyāmda Leylā ṣadā-yı vā veledā

136. Revādı döndereler Qāsım'un toyun yāsa
Meger çetin degi bu nükte qardaş ³³⁵Abbās'a

-13-

İzn Hāsten-i Ebū ³³⁵Abbās

137. Revādı Qāsım'un toyu ḥınāsı kan olsun
Anası baḥsun o aḥvāle saçların yolsun

138. Revādı Aşğar'un āḥir susuzdan odlansun
Ana balasına baḥsun kebāb olup yansun

139. Revādı sūz-ı ³³⁵açeşden yana bala balalar
Revādı men şaķ olam ³³⁵ıtretün susuz qalalar

³³⁵ Ebu Abbas'ın izin alması. Ara başlık.

140. Murahhaş eyle meni ey Şehenşeh-i ‘ālem
Görüm ne nev‘ ile bağlar Fırāt’ı ehl-i sitem
141. Bu hâlde ucalup nāle ‘āl-i Tāhā’dan
Hamı iderdi temannā-yı āb saqqadan
142. Bala uşaklar elinde su cāmı nāle-konān
Gelüp huzūr-ı Ebû'l-Faẓl’a el-‘aşeş-güyân
143. Görende yüzleri gül-teg uşakların saralup
Hamusunun ‘aşeş elden karar u şabrın alup
144. Gelüp himmiyyeti cūşa görende bu hāli
Kızardı reng-i şerīfi pozuldu ahvāli
145. İmām gördü Ebû'l-Faẓl’dan³³⁶ ihtiyār gidüp
Bu mācerā onu bī-sabr u tāb u tākāt idüp
146. Yanur bu hālete bakdukça kalb-i mecrūhı
O kadar kılmurı cisminden ayrıla rūhı
147. Māl-i kār ona gün teg temām rüşendi
Kāziyye Server-i leb-teşneye muberhendi
148. İmām gördü dahı yoḥdu özge bir çāre
Gerek icāze-yi meydān vire ‘Alemdār’e

³³⁶ BH: ki kıardaşdan.

149. Buyurdu Seyyîd-i ‘âlem o nesl-i hayr-ı selîl
Başarsan eyle susuz Ehl-i Beyte su taḥṣîl

-14-

Aḥvâlât-ı Ḥazret-i Ebû'l-Faẓl³³⁷

150. Muḥadderâtın o dem eşkile gözi doldu
Biribiriyle ḥıyâm içre kıl boyun oldu³³⁸
151. Ne yahçı vaḳtidi Yâ Rabb ne yahçı sâ‘ atdi
O Sâḥib-i ‘ilmün elleri selâmetdi
152. Ne oldu bir neçe sâ‘ at şora bes aḥvâli
İki ayaḳı olanda özünden ḥâli
153. O pâre peykeriyle cism-i zaḥm-dâriyla
Enende enmedi atdan öz iḥtiyârıyla
154. At üsten istedi düşsün o sâ‘ atki yire
Bedendeki yoḥudu elleri ḳabaḳe vire³³⁹
155. ‘İlâve vermüşdü bes ki ehl-i kîne ḥadeng
Yoḥidi şaf yeri olmuşdu saṭḥ-ı sînesi teng³⁴⁰
156. O evc-i vaḥdetin ‘anḳâsı şehper açmuşdu
Niḡâr-ı maḥẓerine uçmaḳa per açmışdu

³³⁷ Hazret-i Abulfazl'ın dertleşmesi. Ara başlık.

³³⁸ Bu beyit BH'de yok.

³³⁹ vire: yere BH

³⁴⁰ BH'de bu beyitten sonra "Aḥvâlât-ı Ḥazret-i Ebu'l-Faẓl" başlığı yer almaktadır.

157. O adar yara yetişmişdi avm-i ‘advndan
Alup tvnını şalmuşdu yreler cndan

158. Beden temm dem-i tle biilmişdi
Bele yazılla uca meti kiilmişdi

159. O kesleri ki grp marad-i ‘alemdr
Srş bu nkteni eşkn eyle yze cr

160. Diylle hrdedi Bb'l-havicn abri
Alışdı cn dilim gitdi knlmn řabri³⁴¹

161. Knl o istrd yetsn civr-i rametine³⁴²
Nedim yetişmr elim abrinn ziyretine

-15-

zn Dden-i mm Be-Berdereř³⁴³

162. Heminke saldı o şehden ele bu fermn
Gtrd meşk u livsn o ‘aş urbn

163. Svr olup ata yz oydu rezm-gha şaraf
Dzenmedi dolanup badı hayme-gha şaraf

164. Grp gelr dalınca mm- ‘arş- eşs
npd fevren atdan yere o Eşca‘-i ns

³⁴¹ knlmn: kylmn BH

³⁴² Knl: Kyl BH

³⁴³ mamın kardeşine izin vermesi. Ara başlık.

165. Edeble ‘arz eyledi ey İmām-ı kevn ü mekân
Nedür cihet bu gelişde olum sene kurbân

166. Didi ne çâre idüm ey mäh-ı ben-i Hâşim
Mene çetindi firâkun vefâlî kardaşım

167. Muhabbetünle dolup beski üstüñân u regîm
Bu ayrılık mene müşkildi dözmürî üregim

168. Bülürdü bir de Ebû'l-Faẓl'un ‘uğde-yi dili var
Tufüliyetinden ürekde bir ‘umde niskili var

169. Berāberine çaķurdu o Şeh ‘alemdārın
Ürek muhabbeti cūş itdi açdı kolların

170. Görende bir bele luṭfu ‘Azîz baṭḥādan
Kesildi şabr u tūvānā o teşne saķķādan ³⁴⁴

171. Açıldı bāl u peri açdı saķını şolunu
Hamāyil itdi Hüseyn boynuna iki kolumu

172. Ne Kerbelā hamı āfāk-ı şūriyle doldu
Emîr leşkeriyle şāh kōl boyun oldu

³⁴⁴ Saķķā’dan: saķadan BH. Bu beyitten sonra BH’de "Dīdār-ı Āher-i İmām Bā Berādereş" başlığı yer almaktadır.

173. Bu h  le ehl-i h  rem h  ymeden id  rd   n  z  r
G  r  pki kol boyun oldu Ő hile ser-leŐ sker³⁴⁵

-16-

  stimd  d-ı H  zret-i Eb  'l-F  zl (a.s.)³⁴⁶

174. Yolun uzaklu  ı v  d  r idüp meni Ő abra
Bu     r  z   ile   o    or  h  ram gidem   abre
175. NaŐ  b eyle H  d   bize de Kerbel  'ya gida  
O şabr-i p  kini ta   lmemiŐ  ziy  ret ida  ³⁴⁷
176. M  c  ssem eyle o h   li gözümde gel d  da
  rek göziyle n  z  r   ıl o   add-i Ő imŐ  da
177. D  z  p ne za  mete All  h b  l  r o dil-h  ste
Yere d  Ő ende atından düşüp yüzi üste
178. D  Ő ende atdan o leb-teŐ ne Kerbel   yerine
Yüridi t  zeden o  lar yaralı peykerine
179. Yüzin h  y  ma   araf dutdu d  kd   gözden yaşı
Didi amandı yetiŐ  d  d  ma H  sey  n   ardaŐ 
180.   ek  ple   atlime Ő  m ehli ser-be- ser h  n  er
BaŐ ım   kesmege cell  dlar keŐ -  -keŐ  ider

³⁴⁵G  r  pki: g  r  ple BH. Bu beyitten sonra "A  v  l  t-ı H  zret-i Ebu'l-F  zl" baŐ lı  ı bulunmaktadır..

³⁴⁶ Hazret-i Abulf  zl'in yardım istemesi.

³⁴⁷ BH'd   bu beyitten sonra "   stimd  d-ı H  zret-i Ebu'l-F  zl (a.s.)" baŐ lı  ı yer almıŐ tır.

181. Varimdi bakim ölem görmiyem o gül yüzivi
Kesince başımı kardaş yetür mene özivi
182. Cemāl-i pāküvi görmeke vardı çoḡ hevesim
Başım dizünde sa‘ âdetdi kırtula nefesim
183. Alupdu na‘ şımı leşker araye kardaş gel
Sesimi al daḡi durma haraya kardaş gel
184. Bu çölde yoḡdu bülürsen bir özge dādesim
Varimdi sende gözüm her kıadar ki var nefesim
185. Çoḡ oldu sa‘ yim ḡuzūrun ki derk idem bir de
Hezār ḡayf heder gitdi sa‘ yim āḡirde
186. ḡıyāmda Şeh-i dīn kardaşın sesin aldı
Dutup iki dizini lerze kıuvveden saldı

-17-

Āmeden-i Īmām Ḥüseyn Aleyhisselām Bālin-i Beraderes³⁴⁸

187. Saraldı reng-i şerīfī tükendi şabr u kıarār
Ne nev‘ i bülmem o şeh oldu Zül-cenāḡ'a süvār
188. Kıoyupdu rezm-gehe yüz temām-ı sür‘ atle
Gide gide yüze eşkin tökerdi şiddetle

³⁴⁸ Īmam Ḥüseyn'in kardeşinin baş ucuna gelmesi. Ara başlık.

189. Dayandı merkebi eşnā-yı rāhda durdu
O durmağın sebebi büldü şāh da durdu
190. İmām büldü ‘abeş kesmiyüp қаzā yolunu
Yere bağanda görüp қardaşın iki қолunu
191. Piyāde oldu atından o Seyyīd-i ‘ālem
Ezel o elleri bir itdi sīneye munzam
192. Bülürdü қardaşının evvel muşībetüdür
Bu iki қол o muşībetlerün ‘alāmetidür
193. Basupdu sīnesine yüz қoyupdu meydāna
Gehi giderdi yolu geh gelürdü efğāna
194. Yetişdi қardaşının başı üste Server-i dīn
Bağup ne gördü aluplar araya leşker-i kīn
195. Dağıtdı dörberinden sipāh-ı a‘ dānı
Қaçardılar қабакından o leşker-i cāni
196. Bağup o na‘ şa çeküp dilden āhı āh üste
Götürdü başını aldı diz üste āheste
197. Buyurdu gözlerün aç gelmişem uyan қardaş
İden ğamında benim қaddimi kemān қardaş

198. Şel olsun hansı sitemger seni bu hâle salup
Ayaka dur nice gör ellerim belimde kalup

-18-

Zebân-ı Hâl-i İmâm Mazlûm³⁴⁹

199. Gelende rezm-gehe ayrılan zemân menden
Bülürdüm hâlûvi kesdim ümmîdimi senden

200. Odur ki koymazdım bu belâlî meydâna
Gidenlerim kimi büldüm boyala alķana

201. Azaldı çâre-yi ümmîdim kesildi her yandan
Senün kimi mene lâzımdı el üzem cândan

202. Daḡi zemânede sensiz ḡayâtı men nederem
Gelüpdü tenge köñül ârzû-yı merg iderem³⁵⁰

203. O ķan dolan gözün aç dilde âḡ u zârıma baḡ
Nefes şumârededür ḡâl-i ihtizârıma baḡ

204. Nefeslerim ķutulup Cân-sitân'a san virürem
Senün kimi başun üstünde men de cân virürem

205. Bu hamı şiddetiyle müntehâ-yı miḡnetiyle
Bunile bele ürekden ḡoşam müşîbetile

³⁴⁹ Mazlum imâmın dertleşmesi. Ara başlık. Zebân-ı Hâl-i İmâm Mazlûm: Guftegûye İmam Bâ Berâder BH.

³⁵⁰ köñül: köyül BH

206. ‘Ayālimün ğamı ammā eder dile te’şīr
Soyalla sensiz ideller haremlemini esīr
207. ‘Adūv sen olmağa kesb-i istirāhat ider³⁵¹
Peygamber ‘itretine bir de kim himāyet ider
208. Bu kūy-ı ‘aşkda haṭṭ u fāni ṭayy itdün
O kadar sa‘y eyledün ta murā(d)ıva yitdün
209. Semūm-ı zulm u cefā ile gülşenim soldu
Ne kadar var nefesim şuğlum āh u zār oldu
210. Ölünce zıkrım olur vay yaralı kardaş vay
Sinān-ı ‘amūdile başı vefalı kardaş vay
211. Dolup hıyāmda yekser sirişkle gözler
Uşak büyük hamusu muntazırdı yol gözler
- 19-
212. ‘Ale'l-ḥuşūş Sekīne yanar fiğān eyler
‘Amu diyir yüze eşkterīn revān eyler
213. Yığupdu ḥurde uşakları başına yek-ser
Susuzdan od dutup etfāl el-‘aṭeş sesler
214. Eşitdi kardaşınun son nefesde ta sesini
Çıhatdı yāddan özün dilden atdı ğuşşasını³⁵²

³⁵¹olmağa: olmakla BH

³⁵²BH'de bu beyitten sonra "'Arz-ı Hāli ‘Alemdār-ı Kerbelā Be İmām (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

215. O anlu gzlerin āheste adı itdi nigāh
Grp başın dizi ste alupdu řāhenřāh
216. Bu luşf u merameti grd ta ki ardaşdan
Gelp muabbeti cşa daşup açup başdan
217. Fięān ile didi ardaş acāletem senden
Varimdi bir neęe ‘arźım abl eyle menden
218. Biri budur ki eger ıdmetimde olsa uşr
Bu vaş‘ -ı ālime ba dutgilen meni ma‘ zr
219. Gerek gelende eyideydim seni men istibāl
Velī ne fayda aldı rekde bu āmāl
220. Duranmuram ayaa tāb u tāatim yodur
Meni bağışlagilen cismde yaram odur
221. Degl bu ālīm egeręe tārīķ-i resm u edeb
Velī zm blsen var bu āle zge sebeb
222. ‘Amde-i nufelle ord ord olup başım
Alup tvānımı ana dnpd gzyaşım
223. uzr-ı pākve ‘arźı budur bu hn-ı cigerun
Meni ıyāma aparma vardı ger nazarun

224. Bu iltimāsımı lutf eyliyüp qabül idesen
Meni bu hâlle qardaş koyup özün gidesen
225. Hıyāma getmağa qalmupdu bir de rû mende
Sekîne'den meni leşker idüpdü şerm-ende
226. Su va' de eylemişem Ehl-i Beyte muztarive
Hıyāma getsem eger ne diyüm haremlerive
227. Apar su meşkimi koy men qalum bu hâliyle
Gidüm ne nev' i hıyāma bu infi' âliyle
228. Bir 'umde sırride getmağımın qardaş
Henüz hâlimi bûlmür bu zümre-i evbaş
229. Şalâbetim eyle dutmuş sipâh-i a' dâni
Henüz titrür o şavletle düşmenün cânı
230. Eger hıyāma aparsan meni bu hâletile
Hucûm ider sene düşmenlerim cesâretile
231. Olar ' ilâve sene hamli na' şımın zahmet
Niçün degül bedenim bir de qâbil-i hareket
232. Zîbeski yâra vurup yâra üsten ehl-i cefâ
Ki vursan el dağılur bend bendiden a' zâ

233. Köñül rızā degüli zaḥmet ü meşakḳatüve³⁵³

Yetür selāmımı sen Ehl-i Beyti ‘ işmetüve

234. Diye diye sözin ‘ Abbās kırtulup nefesi

İmām gördü ki ıardaşının kesildi sesi

235. Kıoyup yere başın āheste çoḥ fiğānile

Velī öz ellerin elvān idüpdü ıanile

236. Götürdü bir ‘ alemin bir de ıardaşın meşkin

Tökerdi su kimi ruḥsāra muttaşıl eşkin

237. Eli belinde Hüseyin ‘ āzm oldu ḥaymelere

Gözünden eşk-i teri dem-be-dem aḥardı yere³⁵⁴

-21-

Mürāca‘at-ı İmām Be-Ḥayme-gāh³⁵⁵

238. Gehi giderdi yolu geh durup gidenmezdi

Hemin bu ‘ uḳdeni ıalbinden ḥallidenmezdi³⁵⁶

239. Bülürdü gözleri yol-ı ehlibeyt-i ḥün-cigeri

Eger soruşsala viresün nece ölüm ḥaberi

240. Bu ğuşşa gerçi degüldü İmām'a bī-te ‘şır

Velik virmedi zāhirde ḥāline tağyır

³⁵³ Köñül: Köyül BH

³⁵⁴ eşk-i teri: eşg-ter BH

³⁵⁵ İmamın çadıra gelmesi. Ara başlık.

³⁵⁶ BH'de bu beyitten sonra "Rec‘ati İmām Ez-Bālīn-i Berader Be-Ḥayme-gāh" başlığı yer almaktadır.

241. Mebād vāzıh ola Ehl-i Beytine maṭlab
O Server'in ölümün bülmesün hele Zeyneb
242. Yetişdi ḥaymeye 'Abbās'a Padişāh-ı zemen
Dizin kucaklıyup egleşdi başladı şīven
243. Görende bir bele ḥālī 'ayālī peygamber
Bülüple öldürüp 'Abbās'ı fırka-yı kâfer
244. Temām birbirine degdi 'ıtret-i Zehrā
Olupdu maḥşer-i kubra ḥıyāmda ber-pā
245. Tökerdi gözyaşı ruḥsāra 'ıtret-i aṭhār
Yolardı saçlarını muttaşıl ḥanım balalar
246. Ucaldı dād u fiğān noh revāka her dilden
Çekerdi āh-ı ciger-süz her yanan dilden³⁵⁷
247. Vurardı başına oḥşardı her yeten ana tek
İderdi nāle ḥevātin-i muḥterem tek tek
248. Biri vurardı yüzine dirdi vay 'amu vay
Bir fiğānla seslerdi qardaşım ey vay
249. Varidi beski bu miḥnetde çoḥ ehemmiyet
Temām-ı ḡuşşanı yāddan çıhatdı bu miḥnet

³⁵⁷BH'de bu beyitten "'Arz-ı Ḥācet Be-Bābü'l-Ḥevāic" başlığı yer almaktadır.

250. Hamı şağır u kebır u kenız u şeh-zāde
Esır olamağa oldu temām āmāde

-22-

Ahṡālāt-ı Ehl-i Beyt Ba‘d Ez-Şehādet-i Ḥazret-i Ebû'l-Fazl³⁵⁸

251. Görüp tedārik-i şām Ehl-i Beyt-i ḥaḡ özine³⁵⁹
Esırlık tozu ḡondu Sekıne'nün yüzine³⁶⁰
252. Fiğānla didi vażi‘ yete ḡanum Zeyneb
İmām özi didi bacı şaḡıḡdūr maṡṡab
253. İlahī men seni virem ḡasem ‘alemdāra
Teraḡḡum eyle gilen ‘Āşī ḡüneḡkāra³⁶¹
254. Sene şefi‘ ḡetürrem bu Şāhib-i ‘ilmi
Ezel ḡünāhıma çek lüṡfile ‘atā ḡalemi
255. İkimci ḡoyma meni mancınıḡ-ı ḡam soḡsun
Gece ḡünüz benim eflāka şīvenim çeḡsün
256. Üçümcı gerḡi ḡuzūrunda çoḡ ḡünāḡkārem
Ḥüseynüve ḡünāḡ bunla bele ‘ezādārem
257. Sene revādı meni ḡaḡ söz üste incideler
‘İlave incihmaḡım ḡaḡḡımda ḡaşb ideler

³⁵⁸ Ehl-i beytin Hazret-i Ebu'l Fazl'ın vefatından sonraki durumu. Ara başlık.

³⁵⁹ özine: özüne BH

³⁶⁰ yüzine: yüzüne BH

³⁶¹ Bu beyitten sonra münâcât kısmı tekrar başlıyor ve 260. beyite kadar devam ediyor.

258. Seni asem vir m men o z bde-yi n sa
O doğranan beden-i  k  k-i 'Abb s'a
259. Olar ki b '   oluplar bu d d u   venime
Gece g n z    r-ı  asretle eşk-i d menime
260. Men ' cizem b l sen yo du mende udret u   l
Özün olardan  lah  sen intik mımı al

II

A v l t-ı  azret-i Peyğamber Salav tullah ve Sel mu 'Aleyhu³⁶²

(Murabba 1)

F 'il t n F 'il t n F 'il t n F 'ilün

Eyliyüp rı let cih ndan Ra metenli'l-' lem n

Doldurup  f  ı mi net ağlur  ehl-i yak n

1

' lem-i imk nda ba san b t nen var in il b

Kesret-i  amdan kus f eyliyüp bu günde  fit b

Meh  us f eyliyüp kev keb içere vardur  zt r b

Ağlur  g  ler tezelzül eyl ri 'ar -ı ber n³⁶³

2

Ba  a up l hutiy n olmuş mel 'ik  ara-p  

S kin n-ı 'ar  bu  amdan oluplar ser-be-d  

C n   ins ağlar dutup d ny n  fery d u  ur  

³⁶²H . Peyğamber'in (s.a.v.) durumu. BH'de bu başlıkla birlikte "Rı let-i  azret-i  atm  Mertebet" başlığına da yer verilmiştir.

³⁶³Bu beyitt n önce "Gufteg -y   azret-i Zehr  B - abzu'l-Ervah Rı let Ras l-i Enam" başlığı verilmiştir.

Hāl-ı ‘ālem olup Peyğamber'e mātem-niṣn

3

Enbiyā vü mürselin batmış bu gün yekser game
Tek-be-tek eyler nevā ağlar Rasūl-i Ekrem'e
Çoğ mü'eşşirdür bu gam Nūh u Hāl u Ādem'e
Hācer ü Havvā'ya hem-nāle olupdur hūr u 'in

4

Gördü maḥbūbı salup ümmet vücūdın zaḥmete
Eyledi da' vet ḥabībin bezm-i zār u ḥalvete
Geldi bu da' vetle 'Azrā'il o bāb-ı raḥmete,
Boynı çekeninde kapuda durdu maḥzūn u ḥazn

5

Eyledi çoğ iḥtirāmıla o demde daḳḳ-ı bāb
Fāṭıma seslendi kimsen virdi bu nev' i cevāb
'Arz kı l Peyğamber'e virse icāze ol Cenāb
Ḥācetim vardur 'Arab'dan bir ġarībem müstekn

6

İtdi fermāyiş atam nā-ḥōşdu yoğ tāb-ı meḳāl
Git bir özge vaḳte gel olsa sözün eyle su'āl
'Avdet itdi menzile maḥzūn özü pejmurde-ḥāl
Çünkü olmuşdu ḥanım bu guftügüden dilḡamn

7

Bir de 'Azrā'il elini ḥalka-yı derbe vurup
Vaḥşeti emmā ḥanım Zehrā vücūdun doldurup
Geldi poşt-ı bābda Şiddıka-yı Kübrā durup
Sesledi kimsen sen āḥir arturur şavtun enn

Goriz Suzāniden-i Dergāh-ı Peygamber³⁶⁴

8

-24-

‘Arz idüp ol kimsiyem yāri yetürüm yārine
İmdi muhtācem yetim peygamberin dīdārine
Var neçe ‘arzım ki me’ mūrem onun ızhārine
Yol uzaqdur gelmağım bir emr-i müşgildür çetīn

9

Açdı bu hengāmde Peygamber-i rahmet gözin
Ta işitdi kabzu’l-ervāhla Zehrā sözün
İstedi bülsün ne var, Şiddıkiye dutdu yüzün
İtdi fermāyiş budur me’ mūr-ı Rabbü’l-‘ālemīn

10

Olmıyupdu bir neferden imdiyedın ‘ızn ala
Emr-i fevriden veyā bir lahzā te‘ hūre qala
İstemür bu dergeh-i vālānı hürmetden sala
Hürmetin bu dergehin her çend sanmaz ehl-i kīn

11

Yā Rasūlallāh köñül doymaz fiğān u dādiden³⁶⁵
Yād idende şānī bī-dīn iden bī-dād iden
Evc ider āhım Şüreyyā’ya dil-i nā-şādiden
Var yeri ki ‘āleme od salsa āh-ı āteşin³⁶⁶

12

Vurdu od dergāhüve senden sora ol nā-bekār
Sīne-yi Zehrā’ya yitdi şadme oldu zağm-dār
Sındı pehlüsi zibes divār u der virdi feşār

³⁶⁴ Hz. Peygamber'in dergahının yanması (mecāzen) konusu hakkında. Ara başlık.Bu başlık eserdeki bu manzûmedeki sekizinci dörtlüğün ilk beyitinden sonra yer almaktadır.

³⁶⁵ köñül: köyül BH

³⁶⁶ Bu mısradan sonra BH'de "Hâzret-i Rıhlet Hâtm-i Mertebet ve Sûhten-i Darb-ı Vilâyet" başlığı yer almaktadır.

Ġaşy idüp Zehrā yıhıldı eyledi saķt-ı cenīn³⁶⁷

13

Sesledi Fiğda meni öldürdü bu şüm-i pelīd
Dāda gel düşmen elinde ķalmuşam ferd u vahīd
Andola Allāh'a āhır Muḥsīn'im oldu şehīd
Tāķātīm ķalmup meni saldı ayakdan müşrikīn

14

Dilde yoḥ tāķat diyim bī-şerm ķasd neyledi
İş yetişdi bir maķāma Fāṭıma ġaşy eyledi³⁶⁸
Nāķa-yı şabr ' Ali'ni leşker-i ġam peyledi
Şabr idüp bunla bele düzdü Emīrū'l-mü'minīn

-25-

Āmeden-i' Azrā'ıl Huzūr-ı Rasūl-i Ekrem³⁶⁹

15

Oldu bir nev' i velīyullāh düşmenler cerī
Zulmile āhırde bağlandı Yedu'llāh elleri
Bey' at üste mescide çekdi Velīyy-i Dāveri
Başı üste eyledi meslūl sālī tīg-i kīn³⁷⁰

16

El-ġaraż Zehrā virüp ruḥşat o peyk-i Dāvere
El el üste vārid oldu maḥżer-i Peyġamber'e
Açdı Peyġamber gözin baḥdı o nīkū manżara
Söyledi āyā me'mūr idüp cān-āferīn³⁷¹

17

' Arz idüp ey Seyyīd-i ālem Rasūl-i mümteḥan

³⁶⁷ Ġaşy: Ża' f BH

³⁶⁸ ġaşy: ża' f BH

³⁶⁹ Azrā'il'in Hazreti Peygamberin huzuruna gelmesi. Ara başlık.

³⁷⁰ Bu mısradan sonra BH'de "Rıḥlet-i Ḥazret-i Ḥatmi Mertebet" başlığı yer almaktadır.

³⁷¹ Söyledi āyā:Söyledi āyā niye BH

Bu iki emre meni me'mûr idüpdür zû'l-minen
Gelmağıla kalmağunda sen özün muhtârisen
Söz senündür ihtiyâr itsen eger hansı birin

18

İtdi fermâyiş Rasûl-i Hâk Habîb-i Kirdigâr
Doymuşam men de cihândan çekmişem ez-bes feşâr
Bir bele vakte çekerdim rûz u şeb men intizâr
Ver o kadri mühlet ammâ ta gele Rûhu'l-emîn

19

Gözlerin açdı salup şak u şola ol şeh nazar
Gördü Cibrîl'i yanında söyledi Hayru'l-beşer
Kardaşı kardaş koyar yalğuz bu vaktinde meger
Bülmüsen cân tapşurur cânâna Hatmü'l-mürselîn

20

Arz kıldı mağzer-i Peyğamber'e Rûhu'l-emîn
Mağz-ı teşrifâtüve meşğûl idim olma ğamîn
Sehdür yekser behişte virdi zînet hûr-ı 'în
Senden ötri Hâk hamûş itdi cehennem âteşin

Goriz Be-Ķatl-gâh-ı İmâm-ı Mazlûm³⁷²

21

Senden ötri rûh-ı pāk-ı enbiyâ-yı mâ-selef
El el üstünde çıhuplar pîşvâza şaf-be-şaf
Bağma ağılur Ehl-i Beytün eylür efsûs-ı esef
FirĶatünde eylûri nâle benât u hem benîn

-26-

³⁷² İmamı Mazlûm'un öldüğü yere küçük bir bakış. Ara başlık.Bu başlık bu manzûmedeki 21. dörtlüğün ilk beyitinden sonra yer almaktadır.

Söyledi Rūḥu'l-emīne Ḥazret-i Ḥayru'l-beşer
 Ḳalbm ārām olmurı ver ümmetinden bir haber
 Fıkr-i ümmetdür mene bu demde manzûr-ı naẓar
 Ḥaḳ hemāndem eyledi nāẓıl şefā' at āyesin³⁷³

Bu ẓaẓiyye yādıma saldı gine bir mācerā
 Cilvelendi levḥ-i dilde ḥāl-i Şāh-ı Kerbelā³⁷⁴
 Onda kim yıḥmısdılar atdan yere ehl-i cefā
 Katl-gāh-i 'aşḳda ẓalmışdı bī-yār u mu'ın

Āfitāb-ı 'ömrine gördü yetüp vaḳt-i zevāl
 Māsivādan Ehl-i Beytinden kesüp fıkr ü ḥayāl
 Ḳurdu Ma' bûd'ile Şāh-ı Kerbelā bir bezm-i ḥāl
 Ḳatl-gāhın ẓanlı topraḳın yığup koydu cebīn

'Arz idüp maḥbûb-ı men, men 'ahdime itdüm vefā
 Silm-i maḥẓ oldum senün her emrûve virdüm rızā
 Bu özüm bu Ehl-i Beytündür giriftār-i belā
 Of dimem hergiz eger üz virse yüz bele enīn³⁷⁵

Baş yara annım yara lebler yara ḥancer yara
 Sīne-yi zārim yara ḳalbm yara eller yara

³⁷³ **Bakara** 2/255, **Yunus** 10/3, **Meryem** 19/87, **Sebe** 34/23, **Tâhâ** 20/109, **Necm** 53/26, **Nisâ** 4/85. BH'de bu mısradan sonra "Râz u Niyâz-ı Ḥazret-i İmâm Ḥüseyn (a.s.) Bâ- Ma' bûd-i Bī-niyâz" başlığı yer almaktadır.

³⁷⁴ Bu beyitin öncesinde "Râz u Niyâz Ḥazret", sonunda ise "Bâ-Ma' bûd-i Bī-niyâz" ifadesi bulunmaktadır. BH nüshasında başlık olarak verilen bu kısımlar MK'de ayrı ayrı verildiğinden dipnotta vermeyi uygun bulduk.

³⁷⁵ öz: yüz BH

Qalmıyup sīnemde bir şāf yer beden yekser yara
Doğrayup kıt‘ a -be-kıt‘ a cismimi eşrār-ı dīn

Hitāb-ı Rabbü'l-Erbāb Hazret³⁷⁶

27

-27- Bir qalan nāqıs öz ‘ahdimden bu başumdur benim
Başımın qanıyla hōşdur olsa elvān dāmenim
Rāzıyem ‘atşān verem cān kāme yetsün düşmenüm
Bülmürem harda qalup gelmür neden Şimr-i la’ın

28

Geldi ses dergāh-ı Hāq’dan yā Habībī yā Hüseyin
‘Ālem-i lahūta bu hālünle salma şūr u şīn
Başuvı tiz virgilen ol ser-efrāz neş’etim
Qoy mekān lā-mekān üste ola düşmen mekīn

29

Haymelerde sanma feryāda gelüp āl-i Rasūl
Zeyneb u Külşüm ü Leylā’ya baħup olma melūl
Eylerem her h‘āhişün şefā‘ atden qabūl
Rūz-ı maħşer Ya Hüseyin sensen şefi‘ ü ’l-müznibīn³⁷⁷

30

Bī-behā buldu egerçe qanuvı ehl-i cefā
Çekme ğam bu qana zāt-ı bī-mişālümdür behā
Vardı eyle bir maqāmın ey zebīhen min qafā
Ārzū eyler cezāda enbiyā vü mürselīn

³⁷⁶ Hazret-i Rabbü'l-Erbāb'ın Hitabı. Ara başlık.Bu başlık bu manzûmedeki 27. dörtlüğün ilk beyitinden sonra yer almaktadır.

³⁷⁷ BH'de bu mısradan sonra "Āmeden-i Şimr Be-Qatl-gāh" başlığı yer almaktadır.

Onda kim topraklar üste server-i mülk-i Hicāz
 Öz habîbiyle iderdi halveti rāz u niyāz
 Şimr-i dūn koymıyup duyunca eylesün ibrāz-ı rāz
 Niyyet-i fāsitle kaçd itdi o Şāh'ın maḳtelin

Gördü kan içre düşüpdür Şehriyār-i mümteḥan
 Secdede başı yüz üste ne gelen var ne giden
 Neyledi bülmem ezelde ey Hudā-yı Zü'l-minen
 Arḥası üste düşüp ol ḥüccet-i rüy-ı zemīn

**Guftegū-yı Hazret Bā-Şimr ve Āmeden-i 'Ulyā Mūkerreme Be-
 Qatl-gāh³⁷⁸**

Gözlerin açdı görüp Şimr'in ḡazablı ḥālını
 İstedi bir nev' i pozsun naḳşe-i āmālını
 Raḥme baḡ evvelde luṭfile soruşdu ḥālını
 Nādim olsun belki fi'linden o maḥẓ-ı şerr u kīn³⁷⁹

-28-

El götürmür kīnesinden gördü ol bī-şerm rū
 Söyledi yandım susuzdan bari vir bir şorbe su
 Bülmürem āḥir hara mūnceri olup bu guftegū
 Kesdi āḥir öz kelāmın hādi-yi dīn-i mūbīn

³⁷⁸ Hazret'in Şimr ile konuşması ve Yüce muhteremin ölüm yerine gelmesi. Ara başlık. Bu başlık bu manzûmedeki 34. dörtlüğün ilk beyitinden sonra yer almaktadır.

³⁷⁹ BH'de bu mısradan sonra "Āmeden-i Ḥazret-i Zeyneb (sallallah) Be-Qatl-gāh" başlığı yer almaktadır.

Bahmadı Şāh-ı şehīdānun leb-i ‘atşānına
 Dem-be-dem saykāl virürdi hancer-i bürrānına
 Haymelerden çıhdı Zeyneb geldi kardaş yanına
 R‘ aşeye düşmişdi ammā üstüḥ‘ān u hem regīn

Gördü ıssı kumlar üste Şimr yılmış kardaşın
 Hancer-i bürrān elinde istüri kessin başın
 Saçların yoldu töküp ruhsāra kanlu göz yaşın
 Uzluğundan eyle çıhdı Zeyneb-i ‘ismet-mekīn

Kaçdı hevliyle dutup Şimr-i sitemger hancerin
 Bir eliyle başda muhkem sahlamışdı ma‘cerin
 Zulme seyr eyle kesüp āhirde hancer ellerin
 Sernigūn oldu yer üste Duht-ı mīr-i muttekīn

Açdı kanlu gözlerin nāgah o yalkuz Pādişāh
 Şimr elinde Zeyneb’i gördü kalup bī-dād-ḥa‘h
 Söyledi durma bacı cān eyle ‘azm-i haymegāh
 Eyledi emr-i imāma imtisāl ol dil-i ḥazīn

Bahmadı çılmış İmām'un yārası endāzeden
 Safḥa-yı Qur‘an kimi cismi olup şīrāzeden
 Katline ikdām idüp evvel bī-mürüvvet tazedden
 Ağladı yer gög tezelzül eyledi ‘arş-ı berīn³⁸⁰

³⁸⁰ gög: göy BH

Şehâdet-i Hâzret³⁸¹

Her kadar Şimr-i sitemger zor virdi hancere
İtmedi aşlen eşer hancer o teşne hancere
Kâtilin maqtûl idüp irşâd cāy-ı digere
Zülme baḥ ḥâle İmām'a kıl naẓar ey nüktebîn

42

Sen özün āgāhsan ey Rabb-i küll-i kāyināt
Bağrımı kan eyleyüp bu zindegānluḡ bu ḥayāt
Ya ölüm ver ‘Āsī-yi bī-çāreye ya bir necāt
Yā Ğıyaşe’l-müstağışîn yā Enīse’l-müttekîn

III

Żerbet Hörden-i Rāc‘i Be-Nözdehom Hâzret-i Emîr (a.s.)³⁸²

(Muraba 2)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

1

Қılıclandı bugün Haydar başından
Atup ‘imāme peygamber başından

2

Bugün kabine-i Haḡ oldu ta‘tîl
Olup ‘ālem bir özge ḥâle tebdîl
Bugün de muttaşıl seslerdi Cibrîl
Yaralandı Şāh-ı Kevşer başından

³⁸¹ Hazret'in şehâdeti. Ara başlık.

³⁸² Hazret-i Emîr'in (Hz. Ali) 19 u gecesinde yaranlanması ve hali. BH: Żerbet Hörden-i Emîr (a.s.) ve Aḥvalât-ı Şeb-i Nözdehom - Żerbet Hörden-i Emîr (a.s.)

3

Bugün bir an t      r   n-i M  l  m
  r  ld      ar  -ı H    'da bezm-i m  tem
  lı  an a  ladı bu h  le ol dem
Degende   rbile Haydar başından

4

     m  me doğranıp ba   parçalandı
  lı  endi ba   üste dayandı
V  c  dı yüz gözi ana boyandı
A  up     r  llah-ı Ekber ba  ından³⁸³

5

Oturdu za  m-ı mühlik a  ı üste
Gelüp evl  dı yekser ba  ı üste
T    pler h  n-ı dil gözyaşı üste
Hüseyn'  n a  dı    eşk-i ter başından

-30-

  zbet H  orden H  zret-i Em  r Gor  z Be-Kerbel  ³⁸⁴

6

Bin  -yı z  lm bugün tapdı p  ya
Ki yitdi evveli     r-i H  d  'ya
Dayandı   h  ri kerb u bel  ya
  lı clandı    Al   Ekber başından

7

Virup     sım başın h  ncer demine
    p   zanın A    r su yerine

³⁸³BH'de bu mısradan sonra " Gor  z be   hed  -yı Kerbel  " başlığı yer almaktadır.

³⁸⁴ Hazret-i Em  r'in yaralanması ve Kerbala olayına değinmek. Ara başlık.

Bahun şerh-i 'amūd-ı āhenine
Degüp 'Abbās-ı nām-āver başından

8

Bu sözde vardı bir şerh-i muṭavvel
Beyānında hemīn besdür bu mücmel
Her iki ellerinden geçdi evvel
Ki çeksün el o Meh-peyker başından³⁸⁵

9

Kesüp bir zerbetile her sitemger
Şehīdān-ı vefā başını yekser
Hüseyn'e vurdu ammā Şimr-i kāfir
On iki zerbet-i hancer başından

10

Yetişdi āhire emr-i şehādet
El açdı gārete ehl-i şekāvet
Soyuldu 'ıtret-i ḥatm-i risālet
Alındı Zeyneb'in ma'cer başından

11

Hayālī kızları leşker soyan dem
İderdi ellerini başa münezzem
Başında ma'cerin sahlardı muḥkem
Vurardı her yeten kāfir başından

³⁸⁵BH'de bu mısradan sonra " Kātlgāh-ı İmām Hüseyn (a.s.)" başlığı bulunmaktadır.

IV

Süzāniden-i Dergeh-i Hāzret-i Zehrā Selamullāhu ‘Aleyha³⁸⁶

-31-

Növhedārī Be-Muşībet-i Hāzret-i Zehrā ‘Aleyhisselām

(Murabba 3)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Zulm odıyla dergehün odlandı yā Zehrā senün

Muhsin'ün sekt oldu qalbün yandı yā Zehrā senün

1

Her taraftan çün sene teng itdi düşmen ‘arşanı

Gördüler ya Fātıma yalkuzlıyup miñnet seni

Aldılar haqqun elünden zulmüle qavm-i denī

Haqquvı haq bilmüyenlerdendi yā Zehrā senün

2

Olmadı şānī rızā gülmağa bir lahza yüzün

Od vurup dergāhuvı yandurdu ağlatdı gözün

Sındırup pehlū-yı nāzun qaldı dilde haqq sözün

Qatlive bu şadme bir ‘unvāndı yā Zehrā senün

3

Düşdü zulm eşkıyādan beski emrün müşkile

Gerçe yandun ağladun derdün velī saldun dile

Cāna geldün ağlamağa gitdün āhirde çöle

Şabrıva quddüsiyān hayrāndı yā Zehrā senün

³⁸⁶ Hazret-i Zehrā'nın bulunduğı yerin yakılması / Hazret-i Zehrā'nın başına gelen kötü olaylar için növhə okunması. BH'DE bu başlıkla birlikte "Aḥvālāt-ı Hāzret-i Zehrā (sallāllahu)" başlığı da yer almaktadır.

Bes degüldi bir bele cevır u cefâ âyâ sene
 Eyledi âhır Peyember'den sora a' dâ sene
 Bir de zulm-i fâhiş itdi şânî yâ Zehrâ sene
 Baħmadı köñlün leb-â-leb kandı yâ Zehrâ senün

387

Âşikâr ' arz itmerem netdi sene ol nâ-bekâr
 Darb-ı sîliden kulaķun parçalandı aħdı şâr
 Gül cemâlün oldu nîlî ey Dürr-i genc-i vaķâr
 Kâtilün mutlak o bî-imândı yâ Zehrâ senün

Görmedün hōş gün bu ' âlemde sen ey Kân-ı vefâ
 Âşikâra haķķuvı gasp eyledi ehl-i cefâ
 Oldu lîkin zulm-i ' adâdan senün defnün hafâ
 Kâbr-i pâkün indide pinhândı yâ Zehrâ senün

-32-

Ahvalât-ı Hazret-i Zehrâ³⁸⁸

Kâş olaydı bî-mürüvvet künfuzun şel elleri
 Şîr-i Haķķ ğaslin virende tâziyâne yerleri
 Ağladup ol şâhı mutlak yandurup Peyğamber'i
 Her ğamun min mücib-i efgândı ya Zehrâ senün

Gerçi çoķ zulm itdi yâ Zehrâ sene düşmenlerin
 Olmadı ğâret velî başdan sitemle ma' cerün
 Ne yaralandı hanım bir ma' cer üste ellerün

³⁸⁷ köñlün: köylün BH

³⁸⁸ Hazret-i Zehrâ'nın durumu. Ara başlık.

Ne o gün barmağların doğrandı yâ Zehrâ senün

9

Ey belâ kâşânesi vî duhter-ı hayru'l-verâ

Zeyneb'e ne zulm vârid itdi Şimr-i bî-hayâ

Ağlasan cennetde bu zulme yakîn şubh u mesâ

Zeyneb'e dâ'im gözün giryândı yâ Zehrâ senün

10

Görmeseydi ger sene şânî ayak zulmin revâ

Eyliyenmezdi o zulmi Zeyneb'e Şimr-i degâ

Bir belâlî Zeyneb oldu bu cefâya mübtelâ

Bir de kalbün bu cefâdan yandı yâ Zehrâ senün

11

Neççe il dur ki olup bir derde ' Âşî mübtelâ

Her delîle yalvarur oğlun ona itmür devâ

Sendedür yâ Fâţıma bu derdime kat 'î şifâ

Bir nigâhun derdime dermandı yâ Zehrâ senün

V

Ahvâlât-ı Hazret-i Zehrâ³⁸⁹

(Kaside 1)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün fâ'lün

1. Düşende yâda gam-ı bî-şumârı Zehrâ'nun
Olur bu gamlu köñül bî-çarârî Zehrâ'nun³⁹⁰

³⁸⁹ Hazret-i Zehrâ'nın durumu.

³⁹⁰ köñün: köyül BH

2. Yazupla ‘ömrini on sekkiz il bu ‘âlemde
Ne zaḥmetile geçüp rûzgârı Zehrâ'nun

-33-

Aḥvālât-ı Ḥazret-i Zehrâ ‘Aleyhisselâm³⁹¹

3. Çeküp az ‘ömrile çoḡ miḥnet ü muşîbet ü ğam
Nihāyete yetüşüp ıştıbârı Zehrâ’nun
4. Hemîşe şâdidi ceddi olan zemânında
Varidi ‘izzet ü şân u vaḳârı Zehrâ'nun
5. Gidüp atası elinden olupdu maḫlûme
Olup enîsi cefâ zulüm yâri Zehrâ'nun
6. Açup cefâ elin ehl-i cefâ o ḥa’tûna
Görüple yoḡ dahî bir ğam-güsârı Zehrâ'nun³⁹²
7. Vurupdu zulm odı yandurdu dergehin şânî
Gelüpdü derde dil-i daḡ-dârı Zehrâ’nun
8. Sınup kaburḳaları Muhsîn’i şehîd oldu
Fenāya gitdi o gün ihtiyârı Zehrâ'nun
9. İdüple sâhibini zulm eliyle ḥâne-nişîn
Bu az zamânda çoḡ oldu feşârı Zehrâ'nun

³⁹¹ Hazret-i Zehrâ'nın durumu. Ara başlık.

³⁹² Bu beyit BH'de yoktur.

10. Salup ayağdan onu ‘ aķıbet ğam u miħnet
Talandı şabrı ğidüp iķtidārı Zehrā'nun
11. O ķadar fırķa-yı eřrārıden ğörüp azar
Dolup melālileyle ķalb-i fikārı Zehrā'nun
12. Diyirdi bār-i Ĥudā doymuşam ĥayātımdan
Tiz it vefātımı ey Kırdığārı Zehrā'nun
13. Du‘ āsı maħżar-ı cānānıde olup maķbūl
Ġelüp ‘ ināyete Perverdığār'ı Zehrā'nun
14. Marız olup saralup soldu ğün-be-ğün ğül-tek
Sitemle döndü ĥazāna bahārı Zehrā'nun
15. Zemān-ı mevt yetüp rast-ı kıbleye uzanup
Füzün olup elem ü inkisārı Zehrā'nun
16. Ġelüpdü kıble-yi aşlı ‘ Alı başı üste
Betül'i ğördü perıřān nigārı Zehrā'nun

-34-

Ĥazret-i Zehrā³⁹³

17. Ne ĥāldeydi onı bülümürem o dem ĥālı
‘ Alı'ni pozdu o ĥāl-i nazārı Zehrā'nun

³⁹³ Ara başlık. BH: Vaşşıyet-i Ĥazret-i Zehrā

18. Alup diz üstüne başın füsürde-ḥāl u melûl
Buyurdu gözlerün aç Şehriyârı Zehrâ'nun
19. Cevâb geldi gördü pozuldu aḥvâli
Bu ʿillete yoḥdu ihtiyârı Zehrâ'nun
20. Mişâl-i şebnem o gül şûrete tûkûp eşkin
Görüp açıldı o çeşm-i ḥumârı Zehrâ'nun
21. Dil açdı gördü başı üstedür lisânullâh³⁹⁴
Figânile didi ey tâc-dârı Zehrâ'nun
22. Yetüpdü mevsim-i hicrân ʿamoḡlı cân ölürem
Yaḥunlaşupdu dem-i ihtizârı Zehrâ'nun
23. Varimdi bir neçe ʿarżım icâze versen eger
Sene gerekdür ola ihtibârı Zehrâ'nun
24. Egerçe dilde sözüm çoḡdu lîk vakit azdur
Olar ʿarâyizine ihtişârı Zehrâ'nun³⁹⁵
25. Biri budur ki eger ḳalbün incise menden
Ḥelâl eyle meni ey şeh-süvârı Zehrâ'nun
26. ʿAmoḡlı bir de yakînimdi men bugün öllem
Geler nevâya hamı ehil-dârı Zehrâ'nun

³⁹⁴ Dil: Göz BH

³⁹⁵ ʿarâyizine: ʿarîzine BH

-35-³⁹⁶

27. Geceyle ğaslimi vir kıl mene geceyle kefen
Yetür mezâra ki var intizârı Zehrâ'nun
28. Münâfîkîn tanisa kabrimi rızâ degülem
‘Amoĝlı koy kıala gizlin mezârı Zehrâ'nun
29. Hemîşe eyle nevâziş Hüseynile Hasan'a
Olardı şabr u dil-i bî-kararı Zehrâ'nun
30. Hasan'dan incise kıalbün Hüseyn'e eyle güzeşt
Bulardı ĝonçe-yi gül-i lâle-zârı Zehrâ'nun
31. Özün bülürsen Hüseyn ceddîmün emânetidür
Ki tapşurup onı bâb-ı kibârı Zehrâ'nun
32. Hüseynim aĝlasa men aĝlaram mezâr içre
‘Amoĝlı ‘arşa çıĝar âh u zârı Zehrâ'nun
33. Ne hâle kıaldı Hudâ leyletü'l-ĝarîb Hüseyn
Ki düştü kıatl-ĝâh içere güzârı Zehrâ'nun
34. Tapup Hüseyn'i kıum üstünde bir çuĝur yerde
Kırıldı bend-i dil-i daĝ-dârı Zehrâ'nun
35. Alup kenâra Hüseyn'ün yaralı peykerini
Neçün Hüseynidi Zeyneb kenârı Zehrâ'nun

³⁹⁶ Veşâyâsı Server.

VI

Âmeden-i Hazret-i Zehrâ Der-Çatl-gâh³⁹⁷

(Mesnevî 2)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün fe'ilün

1. Baḥup yaralarına bir-be-bir su 'âl eyledi
Dedi men digürem keyf u ḥâle yâ veledi
2. Şel olsun elleri kim vurdu bir bele yâre
Salupla gül cesedün kımlar üste şad pâre
3. Olupdu ḥâkile yeksân bu gül vücûdun oğul
Sümüklerün dağılup bir çalup nemûdun oğul
4. Durur vücûdumı âteş baḥanda peykerive
Oğul mene di görüm bes ne geldi ellerive
5. Bu kadarı yâre diyen olmadı sene besdi
O ḥürde barmaḳuvi hansı bî-ḥayâ kesdi
6. Bu oḡ yarasıdı çalbünde ya oğul dağı
Maḥâldür ki ürekden gede oğul dağı

³⁹⁷ Hazret-i Zehrâ'nın ölümünün olduğu yere gelmesi. Bu başlık eserde bir önceki manzûmenin 34. beyitinden önce verilmiştir. BH'de bu başlıktan önce "Hazret-i Zehrâ Der-Çatl-gâh-i İmam Hüseyin (A.S.)" başlığı bulunmaktadır.

Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Zehrā Der-Ḳatl-gāh³⁹⁹

7. Eger bu ehl-i cefā doydular cefādan oğul
Başun susuz niye bes kesdiler ḳafādan oğul
8. Ğubār-i miḥnet-i ḳalbin dime silindirdi
Cevāb gelmedi oğlun ne ḳadar dindirdi
9. Zibes şerāre-yi ğam ḳalbini kebāb eyledi
Yüzün Peyğamber'e dutdu beyle ḥitāb eyledi

VII

Novḥe-yi Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Zehrā Ḥitāb Be- Hāzret-i Resūl (a.s.)⁴⁰⁰

(Gazel 1)

Mef'ūlū Fā'ilātün Mefā'ilū Fā'ilün

1. Gör bir ne zūlm idüp baba ümmet Hüseyn'ime
Ne ḳadri gör vurupla cerāḥat Hüseyn'ime
2. Baḥma ki her ne dindirürem bir danışmuru
Başın kesen virüp çoḥ eziyyet Hüseyn'ime
3. Gördün kesen zemānda başın Şimr-i bī-hayā
Hancer demende virdi ne zaḥmet Hüseyn'ime

³⁹⁸ Sayfanın başında Zebān-I Hāl-i Hāzret-i Zehrā Der-Ḳatl-gāh ifadesi bulunmaktadır.

³⁹⁹ Hāzret-i Zehrā'nın ölümlerin olduğu yere gelmesi ve kendi dilinden çektiği acıları ve zorlukları anlatması. Ara başlık.

⁴⁰⁰ Hāzret-i Zehrā'nın kendi hâlinin nevhâsını Hz. Peyğamber'e hitâp edişi.

4. Bir tek yaralı sînesine dôt min oğ degüp
Bu yâreler degüldi kifâyet Hüseyn'ime
5. Hancer kılıç yâresi çıhup hadd u haşrîden
Gör bir nidüpdü ehl-i 'adâvet Hüseyn'ime
6. Kesdile başını leb-i deryâda teşne-leb
Bir şorbe âb olmadı kısmet Hüseyn'ime
7. Ezbeski yandırır meni nişkilleri baba
Kân ağlaram olunca kıyâmet Hüseyn'ime
8. Yoğ ihtiyâcı men sene bî-perde 'arz idüm
Bugün yitüp ne kadar müşîbet Hüseyn'ime

(Mesnevînin devamı)

10. Yanardı Hâl-i Hüseyn'e baḥardı ağlardı
Yüzine zülfüne kânın yaḥardı ağlardı⁴⁰¹

-37-

Şâm-ı Ğarîbân-ı Hâzret-i Hüseyn Der-Ḳatl-gâh⁴⁰²

Mefâ'ilün Fe'ilātün Mefâ'ilün fe'ülün

11. Zibeski nâle vü feryâda Fâtıma geldi
Hemân yaralı beden bir telâṭuma geldi

⁴⁰¹ Bu beyit BH'de bir sonraki şiirin ilk beyitidir.

⁴⁰² Yurdundan uzak , yâr ve yâversiz olan Hazret-i Hüseyn ölüm yerinde. Bu başlıktan önce BH'de "Şâm-ı Ğarîbân-ı İmâm Hüseyn (a.s.)" başlığı bulunmaktadır.

12. O doğranan bedene bağdı ceddı Peyğamber
Töküp ‘ızārına göz yaşını çü dürr ü güher
13. Figānile gözi yaşlı o Ber-guzīde-yi Hakk
Hüseyn’ün başın itdi vucūdına mülhak
14. Anası Fāṭıma'nun miḥneti ‘ilāvelenüp
Görüp o kanlu başı toprağa küle belenüp
15. Çoḥ isterem diyem hardaydı bu yaralı başı
Düşüp neden bedeninden cüdā belālı başı
16. Velik istemirem maṭlabım gide elden
Ürekde Şām-ı garībāndı maḳşad evvelen
17. Teveccüh itse özi ger o Şehriyār-ı garīb
Heman kaṣiyyeni āḫirde eylerem ta‘ḳīb
18. İki diz üste o dem Şāh-ı evliyā veledi
Durup oturdu ezel ceddine selām eyledi
19. Görüp anası dutup ḳatlgāhda **Yāsīn**
Gelüp nevāya eder nāle Ḥazret-i Yāsīn
20. Tökür cemāline su tek atası göz yaşı
Düşüpdü dilden o ḳadar ağlıyupdı ḳardaşı
21. Görüp ki maḥfil-i ğam ḳatlgēhde ber-pādur

O cem' in her birinün zikri vā Hüseynā'dur

22. Kurupdular o çuğur yerde maḥfil-i mātem
 Çetīn göre bele mātem bu dīde-i ālem
23. O bezm-i ğamda Ḥabīb-i Ḥudā mulāzımdur
 Beli o meclise bir ravḡaḥ'ānda lāzımdur

-38-

24. Gelüpdü riḳḳate ḳalbi melāliyle doldu
 O bī-kefen özi ol cem' e ravḡaḥ'ān oldu

VIII

Rōzehāni-yi Ḥazret-i Hüseyn Der-Ḳatl-gāh⁴⁰³

(Gazel 2)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Didi Hüseynüve eyle nazāra yā ceddā
 Ne zūlm idüpdü gör ümmet bu zāre yā ceddā
2. Vurupla sīneme gör bir neḳadr oḡ yarası
 Maḥāldür gele yārem şumāra yā ceddā
3. Soyup libāsımı yekser bu eşḳıyā koymup
 Ḳala o pirehen pāre pāre yā ceddā

⁴⁰³ Hazret-i Hüseyn'in ölüm yerindeki ağıtı. BH'de bu başlıkla birlikte " Rōzehāni-yi Ḥazret-i İmām Hüseyn (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

4. Pozupdu şümme setürân vücūdımın naķşın
Nazāra kıl sitem-i nā-güvāre yā ceddā
5. Cefā-yı Şimr-i la‘īnile cevri-ı hevliyle
Düşüp başım bedenimden kenāra yā ceddā
6. Hicāz-ı Şāh-ı Hüseyin’i Muḥālefīn-i ‘Irāk
Salup bu deşt-i nevāda ḥişāra yā ceddā
7. Düşüpdü başıma bir nev‘ ile humāyūn şūr
Gider o şūriye bezm-i kumāra yā ceddā

Mesnevi devamı

25. Cefā ile bugün öldürdüler kömeklerimi
El üste oḥladılar Şīr-ḥ̣ār-ı Aşğar’ımı
26. Yetürdü zulmüni bir pāyeye bu ḳavm-i şerār
‘Alī-yi Ekber’imi ḳat‘a ḳat‘a doğradılar
27. Gözüm baḥa baḥa cānım ‘azīzi cān virdi
Başı dizimde baba cān o nevcevān virdi
28. Ölende Ekber’im el üzdüm öz ḥayātımdan
Daḥi ümīdimi kesdim baba necātımdan
29. Bedende rūḥımdı çün ‘azīz cānımdı
Dizimde ḳuvvetidi tākāt ü tüvānımdı

-39-

30. Bu ğam mene besdi Ekber'im cevān öldü
Şemātet itdi mene ümmetün baḥup güldü
31. Yüzime bağladılar ehl-i kīne su yolunu
Su üste şaldılar 'Abbās'ımın iki ḳolunu
32. Sıgara itdi eşer sūzeş-i 'aşeş yandı
Kibārun oldu baba cildi münkemeş yandı
33. Bugün susuzluḳ odı bir nihāyete yitdi
Şaġır uşaklarımın ba' zısın helāk itdi
34. Sene bu ümmet elinden şikāyetim çoḫdur
Baġışla gitmeliyim elde fırsatım yoḫdur
35. Minā-yı 'aşk u muḥabbetde teşne ḳurbānem
Bu gece Hūlī-yi maṭbaḥ-serādā mihmānem
36. Bu ḳadar ḳulm u sitem gör revādı bir başa
Yetişmiyüp başımın miḥneti hele başa
37. Yaralı başıma her ne belā gele dözerem
Yanınca Zeyneb'imün çölleri düşüp gezerem⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Hazret-i Hüseyn'in ölüm yerindeki ağıtı. Ara başlık.

⁴⁰⁵ BH'de bu beyitten sonra "Şām-ı Ġarībān-ı An Hāzret-i Der-Tenūr-i Hūlī - Şām-ı Ġarībān-ı An Hāzret-i Gorīz Be -Tenūr-i Hūlī" başlıkları yer almaktadır.

38. Gene hemān gecenün hālî yādıma düşdü
Apardı şabrımı ğam ōd nihādıma düşdü
39. Salup hemān gecenin miḥneti meni derde
Binā olundu Hüseyn'ün 'ezāsı üç yerde
40. Birisi katlgeh içere ki cecdi Peyğamber
Dutup Hüseyn'e Şām-ı Garībān ol server⁴⁰⁶
41. Birinde bacısı Zeyneb yanan çadırlar ārā
Bala balalarıyla kırdı bir muḥaqqar 'ezā
- Şām-ı Ğarībān-ı Hāzret Gorīz Be-Tenūr-i Hūlī⁴⁰⁷**
42. Ne ferşi varıdı ne bir çerāğ ne özge esās
Yaralı kıardaşına toprak ūste saḥladı yās
43. Birinde maṭbah-i Hūlī'de Hāzret-i Zehrā
O şāh-ı teşne-lebe eyledi 'ezā ber-pā
44. Muḥarrerān-i kitāb-ı muşībet-i mātem
İdüp bu kışşanı bu nev' ile kitāba raqam
45. Yazılla Hūlī bī-şerm u şüm u bed fıtrat
Ki eylemişdi o dün iḥtiyār iki 'avrat

⁴⁰⁶ Dutup Hüseyn'e Şām-ı Garībān: Dutupdı Şām-ı Garībān-ı Hüseyn'e BH

⁴⁰⁷ Hāzret-i Hüseyn'in öldüğü ilk gece ve Hūlī tandırına bir bakış. Ara başlık.

46. Birisi düşmen-i maḥşûş-ı âl-i ‘işmetiydi
Biri velîk muḥibb-i şeh-i vilâyetiydi
47. Gece namâzına mu‘ tâdidi o ḥōş fıtrat
Neçe zemânidi onda varidi bu ‘âdet
48. Hemân gece ki Hüseyn’ün kesük yaralı başı
Tenûr-i Hûlî’de mihmânidi belâlî başı
49. Gene o ‘Avrat-ı dîn-perver-i vefâ-kirdâr
Karâr-ı sâbıkla oldu ḥ‘abîden bî-dâr
50. Durup ayağa yerinden o pāk-i pākize
Temām-i şevk vuzû‘ ile çıhdı dehlize
51. İdüp müşâhede bir özge ḥâl o ḥâletde
O ḥâl-i dilden olup mât kaldı ḥayretde
52. Görüp ışıklık idüpdür ihâta her yanı
Günüz kimi gecenün zulmeti olup fânî
53. Didi Hudâ bu ne hengâmedür ne‘ âlemdür
Kaẓi-yi ‘ayndı ya bir ḥayâl-i mübhemdür

Âmeden-i Hazret-i Zehrâ Be-Tenûr-i Hûlî⁴⁰⁸

54. Günüz ki itmemişem bu tenûri men rûşen
Nedür ışıqlığa bâ' iş bes ey Hudâ-yı zemen
55. Bu hâl hayrete saldı o nîk-fercâmı
Gidüpdü şabrı elinden kesildi ârâmı
56. Zîbeski kalbi ğam u ıztırâbla doldu
Kemâl-i sür' atle maţbağa revân oldu
57. Yahunlaşanda tenûre ne gördü yâ Qahhâr
Tenûr içere kül üstünde bir kesük baş var
58. Salup ziyâe o başın nûrı kevn ü mekâna
Velî cerâhatı çoğdur batupdur el kana
59. Egerçe kül eyliyüp gül cemâlini mestûr
Bunile bele ihâta idüpdü ' âlem-i nûr
60. Tenûriden ucalur âsumâna lami' -yi nûr
Olup o nûrile maţbah serâsı vâdî-yi Tûr
61. O kadri kalmadı Mûsâ kimi ola medhûş
Yetüp kulağına bu hâlde figân u hurûş

⁴⁰⁸ Hazret-i Zehrâ'nın Hûlî tandırına gelmesi. Ara başlık.

62. Fiğân u nâle sesi ihtiyârını aldı
Füsürde hâlile göğ semtine nazar saldı ⁴⁰⁹
63. Düşüp mücellele bir maḥmile o dem nazarı
Dü-bâre kalbden artdı muşbet vü kederi
64. Görüp ki var neçe ḥatun hemân o maḥmilde
Gelüple nâleyle feryâd-ı vâ Hüseyn dilde
65. Velîk bir hanım ‘avrat çoḥ eylüyüri efgân
Diyür oğul yaralı başuva anan kurban
66. Kaddi ḥamîde gözi yaşlı saçları aḡarup
Karar u şabrını elden ğam u miḥen aparup

-42-

Âmeden-i Ḥazret-i Zehrâ Be-Tenûr-i Hûlî⁴¹⁰

67. Yetüp kulaḡına nâḡah o ḥâlde bu sadâ
Olup o ḥâlde bir ḥâl-i ğaşve ‘arîz ona
68. Kenâr olun ki bu maḡtelün aḡrabası gelür
Oğul oğul diyür aḡlur oğul anası gelür
69. Yetüp o ḥâlde Zehrâ tenûre bir baḡdı
Çeküp bir âh-ı ciger-süz ‘âlemi yaḡdı

⁴⁰⁹ hâlile: halle BH

⁴¹⁰ Hazret-i Zehrâ'nın Hûlî tandırına gelmesi. Ara başlık. BH'de bu başlık 507. beyitten sonra verilmiştir.

70. Hüseyn'inün başını gördü ta kül üstünde
Besân-ı bülbul olup nağme-h'ân gül üstünde
71. Götürdü başını cân tek basup bir āgūşa
‘İlāvelendi ğamı geldi miḥneti cūşa

IX

(Gazel 3)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Dedi göz açgilen ey Nev gül-i imāmet oğul
Ġarīb ananda daḥi ḳalmıyupdu tāḳat oğul
2. Ḳonaḳuvam meni bir ḥōṣ dīl ile dindirsen
İdüm sene üregim derdini hikāyet oğul
3. Bu resmdür ki oğular anaya nāz eyler
Velī bu ḥālimi bir ḳılgilen ri‘āyet oğul
4. Yaralı başun ardunca gezmişem ezbes
Yorulmuşam daḥi ḳalmup dizimde tāḳat oğul
5. Onı özüm bülürem çoḥ yorulmusan sende
Yetüp bugün sene çoḥ zaḥmet u muṣṭibet oğul
6. Bu bes degüldü kesüpler başun susuz dalıdan
Soyup libāsıvı eṣrār-i bī-mürüvvet oğul

7. Getürdü başuvı Hûlî koyup kül üstünde
‘ Acep idüpdü sene ihtirām u hürmet oğul

-43-

8. Ne zaḥmet ile sīnemde bu başı beslemişem
Tenūr olup bu gece cāy-ı istirāḥat oğul

(Mesnevinin devamı)

72. Açup o hâlde kanlu gözin şeh-i ‘ atşân
Görüp anasın üreklendi ‘ arz idüp ana cān

X

Guftegūy-i Ḥazret Ba-Māder-i Ḥ’iş Der-Tenūr-i Hûlî⁴¹¹

(Gazel 4)

Mefā‘ilün Felā‘ilün Mefā‘ilün fe‘ilün

1. Gel ey olan benim ‘ âlemde mihribānım ana
Başımı sīneve al başuva dolanım ana
2. Bu gelmaḥunla meni yaḥşı ser-firāz eyledün
O ḥasta cānüve ḳurban yaralı cānım ana
3. Tenūr içere meni ḳoymadun ḳalam yalḳuz
Ḳabül-i zaḥmet idüp oldun hem-zebānım ana

⁴¹¹Hazret-i Hüseyin’in Hûlî tandırında annesi ile konuşması.BH’de bu başlığın yanında "Guftegūy-i Ḥazret Ba-Māder Der-Tenūr-i Hûlî" başlığı da yer almaktadır.

4. Kesende başımı düşmen verende cân ‘atşân
Çoḡ aḥdarup seni bu çeşm-i ḥūn-feşānım ana
5. Bugün o kadar eziyyet idüp mene düşmen
Yorupla incimişem ḳalmıyup tūvānım ana
6. Bu gece sen men ile ḳatlgāhda varidün
Gelende yanıma bī-raḥm sārebānım ana
7. Ne ‘arz idüm ki ne ḳulm eyledi mene gitdi
İki elimde var o ḳulmden nişānım ana
8. Egerçe zāhir-i şūretde rāhatem bu gece
Şabāḥ Kūfe’de var özge destānım ana
9. Şefā‘ at eylegilen ‘Āşī’ye ḳıyāmetde
Olupdu bir neçe müddetdi nevhāḥ‘ānım ana

XI

Aḥvālāt-ı Ḥazret-i Zehrā (a.s.) Vaḳ‘ a-yı Fedek⁴¹²

-44-

(Murabba 4) 20 heceli

1

Vārisem Rasūl-i Ḥudā’ya men eyleme halīfe cefā mene

Bu Fedek sizündür eger atam ḥāṭırına eyle ‘aṭā mene⁴¹³

⁴¹² Hazret-i Zehrâ'nın fedek olayında yaşadıkları. Mütakerrir murabba nazım şekliyle yazılan bu manzûmenin vezni bozuktur.

⁴¹³ Bu Fedek sizündür eger atam ḥāṭırına eyle: Āl-i Muştafâ ḥaḳḳıdır Fedek eyliyüp peygamber BH

Gör olar Peyember buna rızā

Fātıma göre bir bele cefā

2

Eldeki abāle delīlidür keşf ider hamı ala bu sözi

Salıında eyliyüpdü meramet kim mene bu mülki atam özi

Gör atam rızādur bu bārede eşkile dola Fātıma gözi

Hansı bir delīlile görmüsüz bir bele cefānı revā mene

3

Bu atam Rasūl-i mükerreremün dest-i atıdır fāř u ber-melā

ālet-i ayātında mühr idüp eyliyüp bu mülki mene ‘atā

Bizlere budur māye-yi ma‘āř göz tiküp buna Āl-i Muřtafā

‘illeti nedür aımı alup eylisüz bu adarı cefā mene

4

Farř eyle ki irřīyyedür Fedek öz atam Rasūl-i mübīnden

Evvelüyetim var benim buna vāriř olmaa sāyerinden

Siz bu mülki ayana ‘illete almusuz men dil ğamından

-45-

Salıında rüşendi gün kimi eyliyüp ‘atā Muřtafā mene

5

Amışam sene ilticāya dil bu Fedek benim ki ola ola⁴¹⁴

Ger senünde olsa vir mene rāzı olma dil derdiyle dola⁴¹⁵

Ey alīfe inřāfdur bu gör ac ala üseyin ‘āriži sola⁴¹⁶

ükm-i şer‘īyle bu Fedek yeri a-ı aladur mulaa mene

6

Mālikem hemīn mülke men bülür Yeşrib’ün hamı ehli tek-be-tek

Sen özünde atta güvāhsen luf olup atamdan mene Fedek

⁴¹⁴Amıřam sene ilticāya dil: Hergiz itmerem ilticā sene BH

⁴¹⁵Ger senünde olsa vir mene rāzı olma dil: Ne luzūm, a-ı müsellemini almaa ürek BH

⁴¹⁶Ey alīfe inřāfdur bu gör ac ala üseyin ‘āriži: Ğařb aıyla olma sen rızā gülistān-ı řer‘-i nebī BH

Āteş-i cefānı münāfıķın yandurup zibes vurdular etek
Aldılar elimden bu mülkimi itdiler cefā ber-melā mene

7

Yandurup Ebu Bekr albini beski ilticā eyledi Bet l⁴¹⁷
M hr idüp virüpdür ab leni itdi F t ma   hişin ab l⁴¹⁸
Çıĥdı ş d u  rrem o bezmden d ş d  ta yola bi   atıl-Ras l
   Ar  iderdi her bir adem ud  g r ne  ulm idür e  ıy  mene

8

-46-⁴¹⁹ Beyn-i r hda ıĥdı r -be-r  s n  sitemk r-ı b - ay 
   Ar  idüp bey n it görüm hara g tmiş d n ey du te-yi Muş af 
Söyledi apardım ab lemi mühr eyliye hem hal fe ta
M hr idüp yeti   m mer mıma ş mil itdi lu fin ud  mene

9

   Ar  idüpdü y  F t ma hani vir ab leye eyliyüm naz r⁴²⁰
Virmerem buyurdu ab lemi her adar elimde var i tiy r
 tdi  n cef  besdür ey ş ķ     dan utan eyle ş rm u   r
Ta varam bu s nemdeki yara b l yak n eder iktif  mene

10

Bes degül ki verd n sitemle od yandı  ulmile dergehim benim
Bes degül abır am s nup o   n ıĥdı g  lere d d u ş venim
Bes degül yet p ş dme ba nıma öldü mu s nim soldu    enim
Dergehim yananda ne  ulm olup b lm sen sen ey b - ay 
mene⁴²¹

11

Ba madun Peyğamber kimi atam rı let eyliyüp albi da lıyam⁴²²

⁴¹⁷ albini beski iltic  eyledi: müstedil bey n tıyla eyledi BH

⁴¹⁸   hişin: emrini BH

⁴¹⁹ ... zret-i Zehr  ba al fe S n -yi La  netullah.

⁴²⁰    Ar  idüpdü y  F t ma hani vir ab leye eyliyüm naz r: Ver ab liye eyliyüm naz r s yley p o cef c -y  n -bek r BH.

⁴²¹ BH'də bu mısradan sonra " S  ten-i ıyam-i  m m  seyn (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

-47-⁴²⁴

Qoymadun meni sahlıyam ğara baş açam doyunca bir aĝlıyam
Men didün gerekdür qara giyem yaslıyam başa qara baĝlıyam⁴²³
Tāziyāne-yi qunfuz-ı denī biçdi bir libās qara mene

12

Bülmürem o hengāmede hara yitdi şānī vü Fāṭıma sözi
Bülmürem onı men ne ‘ illete oldu nīlī-veş Fāṭıma yüzi
Bu qadar ki ne qaldı ğuşvār ne qalup selāmet qulaq özi
Bu qaziyye ‘ aynen nişān verür Kerbelā’da bir macerā mene

13

Onda ki ‘ adüv vü küfr baydaĝın qalb-i hayme-yi dінде saçdılar
Od urup hıyām-ı imāmete ğārete temāmen el açdılar
Ehl-i Beyt-i Zehrā büyük küçük yüz qoyup beyābāna qaçdılar⁴²⁵
Her bala dutardı yüzün göge ‘ arz iderdi rahm et Hūdā mene

14

Rūḥ-ı Fāṭıma-yı Zeyneb ḥazīn-i şabr iden belāya anası tek
Baḥmadı salup Şimr qamçısı ğamlu başına qara bir leçek
Serperest-i itām Şāh-ı din ḥurde kızları yıĝdı tek-be-tek
Qardaşım yolunda dirdi çoḡ ḥōşdu yüz vere her belā mene

15

-48-

Nev ‘ arūsun aldı diz üstüne başını perīşān u dil-figār
Ĝuşvāreler gördü sehldür ğārete gidüp başda yoḡ ḥumār
Her iki qulaqdan aḥur qanı qanla ıslanup zülf-i müşk-bār
Ḥāle gitdi açdı gözün didi ‘ amme olsa bir ‘ aba mene

16

Kātib-i vefādār-ı Hüseyn olup Āşiyā hemīn nevḥaya sebeb
Maṭla‘ ın Hüseynī yazup seni eyliyüpdü ta‘ qṭbe munteḥab

⁴²² Peyĝamber: peyamber BH

⁴²³ Men: Mene BH

⁴²⁴ Goriz be ... Kerbelā.

⁴²⁵ küçük: kiçik BH

And vir Hüseyn'i anasına 'arz eyle eyâ Şâh-ı teşne leb
Bu iki neferde müşâhibim kısmet eyle bir Kerbelâ mene

XII

Vaşiyyet-i Hâzret-i Zehrâ Be-Hâzret-i Emîr-i Mü'minân⁴²⁶

(Murabba 5)

Mef'ûlû Fâ' ilâtûn Mef'ûlû Fâ' ilâtûn

1

Hakkun 'ammoğlı mene eyle helâl ölürem
Var fırsatımca benim elde mecâl ölürem
Diz üste al başımı sil kanlu göz yaşımı
Kâmunca gör meni kıl terk-i vişâl ölürem

2

Bu ayrılık gâminun niskilli 'âlemi var
Dünyâca ölmağımun büllem sene gamı var
Kalbinde Fâtıma'nun çok derd-i medgamı var
Tapmış odur cereyân bu eşk-i âl ölürem

3

Derd-i gam u muhînim hadd-i kemâle yetüp
'Ömrim günü dolanup vaqt-i zevâle yetüp
Başa gelüp ecelim hengâm-ı nâle yetüp
Düşmez dū-bâre ele bele mecâl ölürem

4

Çekdün 'ammoğlı benim çoğ renc ü zağmetimi
Cân u dilile kabûl itdün eziyyetimi

-49-

⁴²⁶ Hazret-i Zehrâ'nın, Hazret-i Ali'ye vasiyeti. BH'de bu başlığın yanında "Vaşiyyet-i Hâzret-i Zehrâ Be-Emîr-i Mü'minân" başlığına da yer verilmiştir.

Al başımı dizive eylüm vaşıyyetimi
Köñlümnden eylegilen defi^c melâl ölürem⁴²⁷

5

Āgāhsen meni kim şānī ne ḥāle salup
Ceddim veren Fedek'i cebren elimden alup
Baḥ şüretimde hemān sīlī nişānı ḳalup
Sūsen kimi gögerüp bu gül-cemāl ölürem⁴²⁸

6

Tapşurdu ümmetine ceddim gidende meni
Ḳoymuyup ādūv ḳurusun bārī babam kefeni
Od virdi dergehimi yandırdı ḳavm-i denī⁴²⁹
Öldürdüler balamı ḳavm-i ḳalāl ölürem

7

Aḡla^c ammoḡlı benim^c ömrünce niskilime
Göz yaşıyla su sep bu sūzeş-i dilime
Çekdim zibeski cefā oldum rızā ölüm
Ġamdan ḳaddim egilüp oldu hilāl ölürem⁴³⁰

8

Öllem bugün bülürem ey Şehriyār-i zeman
Gizlince ḡaslimi ver eyle ḥenūt-ı kefen
Defn it geceyle meni ḡizlet mezārımı sen
Bu bāreden meni ḳıl sen bī-ḥayāl ölürem

9

Eyle vaşıyyetime cān u dil ile^c amel
^cAdā rızā degülem tabūtıma vura el

⁴²⁷ Köñlümnden: köyülümnden BH

⁴²⁸ gögerüp: göverüp BH

⁴²⁹ virdi: vurdı BH

⁴³⁰ Bu mısradan sonra BH'de " Vaşıyyet-i Ḥazret-i Zehrâ Gorîz Be-Ḳatl-gāh-ı Ḥüseyn (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

Qalmup ‘ ammođlı dađı ođ gufteđūye mađāl
Besdūr abūl oluna bu ‘ arz-ı đāl ōlūrem

10

Bir de balalarımı dindir muğabbetile
Kūlsūm ū Zeyneb’ime bađ eđm-i re’fetile
Olma rızā yanalar nār-ı muğıbetile
Gūl yūzlere tōkeler eđk-i zūlāl ōlūrem

11

Qoyma melūl olalar ođlum Đūseyn ū Đasan
Dilden nevāziđ eyle nūr-ı du ‘ aynıma sen
‘ İzzetle beslemişem āđir Đūseyn’imi men
Gitdim ele men eyle bir nev nihāl ōlūrem⁴³¹

12

Ya Fāđıma noli ıl deđt-i belāya gūzer
Gel atlghe de eyle ođlun Đūseyn’e nađar
Qan dicle sende diyūr ey avm-i kīn-i siyer
Qoymup dilimde ‘ aeđ tāb-ı međāl ōlūrem

13

Yāre yaralarımı cismimde san virūrem
Sīnemde ođ atana men yer niđān virūrem
Kūy-i vefāda đōđam leb-teđne cān virūrem
İncitmiyun görūsüz yođ mende đāl ōlūrem

14

Men dil-đōđam vurusuz her adar yāre vurun
Đađdan sola evirūn hanerile yorun
Zeyneb gelūr ekilūn bir az kenāre durun
Yananda eylemiyūn ođ ıl u āl ōlūrem

⁴³¹ Bu mısradan sonra BH’de "Hetāb-ı İmām Be-Leđker-i Kūfe"bağlığı yer almaktadır.

Çoğ isterem bu zemān bacım yanımda ola
 Başın aç a ana tek birce saçını yola
 Zülfün yüze dağıda kardaş diyüp pozula
 Āhir nefesde kura bir bezm-i hāl ölürem

Allāh'a bağlagilen ' Āṣī tevekkülüvi
 Zehrā eliyle aç a ta inki müşkilüvi
 Maḳṭa' da matla' ı yaz hatmet tevessülüvi
 Hakkun ' ammoğlı mene eyle helāl ölürem

-51-

XIII

**Zebān-ı Hāl-i Zeyneb-i Kübrā Der-Muşībet-i Hāzret-i Zehrā
 (salallāh)⁴³²**

(Murabba 6)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Gözlerim ğamdan töker kıyaş ana yā Fāṭıma
 Zeyneb'ün sensiz öleydi kâş ana yā Fāṭıma

1

Ẓulm elinden sen ecel peymānesin nüş eyledün
 Zeyneb'i 'ömrünce endūh-ı ğama tüş eyledün
 Öz kara bahtım tek āhirde siyeh-püş eyledün
 Eyledün miḥnetlere yoldaş ana ya Fāṭıma

2

Sen çeken derd ü ğamı her dem ki men yād eylerem
 Ney kimi kıllam fiğān u nāle feryād eylerem

⁴³² Hazret-i Zeyneb'in, Hz. Zehrā'nın başına gelen kötü olaylar için dertleşmesi.

Ta baḥup görürem yerin boş aḡlaram dād eylerem
Ḳalbden yannam meni külbaş ana yā Fāṭıma

3

Ey muşībet-keş ana sensiz benim gülmez yüzüm
Şām-ı hicrānun kimi şāma döner her gündüzüm
Aḥtarar dā'im seni subḥ u mesā aḡlar gözüm
Dil yanar dīdem töker kıyaş ana yā Fāṭıma

4

Bu ne ṭālī' dūr ki küller başıma tökdü felek
Eyledi kıan baḡrımı bu ḥurde vaḳti ḡonçe tek
Yalḳuz ivde boynı çekende elim kıoynumda tek
Aḡlaram ḡāhī nihān geh fāş ana yā Fāṭıma

5

Bī-sebeb evc eylemez āhım sipihr-i aṭlasa
Māye-yi ḡamdur Ḥüseynile Ḥasan men bī-kese
Ümmü Külşüm'ile kılluḥ nāle verruḥ ses sese
Aḡlayandan bu ki kardaş ana ya Faṭıma

6

Geh senün niskillerün men yāda sallam aḡlaram
Ḡāhī bu çadır şebünün 'ıṭrun allam aḡlaram
Kevkeb-i baḥtımda geh ḥayretde kıallam aḡlaram
Virdi āḥir burc-ı ḡamdan baş ana yā Fāṭıma

7

Cismden bir an te'addi raḥtın a' dā soymadı
Od vurup dergāhüve yandurdu kıalbün doymadı
Ey ḥayā kāmī evinde aḡlamaḳa kıoymadı
Olmadı rāzı ona evbaş ana yā Fāṭıma

Sen ana ya Fâtıma olsan kıyâmetde penâh
 ‘Afv ider Hâlık ne kıadrı eyliyüp ‘Âşî günah
 Rûz-ı mahşere gelmez yakînen rû-siyâh
 Lûtfun olsa dâne-yi haşhaş ana yâ Fâtıma

XIV

Ahṡālât-ı İmâm Ḥasan ‘Aleyhisselâm⁴³³

(Müsemmen1)

1

Bezm u vaşılđa sâkıyân-ı ğam
 Virdiler mene bir sebû bacı
 Varıdı neş’esi neşâtında
 Kimse içmiyüp bele su bacı

2

Muddetidi bir bele sâ‘ate
 Rûz u şeb çekerdim men ârzû
 Kıalbimun gubâr-ı melâlini
 ‘Âkıbet bu su itdi şosteşû
 Kıurtarup ğam-ı hicriden meni
 Bezm-i yâre yol açdı bu sebû
 Baĥma cismimun bâtını bele
 Od dutup yanar tû-be-tû bacı

3

Men bir ‘ömrیدür dilden ey bacı

-53-

⁴³³ İmam Hasan'ın durumu. BH: Guftegü-yı İmâm Ḥasan (a.s.) Bâ- Ḥ‘ahereş - Ahṡālât-ı İmâm Ḥasan (a.s.).

Bir beyle güne intizār idim
Kayd-ı hicre pā-bendidim velī
İntizār-i imā-yı yāridim
Vaşl-ı yāre muştākidim özüm
Eyle kalbden bī-ķararidim
Eylemişdi efsurde hālîmi
Kalbde olan ārzū bacı

4

Gördü kalbîmi eyliyüp benim
Tîşe-yi muştîbet cerîha-vār
Eyledi bacı beyle sa‘āte
Bā-vefā ḥabîbîm ümîd-vār
Kurtulup yaķîn firķat-i ‘ālemi
Āhire yetüp ‘ömri müste‘ār
Az kalur hemān yāreni ide
Mihribān tabîbîm rufū bacı

5

Evvelinde bûlmüşdü hālîmi
Remzile o Maḥbûb-ı bī-bedel
İçdikim sabûnı o remzile
Ey bacı dolandurdu el-be-el
Gördü od dutup dil yanar olup
Āteş-i firāķile müşte‘al
Āteş-i dil-i dağ-dārîma
Bu şebû ile septi su bacı

6

Gözlerimde bir nev‘i cilveger
Oldu ey bacı cilve-yi nigār

H`abdan uyatdı o hāliyle
Selb olup vücūdımdan ihtiyār
İçmişem hemīn men bu kūzedem
Mest-i `aşkıdım bülmedim ne var
Maḥv-ı `aşk olur ehl-i `aşk olan
Gösterende ma`şūka rū bacı

7

Beyle nāzile yatma dur bacı
İtgilen haber āl-i Hāşime
İhtizār hālim yaḥunlaşup
Cümlesi yığışsunla başıma
Gelmüri dizim yoḥdu tākatim
Kaytarun meni öz firāşime
Kurtulup nefes qalmıyup daḥi
Mende tākat-i guftegū bacı

8

Açdı gözlerin Zeyneb-i ḥazīn
Gördü qardaşın düşdü vahşete
`Arz kıldı qardaş ne kanlı bu
Kim seni salupdur bu ḥālete
Söyledi haber alma şırrını
Koy kışāşı qalsun kıyāmete
İstitāri lāzımdı eyleme
Bu qāziyyeni custecū bacı

9

Zulm eliyle bu çarḥ-ı kīn-i cū
Öz şekāvetin eyledi burūz
Men su içmişem ey bacı dutup

Od kimi vucūdım temām sūz
Kardaşım Hüseyn'ün cefā ile
Şimr-i dūn keser başını susuz
El-‘ aţeş diyer raḥm eylemez
Bir içim su vermez ‘ adüv bacı

10

Açma başuvı yolma zülfüvi
Vurma gül yüze şabr eyle dayan
Çoḡ baḥup mene pozma ḥāluvi
Eyleme yüze göz yaşun revā
Ölmiyup hele kardaşun Hüseyn
Kesmiyup başın teşne Kūfiyān
Açmiyupdu el ġārete hele
Kūfiyān-ı bī-ābırū bacı

11

‘ Āşīyā eger eylese nazar
Her kelāmı söz şāḥibi özi
Söz melīḥ olar onda şek yoh
Zıkr olan zemān aḡladar gözi
Özleri meded eyliyüp yakīn
Muḥtari‘ yazan vaḡte bu sözi
Bezm-i vaşlde sāḡiyān-ı ġam
Virdiler mene bir sebū bacı

XV

Ahṡālāt-ı İmām Ḥasan (a.s.)⁴³⁴

(Murabba 7)

1

Aç gözün uyan bacı ḡalbim od dutup yandı

Bülmürem nesüdü bu dil dudaḡım odlandı

-56-

Yatma dur uyan Zeynep

Baḡrım oldu ḡan Zeynep

2

Bacı cān bülürdüm men ‘ömrümün serencāmı

Virdim ‘aḡībet başa zaḡmetile eyyāmın

İntizār idim āḡir nūṡ idem ecel cāmın

Ḥasretim başa yitdi indi vaḡt-i hicrāndı⁴³⁵

3

Vaṡl va‘ desi yitdi bā-vefā ḡabībimden

Zaḡm-ı ḡalbime merhem oldu öz tabībimden

Bir bu su ḡalurdu çün āḡiri naṡībimden

İçdüm oldum āsūde maḡṡadım hemān andı

4

Her sitem mene yitdi, riṡte-yi ḡama dözdüm

Her cefāya tāb itdim ehl-i dilden el üzdüm

Sebeb olup atam Haydar bele miḡnete dözdüm

Çoḡdu niskilim dilde miḡnetim firāvāndı

⁴³⁴İmam Hasan'ın durumu. BH'de bu başlıkla birlikte "Bīdārkerden-i İmām Ḥasan (a.s.) H‘ahereṡrā" başlığı da yer almaktadır.

⁴³⁵BH'de bu mısradan sonra " Guḡtegū-yı İmām Ḥasan (a.s.) Bā-H‘ahereṡ" başlığı yer almaktadır.

5

Ḳavm-i dūn-i ezel itdi mekriyle mene bey' at
Naḳẓ-ı ' ahd idüp āḫir bacı bī-vefā ümmet
Ḳoydular meni yalḳuz saldılar ele fırsat
İtdiler meni zāre her ne ḳulm u tuḡyandı

6

Her ne ḳulm-i bīḡāne itdi ḳardaşun baḥdı
Ḥūn-ı dil yüze dā' im bacı dīdeden aḥdı
Līk āşinā ḳulmi yandırup meni yaḥdı
Ḥaymemi idüp ḡāret ḳalb-i muḡtarım yandı

7

Saḥladı meni düşmen bacı pāy-i minberde
Nā-sezāya dil açdı gitdi ḳalbimi derde
Cūr' et etmedi ammā ḳardaşım olan yerde
Muntehā-yı şabrımda bu ḳaẓiyye miżāndı

8

Her ne ḳulm-i aḥbābım itdi ıştıbār itdim
Dilden her ḡama dözdüm şabrı ihtiyār itdim
' Āḳıbet ḳalup nā-ḡār Mūsul'a firār itdim
Men kimi olan maḡlūm hansı ḥāne virāndı

9

Men kimi, kimin āḫir ḡarḥ-ı dūn idüp maḡlūm
Ehl-i dil eger olsa ḥālime olur magmūn
Ey belālī Zeyneb dūr olmuşam gene mesmūn
Ḥālime anam Zehrā cennet içere giryāndı

10

Sen dime bu zehriyle ardaşun asan lmez
āatım gidüp elden dizlerim daı gelmez
Var ne āletim aır bacı zgesi bülmez
Dil-ciger dudak āır at‘a at‘a dorandı

11

Az alur ecel tīri bacı albimi delsün
Dur aber eyle bari ardaşım üseyn gelsün
Son nefesde ta albim bir daıa dincelsün
ardaşın yüzün görma bacı āat-ı cāndı

12

Yandı dil göñül camı bacı anile doldu ⁴³⁶
Bād-ı zūlmile āır gülşenim güli soldu
aldı boynı ekinende asım‘ım yetīm oldu
Bele bir gāma dözma sanma bacı āsāndı

13

Beski dil didi ol şeh eyledi beyān ālin
Adı gözlerin Zeyneb pozdu bu am avālin
Gördü an ızāb eylüp ardaşın ru-ı ālin
‘Arz idüp bacun lsün yüz gözün niye andı

14

asretiyle o bama gözlerün dolandurma
Tökme ‘arıza eşkūn anile boyandurma
ekme āı ā üste ātırımı yandurma
Sīnem üste oy baun āletūn perīşāndı

-58-

⁴³⁶ göñül: köyül BH

Bu hanım iki lebde hūn nāgehān gördü
 Bir Hasan dudakunda kan o nātüvān gördü
 Bir de Şāh-ı ‘atşānun leblerinde kan gördü
 Zulm-i hayzerān bildi taze kana ‘ünvāndı

‘Āşī nevha yaz ağla, gel figān u feryāda
 Koy sene harām olsun hōrd u h‘ab dünyāda
 Gözyaşun verer muṭlak hōş netice ‘uqbāda
 Nevha yazmağın ecri āhiretde rıdvāndı

XVI

Der-Velādet-i Ba-Sa‘ādet-i Ḥazret-i İmām Ḥüseyn (a.s.)⁴³⁷

(Mütekerrir Müseddes 1)

Müfte ‘ilün Müfte ‘ilün Fā‘ilün

1

Çün Ḥüseyn koydu bu dünyāya kadem
 Yazdı güyā bu sözi levh-i kalem
 İnne fi’l-Cenneti nehren mine’l-leben
 Li-Aliyyin ve Ḥüseynin ve Hasan

2

Gördi Cibrīl gelüp maḫşat ele
 Maḫşadidi ola bu şāha leleh
 İstedı ‘āmil ola bu ‘amele
 Geldi didārına dilde bu sühan

⁴³⁷Yüce İmam Hüseyin’in Doğumun Hakkında. BH’de bu başlıkla birlikte "Lālāiye Gofteni Cebraīl Be-İmām Ḥüseyn (a.s.)" başlığı da bulunmaktadır.

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

3

‘Arz idüp ey Gül-i gülzâr-ı Resûl

Ey Ciğer-güşe-yi Zehrâ-yı Betûl

Bir dânişdir meni çoğ itme melûl

Ta diyüm şevkile lay lay sene men

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

-59-⁴³⁸

4

Ey⁴³⁹ olan Nûr-ı ruḥ-ı lem-yezelî

Serv-i âzâde-yi bostan-ı ‘Alî

Ḳudsiyân sosluri bā-şavt-ı celî

İnne fi'l-Cenneti nehren min lebnî

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

5

Ey⁴⁴⁰ iden âlemi nûr-ı ruḥ-ı Ṭûr

Gösteren vechi Kelimullâh-ı nûr

Ey olan ḥâdemesi hûr-ı ḳusûr

Gözi şehlâ, yüzi gül zûlf-i semen

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

⁴³⁸ Bu sayfanın ilk kelimelerinin bir kısmı görünmemektedir. BH'den alınan bu kısımlar ilgili yerlere dipnot verilerek gösterilmiştir.

⁴³⁹ BH: ey

⁴⁴⁰ BH: ey.

6

Birce⁴⁴¹ aç gözlerün ey Şāh-ı Hicāz
Bu kadar nevkerüve eyleme nāz
Ta doyunca eyliyaḥ rāz u niyāz
Kalmasun dilde ḡam u derd u miḥen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

7

Bir de⁴⁴² tapdı bu Şeh-i rūḥu'l-emīn
Gördü ḡan içere düşüp Server-i dīn
O kadar yara vurup leşker-i kīn
Cismi oḡdan gül açup mişl-i semīn⁴⁴³
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

-60-

8

Yarılup başı dolup ḡan gözüne
Eşkini su kimi septi yüzine
Yaralı başını aldı dizine
Uyadup ol şehi bu dillerilen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan⁴⁴⁴

9

Gelmişem cismüve men sāye salum
Ver icāze mene yanunda ḡalum
Bülmürem 'ıtruvı bes kimden alım

⁴⁴¹ BH: Birce.

⁴⁴² BH: Bir de.

⁴⁴³ BH: Semen.

⁴⁴⁴ BH'de bu mısradan sonra " Lâlâiye Gofteni Cebraîl Be-İmâm Hüseyn (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

Vay mene sensiz eyā Şāh-ı zemen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

10

Şan içinde sene lay lay diyerem
Bağaram na' şuva ey vay diyerem
Ta varam yannam Hüseyn vay diyerem
Ey başı teşne kafadan kesilen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

11

Öldürüp ehl-i cefā Ekber'üvi
Zülmile oğladılar Aşgar'uvı
Aldılar elden hamı yāverivi
Dözdün her mişnet u derd u ğama sen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

12

Men ne nev' i görüm aya ki senün
Gün evinde şalup ' üryān bedenün
Yohdu bi kimse senün defn idenün
Ey kalan cismi bilā ğasl u kefen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan⁴⁴⁵

-61-

⁴⁴⁵ Bu mısradan sonra BH'de " Guftegüyı İmām Hüseyn (a.s.) Bā-Cebra 'ıl" başlığı yer almaktadır.

13

Açdı kanlı gözini Server-i dîn
Gördü çoĥ nâle idür Rûĥu'l emîn
Söyledi olma beyle zâr u ġamîn
Eyleme katlgahı beytü'l-ĥazan
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

14

Baĥma günler kabaĥında yanuram
Cism-i zârim dutup od odlanuram
Bu kadar yâreni âsân sanuram
Gün ivinde kıala ĥôşdur bu beden
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

15

Min bele oĥ deġe ger oĥ dimerem
Deste-yi gül sanaram oĥ dimerem
Olsa bir oĥ yeri men yoĥ dimerem
Ehl-i 'aşķa ola ta 'aşķım 'alen
İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben
Li- Aliyyin ve Hüseynin ve Hasan

16

Ķan su tek yârelerimden aĥurı
Yandırur kıalbüvi ĥâlim yaĥurı
'Arşdan na'şıma ceddım baĥurı
Ķoy boyansun kıana bu vechü'l-ĥasen

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseyin ve Hasan

17

Get dolan bu çöli tap Ekber'imi

Gün ivinde kıla koy peykerimi

Yandıra ta beden-i etherimi

Yana ahvālime bu deşt u demen

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseyin ve Hasan

18

Koy vura gün yaralı peykerime

Bahma gül tek saralan leblerime

Olsa su mümkün apar Aşğar'ıma

Tökmesün gözyaşı çün Dürr-i ' aden

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseyin ve Hasan

19

' Āṣī sal şūr-ı Hüseyin'i başuva

Koymasun gam yetüre ham kaşuva

Yazmadun bu sözi sen öz başuva

Yazdurupdur sene bir ehl-i sühan

İnne fi'l-Cenneti nehren mine'l-leben

Li- Aliyyin ve Hüseyin ve Hasan⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ Bu sayfadan sonra MK'de bir sayfa koptuğu için 65. sayfaya geçildiği görülmüştür. Eksik kısım BH'den alınarak gösterilmiştir.

⁴⁴⁷ MK'de 62. sayfadan 65. sayfaya geçildiği görülmektedir. MK'de "çeker " redifli şiirin eksik olması eserden bir yaprağın kopmuş olduğunu açıkça göstermektedir. BH'de bu kısım "Evvel-i Muḥarrem" başlığıyla başlamaktadır.

XVII

Evvel-i Muḥarrem

(Murabba 8)

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn

Geldi eyyām-ı Muḥarrem saldı başa kara Zehrā
Zikri olmuş vay Ḥüseyn vay, gelmiş āh u zāra Zehrā

1

Meryem u Sara olupdur hem şedā ḥayru'n-nisāya
Dād u feryādı götürmüş 'ālem-i kudsi nevāya
Kara-pūş olmuş melāik kudsiyān batmış 'azāya
Cinn ü ins ağlar gelende nāleye hem-vāre Zehrā

2

Geh baḥar ağlar göziyle mışra'-yı şāh-ı şehīde
Dād eder dilden sızıldar ney kimi o ğam keşīde
Geh gelür bezm-i 'azāya kāmēt-i servi hemīde
Cārī eyler eşg-i dīde seyl tek ruḥsāra Zehrā

3

Geh basar āġūşa cān tek oġlunun tozlı mezārın
Eşg-i çeşm ile siler geh ḳabrinün gerd ü gubārın
Geh vedā' āḫirini yād eder evvel şehriyārın
Nāle u dādın ucaldar günbed-i devvāre Zehrā

4

Olmadım gerçe diyer men ey oġul kerb u belāda
Cān verende ta geleydim başuvun üstünde dāda
Başun ardunca velīkin geldim āḫir her bilāda
Yandı her yerde görende başuvı odlara Zehrā

Başun ardunca egerçi çoḫ yeri gezdim dolandım
Maṭbaḥ-ı Hülī'de gördüm issi küller üste yandım

Ẓulm-i bidāda Yezīd'i ta görüp cāndan usandım
Sen lebünden yārelendün aldı dilden yāre Zehrā

XVIII

Ḥurūc-i İmām Ḥüseyn (a.s.) Ez-Medīne

Ḥurūc-i İmām Ḥüseyn (a.s.) Ez-Medīne-yi Münevvere

(Kaside 2)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. 'Âşık hemîşe resmîdi derd u belâ çeker
Dilden belâ belāya diyüp ibtilâ çeker
2. Şabr eyler her meşakkat u renc u muşibete
Gelse ölünce başına her ne kazâ çeker
3. İtmez gilāya miḥneti etdükce izdiyād
Her kadar olsa dost yolunda cefâ çeker
4. Âḥir olar gelā-yı vatan terk-i hānemān
Bilmerre māl u mülkine hatt-ı fenâ çeker
5. Ehl u 'ayālîni götürüp çöllere düşer
Her bir yere ki 'aşk eyliyüp iktizâ çeker
6. Her 'aşk şāḥibi dōzebülmez bu zahmete
Evvel kademde görse belâ vardı pā çeker
7. Amma Ḥüseyn ki server-i 'uşşâḳdur onı
Kūy-ı nigāra vārid olan mūdde'ā çeker

8. Ya‘nī Hicāz’i terk eyliyüp Şāh-ı Neynevā
Deşt-i ‘Irāk’a başdaki şūr-ı hevā çeker
9. Kırbānların yanınca salup vāris-i Hālīl
Kūh-ı Minā’ ya dildeki şevk-ı minā çeker
10. Güyā ma‘ ayīne görürem nev-cevānların
Allah yolunda ehl-i haremnden sivā çeker
11. Kālā-yı ‘aşka çünki harīdāridi o şeh
Bazār-ı ‘aşka etdugu biy‘u şerā çeker
12. Birbebīr keder kıtāle cevānān-ı Hāşimī
Görcek ana balasını vā miḥnetā çeker
13. Leylā görende Şebih-i Peygamber cenāzesin
Dilden yanup terāne-yi vā Muştāfā çeker
14. Hel min mu‘īn sesi yetişende kulağına
Fevren ‘arūs elinden elin kedḥudā çeker
15. Toy hicle-gāhı bahmaz olar ta’ziyet serā
Ya nev ‘arūsı, ney kimi dilden nevā çeker
16. Ya yaḥmıyup toyunda ḥenā vardı ḥasreti
Dāmād eline kırmızı kıandan ḥenā çeker
17. ‘Abbās’ı öldürende o kıavm-i sitem şu‘ār
Zeyneb ḥaymede nāle-yi vāziye‘ ta çeker

18. Gül tek ‘ aþeþ pozar saradar Aþġar’ın yüzün
İzhārına ana, atasından ħayā çeker
19. Bir şorbe su tapanmaz hamı ħaymegāhda
Virşün balasına ana vā-zilletā çeker⁴⁴⁸
20. Su degmüyüp dudaķına üç gündü yoĥ südi
Hem acdı hem susuzdu bala āh u vā çeker
21. Gāhī salur boş emcikine belki yoĥlıya⁴⁴⁹
Yatmaz balası nāle o baĥt-ı ħara çeker
22. Gāhī durar ħıyāmı gezer su tapa görür
Feryādü'l-‘ aþeþ hamı āl-i ‘ abā çeker
23. Geh ‘ ammesi ħucaķa alup lay lay dir
Āġūşa geh Sekīne-yi ġam āşinā çeker
24. Āĥirde tır-i ħaremle sīrāb ider onı
Ķalb-i Ĥüseyn’e dāġı hemīn mācerā çeker
25. Eyler tebessüm andırar ol Server'e sözün
Ĥaclet o ħāle çün görer evvel muĥtedā çeker
26. Yani dir su olmadı çoĥ olma dil-figār
Cennetde intizārımı ħayru’n-nisā çeker

⁴⁴⁸ BH'de bu beyitten sonra "Ĥurūc Ez-Medīne ve Gorīz Be-Ĥazret-i ‘ Alī Aþġar" başıġı yer almaktadır.

⁴⁴⁹ Gāhī salur boş emcikine: Gāhī salurdı sīnesine BH

27. Kaytar hıyāmda yaramı bağlasun anam
Bu resmdür baba, bala nāzın ana çeker⁴⁵⁰
28. Bir mācerā mücessem olur levh-i sīnede
Ammā qalem beyānına ney tek nevā çeker
29. Gūyā görür ürek gözi Sultān-ı dīn durup
Hayme muqābilinde vedā ‘ayn-ı nidā çeker

-66-

Zebān-ı Hāl-i Fāṭıma-yı Şuğrā Be- Ali Ekber⁴⁵¹

30. Ya‘nī bacı gelün gidürem bir de gelmerem
Meydānda intizārımı Şimr-i degā çeker
31. Alıcaq sesin töküldüle dışara muḥadderāt
Vā gurbetā ḥarīm-i şeh kol kafa çeker
32. Vaqt-i şehādeti geçürü koymurı gide
Dutmuş kolun biri etegin bir bala çeker
33. Gāhī biri kolun atanun boynuna salur
Gāhī elin ayakın öpür vā ebā çeker

⁴⁵⁰ Bu mısradan sonra BH'de "Hurūc Ez-Medīne Gorīz Be-Vedā-yı İmām Hüseyin (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

⁴⁵¹ Fāṭıma Suğra'nın (İmam Hüseyin'in kızı) Ali Ekber'e derdini söylemesi. Ara başlık.

34. Kıymuş biri elin susuzundan dudağına
Ya‘ nī bu teşne ıasreti bir şorbe ma çekerek
35. Üç gündü değmiyüpdü su teşne dudağıma
Haclet görün ne kıadar baladan ata çekerek⁴⁵²
36. Bir nev‘ ile özinden ayırdı balaların
Bül indide o hāle nevā enbiyā’ çekerek
37. Zeyneb bu yanda sākıt idüp ağlayanları
Gülşüm o yanda şeh kıabaķınca livā çekerek
38. ‘ Āşī bu āsitānda şarf eyle ‘ ömrüvi
Haķ‘ ömrüvin hesabını rüz-ı cezā çekerek
39. İşgāl itmesün seni beyhüde fikirler
Fikrün hemīşe Hālķ-ı Cell u ‘ Alā çekerek

⁴⁵²BH'de bu mısradan sonra "Hürüc Ez-Medīne" başlığı yer almaktadır.

XIX

Zebân-ı Hâl-i Fâtıma-yı Şuğrâ Hitâb-ı Be-‘ Alî Ekber (a.s.)⁴⁵³

(Murabba 9)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1

Ey benim ârâm-ı cânım gel ‘ Alî hōş gelmisen

Ṭākatim rūḥ-ı revânım gel ‘ Alî hōş gelmisen⁴⁵⁴

-67-

Luṭf etmisen ḳardaş mene

Ḳurban bacun Şuğrâ sene

2

Derd-i hicre cânımı bir ‘ ömridür tūş itmisen

Menden âḥir selb u tāb u ṭākat u hūş itmisen

Men dirdim bes bacun dilden ferāmūş itmisen

Ne ḥaṭā gitmiş gümânım gel ‘ Alî hōş gelmisen

3

Bir uzun müddet çekerdim vaşlıva men intizār

Rûz u şeb ney tek sızıldardım iderdim âḥ u zār

İntizārım tapdı pâyân baḥtım oldu sâz-gār

Başa yitdi ğam zemânım gel ‘ Alî hōş gelmisen

4

Yalkuz ivlerde özüm ğam besterinde derd-mend

Derd elinden ney kimi cismim sızıldar bend bend

Āteş-i miḥnetinde ḳardaş yanmışam mişl-i sipend

Ḳalmıyup tāb u tüvânım gel ‘ Alî hōş gelmisen

⁴⁵³ Fâtıma Soğra'nın Ali Ekber'e hitab ederken dertleşmesi. BH'de bu başlıkla birlikte "Vedâ‘ Ḥazret-i ‘ Alî Ekber Ba-Ḥazret-i Şuğrâ" başlığı da yer almaktadır.

⁴⁵⁴ Bu beyitten sonra M.K.'de " Zebân-ı Hâl-i Ḥazret-i Şuğra". başlığı yer almaktadır.

Ėam eğüpdür kıaddimi ey mazhar-ı **Ėul innemā**
 Maĥz-ı teşrihem vucūdımdan kıalupdur bir nemā
 Ger başım üste senün teşrişün olsa dāimā
 Rast olur kıadd-i kemānım gel ‘Alī ĥōş gelmisen

Beski olmuşdum ‘Alī öz tāli‘ imden nā-ümīd
 Fikrime gelmezdi hergiz ne bu sā‘at ne bu dīd
 Tāyir-i iķbāl bāl açdı ‘aceb oldum sa‘īd
 Tapdı sıĥĥat-i cism u cānım gel ‘Alī ĥōş gelmisen

Zāhiren bu gelmaķundan gerķi ĥōrsendem velī
 Bāṭinen āşār-ı hicrān görünür kıardaş ‘Alī⁴⁵⁵
 Var hemīn bu nükteden kıalbimde bir od meş‘ali
 ‘Arşā çıķmış el-āmānım gel ‘Alī ĥōş gelmisen

Giymüsen raĥt-ı sefer u kıadd-i mevzūna neden
 Yoĥsa sende eylügen kıardaş ‘Alī terk-i vatan
 Sen de gitsen neyliyüm tek ivde ey sīmīn beden
 Yoĥ daĥi bir mihribānım gel ‘Alī ĥōş gelmisen

Sen bülürsen yoĥ anam, men bir kıızam zār u ‘alīl
 Yalkuzam kıalbüm sınıķdur hem yetīmem bī-kefīl
 Var senile ‘izzetim getsen eger ollam zelīl
 Bir de kıalmaz ‘izz u şānım gel ‘Alī ĥōş gelmisen

⁴⁵⁵ görünür: görsenür BH

10

Şām olur send-i Naşūrā her çend qardaş gündüzüm
Getmağa var ihtiyārun yoğdu bi kelime sözüm
Sehldür şubḥ u mesā yolda qalar ḥasret gözüm
Dem be dem artar fiğānım gel ‘ Alī ḥōş gelmisen

11

Gitmiyup qardaş hele dilden anasızlıḡ ḡamı
Bu ḡamun senden ırāq vardur bir özge ‘ ālemi
Miḥnet-i hicrūn çeküm yā men bu derd-i medḡamı
Başuva gel bir dolanım gel ‘ Alī ḥōş gelmisen

12

Bu anasızlıḡ ḡamı dilden tüvān u tāb alup
Cān verence ḥōş güne büllem gözüm ḥasret qalup
İl qabīle bacı qardaş ‘ ammede gözün salup
Māh-rū tāze cevānım gel ‘ Alī ḥōş gelmisen

13

Bu marīze derdine ger istesen ‘ Āşī devā
Dāmeni Şuḡrā’nı dut şıdkile iste āl-i şifā
Maṭla‘ ı vird-i zebān it dil gece gündüz nevā
Ey benim ārām-ı cānım gel ‘ Alī ḥōş gelmisen

Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Şuğrā

Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Şuğrā be-Hāzret-i ‘Alī Ekber (A.s.)

(Murabba 10)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Gözünden atma Şuğrâ’nı ‘Alī kardaş seni tārı

Şerār-ı âteş-i hieründe yandırma bu bīmārı

1

Ne müddetdür senile bu köñül kardaş tapup ‘ülfet

Olup bā‘ iş bu ülfet tapmuşam Yeşrib’de men ‘izzet

Ne nev‘ile kesüm senden ‘alāka ey Kāmer-ţal‘ at

Vaţanda kim olur sendensora bu bī-kesin yāri

2

Nece insāfidur āhir benim beyle zemānımda

Gede bir il elimden qalmıya bir kimse yanımda

İdem nāle tek ivde her qadar cān vardı cānımda

Yüzüm dīvārlarda seslim her laḥza yā Bārī

3

‘Alī kardaş meni zāra anasızlıḡ ḡamı besdi

Gidüp hergiz dimürsen Fāţıma nā-ḡoşdu bī-kesdi

Bu ḡām u ḡuşşā meni saldı ayaḡdan şabrımı kesdi

Nece men tāb idüm eşkim yüzime olmasun cārī

4

Revādur gör ‘Alī Şuğrā senün tek gülden ayrılusun

Çetündür ‘aşḡ gül-i bī-bāl u per bülbülden ayrılusun

Ata ‘amme bacı gitsün elim bir elden ayrılusun

Vaṭanda ḳalmasun bir kes bu bīmārun perestāri

5

Bu fikrile dirdim men o ḳadri ölmerem ḳallam

Senün tā ṭoy günün görüm ürekden ondan kām allam⁴⁵⁶

Dolanam ṭoy oṭaḳunda başa men gīle sallam

Gider derdim daḫi ḳalmaz vüçüdümde gām āṣārı

-70-

6

Onı bülmezdim hicrānun olar ḳardaş mene ḳısmet

Çetin bu derdiden Şuḡrā ‘Alī bir de tapa şıḥḥat

Eger men ölmesem de öldürür āḫirde bu ḥasret

Naşīp olmaz vişālün görmerem bu māh-ruḥsārı

7

Nece Şuḡrā dolansun bir de bu boş ṭoy oṭaḳında

Yara billāhi muşkildi ger olsa göz ḳabaḳında

Yaqīn dünyāda şaḳ ḳalmaz bacı ḳardaş firāḳında

Ḥuşūşen men kimi nā-ḫōş özüm ḡamlar giriftārı

8

Özün bir ‘ömridür men bester-i ḡamda giriftārem⁴⁵⁷

Yetīmem nā-ḫōşam ḳardaş ‘alīlem bī-perestārem

Durabülmem ayaḳa ṭakatim ḳalmıyupdu bīmārem

Yolun gerd u ḡubārın yüz gözünden ta silem bārı

9

Bu söz ma‘lūmdur āḫir bacı ḳardaşı çoḫ ister

Menim ammā sene özge ‘ālāḳām var ‘Alī Ekber

Eyle cagirdür‘ aşḳun köñülde ey Melek manzar⁴⁵⁸

Ser-ā-ser doldurup mihrun bu cism-i zār u tāb-dārı

⁴⁵⁶ ondan: onda BH

⁴⁵⁷ Özün: Özüm BH

⁴⁵⁸ köñülde: köyülde BH

Anasız bir kızam yalğuz ürekde çoğ melâlim var
 Ne müddetdür özüm nâ-hôş bülen yoğdur ne hâlim var
 Ne tek senden hāmī il akrabadan infi‘ âlim var
 Ecel gelsün rızâyem kâş kırtarsun meni zārī

‘Alī ey Gülşen-i Peyğamber'e bir gülün-i nev-hîz
 Mene send-i nâşūrâ seyr-i çemen hergiz degül cā’iz
 Olar bu kâse-yi çeşmim hemîşe ‘eşkile leb-rîz
 Neder bülbül gülünden görse boş ger bāğ u gül-zārī

‘Alī bir laḥza dünyāda daḥi gülmez yüzüm sensiz
 Firāḳunda döner şāma benim her gündüzüm sensiz
 Gece gündüz töker kıyaş yüze āḥir gözüm sensiz
 Olur senden şora kim bu ‘alīlün yār-ı ğam-h’ārī

Egerçi müddet-i ‘ömrün senün ‘Āşī yetüp başa
 ‘Ümīdile velī şevḳ-i ziyāret salgilen başa
 Müdām Allāh’a yalvar and vîr bu bacı kıardaşa
 Ecel ta yetmemiş itsün Hüseyn’ün belki zuvvārī

XXI

Ahṡālāt-ı Hurūc Ez-Medīne⁴⁵⁹

Zebān-ı Hāl-i İmām Be-Ḥazret-i Zehrā⁴⁶⁰

(Murabba 11)

Müfte ‘filün Fā‘ilün Müfte ‘filün Fā‘ilün

1

Deşt-i ‘Irāk’a meni eyliyüple da‘vet ana

Ceddim icāze virüp vir sen de ruḡsat ana

Köñlimde çoḡdu melāl⁴⁶¹

‘İzzetle dur yola sal

Yoḡ elde fırşat ana

2

Ceddim Rasūl-i Hudā rüyāda virdi ḡaber

Tek tek ana bülürem var bu seferde neler

Bu getmaḡında velī vardur bir özge naḡar

Ḥaḡḡ istiyübdü tapam feyz-i şehādet ana

3

Mülk-i Ḥicāz’ı mene teng itdi ehl-i nifāk

Nā-ḡārem indi idem sur‘atle ‘azm-i ‘Irāk

Bu iştiyāk-ı vişāl bu sūz-ı nār-ı fırāk

Dilden idüpdü meni bī-şabr u ṡāḡat ana

4

Bir kimse yoḡdu bugün alsun ürek sözimi

Emr-i ḡazāya gerek teslīm idem özimi

Geldim vedā‘a ḡoyam bu ḡabrive yüzimi

⁴⁵⁹ BH'de bu başlıla birlikte " Vedā-yı İmām Hüseyin (a.s.) Ba-Ḥabr-i Mādereş" başlığına da yer verilmiştir.

⁴⁶⁰ Medine'den çıkış hikayeleri ve yaşantıları / İmam Hüseyin'in Hz. Zehrā ile dertleşmesi.

⁴⁶¹ Köñlimde: Köylimde BH

Neçe daķtķa hele var elde fırşat ana

-72-

Vurūd-ı Kerbelā⁴⁶²

5

Rūz-ı ezel deęmiřem her bir belāya belā
Vardur başımda benim ķavga-yı kerb u belā
Ollam o ölde eyle emr-i ķazāya rızā
şabr eylerem ne ķadar gelse muşıbet ana

6

Bağlalla su yolunı şulmile ehl-i cefā
Ü gün o ölde ķalur leb-teşne āl-i ‘abā
Ehl-i haremden o gün evc eyler ‘arşa nevā
İtmez ‘adüv bu ķadar zulme kifāyet ana

7

Doğralla teşne ciğer yekser kömeklerimi
řehzāde ķāsım’ımı, meh-pāre Ekber’imi
ķundaķ içinde susuz oğlallar Ařęar’ımı
Eyler balamdan o gün ‘adā hacālet ana

8

Cevr ü cefādan ana doymaz gurūh-ı sitem
Eylelle ķardařımın āķır ķolunı ķalem
Bār-ı miğenden olur řemřād ķāmet-i ĥam
Ber-pā olur hareme řūr-ı ķıyāmet ana

9

Sā‘at be sā‘at olur derdim ürekde mezīd
Eyliyelle ķardařımı su üste teşne řehīd
ķalmaz daķi kömekim ķallam vaķīd u ferīd

⁴⁶² Kerbelā’ya giriş. Ara başlık.

Cür'et tapalla mene ehl-i ' adāvet ana

10

Eyler susuzluk odı bir nev' i mende burūz
Başdan başa bedenim yekser dutar ana sūz
Ehl-i cefā başımı āhır keselle susuz
Hatta libāsımda eyliyelle gāret ana

11

Koymazla kıalsun ana eynimde pirehenim⁴⁶³
Günler ivinde yanar ' üryān kıalar bedenim
Ne ğasl iden tapulur ne defn u kefen edenim
Sīnemde at çapacaķ ehl-i şekāvet ana

12

' Ahd itmişem dözerem her bir belā u ğama
Ĝāret elini açar ehl-i cefā hāreme
Āhır vuralla o ğün od kıavm-i kīn hāyme
Zulm-i āteşine yanar āl-i risālet ana

13

Bu āsitāna salup ' Āşī daķıl özini
Eyliyüpdü ma' şīyeti gerçe kıara yüzini
Līkin tiküpdü sene ümīdile ğözini
Maķşerde kıoyma melūl eyle şefā' at ana

⁴⁶³ eynimde: eĝnimde BH

Hitāb Be-‘ Arz-ı Aḳdes-i Kerbelā⁴⁶⁴*(Murabba 12)**Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün*

Ey Kerbelā faḥr it sene bir muḥterem miḥmān gelür
 Öz ḥānümānın terk idüp Sulṭān-ı mazlūmān gelür

1

Nāḳış koyup öz ḥaccını ol Ḥüccet-i Perverdigār
 Zebḥ-i ‘ azīmün sende ta tefsīrin itsün āşikār
 Vardur yeri itsen eger beyt-i Ḥudā’ya iftiḥār
 Yetmiş iki cān teşne-leb sende ola ḳurbān gelür

2

Burc-ı vefāya her biri bir neyyir-i tā-bendedür
 Saḥla emāndur ḥürmetin çün ḥürmete zī-bendedür
 Āḥir bular her tek teki Ḥaḳḳ’a muvaḥḥid bendedür
 Göstermaḳa Ḥaḳḳ kelimesin āyīne-yi Raḥmān gelür

3

Ey Kerbelā vardur yeri dursan muḳābil Ṭürile
 Sen bülümisen kimdür gelen dilde olan manzūriile
 Eyler ihāṭa ol yeri birgün ele bir nūriile
 Mūsā o nūrun ardıca ḥayrān u ser-gerdān gelür

4

Bu lafz-ı ‘ āşūrā o gün Ḥaḳḳ-ı enbiyā içere salup
 Bir lafz-ı Nūḥ u Ādem u Mūsā elinden tāb alup
 Bülmülle ‘ āşūrā nedür bu sırr-ı ḡam maḥfī ḳalup

-74-

⁴⁶⁴Kerbelā’nın kutsal toprağı hakkında. BH’de bu başlıkla birlikte "Hitāb Be-Zemīn-i Kerbelā" başlığı yer almaktadır.

Sen de zühûra gün kimi ol nükte-yi pinhân gelür

5

Bir encümen teşkîl ider sende Hüseyn bin ‘Alî

Ta olsun ehl-i âleme bu lafz-ı ‘âşûrâ celî

Şerhinde eyler iktifâ bir çift Ebû'l Fazl'un eli

Sâir şehîdün hâline bu iki el mizân gelür

6

Sen de o gün taqsîm olur ehl-i haqîkatle mücâz

Bir ‘idde erbâb-ı vefâ başa yıkar Şâh-ı Hicâz

Şıdķ-ı dil ile ser-be-ser eylelle mergî pişvâz

Bahmazla her bir semtten hancer gelür peykân gelür⁴⁶⁵

7

Her nev-cevân sende o gün bir kuvvet-i dil gösterür

Tuğrâ-yı ‘aşķ-ı maķtel ü maķtûl u ķatîl gösterür

Şebih-i nebî Ekber velî bir ‘aşķ-ı kâmil gösterür

Cânân yanında hıdmeti şâyeste u şâyân gelür

8

Bir deste ...⁴⁶⁶ şevķile öz nev-cevânından geçer

Ķâsım anası Ķâsım’a bir hil‘ at-i zîbâ biçer

Altı aylıķ Aşķar su diyer, olmaz su öz kanın içe⁴⁶⁷

Südden sudan şîrîn ona ey Kerbelâ bu kan gelür

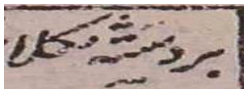
9

Görcaķ o ‘aşķın rütbesin maķbûb habîbinden doyar

Raķt-ı hayât-ı şâh-ı dîn bir nev‘ ile tenden soyar

Zeyneb kimi bir bacını ‘ömrünce ser-gerdân koyar

⁴⁶⁵ semtten: semtiden BH

⁴⁶⁶

⁴⁶⁷ su öz: susuz BH

Bahmaz dem-ā-dem albine sūz-ı am-ı hicrān gelūr

-75-

10

Bu emr-i ‘ āşūrāda var çün Zeyneb’in de şirketi
Ma‘ nāsını tekmīl ider āhırde Zeyneb himmeti
Başa yıar ardaşı teg bir cem‘ başsız‘ ıtreti
ayd-ı esāret ta‘ ne-yi düşmen ona āsān gelūr

11

Öz‘ izzetinden el çeker bu Zeyneb-i ‘ işmet-meāb
olları balı Kūfe’de maal içinde bī-necāt⁴⁶⁸
Teşķīl-i küfri mav ider bir nev‘ bu ‘ ulyā cenāb
Asen şedāsı cānib-i Hā’dan ona her an gelūr

12

Şahā gece gündüz ider ‘ Āşī o hāli ārzū
Yüz sürte āsitānda kesb eyliye bir āb-rū⁴⁶⁹
Bu āb-rū ta eyliye alb-i cerāātin rūfū
Luf eylesen bu feyż ele bu nīme-i şa‘ bān gelūr

⁴⁶⁸ maal içinde bī-necāt: albinde bī-a ıztırāb BH

⁴⁶⁹ Yüz sürte āsitānda:Ol āsitāna sürte yüz BH

XXIII

Vurūd-ı ‘Āla’llāh Be-Kerbelā

Aḥvālāt-ı Vurūd-ı ‘Āla’llāh Be-Kerbelā⁴⁷⁰

(Müsemmen 2)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fa‘ilün

1

Ey bacı bu bāzārı ‘aşka men
Koymuşam kadem naḡd-i cānile
Gelse her metā‘ -yı bilā allam
Şām'a sen apar kârevānile
Şabr eyle gele her belā bacı
Ol belā ile āşinā bacı

2

Dil-ḥōşam bacı gelse her kadar
Başıma bu yerde belā-yı ‘aşk
Ehl-i ‘aşk içün iftiḥār idür
Eylese eger cān fedā-yı ‘aşk
Eyleyemez her bu'l-heves yaḡīn
İmtihānsız o iddi ‘ā-yı ‘aşk⁴⁷¹
-76- Āşikārdur çün bu mes‘ele
Zer tapar ‘ayār-ı imtiḥānile

⁴⁷⁰ Allah'ın emir ve yasaklarına layık olarak yaşayan ailenin (ehl-i beyt) Kerbelâ'ya girişi / Allah'ın emir ve yasaklarına layık olarak yaşayan ailenin (ehl-i beyt) ailenin Kerbalâ'ya girişten sonraki yaşayışı.

⁴⁷¹ İmtihānsız o: İmtihānı siz BH

Vurūd-ı Kerbelā⁴⁷²

3

Virmişem teh-i dilden ey bacı
Dil ezel gün istekli yārime
Baş virem bu şahrā-yı ‘aşqda
Ta yetem visāl-i nigārime
Olmuşam rızā min belā oḥı
Ger dege dil-i bī-ḳarārıma
Rāh-ı yārīde nūşdur mene
Dil-ḥōşam hemīn ḥōş gümānile

4

Tīğ-i tīz-i ‘adā-yı dinile
Doğranan hemīn yerde Ekber’im
Āteş-i cefā ḳalbimi yaḥar
Oḥlar elüm üste Aşğar’ım
Ġam alar elimden ḳarārımı
Cān virür susuz yār u yāverim
Ḳalbimun odun eylerem ḥāmūş
Men bu dīde-i ḥūn-feşānile

5

Min melālile Ḳāsım'a bacı
Ṭoy esāsı men eylerem binā
Kāme yetmemiş ḫulmle olar
Bezm-i ‘işreti meclis-i ‘ezā
Kim görüp yaḥa indiye kimi
Nev ‘arūs ele ṭoyda ḳan ḥenā

⁴⁷² Kerbelā’ya giriş. Ara başlık. Bu başlık MK’de bir önceki bentin son mısrasından önce verilmiştir.

Her gelen ona tehniyet diye
Gözyâşile âh u figânile

6

-77-

Hurdaca uşaklarımın bacı
Ba‘ zısın o gün öldürür ‘ ateş
Ba‘ zısı susuzluğdan od dutar
Su tapanmaz eyler olarda ğaş
Süzeş-i ‘ ateşden büyüklerin
Ber-melâ olar cildi menkemeş
Şabr ide Hüseyn’ün bu mihnete
‘ Ahd idüp Hakk-ı lâ-mekânile

7

Kardaşım Ebû'l-Fazlım'un bacı
Kūfiyân ider kolların kalem
Meşki oğlanar zulmile olar
Bâr-ı guşşadan serv-i kıddi ham
Kuş kimi açar per-i hadengile
Baş gider olar sernigün ‘ alem
Kardaşım ölüm arzû ider
Ondaki dolar meşki kanile

8

Cevr u zulmden kavm-i kîn-i cû
Bele bilme bir an doyar bacı
Başımı keser teşne-leb ‘ adûv
Rahtımı ser-â-ser soyar bacı
Köhne pirehen üste cismimi
Gün ivinde ‘ üryân kıyar bacı
Katlğâha gelsen tapanmasan

ardaşuvı sen bir nişānile

9

Od vurar o gün hayme-g hıma

Yandırar bacı fırça-yı şer r

-78-

ulm eliyle ba lallar  ol  ola

Hem soyar sizi hem eder es r

 abr eyle dayan her mu  bete

Ser-b rehne get   m'a dest-g r

Men  z m sizün ser-perest zem

Bu ne e mu addes civ nile

10

Bülmüsen ne tu y n ider bacı

ulmde Yez d-i sitem şu   r

Kibrile o b -neng u b -va  r

  m'da  urar mecl s-i  um r

Ehl-i Beyt-i z rim ba a ba a

Bu duda lara hayzer n vurar

Vardı g r-ı peyğamber  pen lebin

Nispeti bacı hayzer nile

11

  n Yez d-i d n   m'da size

Bir  ar be yerde mek n virür

Ol  ar bede r z u şeb sene

Derd u  u  a-yı yüz her zem n virür

B -kefen şuru yerde ac susuz

    bet Ru iyyem de c n virür

 u  a-yı merg olur bu  ızım benim

ulm-i b - add-i s re-b nile

-79-

Himmet eyle ‘ Āşī kenāre sen
 Koyma pā haṭṭ-ı mustakīmden
 Koru o hālet-i ihtizārīden
 Havl-i hısr u nār-ı cahīmden
 Bir de bu Hüseyin’ün ziyāretin
 İste Āl-i Hudā-yı Kerīm’den
 Kısmet eyliye ta bu il sene
 Kardaşun Taķī nevḥaḥ’ānile

XXIV

Zebān-ı Hāl-i İmām Be-Cenāb-ı Zeyneb

Zebān-ı Hāl-i İmām-ı Mazlūm Be-Cenāb-ı Zeyneb Der-Zemīn-i
Kerbelā⁴⁷³

(Kaside 3)

Mefā’ilün Fe’ilātün Mefā’ilün Fe’ilün

1. Bu Kerbelādı bacı çoķ belāsı var bu yerün
 Vefālī ‘ āşıķa ney tek nevāsı var bu yerün
2. Hevāsı ğamlu yeri pür-belā u ḥüzn-āver
 Fezāsı ğuşşalı cevır ü cefāsı var bu yerün
3. Bu deşte gelmemişem bacı cān men öz başıma
 Başımda rüz-ı ezelden hevāsı var bu yerün

⁴⁷³ İmam Hüseyin’in Zeyneb ile dertleşmesi / Mazlum İmam Hüseyin’in Zeyneb ile Kerbelâ’ da dertleşmesi.

4. Bu şûrile ki Hüseyn'ün gelüp 'Irāk içere
Hicāzī'den menile müdde' āsı var bu yerün
5. Muḥālifīnün elinde ḥiṣāra düşmaḳımı
Sövüp ezelde bu emre rızāsı var bu yerün
6. Çeken қаатарımı bu ḥıṭṭa-yı ḡam engīze
Şikeste dilde olan mācerāsı var bu yerün⁴⁷⁴
7. Minā-yı 'aşḡ u muḥabbetdi adı Kerb u Belā
Ḥaḡīḡi Ka'be'di sa'y u Şafā'sı var bu yerün
8. Götürmüşem bu yere neçe қоç қuzu қurbān
Kesem ki ta göreler ne mināsı var bu yerün
9. Menem ezelde o zebḡ-i 'azīmden maḡşūd
Ḥalīl'e faḡr ide men tek fedāsı var bu yerün
10. Nece berāber olar Kerbelā'ya Ka'be yeri
Fedā-yı 'aşḡ zebiḡen el-ḡafası var bu yerün⁴⁷⁵
11. Eger o Ka'be'nün olsa fedāsı İsmā'īl
Velīk Ekber-i gülgün ḡabası var bu yerün

-80-

Vurūd-ı Alallāh Be-Kerbelā⁴⁷⁶

⁴⁷⁴BH'de bu mısradan sonra " Vurūd-ı Alallāh Be-Kerbelā" başlığı yer almaktadır.

⁴⁷⁵el-ḡafası: kafası BH

⁴⁷⁶Allah'a layık olan ailenin Kerbelā'ya girişi.

12. Gerek bacı bu yerün baydağı uca olsun
Ki kardaşım kimi şāhib livāsı var bu yerün
13. Kesende başını su götürülle qurbāna
Su üste kolları tenden cūdāsı var bu yerün
14. Bu ser-zemīnde bir ʔoy getürrem icāda
Göre ʔoy ehli nece ked-hüdāsı var bu yerün⁴⁷⁷
15. Medīne'den dime āhir henā getürmemişem
Elüve yaḥmaḳa ḳandan henāsı var bu yerün
16. Degül bu ʔoyda bacı şāl-ı kırmızı lāzım
Başuva salmaḳa yaḥşı ḳarası var bu yerün
17. Dutanda Ḳāsım-ı nā-kāma meclīs-i mātem
ʔoy hiclesi kimi bezm-i ʕezāsı var bu yerün
18. Ḳızım ʕarūsa ne lāzım ʕimāret-i ʕālī
Ḥarābe Şām'da vīrān-serāsı var bu yerün
19. Gerek virem bacı bir süd emer ḳuzu ḳurbān
Ehl-i aşḳı bulana Īsā'sı var bu yerün⁴⁷⁸
20. ʕAlīl oḒluma itme bacı ḡazā fikri
O zāre ḥūn ciger tek ḡazāsı var bu yerün

⁴⁷⁷ BH'debu beyitten sonra "Zebānhāl-i Īmām Be-Cenāb-ı Zeyneb Der-Kerbelā" başlığı vardır.

⁴⁷⁸ Bu beyit BH'de yoktur.

20. Marîz Şi' aların istese tapa şîhhat

Yetür olara ki hâk-i şifâsı var bu yerün

21. Hudâ ne vaqt olur ' Âşî de Kerbelâ'ya gide

Diye ürekdeki derde devâsı var bu yerün

XXV

İcāze-yi Meydān Ha'sten-i Cenāb-ı Kâsım (a.s.)⁴⁷⁹

-81-

İcāze Ha'sten Hazret-i Kâsım

(Murabba 13)

Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

1

Vardur atamdan benim kaçlime fermān ' amū

Sen de al imzā' eyle ey Şeh-i ' atşān' amū

Müfte'ilün Fā'ilün

Bağ dil-i sūzānıma

Eldeki fermānıma

2

Yitdi kabağca giden kâfile ser-menzile

Menden ötür ne revā lenge düşe kâfile

Bahma anam ağılurı ney kimi gelmiş dile

' İlleti var eylürü nāle vü efğān ' amū

⁴⁷⁹ İmam Kâsım'ın (İmam Hasan'ın oğlu) savaş meydanına gitmek için izin alması / Hazret-i Kâsım'ın izin istemesi.

3

İtdi işābet bugün herkese fermān-ı ‘aşk
Eyledi öz cānını şevkile kurbān-ı ‘aşk
Korhur anam olmıyam lāyık-ı meydāna ‘aşk
Bu ğam idüp bağrını lāle-şifat kan ‘amū

4

Gitdi ‘amoğlum ‘amūm, oldula teşne şehīd
Kaldı kalan dil ğamīn oldu giden rū sefīd
Gel ‘amū bu feyzden itme meni nā-ümīd
Gelmişem ümīdile itme peşīmān ‘amū

5

Bülmürem ‘illet nedür yalvaruram her kadar
Virmüri hergiz benim nahl-i sirişkim şemer
Mende şehīd olmağa yohdu liyākat eger
Bes nedi bu ketb olan eldeki ‘unvān ‘amū

6

Boşlamaram dāmenün ey şeh-i ‘ālī-cenāb
Ya mene de İzn ver ya ‘amūcān ver cevāb
Koymadı kalbimde tāb-ı dilde ola ıztırāb
Eyle kerem vergilen ruḥşat-ı meydān ‘amū

7

Gitdi ‘Alī Ekber’ün eyledi cān bezl-i yār
Geçdi başından tapup feyz-i ḥuzūr-ı nigār
Yāre diyemem lāyıkam eyliyem īşār-ı şār
Oğlun ‘Alī Ekber’e ver meni kurbān ‘amū

7

Yohdur atam bī-kesem ey Şeh-i bende tüvān
Sal elünle kefen boynuma kıl ser-efrāz

Koyma bu kıadı meni eyliyüm ‘acz u niyāz
Saqlama yol ũste oĥ ey Ŗeh-i devrān ‘amū

8

Sanma řaġırem ‘amū yoĥdu tŭvānā-yı ceng
Baĥma durup saf-be-saf zŭmre-yi bī-nām u neng
Kıllam eyle ‘arşanı leşker-i bī-dāda teng
Şaştıma aĥsen dir fırķa-yı ‘udvān ‘amū

9

Bāk eylemem ĥancer u nīze u řemřīrīden
Sen bŭlŭsen kāmilem men hamı tedbīrīden
Bŭlmŭrem ‘özüñ nedŭr bir bele te‘ ĥŭrīden
Yoĥdu tŭvān kıalmadı mende daĥi cān ‘amū

10

Pence-yi řayyād-ı kīn eylese bende kemend
Rem yemerem ger olam ċīn-i kemendile bend
Of dimerem Şāmiyān doġrasalar bend bend
Zīr-i dem-i tīġde olmam her āsān ‘amū

11

Virdi reh-i ‘aşķda řevķile bir ‘idde kām
Gedile cāndan bugŭñ kıldıla taĥřīl-i kām
Mende ĥōřam baş virem olsun anam řād-kām
Fāţıma'dan ekmesŭñ ĥaclet o nālān ‘amū

12

Ey Ŗeh-i keff u kerīm bāb-ı ‘ŭmīde necāt
Senden ‘amū ĥall olur ĥalkā hamı mŭřkilāt
Gŭře-yi eşm ile kıl ‘Āřī'ye bir iltifāt
İste bu vaķfe onı kıbrive miĥmān ‘amū

XXVI

Zebān-ı Hāl-i Cenāb Kāsım (a.s.) Be-Leşker-i Şām⁴⁸⁰

(<Mütekerrir> Murabba 14)

Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün

1

Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyın

Mağyemde yol gözlür anam insāf idün çoğ vurmıyın

Müstef'ılün Müstef'ılün

Yohdur atam ey kavm-i şüm

Mühlet virün gelsün 'amüm

Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün

2

Bezm-i muhabbetden bugün sermest-i cām-ı bādeem

Hergiz ölümde yoh gamım bu kaydiden āzādeem

Gerçi gulāmem Ekber'e ammā özüm şeh-zādeem

Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyın

3

Başdan ahup kan çeşmesi bu çeşme-yi çeşmim dolup

Koymur yolu görsün gözüm kan perdesi hāyil olup

Cismimden ezbes kan ahup dilden salup rengim solup

Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyın

4

Kūy-ı vefāda men bugün raht-ı hayātı soymuşam

El çekmüşem başdan özüm şevķile cāndan doymuşam

⁴⁸⁰ İmam Kāsım'ın Şām ordusu ile dertleşmesi. BH' de bu başlıkla birlikte "Hitāb-ı Cenāb-ı Kāsım Be-Leşker" başlığına yer verilmiştir.

Ammā anamı haymede gözyaşlı ağlar koymuşam
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

5

Ne kan koyur bir göz açum bārī yolu görsün gözüm
Ne getmağa tākāt kalup ne durmağa dilde dözüm
Şabr eyliyün gelsün ‘ amūm vardur ona dilde sözüm
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

6

Cismimde gerçi yāreler āhir açup baş kan gelür
Bunla bele bāk itmerem görsem gene peykān gelür
Bari koyun pişvāz idün Sulṭān-ı mazlūmān gelür
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

-84-

7

Dil virmuşam kana batam öz‘ ahdimün pā besteem
Kalmıyup tūvānım çoğ gidüp kanım vucūddan hasteem
Hancer kılıc her ne gelür elden verün ‘ aşk üsteem
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

8

Hergiz dimem mühlet virün men bir daḳṭıka dincelim
Var intizārım koymıyun bu kadar feryāda gelim
Korḥum budur ki yetmesün dāmān-i maḳṣūda elim
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

9

Şeh-bāz‘ evc-i vaḥdete hōşdur ne kadarı açsa per
Bu haste cānı eylerem her kadar oğ gelse siper
Elvān olam ger lāle tek kanıyla maḥbūbım söver
Ey Kūfiyān çoğdur yaram bārī gelün oğ vurmıyun

10

‘ Āṣī bu şeh-zāde ğamın yAz kıI gece gündüz nevā
Şıdkile dut dāmānın al sen vir berāt-ı Kerbelā
Kabr-i şerīfinde kuraḥ bu beytile bezm-i ‘ ezā
Ey Kūfiyān çoḥdur yaram bārī gelün oḥ vurmıyun

XXVII

**Zebān-ı Hāl-i Cenāb-ı Leylā Der-Vedā-yı Hāzret-i ‘ Alī Ekber
(a.s.)⁴⁸¹**

(Murabba 15)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ey peyember tek cemāli maṭla-yı envār-ı oḡul
Gel anan Leylā’nı koyma ḥasret-i dīdār oḡul

1

Yoh mene sendensora bu çölde bir feryād-res
Kim virür āyā oḡulsuzlar sesine bir de ses
Men dimem gitme gidürsen bir de gel āḥir nefes
Bir dolanım başuva gözler yolun küffār oḡul

-85-

2

Baḥma Leylā’nı ider zehr-i firākun talḥ-kām
Git tarīk-i ‘ aşkda vur sen bugün şevkile kām
Başdan eyle başuvı bat kana kıI taḥşıl kām
Ehl-i ‘ aşka itgilen öz‘ aşkuvı izhār oḡul

3

Dil-ḥōşam kana boyansa ger bu zülf-i çīn-be-çīn
Gerçi tār-ı zülfüve bir kem bahādur mülk-i çīn

⁴⁸¹Leylā’nın oḡlunun vedası hakkında dertleşmesi.BH’de bu başlıkla birlikte " Vedā‘ -yı Hāzret-i ‘ Alī Ekber Ba-Mādereş" başlığı da yer almaktadır.

Olsa mümkün hârm-i zülfünden ollam hûş-i çîn
Besdi zülfünden elimde kalsa ger bir tār oğul

4

Gündüzüm her çend olur sensiz ‘ Alî bir tîre şâm
Lîk dolsa gül vücûdun zahm-ı hançerle hûşam
Hancer elde katlüve âmâdedür eşrâr-ı şâm
İntizârun koyma kalsun fırkâ-yı eşrâr oğul

5

Bülmürem vardur ‘ Alî bu getmağunda ne eşer
Tâyir-i rûhım o gîsû-yı perîşân tek eşer
Eyliyüp bir pâyede ‘ aşkun meni şûrîdes-er
Kalmıyup bî-kes ananda tākāt-i guftâr oğul

6

Ne anayem men sene bir ‘ aşkım sen sevgülüm
Gülşen-i ‘ ömrümde âhir ey ‘ Alî sensen gülüm
Gör revâdur bir de sensiz men bu dünyâda gelüm
Ağlaram hicründe yanam ta hayâtım var oğul

7

Sen vecâhet mülkünün bir bâ-hüner sultânısın
Fevc-i hüsnünle musaḥḥar itmisen dünyânı sen
Eylesen Mecnûn eger yüz men kimi Leylâ’nı sen
Haḡ senündür eylerem zî haḡlıkun ikrâr oğul

8

Murğ-ı dilden Hâşimî hâlün alup şabr u qarâr
Az kalur itsün oğul öz âşiyânından firâr
Nokṡa-yı ‘ aşkun dolanam başına pergâr-vâr
Nokṡa-yı başına hemîşe devr ider pergâr oğul

Şafha-yı cismimde ger çekse kılıc hat üste hat
 Kām-yāb ollam bata kana bu zülf-i hāl u hat
 Haṭṭ-ı seyr-i ‘aşqdan getmem ğalaṭ men bir nokṭa
 Çün ‘ayār-ı ‘aşqdan var elde bir meyyār oğul

Nevkerün ‘Āṣī ‘Alī bir ‘ömridür ister şıla
 İstemezdi sen bülürsen çoḥ düşüpdür müşgile
 Müsteḥaḳdur virgilen koyma dahī gelsün dile
 Her zemān bezm-i ğamunda eyler āh u zār oğul

XXVIII

Eyḏān Vedā⁴⁸²

(Murabba 16)

Mef‘ūlū Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Fa‘ūlūn

Çok baḥma meni muḏṭara ḥōṣ geldün oğul get
 Dīdār ḳalur maḥşere ḥōṣ geldün oğul get

Virmiş Şeh-i leb-teşne sene ruḥsat-ı meydān
 Get durma dayanma ‘Alī Leylā sene ḳurbān
 Baḥma mene baḥduḳca yanup eylerem efġān
 Āhım çıḥa ger göglere ḥōṣ geldün oğul get

Gel birde verüm men o ser-i zülfüve şāna
 Bir tār elimde ḳala ta inke nişāna

⁴⁸² Aynı vedanın devamı.

Ger olsa elimde yeterem ‘ izzet ü şâna

Besdür o meni muştara hōş geldün oğul get

3

Hōşdur mene cismün dem-i peykānla dolsa

Kur'ân kimi cismün ‘ Alī şīrāzeden olsa

-87-

Bu zülfi muṭarrānun eger nazmı pozulsa

Na‘ şun düşe başsız yere hōş geldün oğul get

4

Men geçmişem evvelde ‘ Alī sen tek oğuldan

Mümkin degi Leylāḳoya pā dışara bu yoldan

Get koy bu ḳoşun hem vura saḳdan hemi şoldan

Şabr it sitem-i leşkere hōş geldün oğul get

5

Olsun direm men analıḳ ḫaḳḳı ḫelālün

Görsem boyanup ḳanile bu şūh cemālün

Başun yarılup ḳuş kimi sınmıḫ per u bālün

Ḳanun dolup ol gözlere hōş geldün oğul get

6

Bir cem‘ ‘ Alī itdi fedā cān Şeh-i ‘ aşḳa

Ol sende delīl āl-i Halīl’e reh-i ‘ aşḳa

Ḳoy töksün ‘ adūv ḳanuvı ḳurbān-geh-i ‘ aşḳa

Fahretsün anan Hācer’e hōş geldün oğul get

7

Fikr eyleme sendenşora men ḳallam oğulsuz

Sensiz mene hem-dem oli bu āh-ı cigersüz

Get durma ‘ Alīḳoyma bu Şāhenşeh-i yalḳuz

İmdād eyle bu Server’e hōş geldün oğul get

Āmāde durup qatlüve bu leşker-i a' dā
 Koy şevķile meydāna qadem eyleme pervā
 'Aşķunda rızādur 'Alī Mecnūn kimi Leylā
 Düşsün başı açuk çöllere hōş geldün oğul get⁴⁸³

Müşkildi firâķun zibes ey Şebh-i peyember
 Durmuş harem ehli hamı maḥzūn u mükedder
 Sesler hamusı getme emāndur 'Alī Ekber
 Baḥma ucalan seslere hōş geldün oğul get

'Āşī yetüp ezbeski sene derd u muşībet
 Fikrūn senūn işğāl eyliyüp kesret-i miḥnet
 Vāzīḥdı Hüseyn'ün sene var lutfi ḥaķīķat
 Yazdun bu sözi deftere hōş geldün oğul get

XXIX

**Zebān-ı Ḥāl-i Sekīne Ḥatun Der-Vedā-yı Ḥazret-i 'Alī Ekber
 (a.s.)⁴⁸⁴**

(*Murabba 17*)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Gitme bele ta' cīlile biraz dayan qardaş 'Alī
 Cān naqḍini ta eyliyüm men başuva şābaş 'Alī
 Gitme bir dayan bağrım oldu qan dur 'Alī emāndur

⁴⁸³başı açuk: yeri var BH

⁴⁸⁴ Sekine Hatun'un (Hz. Hüseyin'in kızı) Hz. Ali Ekber'in vedası hakkında dertleşmesi. BH'de bu başlıla birlikte "Vedā-yı Ḥazret-i 'Alī Ekber Bā-ḥ'ahereş" başlığı da yer almaktadır.

Bir görem seni başuva meni gel ‘ Alī dolandur

2

Virmiş atam ruḥṣat sene yoḥdur bu getmaḳa sözüm

Bārī doyunca dur seni ḳardaş göre ağlar gözüm

Bülmem ‘ Alī ne ‘ aşḳdur bu ‘ aşḳa mebhütem özüm

Eylür zamīrim sırrını bu ‘ aşḳ-ı dīde-fāş ‘ Alī

3

Ḳardaş ‘ Alī gel āteş-i hicre bele vurma etek

Baḥ gör nece ağlur yanur āl-i peyember tek-be-tek

Bu ğamlu şahrāda ‘ aceb koydun anan Leylā'nı tek

Ġam ḳalbini ḳan eyliyüp gözden töker ḳanyaş ‘ Alī

4

Ezbes çetindür firkātün bī-intihā vardur eşer

Ḳardaş utar ṭurre tek bu murğ-ı dil titrer eser

Ḳalmup tüvānım cānımı ra‘şe dutupdur ser-be-ser

Bir beyle bir günde ezel bacun öleydi kâş ‘ Alī

5

Bī-cā degül bacun bele ḳardaş dolanur başuva

Baḥduḳca dil ḥayrān olur bu gül yüze göz ḳaşuva

Taşdıḳ ider ḥüsnün gören taḥsīn eder naḳḳāşuva

Baba ‘ acep ḥōş ṭarzile naḳşun çeküp naḳḳāş ‘ Alī

6

Ḳardaş dayan men başun üste livā-yı ğam açum

Gün issidür bu dûde-yi āhımla bir perçem açum

Bir de bu zīr-i pāyüve zülf-i ḥam ender ḥam açum

Meydānedin senle gelüm bu ṭarzıla bir baş ‘ Alī

 ardaş ezel günden senün men  üsnevün  ayrānıyam
 Bu  āmet-i şemşādivin meftün u ser-gerdānıyam
 Bu  üsni-i r ze-fir zivin bu meh yüzün  urbānıyam
 Var kimde aya bele yüz bele güzel göz  aş   Al 

Bu nev  iki g s l r n ş ne olupdur m -be-m 
 B llem ideller  anıyla elv n bu  avm-i k n-i c 
  ardaş özün ins f eyle g r bacıya  s nd  bu
  ya d zer bu mihnede olsa eger dil-daş   Al 

Ger mümkün olsaydı bacun senden   Al   ekmezdi el
 Amm  meni v d r id p bu emre ta   r-i ezel
 Beyle mu adderd r seni derk eylesün peyk-i ecel
  anlı cen zun  ste ta a sun Sek ne baş   Al 

Bir semtden bu   lete Leyl -yı ser-gerd n ba ur⁴⁸⁵
 Bir semtden  ayr n durup Sult n-ı mazl m n ba ur
 Bir sitemde ehl-i çarem durmuş hamı  ayr n ba ur
 Senden götürdüm men de el get durma get  ardaş   Al 

Yo dur su ardun a sep m senden   Al  oldum  ac l
 Merhem pe  r olmaz yak n  aşere kimi bu za m-ı dil
 Get bu boyun  urb n  men   ir görürsen mut  a  l
 "Hel min m b riz" sesl ri bu zümre-yi evb ş   Al 

⁴⁸⁵ semtden: semtiden BH

-90-

Raht-ı vefā ve mihrüvi bir laḥza tenden soymaram
 Senden sonra ḳan aḡlaram men aḡlamaḡdan doymaram
 Leylā gelende nāleye ḳardaş onı tek ḳoymaram
 Ollam gece gündüz ona men nālede yoldaş ‘ Alī

Bānī olup bu nevḫaya kātīp niḡe aḡbābile
 ‘ Abdullah Nācī Gölī bu iki ḡōş ādābile
 ‘ Āşī odur bu nevḫanı yazdı sirişk-i nābile
 ‘ Afv eyle ḡıdmetde eger verse ḡaṡāda baş ‘ Alī

XXX

Vedā-yı Cenāb‘ Alī Ekber (a.s.) Zebān-ı Ḥāl-i Īmām⁴⁸⁶

(Müsemmen 3)

Rezmḡāha sen şāhid ol Ḥudā bu cevān-ı meh manzarım gider
 Ḥalk u ḡulḡ u mantıḡda Muştafā sehm şavleten Ḥaydar'm gider
Fa‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘lūn
 Ey Ḥudā‘ Alī Ekber'im gider

Baş açup anası sızıldırdı
 Şūrile alup saçların ele
 Yüz dutup sene ‘ arz idür Ḥudā
 Rāzıyam ḳazāyı muḡavvele
 Līk durmuşam muntazır balam
 Rezmḡāhdan bir de bir gele

⁴⁸⁶Hız. Alī Ekber'in vedası ve Īmām Hüseyin'in dertleşmesi. BH'de bu başlıktan sonra " Vedā-yı Ḥazret-i ‘ Alī Ekber" başlığı yer almaktadır.

Var ürekde gizli sözüm odur

Şûrete sirişk-i terîm gider

2

Eyliyende men-i bî-kesî vedâ^ç

Almadım balamun ürek sözün

Çorçuram gidüp birde gelmiye

Haymeye Hudâ görmiyem yüzün

-91-

Bu benim ümîdimdi bî-kesem

Nevcevânımı hıfz eyle özün

Ölse Ekber'im etmişem yakîn

Çârete benim ma^ç cerim gider

3

Zebân-ı Hâl-i İmâm Hazret-i 'Alî Ekber⁴⁸⁷

Bacısı açupdur du^ç âya el

Ney kimi sızıldur çekür figân

Geh mene bağur geh anasına

Muttaşıl edür gözyaşım revân

Geh ovuşturur kalbini yanur

Seslürî 'Alî gitme bir dayan

Geh bu mehveş ardıca düşüp⁴⁸⁸

Şaf be şaf neçe ahterim gider

4

Bir cevânki 'aynen şebîhdür

Hilâkten habîbün Peyember'e

Bi'l-ğuşuş mağbûbdur özi

⁴⁸⁷ İmam Hüseyin'in, Hz. Ali Ekber ile dertleşmesi. Ara başlık. Bu başlık manzûmenin ikinci bendinin dördüncü mısrasından sonra verilmiştir.

⁴⁸⁸ meh-veş: mah-rû BH

Tek-be-tek bu evlād Ḥaydar’
Gör benim işim âhire yetip
Ey Ḥudā bu kıvme ne yere
‘Ākıbet bu kıvmün kıtāline
Bu Cevān-ı gül-i peykerin gider

5

Bele bir oğuldan güvāhsan
Cān u dilden el çekmişem özüm
Min beyle oğul eylesen fedā
Kūy-ı ‘aşkıda bende var dözüm
Kāt‘ a kıat‘ a ger doğrasa adūv
Peykerin yaralı görer gözüm
Maķşad u merāmım geler ele
Kālbinde olan ğamlarım gider

-92-

6

Aķ meḥāsini olmasa eger
Bu cevānımın kıanıyla hizāb
‘Aşkımun kemālinde naķş olur
Olmaram öz ‘ahdimde kām-yāb
Yoḥ suyum bu kıurbāna gösterem
Sūzeş-i ‘ateş eyliyüp kebāb
Bu minā-yı ‘aşķ u muḥabbete
Teşne-leb ‘Alī Ekber’im gider

7

Beski zūlmde geçdi ḥaddinden
Bu sipāh-ı kīn-perver-i cuhūl
Münker oldular Ḥaķķ’a itdiler
Murtażā kimi ḥaķķımı nūkūl

Her kadar getürdüm bu kavme men
Hüccet ü delîl itmedi kabûl
İtmağa hidāyet bu fırkanı
Güyā ki Peyğamber'im gider

8

Bir oğul götürdü Minā'ya ta
Öz eliyle qurbān kese Halîl
Olmadun rızā qalbi gamlana
Bir ‘avaż ona gitdi Cebre’îl
Sehldür özüm rāzıyam gidüp
Ekber’im ola teşne-leb qatîl
Var rızāsı dilden bu maqlaba
Ekber-i vefā-perverim gider

-93-

9

Eyliyüp ne tek oğlum Ekber’i
‘Āşq bādesi beyle bî-qarār
İçdiler o şahbā-yı ‘aşqdan
Bir cemā‘ atim oldu kām-kār
Muntazırdı dilden o bādeye
Aşğar’ım de hattā bilür ne var
Pîşvāz-ı tîr-i se şu‘biye
Elde naqd-ı cān Aşğar’ım gider

10

Yā Hüseyn seni oğlun Ekber’in cānı
Cān-ı ‘Āşī’ye eyle bir nazar
Qoyma erzel-i nās elinde çoḥ⁴⁸⁹
Töksün ‘ārıza gözden eşk-i ter

⁴⁸⁹erzel-i nās: erzel el-nās BH

Men seni kerem-kānī blmšem
Ger tevecchn olsa muhtaşar
Mav olur knlden mell u ğam⁴⁹⁰
albde olan agerim gider

XXXI

**Custuc Kerden-i İmm-ı Mazlm (a.s.) Be-azret-i ‘Alī Ekber
Der-Meydn⁴⁹¹**

(Murabba 18)

F‘iltn F‘iltn F‘iltn Fa‘ln

Ekber’i meydndan şh-ı cihn atarur
Cn kimi cn ste bir teşne cevn atarur

1

Oğlunı tapmalıķa gerçe var idi şitb
Getmaa koymur velī dilde olan iztırb
Her ne oğul seslri gelmr oğuldan cevb
"‘Eyne‘ Alī" zikr idr nle-konn atarur

2

teş-i hicre yanur cismi dutup od dili
Ğuşşa gelgir idp dutmur o şh'un dili
Beski dşp kuvveden dizleri gelmr belī
addi kemn bağ-bn serv-i revn atarur

-94-

⁴⁹⁰knlden: kylden BH

⁴⁹¹Mazlm İmm'ın Hz. Ali Ekberi savaş meydanında araması. BH'de bu başlıkla birlikte "meden-i İmm Hseyn (a.s.) Ber Bln-i Pesereş" başlığına da yer verilmiştir.

3

Geh gidür geh durur sāk şola hayrān baḥur
Ḳalbi yanur gül yüze gözyaşı su tek aḥur
Yandırurı ‘ālemi şu‘ le-yi āḥı yaḥur
Şeh özi öz ḥāline ḳalbi yanan aḥtarur⁴⁹²

4

Rezm-geh-i ‘aşḳdan Ekber’in ‘ ıtrın alup
Līk oḡul seslemaḳ ol şehi dilden salup
Seslürı ses gelmürı gözleri aḡlar ḳalup
Mışra‘ ına ḳan-rīzin yerde nişān aḥdarur

5

Bir yere yitdi tapup maḗhar-ı Peyḡamber’i
Gördü yıḡuplar yere oḡlı ‘ Alī Ekber’i
Baş yarulupdur aḥup ḳanı dolup gözleri
Gözleri şehzādenün Şāh-ı cihān aḥtarur

6

Bülmürem atdan nece oldu piyāde o şeh
Mışra‘ ına Ekber’ün tapdı ne naḥvile reh
Baḥcaḳ oḡul na‘ şına yüz virüp ḥāl-i veleḥ
Peyk-i ecel oḡlunu gördü ‘ ayān aḥdarur

7

Gerçi ezel ki naḗar tākatin etmişdi tāk
Şabrını almışdı bir miḥnet-i mā-lā-yuṭāk
Fikrini itdi ‘ avaz dilde olan iştiyāk
Derd-i dile şāh-ı din tāb u tüvān aḥdarur

⁴⁹² Bu bent BH’de yoktur.

Geh çekür āgūşuna şabr-ı dil-i cānını
 Geh silüri ağızınun toprağını kanını
 İstüri heml eylesin haymeye kurbānını
 Na‘ şına hāmīl Şeh-i kevn u mekân ahtarur

-95-

Çıhdı o dem haymeden Zeyneb-i ‘ işmet-meāb
 Yüzde sirişk-i başar baş açuk bī-necāt⁴⁹³
 Gāhī Hüseyn’i gehi Ekber’i eylür hitāb
 Her iki rūhın gezür hātırı kan ahtarur

Na‘ şı ‘ Alī Ekber’e yetcek o nāmūs-ı haq
 Baıdı görüp gūya gül daııup bir tabak
 Nuıkın alup yāreler tende velī var ramak
 Derd-i dil itmaıılıka nuıı-ı beyān ahtarur

Su kimi çekdükce dem yāreleri kan virür
 Ekber’ün aıvālini Şāh-ı dīn i‘ lān virür
 Ya‘ nī ata ilen bala her ikisi cān virür
 Bir susuz halııı Hüseyn tīg-i Sinān ahtarur

Virdi teselli hemān hālide kardaşına
 Kardaşı da bir ‘ aba saldı bacı başına
 Söyledi taııfıf ver yüzdeki gözyaşına
 Bacı bele hālimi Şimr ü Sinān ahtarur

⁴⁹³ baş açuk bī-necāt: muııtarib u dil kebāb BH

İtme nevā tōkme çoḡ gözyaşuvı dāmene
 Durma kayıt ḥaymeye gelme bele şīvene
 Ağlama sen ağlasan bacı yeter ġam mene
 Ehl-i cefā bir bele ḥālī inan aḥtarur

Bār-ı tekellūf benim ḳaddimi eylūpdi ḥam
 Ekber'ive yāḤüseyn men seni verrem ḳasem
 Gel aḳalık etgilen menden eyle def' -i ġam
 'Āsī her iki cihān 'izzet u şān aḥtarur

XXXII

Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i 'Alī Ekber (s)⁴⁹⁴

-96-

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün
 (Müfred)

Düşen zemānda at üsten şebḥ-i Peyġamber
 Yüzin ḥıyāma dutup sesledi 'Alī Ekber

(Gazel 5)

1. Ki ey Şehenşeh-i vālā maḳām-ı yā ebetā
 Ola ḥuzūruva menden selām yā ebetā
2. Çoḡ istedim ki idem bir de men ḥuzūruvı derk
 Nedim idenmedim aḥz-ı merām yā ebetā

⁴⁹⁴Hz. Ali Ekber'in dertleşmesi.BH'de bu başlıkla birlikte " İstimdād-ı Ḥazret-i 'Alī Ekber Ez-Pedereş" başlığına da yer verilmiştir.

3. Düşem ayağuva ‘özü isterem kuşurımdan
Olam bu bārede nāil bī-kām yā ebetā
4. Su istedim baba menden hacālet oldun eger
Olup bu söz mene derd-i ‘azām yā ebetā
5. Yolumı bağladılar kīne u ‘inādile
Sipāh-ı Kūfe vü eşrār-ı Şām yā ebetā
6. O kadar yāre yetüp cismime bu leşkerden
Ki doğranup bedenim bī-iltimām yā ebetā
7. Ne var sürünmağa tâtım ne gelmağa tākāt
Ne var vücūdıda hāl-i kıyām yā ebetā
8. Kılıc elinde gelen zulmüle vurur yāre
Olupdu min kılıca bir niyām yā ebetā
9. Gözüm yolunda senün intizārıvı çekürem
Yetiş herāyine kıl ihtimām yā ebetā
10. Ğam eyleme budu ceddım gelüp başım üste
Kerāmet itdi mene birce cān yā ebetā
11. Bu kavm-i kīnede inşāf yoḥ mürüvvet yoḥ
İdüple katlime çoḥ izdiḥām yā ebetā
12. Dolupdu ağzıma kan sedd idüp nefes yolunu

Odur ki olmur edā-yı kelām yā ebetā

13 Buyur dahi anama tikmesin gözün yoluma

Ki bağlanup mene rāh-ı hıyām yā ebetā

14. Revādı ‘ Āṣī kimi bir ğulām-ı dergāhun

Bir özge kimseye olsun ğulām yā ebetā

15. Teveccüh itgile kırtar feṣār-ı dünyādan

Ki yoḥdu onda feṣāra devām yā ebetā

XXXIII

Zebān-ı Ḥāl-i İmām-ı Be-Ser-i Na‘ ş-ı ‘ Alī Ekber (a.s.)⁴⁹⁵

(Gazel 6)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Ey rûḥım ey Sülāle-yi ḥayr-ı selīl oğul

Et ‘ itret-i Ḥalīl’den evvel kıtīl oğul

2. Gelcek sesün ḥıyāma dizim düṣdü kıvveden

Bī-iḥtiyār başladım āh u ‘ avīle oğul

3. Ey fidye-yi Minā u vefā-ķanūn ehl-i kīn

Su tek idüp bu kūy-ı vefāda sebīl oğul

⁴⁹⁵ İmām’ın Hz. Ali Ekber’in cenazesi üzerinde dertleşmesi.

4. Hācer anan bu ‘arşa-yı Minā sen zebīh-i Hakk
Men vāris-i Halīl Hudā-yı Celīl oğul
5. Eyle yanur oğul üregim başı gözyaşım
Cārī olur ‘izārıma mānend-i seyl oğul
6. Dur bir ayağa ta aparım haymeye seni
Gözlür yolun hıyāmda āl-i Halīl oğul
7. Dur al ele kılıncıvı kes düşmenin yolun
Yalkuzlıyup bu bī-kesi kavm-i rezīl oğul
8. Gelem dalunca men de ‘Alī sen geden yolu
Müşkildi bağlana yüzime bu sebīl oğul

-98-

Zebān-ı Hāl-i ‘Alī Ekber⁴⁹⁶

9. Sen bu şehādetünle yetüsdün merāmüve
Oldun garībe nāīl-i feyz-i cezīl oğul
10. Līken bu olmağun ‘Ālī bī-çāre leylini
İtdi siyāh-pūş bir ‘ömri tavīl oğul
11. Çoğ tiz gurūb itdün eyā kevkeb-i vefā⁴⁹⁷
oldu ‘acep zemānede ‘ömrün kalīl oğul⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Hz. Ali Ekber'in dertleşmesi. Ara başlık.

⁴⁹⁷ vefā: gök BH

⁴⁹⁸ oldu: Bī-vefā oldu BH

12. Başdan aḥupdu ḳanun ‘Alī lāle- gūn olup

Bu veche aḥsen vü bu cemāl-i cemīl oḡul

13. ‘Āṣī gece gūnüz sene şıdḳile yalvarur

Var derdi āsitānūve olmuş daḥīl oḡul

XXXIV

Zebān-ı Ḥāl-i Server-i Mazlūm Ber-Ser-i Na‘ş-ı ‘Alī Ekber (a.s.)

(*Murabba 19*)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

Ey gözüm nūr-ı zıyāsı gelmişem aç gözlerün

Doḡranan cismun fedāsı gelmişem aç gözlerün

1

Sen degüldün men ḡarībi sesledün imdāduva

Ḥaymeden alcaḳ sesün geldim yetem feryāduva

Bir de ses vir bu sese ḳurbān kesillem adüve

Ey köñül zevḳ u şefāsı gelmişem aç gözlerün⁴⁹⁹

2

Cismüvi a‘ dā idüp şirāzeden Ḳur’ān kimi

Ḳatre Ḳatre telleründe ḳan durup mercān kimi

Ḥālimi ḥālün pozup bu turre-yi efşān kimi

Ey vucūdı ḡam-nümāsı gelmişem aç gözlerün

3

Ey meni düşmen içinde bī-kes ü yalḳuz ḳoyan⁵⁰⁰

Gün ḳabaḳında ḳum üste bele yatma bir uyan

⁴⁹⁹köñül: köyül BH

⁵⁰⁰düşmen içinde: düşmenler içere BH

Haymelerde gözlüri yol Leylā-yı nālān

Köñlümün var müdde‘ āsı gelmişem aç gözlerün⁵⁰¹

4

Eyliyüp cismün kılcılar kıt‘ a kıt‘ a bend bend

Deste-yi gül tek dağlamuş ey cevānım dil-pesend

Var yeri eflāka olsun ah u feryādım bülend

Ahımun yoḥ intihāsı gelmişem aç gözlerün

5

Koymıyup bu hāleti zārun ‘ Alī mende dözüm

Cān verürsen sen velī cān üstiyem sen tek özüm

Dur elimden dut ‘ Alī Ekber dahī görmür gözüm

Gözlerün ollam fedāsı gelmişem aç gözlerün

6

Haymeye gelecek sesün ey Mazḥar-ı ḥatm-ı meāb

‘ İtret-i Peyğamber'e yüz virdi ḥāl-i iztirāb

Qaldı ne mende tüvān ne dil-i Leylā’ da tāb

Ey iki cismün kuvāsı gelmişem aç gözlerün

7

Haymede imdi tiküp göz Leyla-yı muḏtar yola

Vāleh u ḥayrān gidür gāhī saḳa gāhī şola

Bundan artuḥ qoyma sensiz baş açup zülfin yola

Ey qalan aḡlar anası gelmişem aç gözlerün

8

Nuṭqa gel birce daniş ey Māye-yi sabr-ı dilim

Belke bir nev‘ i köyülden zā’ il olsun niskilim

Dil damaqdan nuṭqdan düşdüm daḡi tutmur dilim

Ey Zebīh-i Ḥaḳ mināsı gelmişem aç gözlerün

⁵⁰¹ Köñlümün: Köyülümün BH

Ağla ‘ Āṣī rūz u şeb sen şeh-zāde Ekber’e
 Göz yaşun aḥz eyle tūşe ‘ arşa-gāh-ı maḥşere
 Şāh-ı din gūyā dirdi Maḥzar-ı Peygamber'e
 Ey gözüm nūr-ı ziyāsı gelmişem aç gözlerün

-100-

XXXV

Zebān-ı Ḥāl-i Cenāb-ı Rubāb Be-Ḥazret-i ‘ Alī Aşğar (a.s.)⁵⁰²

(Murabba 20)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

1

Görürem ‘ Alī susuzsan bele itme nāle lāy lāy
 Suva yoḥdu mende imkân bele itme nāle lāy lāy
 bele itme nāle lāy lāy

2

Ne su vardı ḥaymelerde ne süde gelür gümānım
 Yanuram sene baḥanda dutur od bu cism ü cānım
 Bu kadar nevāyā gelme ‘ Alī başuva dolanım
 Sene men tapum su hardan bele itme nāle lāy lāy

3

Görürem seni susuzluḡ getürüp āh u zāra
 Salup āteş-i melālün ‘ Alī cānıma şerāra
 Susuzam özümde sen tek nedim elde yoḥdu çāre
 Su yolun kesüpdü ‘ udvān bele itme nāle lāy lāy

⁵⁰²Mazlûmların başı İmam Hüseyin'in Hz. Ali Ekber cenazesi üzerine dertleşmesi. BH'de bu başlıkla birlikte" Lālā-yı Guften-i Māder-i Ḥazret-i ‘ Alī Aşğar (A.S.)" başlığı yer almaktadır.

İdürem hayā babandan eyliyim susuzluğun fāş
 Yanuram sene baḥanda tökürem ‘ izāra ḳan-yaş
 Seni men bele görünce ‘ Alī cān öleydim ey kāş
 Bu solan cemāle ḳurban bele bele itme nāle lāy lāy

Ne ḳadar ‘ Alī çetindür men-i bī-kese bu ḥālün
 Bir içim tapanmıyam su şola gül kimi cemālün
 Bala şabr ḳıl az ağla yüze tökme eşk-alün
 Ğamun itdi bağrımı ḳan bele itme nāle lāy lāy

Nece teşnesen o ḥāle sen özün beyān virürsen
 Baḥusan mene susuzdan dilivi nişān virürsen
 Nefesün düşüp şumāra elim üste cān virürsen
 Anan ölsün ey Leb-i ‘ atşān bele itme nāle lāy lāy

Gül-i ‘ ārizūn ‘ ateşden saralupdu yāsemen tek
 Sene çoḫ baḥup yanan var ne imām tek ne men tek
 Hamı teşnedür ḥaymede bilürem ‘ Alī ne sen tek
 Ürekün yanur susuzdan bele itme nāle lāy lāy

Sudan ötri ḥayme-gāhı dolananda yana yana
 ‘ Alī her balanı gördüm su diyür gelür figāna
 Ḳurumuş su cāmı elde gidüri o yan bu yana
 Anan oldu çoḫ perīşān bele itme nāle lāy lāy

Şeh-i teşne kāma ‘ Āşī gözi yaşlı yaz ‘ arīze
 Şūr göz yāş şifādur bül yakīn hami marīze

Bu sözi yaz ağla dāīm özüve eyle farīze
Görürem ' Alī susuzsan bele itme nāle lāy lāy

XXXVI

Zebān-ı Hāl-i Rubāb Hitāb Be-Hudāvend-i ' Ālem⁵⁰³

(Murabba 21)

Mef'ūlū Mefā'ilū Mefā'ilū Fa'ūlūn

Üç gündü bu gün Aşğar'ım ' atşandı İlāhī

Raḥm eyle balam od dutup odlandı İlāhī

1

İçmupdü su ' atşandı yuḥı yoḥdu gözünde

Gültek saralup vardı ölüm ḥālī yüzünde

Āḥir menide ḥālī kebāb itdi özünde

Ḳalbi dutup od her baḥanın yandı İlāhī

2

Bu sehldür üç gündü bugün eylemiyup ḥā' b

Ne sūd emüp āḥir ne içüpdür bir içim āb

Āşār-ı āteş Aşğar'ı eyliyüp ele bī-tāb

Yoḥ ṭāḳati çoḥ ḥālī perīşandı İlāhī

-102-

3

Yoḥdur dili öz derdini Yā Rabb ide izḥār

Ney tek gelüp efğān eder nāle sızıldar,

Her kim baḥup aḥvāline dilden yanıp ağlar

Ehl-i ḥaremün dīdesi giryāndı İlāhī

⁵⁰³ Rubāb'ın (Hz. Hüseyin eşi) Hz. Ali Asker hakkında dertleşmesi. BH'de bu başlıkla birlikte " ' Arz-ı Ḥācet-i Māder-i ' Alī Aşğar (a.s.) Be-Dergāh-i Ahādiyyet" başlığına da yer verilmiştir.

Ne haymede su var ne süde vardı gümānım
 Bir nev‘i yanur āṭeş-i derd-i ğama cānım
 Vardur yeri ‘arşa ucala āh u fiġānım
 Feryādıma bu ḫāleti ‘unvāndı İlähī

Bir su ki idüpsen onı mihriyye-yi Zehrā
 Zūrīyye-yi Zehrā’ya ḫarām eyledi a‘dā
 Ber-pādı ḫıyām içere bugün maḫşer-i kübrā
 Herkes özi öz ḫāline giryāndı İlähī

YāRabb ne kadar tāb oli altı aylıḫ uşağda
 Yatmur nedim āḫir ne beşigde ne kucağda
 Yoḫ bir ana yansun men-i bī-çāre siyāğda
 Bu bāreden āḫir cigerim ğamdı İlähī

Boş emcigimi saluram⁵⁰⁴ dil diyürem men
 Lāy lāyına baḫmur yanurı eylüri şīven
 Meḫşerde özün ḫükm eyle ey Ḥālīk-ı Zü'l-minen
 Bu ḫāle sebeb fırka-yı ‘udvāndı İlähī

Ḳanmur⁵⁰⁵ ne su vardur ne südim muttaşıl aġlur
 Ney tek gelür efgāna sirişkin yüze baġlur
 Gāhī emüri leblerini ḳalbimi daġlur
 Bu miḫnete dözmek meger āsāndı İlähī

⁵⁰⁴ BH: Gāhī saluram sīneme geh.

⁵⁰⁵ BH: bülümür.

-103-

Ezbes ‘aşeş elden balamın şabrın alıpdur
 Rengi susuzundan sarı gül tek saralupdur
 1205 Dilden düşüp aḥir eyle bir ḥāle ḫalupdur
 Ḥālinde ölüm ḥālī nümāyāndı İlāhī

Yā Rabb salup ‘Āṣī'ni zibes çarḥ feṣāra
 Dönmüş nazarımda günüzüm bir şeb-i tāra
 Bu Aşğar’a virrem ḫasem it derdime çāre
 Maḫbūl eyle menden sen hemīn andı İlāhī

XXXVII

İḥticâc-ı İmâm Ṭaleb-i Āb Be-‘ Alī Aşğar Ḥitāb Be-Leşker-i Şām⁵⁰⁶

(Müsemmen 4)

Ey cemā‘ at işbāt ḥaḫḫıma
 Bir görün ne burhān getürmüşem
 Bir elimde bir süd emer uşağ
 Bir elimde Ḳur‘ān getürmüşem
 Bir görün ne burhān getürmüşem

Görmüsüz elim üste bu bala
 Sūzeş-i ‘aşeşden nece yanur
 Yoḫ dili ide ḥālını beyān
 Od dutup vucūdı alevlenür

⁵⁰⁶Susuz İmâm Hüseyin'in Ali Asker için Şam ordusundan su istemek için sunduğu deliller.BH'de bu başlıkla birlikte "İḥticâc-ı İmâm (A.S.) Ṭaleb-i Āb Berāy-i Ḥazret-i ‘Alī Aşğar" başlığına da yer verilmiştir. Manzûmenin tamamında vezin problemi söz konusudur.

Ağlurı idür ney kimi nevā
Leblerin emür albi odlanur
Yoh anasınun sīnesinde sūd
Bu balanı atān getürmüem

3

Kāfir olsa ram eyler āline
Ey cemā ti Kūfe vü Haleb
Gedi ulmüz endāzeden sizün
Bir beyle cefāya nedür sebep

-104-

Bülmüsüz Müselmān meni meger
Ya degül baban seyyīd-i Arap
Elde bu kelām-ı Hūdā'nı men
Ha sözime mīzān getürmüem

4

Cū idüpdü albimde amlarım
Bar tek gelüpdür telātuma
ızlarım susuzdu ıyāmda
Hey vurulla rusāra lāıma
İtmiyüp Hūdāvend-i lā-mekān
Bu suyu meger mihr-i Fāıma
Gün kimi ııdur bu mes'ele
Hüccet-i nümāyān getürmüem

5

Eylürem özüzden bu bārede
Ey gurūh-ı bī- āıfa su'āl
Ne delīlle eylüsüz bugün
Siz menile ey avm-i kīn ıtāl
Bülmüsüz Hüseyn'ün anın heder

Hansı bir Һarāmın idüp Һelāl
Danmuşam meger men şerī^c ati
Ya ki dīne noķşān getürmüşem

6

Kesmüsüz neçe gündü su yolu
Kaht olup eyle Һaymelerde āb
Ğaşy idüp ^c aţşden uşaklarım
Kalmıyup büyüklerde sabr u tāb
Gözlüri anası balasını

-105-

Ya virün su ya inke bir cevāb
Koymuşam gelende o bī-kesi
Zār ve dīde giryān getürmüşem

7

Yağiyam sizün zu^c muza göre
Ger meni bülürsüz günāhkār
Līk nesl-i Peygamber'üzdü bu
Ey koşun bunun ne günāhı var
Emmiyüpdü sūd içmüyipdi su
Acdı hem susuzdu bu şīr-ħ³ār
Ağlıyup zibes nuţdan düşüp
Hālī çoħ perīşān getürmüşem

8

Nāmeler yazup da^c vet eyledüz
Men-i ğarīb u bī-yārı bu çöle
Naķz-ı ahd u mişāk idüp neden
Eylüsüz menile mücādele
Ey gurūh-ı kīn bu ne dīnidür
AZ ҡalur susuzdan balam öle

‘Aķıbet size bir iim suva
Aşğar’ımı mihmān getürmüšem

8

Küllen ihtiyār eyledim sizi
Men bugün olun cümle muttefiķ
Bu kitāb Allāh kelāmıdur
Eyliyün nazāre varak varak
Kim ıhup görün dīn-i Hakk’dan
Kimdi Pişvā-yı tarīķ-i Hakk
Virmaķa temyīz hak u bātıla
Men Kitāb-ı Furkān getürmüšem

-106-

İhticāc-ı İmām⁵⁰⁷

9

Ü gece günüzdür bu teşnedür
İtmiyüp balam bir daķıķa h’ab
Āteş-i ‘ateş kalbini yaķur
Şüretinde zāhirdi iltihāb
Hem özi balam nuķdan düşüp
Hem anasını eyliyüp kebāb
Hāletine baķdukca yanmuşam
Bağrımı idüp kan getürmüšem

10

Doğraduz cevānlarımı susuz
Zulmle yetürdüz şehādete
Besdi bir gelün menden el çekün

⁵⁰⁷ İmām’ın delil sunması. Ara başlık.

Düşmiyüp bu kadar ‘adāvete⁵⁰⁸

Başıma yığum Ehl-i Beytimi

Ta gidüm bir özge vilāyete

Qalmıyup daḥi bir kesim benim

Bir budur ki nālān getürmüşem

11

Var yeri eger ey gurūh-ı kīn

Qana dönse bu gözyaşım benim

Doğranup cefā ile Ekber’im

Cān virüp susuz qardaşım benim

Bir qalup bu altı aylık Aşğar’ım

Bir de bu belālı başım benim

Hālîk’ım qabūl eylese bunı

Kūy-ı ‘aşqa qurbān getürmüşem⁵⁰⁹

12

Teşneem özümde yanur dilim

Qalmıyup dahi tāb-ı guftegū

-107-

Muṭma ’in olun men su içmerem

Ger temām-ı dünyānı dutsa su

Bu balanı menden alun virün

Bi içim ey qavm-i kīn-i cū

Bele bülmiyün men su içmaqa

Aşğar’ımı ‘unvān getürmüşem

13

Qoymadı ide hüccetin temām

Hüccet-i Hudāvend-i Lem-yezel

⁵⁰⁸ kadar: kadarı BH

⁵⁰⁹ BH’de bu mısradan sonra "Aḥvālāt-ı ‘Alī Aşğar (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

Oḥladı el üste balasını
Âḥir ol Şeh'ün bir ḥaṭālî el
Ḳaytarup ḥıyāma bir füsürde-dil
Sesledi anam bacı durma gel
Ehl-i Beytime māye-yi ğam u
Dād u āh u efgān getürmüşem

14

Ya Ḥüseyn meni zār u bî-kesi
Eyledi felec rüzgār-ı kec
Bülmürem ne vaḳte kimi çeküm
Men bu dehrde ʿusret u ḥarac
Men seni ḳasem virrem Aşğar'a
ʿÂşî'ye özün vergilen ferec
Gerçi dergehüve senün şehā
Boş eliyle ʿişyān getürmüşem

XXXVIII

Zebān-ı Ḥāl-i İmām Ḥiṭāb Be-ʿ Ulyā Mükerreme⁵¹⁰

(Müsemmen 5)

Mefʿülü Mefāʿilü Feʿülün

1

Gel bacı fiğāna sîne dağla
Oḥlandı elimde Aşğar'ım gel
Hem Aşğar'a hem Ḥüseyn'e ağla
Vardur bir esfeli manzarım gel

-108-

⁵¹⁰İmām Hüseyin'in Hz. ʿUlyā Mükerreme (Hz. Zeyneb) ile dertleşmesi. BH'de bu başlıkla birlikte "Zebān-ı Ḥāl-i İmām Hüseyin (a.s.) Ḥiṭāb Be-Ḥʿahereş" başlığı da verilmiştir.

Gelmürdü yüzüm gelen hıyāma
 Gördüm anası baħur utandum
 Meydānı balam elimde Zeyneb
 Bir adar sa ola dolandım
 Geh anlu cenāzeler yanında
 Geh poşt-ı aymede daldalandım
 Āħirde bu söz albimile
 Bu gözyaşım oldu rehberim gel

Āheste balamı al elimden
 Bacı hele sesleme anası
 Sil yüz gözünün anın anası
 Gelse bele görmesün balası
 İncitme o inciüp yatupdu
 Lāy lāy dīne baqla o yarası
 Ey uşşa vü derd u am şeriki
 Miħnetlü günimde yāverim gel⁵¹¹

Bu anlu cenāzesi balamun
 oyma bu adar elinde alsun
 Gel al ver anasına di bacı
 Gehvāresine yavaşca salsun
 Var her ne başı aralı yaslı
 Gehvāresün kenārın alsun
 Asun başını saını yolsun

⁵¹¹Bu mısradan sonra BH'de " Ba' d Ez-řehādet-i Ĥazret-i ' Alī Aşğar (a.s.)" başlığı bulunmaktadır.

Dutsunla ‘ezā haremlerim gel

5

Dilden bacı durmuşam şerāra
Ġam āteşi kalbimi yaḥanda
Allāh bilūri ne çekmişem men
Ḥalkından oḥı çekip baḥanda
Düşmenlerim eyliyüp şemātet
Men şūrete kanını yaḥanda
‘İllet odur ‘ārızıma beyle
Ḳanyaş töküri bu gözlerim gel

6

Oḥ degdi boğazına göz açdı
Baḥdı mene bülmürem ne buldu
Yandurdu meni o baḥmaḳile
Ḳan aḥdı men ağladım o güldü
Yumdu gözini düşüp nefesden
Cān virdi balam elimde öldü
Ezbes boğazından aḥdı kanı
Ḳana boyanupdu ellerim gel⁵¹²

7

Ḥalvet-geh-i yāra yolladım men
Bugün bacı bir dolı gülistān
Tek tek hamusı o güller öldü
Zībende-yi bezm-i rāz-ı cānān
Gördüm ḳalurı o gül-sitāndān

⁵¹²BH'de bu mısradan sonra "Zebān-ı Ḥāl-i İmām Ḥüseyn (A.S.) Ḥiṭāb-ı Ḥʿahereş" başlığına yer verilmiştir.

Bir g n  e gülüm benim bacı c n
Efz yi -i z b u z net oldu
Ol bezme bu g n  e-i ter m gel

⁵¹³**İhtic c-ı İm m**

8

-110-

Teşne idi balam zibes susuzluk
Almı dı elinden ihtiy r n
Soldurmu du haz n güli tek
    r-ı   a e  bu g l      r n
        bel  t r ra ma geldi
Gördü bacı h  l-i ihtiz r n
  an virdi bu t fle su yerine
  an oldu dil-i m kedderim gel

9

Dinm rd  elimde yohl mı dı
O  degdi boğazına uyatdı
Gördü ki u   dur a lıyaca 
L y l y didi o  dub re yatdı
Di gelsün anası istemez su
Su fikrin atup mer ma  atdı
Yoh dur s di  ekmes n hac let
Sermestidi sudan A  ar'ım gel

10

Yandım     r-ı  ama alı dım
Sutek balamun  anı açanda
Ba dım  ola    a  asretle

⁵¹³ İmam H sey nin delil sunması.

Hasretile balam mene baḥanda
Dünyâ yüzine bu kanı yaḥdım
Kanın balamun yüze yaḥanda
Âşārını intikāma saḥlar
Göglerde Hudā-yı dāverim gel

Zebān-ı Hāl-i İmām Hitāb Be-Ḥazret-i Zeyneb⁵¹⁴

11

-111-

Bu ğam ile ḥālimi pozupdur
Anlar hamı ehl-i dil sözümnden
Aḥsa yeri var bu gözyaşum tek
Ger ḥūn-ı ciger iki gözimnden
Gel al ver anasına balasın
Gelmür bacı cān benim yüzümnden
Di virsün o bî-kese tesellî
Ver her ne siyāh ma'cerim gel

12

Her bir uşakı açanda südden
Bu resmdi nāz ider anaya
Ammā anası bala yolunda
Şabr eyler hamı ğam u cefāya
Niskildi bu ğam benim balama
Üç şu'beli tîr olupdu dāye
Zaḥmetle bacı açıldı südden

⁵¹⁴ Bu başlık manzûmenin on birinci bendinin dördüncü mısrasından sonra verilmiştir. İmam Hüseyin'in, Hz. Zeyneb'e hitâb ederek dertleşmesi. Ara başlık.

Bu Mehce-yi alb-i mutarım gel

13

Bir ömrüdi yā Hüseyn  Ā

Hasretüi bülürsen ol mezāra

Her ām u seher ürekden ister

Alar töker eşk-i ter  izāra

1315 İste seni Zeyneb'un bu vafe

Luf eyle bu em-i intizāra

oyma ala hasretin ürekde

Yaz adını bārī nevkerim gel

XXXIX

Avālāt-ı  Ae-i Etfāl-i Īmām-ı Mazlūm (a.s.)⁵¹⁵

(Mesnevī 3)

Mefāilūn Feilātūn Mefāilūn Feilūn

1. Bu malabı ki idüpdür alem irāde yazar

İdüpdü bir nefer ālemden istifāde yazar

2. O gün ki haymede iddetle at-ı āb oldu

Ua büyük susuzundan hamı kebāb oldu

-112- 3. Susuzluı velī ba zısını o gün oudu

Olar kimi  aee mübtelā olan youdu

⁵¹⁵Mazlūm Īmam Hz. Hüseyn'in ocuklarının iddetli susuzluklarını anlatması.BH'de bu balıkla birlikte " Avālāt-ı iddet-i  Ae-i Ehl-i Beyt" balıına da yer verilmitir.

4. Biri o iki balaydı ki Şehriyâr-i şehîd
Vedâ^ç -yı bâz-pesîn eyliyende eyledi dîd
5. Her ikisini susuzdan görüp verüpdüle cân
İdüple cânlarını Şâh-ı bî-kese kırbân
6. Susuzların biri de Zeyneb-i elem-keşidi
Hudâ bülür ki ne nev^ç i susuz o gam-keşidi
7. Hevâ-yı Kerb u belânun harâreti çoıudu
‘İlâve bu hanımın derd u miıneti çoıudu
8. Hamı bilür ki ğam u ğussa çoı ‘aıeş getürür
‘Aıeşden her nice şaııı olsa öz özin itürür
9. İdenmez her nice şaııı olsa acılıın ızhar
Velî susuzluıını ğâı olur ider ihtâr
10. Bunile beyle ki dutmuıdı od dil u ciğeri
Velîk hâlini pozmadı teınelik eıeri
11. Rızâ idi hamı derd u belâya evvelden
Dözüp muıııete vermezdi şabrını elden
12. Me-bâd, kıardaşı pozgun göre bacı hâlin
O hâleti ide efsurde kıardaş aııvâlin

13. Bu sehldür ki ‘aşeş ham yetürmedi kaçına
Yetende guşsa virürdi tesellî kardaşına

14. O kes ki bir de yanardı susuzlık âteşine
‘Aşeş mü ’eşşiridi hâtır-ı müşevveşine

15. İmām-ı kevn ü mekân Kerbelâ ğarībiydi
Çıhınca cān dudağdan ‘aşeş habidi

-113-

Rāci‘ Be-Ataş-ı İmām-ı Mazlûm⁵¹⁶

16. Susuzluğu eyle mā-fevķidi Şeh-i haremün
Tüvānın almışdı Şehriyār-ı ğam-ı haşımın

17. Yanurdu sūz-ı ‘ateşden temāmı ekbādı
Hemīn bu maṭlabun elde varimdi isnādı

18. Birisi baḥsa eger maḳtülün ‘ibāretine
Onun susuzluğunun muntehā-yı şiddetine

19. Harāret-i ‘aşeşi bir nihāyete yitdi
Dil u cigerlerini yandırıp kebāb itdi

20. Işık günüz gözine oldu bir şeb-i yeldā
"İmām-ı muftarizü't-tā‘ atdür danışmaz hevā

⁵¹⁶ İmām Hüseyin hakkında. Ara başlık.

21. Özi bele buyurupdur o Şāh-ı deryā dil
Olup hevāda ‘aṭeş-i dūd tek mene ḥāyil

22. ‘İlāve beyle yazar maḳtele müfessirler
Düşende yāda alar ihtiyārımı bu ḥaber

23. Susuzluḳ eyle dudaḳın dilin ḳurutmuşdu
Tüvānın almışdı acılıḳın unutmuşdu

24. Bu sehldür sarı gül tek cemāli solmuşdu
O Şāh-ı ḡam-ı Hāşim'ün ḥāleti pozulmuşdu

Gorīz Be-Aḥvālāt-ı Ḥazret-i ‘Alī Aşḡar (a.s.)⁵¹⁷

25. Ḥayā idür ḳalem elde yazanda ba‘zı sözi
Onun susuzluḳın Allāh bilürdü bir de özi

26. Dil istüri bele bī-ḥadd ḡama taḥammül ide
Ürekde bir para söz var gerekdi ḳabre gide

27. O ki ürekde ezelden olup mene manẓūr
Hemīn muḳaddemeni yazmaḳa edüp mecbūr

28. Ḥüseyn’ün Aşḡar’ıdur cānıma salup āteş
Hemān oda yanuram rüz u şeb semender-veş⁵¹⁸

⁵¹⁷ Hz. Ali Asker’in durumuna (yaşam suresi hakkında) bir bakış. Ara başlık. BH’de bu başlıkla birlikte "Gorīz Be-‘Aṭeş-i ‘Alī Aşḡar (a.s.)" başlığına da yer verilmiştir.

⁵¹⁸ MK: Öz odıma yanuram rüz u şeb semender-teḳ: Hemān oda yanuram rüz u şeb semender-veş BH.

Āverden-i Īmām (a.s.) ‘Alī Aşğar Be-Meydān⁵¹⁹

29. Olur mücessem onu hāleti yanan dilde

Melāl u miḥnetüm artur bu odlanan dilde

30. Disem bunun hamudan ger susuzluğu çoḥudu

Dime maḳātile baḥdım bele ḥaber yoḥudu

31. Hemīn kelāma elimde varımdı bir burhān

Özi bele buyurupdur o Server-i ‘aţşān

32. O sâ‘ati ki getürdü o tıflı meydāna

Alup el üste buyurdu gurūh-ı ‘udvāna

33. Eyā cemā‘at-i bīşerm-i ‘ār ‘ār eyliyün

Cefādan el çekün az zūlm-i bī-şumār eyliyün

24. Bu beste gül ki susuz doğraduz kömeklerimi

Elimden alduz Ebû'l-Faẓl u ‘Avn ü Cāfer’imi

35. Gözüüm baḥa baḥa ceddım şebīhi doğrandı

Baḥup ona üregim od dutup alevlendi

⁵¹⁹ Īmām'ın, Ali Asker'i savaş meydânına getirmesi. Ara başlık.

36. Cemā' tim kırılup şevketim gidüp elden
Alup tüvânımı ğam ğuşşalar salup dilden
37. Özümde üç gece gündüzdü kalmışam ' aşşān
Haremleimde susuzdan yanur idür efgān
38. Bu sehldür ki ' aţeş tār idüp günü gözime
Ne Ehl-i Beytime men istürem su ne özime
39. Velī baḥun elim üste bu ğonçe-yi terime
Gelün virün bir içim su bu teşne Aşğar'ıma⁵²⁰
40. Zibes eşer eyliyüpdür ' aţeş bu ğonçe güle
O kadarı kalmurı āḥir balam susuzdan öle
41. Görün şerār-ı ' aţeşden balam nece yanurı
Su içmiyüp niçe gündür vucūdı odlanurı
42. Günahkār bilürsüz men-i ğarībi eger
Bu süd emer ne günāh eyliyüpdü ey leşker
43. Revādı her tarafa bu dolı Fırāt aḥsun
Velī ' aţeş balamı bele yandırup yaḥsun
44. Bu süd emer bala Nesl-i Rasūl-i Ekrem'dür
Fırāt'ı da anama mihridür müsellemdür

⁵²⁰ BH'de bu beyitten sonra " Aḥvālāt-ı Ḥazret-i ' Alī Aşğar ve İḥticāc-ı İmām (A.S.)" başlığı bulunmaktadır.

45. Peyember'in ki anam bir Dürr-i yegānesidür
Hemān o Gevher-i genc-i vefā nişānesidür

46. Nedür cevāb su' āle āyā gurūh-ı denī
Kala bu nev' i susuz Āl-i seyyīd-i medenī

47. Özimi men dimürem teşneem yanur cigerim
Şadā-yı el-‘ aţşile dolupdu haymelerim

48. Dutun rızāyam ‘ ayālim yanup kebāb olsun
Velī bu hūrde uşakda ne kadar tâb olsun

49. Ne sūd emüp ne içüp su ve ne idüpdür h̃ab
Gelün alun balamı eyliyün özüz sīrāb

50. Gidüp tüvānı aḥup gözleri batupdu sesi
Düşüpdü sūz-ı ‘ aţşden şumārıya nefesi

51. Zibeski aḡlıyup ölmüş vücūdı çoḡ ḥaste
Balam daḡi görüsüz cān verür elüm üste

52. Eyle ‘ aţş balamun elden ihtiyarın alup
Gül cemāli solup kehribā kimi saralup

53. Sebeb susuzluk olupdur bu reng-i ‘ ārızına
Ölüm tozı görüsüz egleşüpdü ‘ ārızına

Eyḏān İhticāc-ı Ḥazret-i Ḥitāb Be-Leşker-i Şerār⁵²¹

54. Bunun bu ḥāletine kāfir olsa raḥm eyler
Velī ne dīn idesüz bülümrem men ey leşker

55. Ne var mürüvvet dīnüz ne birce raḥm eşeri
Elimde saḥlamusuz teşne-leb bu südemeṛi

56. Olaydı ger sizün inşāfuz ey gurūh-ı denī
Yakīn kıymazıduz dil diyem bu kıadar meni

57. Ayā cemā‘at-i bī-şerm u ey gurūh-i şūrūr
Bunile bele gene itmürem sizi mecbūr

58. Dimem bu günde size men İmām'em ey leşker
Server-i ḳalb-i Rasūl-i kirāmem ey leşker

59. Anam ne Zühre-yi Zehrā’yı nūr-ı ‘aynım men
Ve ne atamdur ‘Alī ne özüm Ḥüseyn’im men

60. Ne Şāḥib-i ḥarem u gülüstān-ı dīn gülileyem
Ne Muşṭafādı babam ne Ḥudā’ya sevgileyem

⁵²¹ Hz. Hüseyin kütöler ordusuna tekrardan hitābı. Ara başlık.

61. Menim o penç tenün ħamısı ki Ĥayy u Ĥadîr

İdüpdü şa'nımıza nâzil âye-yi taḥhîr

62. Dimem atam kılıcile bu dîn tapup revnaḵ

Veyâ bu günde menem Pişvâ-yi dîn muṭlaḵ

63. İdüp iṭâ' atimi vâcip Ĥazret-i Bârî

Gelün velî bu sözi siz ḵabûl idün bârî

64. Meni ġarîbi bu şahrâda az feşâra ḵoyun

Daḥi imâm u ra' iyyetluḵı kenâre ḵoyun

65. Kömeklerim ḵırılup leşkerim olup maġlûb

İdün meni de bu efrâd-ı nâsdan maḥsûb

66. Dimem mülâḥaẓa eylün meni Leb-i ' atşânı

Ḥakem idaḥ aramızda velîk Ĥur'an'ı

-117-

İḥticâc-ı Ĥazret⁵²²

67. Maḥal yoḥdu daḥi özge şûr u ġavgaya

İdün naẓâra o Ĥur'an'ı âye be âye

68. Size bu maṭlabı bu günde vâ-güzâr eyledim

Hemîn bu bârede küllen iḥtiyâr eyledim

⁵²² Hazret'in delil sunması. Ara başlık.

69. Özüz baḥun görin ey Qavm-ı nā-ḥaqq u bāṭıl
Olup Hüseyn onun hansı ḥükmüne dāḥil
70. Nedür delīl benim ḳanımı ḥelāl idüsüz
Meger bu bī-kesi siz ḥāricī ḥayāl idüsüz
71. Sizün şalāḥuza ger olmasa benim bu sözüm
Hemīn bu maṭlaba dilden velī rızāyem özüm⁵²³
72. Egerçi zulumle ḳana dönüpdü gözyaşım
Gözüm ivinde susuz doğranupdu ḳardaşım
73. Elimden almusuz āḥir ‘Alī Ekber’imi
Şehīd eylemisüz ‘Avn ü Fazl u Cāfer’imi
74. O Ḳāsımiki nişān idi ḳardaşım Ḥasan’a
Bu günki günde o ḳardaş muḳābilidi mene
75. Onunda siz bugün ey fırḳa-yi Ḥudā-neş nās
Cefāyile eyliyüpsüz bisāṭ-ı ‘ıyşını yās
76. Ne bir mu‘īn ve ne yāver u ne penāḥım var
Ne bir kömek ne ‘alemdār u ne sipāhim var
77. Daḥi bu deşt-i ḡam-efzāda yalḳuzam görüsüz
Kömeksiz arḥasız āḥir oḡulsuzam görüsüz

⁵²³BH'de bu mısradan sonra " İhticāc-ı İmām (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

78. Ne var oğul u ne kardaş ne dādıma yetenim
Kalan bu elsiz ayaqsız uşağlarımı menim

79. Hudā-yı ‘adl kuran günde ‘adl divānın
Size güzeşt iderem men ölenlerin kanın

-118-

Eyḏān İhticāc-ı Ḥazret⁵²⁴

80. Ne şartilen bu yana kalb yāresin bitirün
Yolumı bağlamıyun siz de menden el götürün

81. Dutum bu derbeder etfālīmün elinden men
Bir özge şehride āhır gidüm idüm mesken

82. Bele gümān eylemeyün fikrüm milk ü māl iderem⁵²⁵
‘Irak’ı terk eyleyüp men Medīne'ye giderem

83. Tamām-ı memleketimden bugün men el çekerem
‘Ayālimi götürüp çölleri gidüp gezerem

84. Ona da olmasuz āhır rızā ger ey leşker
Bir özge şehre gide Nūr-ı çeşm-i Peyğamber (s.)

85. Şalāhuz hansı bilād olsa orda mesken idim
Gedim veyā ki bu serḥaddilerde me’men idim

⁵²⁴ Tekrar Hazret’in delil sunması. Ara başlık.

⁵²⁵ eylemeyün: eylüsüz BH

86. O vaqtdə ki Hüseyn destələr kəbəkində
İderdi şöhbət 'Alī Aşğar'ı kucağında

87. Gehī o leşkərə etmām-ı hüccət eylerdi
'Alī Aşğar'a gāhī o şeh su isterdi⁵²⁶

88. Görüp o hālde Şāhenşeh-i felek dergāh
Bala bir elleri üstündə diskinüp nāgāh

89. Bağanda gördü bala kən içinde gəlğəndur
Vucūdı başdan ayağa bütün kızıl kəndur

90. Boğazını eyle başdan başa içüpdü hədəng
Dayanmıyup boğazımda içüp geçüpdü hədəng

91. Hemīn hədəngi dil 'əcizdi eyliyə təkrīr
Velīk bə'zı yazan şərhin eyliyüp təhrīr

92. O oğ nece oğıdı şərhini yazan çohdu
Ne tīg-ı tīz ne hancer fəqat adı oğdu

-119-

Rāci' Be-Şehādet-i Həzret-i 'Alī Aşğar⁵²⁷

93. Kifāyet eyler elimdə kələm hemīn habərə
Hemīnki itdi işābet o oğ südəmərə

⁵²⁶BH'də bu mısradan sonra " Aḥvālāt-ı Həzret-i 'Alī Aşğar" başlığı bulunmaktadır.

⁵²⁷ Hazret-i Ali Asker'in şehādetinə dönüş. Ara başlık.

94. Kesüp boğazını bir āb-dār hancer tek
Bahup atası yanup odlana semender tek

95. Şiyār olan boğaza mihr tohumını ekdi
Hudā bülür boğazından oħı nece çekdi

96. O hâlde bala bir açdı her iki gözini
O son nefesde göre bir de bir ata yüzini

97. Bahup ata yüzine nīm-ħand olup güldü
O gülmağın sebebin şāh-i dīn özi büldü

98. Basupdu bağına cān tek o kıana ğaltānı
Çekildi bir tarafa ħalvet itdi meydānı

99. O demde istedi alsun bu miħnetin öcün
İmām o kıan ile üç def a doldurup avcun

100. Birini Aşğar'ın öz gülcemāline yaħdı
Birin sepüp gece eflākı yandırıp yaħdı

101. Birin de şīvenle Padişāh-ı kevn ü mekān
Yaħup cemāline itdi mehāsinin elvān

102. Görüp ki kıalbine bu ğuşşa tīr-i ğam saçdı
Dutup yüzün göge bir bāb-ı derd-i dil açdı

103. Didi Hudā sen özün şāhid ol bu ğamlarıma
Su istedim nece gör virdiler su Aşğarıma

104. Bu sehldür hele su virmedi bu kıavm-i şerār
Cefā ile elim üste balamı oħladılar

105. Güvāhsan nece dilden yanup alevlenüram
Balamun ħāline bahduħca od dutup yanuram

-120-

Rāz ü Niyāz-ı Ĥazret-i Bā-Perverdigār Der-Ĥuşūş-ı ‘Alī Aşğar⁵²⁸

106. Bu bārede bülüsen dilde miħnetim çoħdur
Ķalupdı na‘ şı kıucakımda bir alan yoħdur

107. Ĥōşam gine bu kıadar miħnet u ğam u derde
Ķalup cevānlarımın na‘ şı ser-be-ser yerde

108. Öz‘ aħdim üste durup men vefā nişān virdim
Elest şoħbetinin şerħine beyān virdim

109. O tūl-ı kıışşaya eyler kefāf bu mücmel
‘Alī Aşğarile tapdı ĥātime o ‘amel

110. Şehādet emri olur Aşğarile müstaħkem
İder Ruķiyye'de emr-i esāret-i muħkem

⁵²⁸ İmām Hüseyin'in Ali Asgar hakkında Allah'a niyāzda bulunması. Ara başlık.

111. Ezelki günde o menşūr ki olup imzā
Baḥup ona eyledim men vazīfeme īfā
112. Budur ürekde olan maḳşadım Huda senden
Ḳabūl eyle bu ḳurbānları bugün menden
113. Huşūsen Aşğar'ım eldeki ḡonçe-yi terdür
Ḳabūl eyle bu bir tuḥfe-yi muḥakḳardur
114. Zībeski dil dedi ol Şehriyār-ı teşne ciger
O ḥālī eyledi Dergāh-ı Kibriyā'ya eşer
115. Yetüp tesellī dil-i bā-vefā ḥabībinden
Olundu zaḥm-ı dile öz ṭabībinden
116. Hüseyn'im az dolan āḥir bu ḳanlu meydānı
Yanıḳlı sīneve basma o oḡlı ḳurbānı
117. Baḥup yarasına çoḡ çekme āhı āh üste
Balavı koy yere āḥir ḥabībim āheste
118. Yolunı ravza-yı rıdvānda güzelin vardur
Behiştde ona ḡam itme süd veren vardur

Äverden-i İmām-i Na‘ ş-ı ‘ Alī Aşğār Be-Ĥayme-gāh⁵²⁹

119. Ĥabīb eyledi maĥbūb ħalbini rāĥat

İmām-ı Aşğār'ı koydu yere hemān sâ‘ at

120. O demde tīgile bend-i ħumātı pāreledi

Ĥumātıdan her iki ellerin kenār eyledi

121. O dem ki elleri ħundaĥından kenār oldu

Kemāl-i vecdile cānāna cān sipār oldu

122. Meh-i sipihr-i vefā Āfitāb-ı burc-ı şeref

Cenāzesin götürüp ‘azm idüp ĥıyāma ĥaraf

123. Disem eger yeri var getmaĥa dizi gelmür

Aparmaĥa balasın ĥaymeye yüzi gelmür

124. Bir az gelerdi yolu geh durardı Şāh-ı enām

Ĥayāl iderdi götürdüĥce semt-i ĥaymeye kām

125. Ėubār-ı miĥnet-i ħalbin nece silindirsün

Anasına nece bu ĥāleti bülündürsün

126. Sirişk-i çeşmile su sepdi odlanan diline

O ĥālile yetüşüp ĥaymeler muĥābiline

⁵²⁹ İmām'ın Ali Asker'in cenazesini savaş ĥadırına getirmesi. Ara başlık.

127. Baḥup oyan bu yana çekdi āhı āh üste
Bacısı Zeyneb'e itdi ḥitāb āheste

Ḥitāb-ı İmām Be-Ḥazret-i Zeyneb (s.)⁵³⁰

128. Gel ey olan mene miḥnet şerīki Zeyneb gel
Belā u derd u muşībet şerīki Zeyneb gel

129. Ayırdı gonçe gülümü 'adüv budağımdan
Balam yatupdu gel āheste al kucakımdan

-122-

Āverden-i İmām Na'ş-ı 'Alī Aşgār Be-Ḥayme-gāh⁵³¹

130. Buyur gilen nigerān kalmasun bacı anası
Susuz degül daḥi su bir de istemez balası

131. Hemin ki ḥaymede qardaş sesin alıp Zeyneb
Dutup vucūdını ḡam anladı nedür maṭlab

132. Vucūd-ı muḥteremin mancınık-ı ḡam sıḥdı
Füsürde-ḥāl serāsīme ḥaymeden çıḥdı

⁵³⁰ İmām'ın Hz. Zeyneb'e hitābı. Ara başlık. BH'de bu başlıkla birlikte " Aḥvālāt-ı 'Alī Aşgār (a.s.) ve Ḥitāb-ı İmām Be-Zeyneb (s.)" başlığına da yer verilmiştir.

⁵³¹ İmām'ın, Ali Asker'in cenazesini savaş çadırına getirmesi. Ara başlık.

133. Görende ardaş elinde o olı urbānı
Kesildi tatı dilden ucaldı efgānı
134. Görüpkı ardaşının hāli o perīşāndur
Eli yüzi gözi Aşğar anıyla elvāndur
135. Bulup balasına su virmiyüple albi yanup
Özi de Aşğarı da ulmle ana boyanup
136. Gelüp dolandı ezel bir Hüseyn'ün başına
Alup o tıflı tesellī verüpdü ardaşına
137. Getürdü aymelere sesledi oğul anasın
Oğul anası heveslendi görmaa balasın
138. ayāl idüp ki içüp su yatıp sesi gelmür
Velī görüpkı ürek bu sözile dincelmür
139. Huzūr-ı Zeyneb'e geldi o ıztırābile
Görende eşk-i başar dilde iltihābile
140. Görende Aşğar'ını an dutupdu yüz gözini
ayā idüp anım aqlā yitürmedi özini
141. Salup aşa başın sildi dīde-i terini
Edeble Zeyneb-i Kübrā'dan aldı Aşğar'ını

142. Getürdü haymesine izn virdi gözyaşına
Koyup yere hanım ol dolandı bir başına

-123-

Âmeden-i Etfâl Be-Hayme-yi Hazret-i Rubâb⁵³²

143. Açup başın ele zülfün alup iderdi figân
Dirdi vay ‘ Alî Aşğar anan sene kurbân
144. Susuz uşaklara ses düşdü haymede yekser
Dirdiler ki diyülle gelüp ‘ Alî Aşğar
145. Kabağca bir bala ki çoğ şîrîn dili varıdı
Huşûşen Aşğar'a bir halka-yı dili varıdı
146. Uşakların hamusından onı çoğ isterdi
Hanım Rubâb'dan artuğ muhabbet eylerdi
147. Bu resmdür hamı tıfl-i şîrîn zebânı sever
Huşûş kız uşakı südemer balanı sever
148. Hemin bala dolanardı gece günüz başına
Basardı bağına lây lây diyerdi kardaşına
149. O şîr-hî'ariye eylerdi cânlan hıdmet
Yatan zemânda virürdü beşigine hareket

⁵³² Çocukların Hz. Rubâb'ın çadırına gelmesi. Ara başlık.

150. Uşakların hamusundan kabağ o hürde bala
Hemân hıyâma koyup yüz başında özge hevâ

151. Bu fikrile su içüp kardaşın olup sîr-âb
Alum kucağıma lây lây diyüm ki ta ide ẖab

152. Yetende haymeye gördü o Ğamkeş-i âfâk
Durup anası eli koltuğunda özge siyâk

153. Ovuşturur üregın dem-be-dem tökür kanyaş
Diyür oğul ‘ Alî bî-kes anan öleydi kâş

154. Kemâl-i hasretile bir Rubâb’a itdi nazar
Didi ana digürüm bes hani ‘ Alî Aşğar

155. Nedendi eşküvi döndermüsen beyle seyle
Ne sırrıdur mene bu nükteni ‘ ayân eyle

-124-

Resîden-i Etfâl Be-Hayme-gâh-ı Hâzret-i Rubâb⁵³³

156. Hayâlimile onun ‘ âlemini ẖoş görürem
Bağanda men velî gehvâresini boş görürem

157. Bele gümân idürem yoğlıyup kucağında
Seni de görmürem evveldeki siyâğında

⁵³³ Çocukların Hz. Rubâb'ın çadırına varması. Ara başlık.

158. Bu hāl sende nedür etgilen meni āgāh
Buyur görüm hani bes qardaşım seni Allāh
159. Eger içüpdü su rāhat olup su fikrin atup
Yatan yerini nişān ver görüm ha yanda yatup
160. Bunı özün bülüsen qardaşımı çoḡ severem
Eger uyansa melül olam lāy lāy diyerem
161. Rubāb’a beski bu ḥurde bala idüp ısrār
Tüvānını aparup oldu ‘āķıbet nā-çār
162. Elin dutup balanun min melāl u miḥnetle
Getürdü na‘ş-ı ‘Alī Aşğar üste ḥasretle
163. Görende bir eyle ḥālī çıḥup başından hūş
Vurup iki elini başa eyledi fiğān u ḥurūş
164. Eyle sizıldadı dilden cihānı yandurdu
Götürdü na’şın ele ḥaymeni dolandurdu
165. Yetüp o ḥālde bir deste māh-rū eṭfāl
Görüp bu ḥālī oluplar hamı perīşān ḥāl
166. Temām-ı hurde uşāklar qarışdı birbirine
Töküple hūn-ciger gözden eşk-i ter yerine

167. Virüple ses sese seslerdile ‘ Alī Aşğar
Salup bu hāle seni hansı bir sitem-perver

168. Vurardı başa uşaklar tökerdi eşk-i başar
İşitdi nāle vü şīven sesin muḥaddereler

-125-

Rāci‘ Be-Defn-i Na‘ ş-ı Ḥazret-i ‘ Alī Aşğar⁵³⁴

169. Hemān o ḥaymeye yüz koydu yek-ser ‘ Āla’ llāh
Yola yola saçını dilde nāle-yi cān-gāh

170. Girişdi birbirine cümle bānū-vān-ı Ḥicāz
Uşak büyük hamusı olmuşdı hem-āvāz

171. Ḥudā bülür ki o sâ‘ at ne saḥt sâ‘ at olup
Ḥaremlere yeri var ger disem kıyāmet olup

172. Uşak büyük gelin ‘ avrat hamı ‘ ayāl-i İmām
Açupla başlarını na‘ ş-ı Aşğar üste temām

173. Harası bir delīle bu balanı oḥşardı
Ḥuşuş bacısı zülfün yolardı ağılardı

174. Fiğān u dādile lāy lāy diyerdi qardaşına
Gidüp gelüp dolanardı cenāzesi başına

⁵³⁴ Hz. Ali Asker’in cenazesinin defnine dönüş. Ara başlık.

175. İmām gördü ki şīvenle haymeler doldu
Uşak büyük hamusu nāleden kebāb oldu

176. Gelüp dubāre özi aldı nūr-i dīdesini
Basupdu sīnesine dil-i ciger çekīdesini

177. Yetişdi hayme dalına çoḥ perīşān ḥāl⁵³⁵
Kazıpdı Aşgar'a ol yerde bir küçük godāl

178. O gonçe-yi terīn öz kundaḳı olup kefeni
Hayāl itme hemān kabirde yatup bedeni

179. Ürek göziyle naẓar eyle kabir-i Aşgar'a baḥ
Cüdādi başını gur yerde sabr-ı Dāvere baḥ

180. Meḳām-ı ‘aşḳda ḥōş gördü çün mesāvātı
Ata başile dolandı temām-ı şāmātı

181. Revā degül didi men kabirde yatam rāḥat
Baban cenāzesine līk gün vire zaḥmet

-126-

182. Cenāzesi ana āḡūşının firāḳında
Kıalupdu üç gece gündüz günün kabaḳında

183. Dubāre bend olup ol gonçe-yi gül budāḡına
Mezār içinde atası alup kucaḳına

⁵³⁵ dalına: dalında BH

184. Dayan bu miḥnete ‘Āṣī daḥi ḳalem vurma

Ḥaṭırlı ‘arṣādı bu ‘arṣada ḳadem vurma

185. Egerçi derd u muṣībetle ḥāṭırı dolusan

‘Amīḳdür bele deryāya gitme ğarḳ olusan

186. Ḳabaḳ-ı muḳaddese fıkrun egerçi az dirdi

Velī bir özgesi son şerḥ-i ḥālī yaz dirdi

187. Ḥudā’dan iste onun ḥācetin revā itsün

Ki belki her ikizün derdüze devā itsün

188. Elünde Aşğar’ı dergāhına bahāne getür

Yüzünde gözyaşun ol dergehe nişāne getür

189. Tevessülünde Ḥüseyn’ün ziyāretin iste

Özünde ḥıdmetüvin muzd u ücretin iste

XL

Der-Custecū-yı Na‘ ş-ı ‘Alī Aşğar Zebān-ı Ḥāl-i Rubāb⁵³⁶

(Murabba 22)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Gel du‘ ā eyle Sekīne Şām u Kūfe leşkeri

Tapmasun belki kızım na‘ şı ‘Alī Aşğar’ı

⁵³⁶Hz. Rubāb'ın Ali Asker'in cenazesini ararken dertleşmesi/ hâlini ifade etmesi. BH'de bu başlıkla birlikte " Custecū-yı Leşker Na‘ ş-ı ‘Alī Aşğar (a.s.) ra" başlığına da yer verilmiştir.

1

Ellerinde nîze-yi Şâm ehli idüller helhele
Sur‘ atile ahtarullar velvele salmuş çöle
Vir haber yekser bala kızlar ala zülfin ele
Dergeh-i Hakk’a getürsünler şefî‘ Peygamber’i

2

-127-

Bir kızım Şâm ehli başdan ma‘ cerimi almasun
Bir de Allâh rahm kılsun Aşgar’ımı tapmasun
Defn olundu na‘ şı üste ehl-i kîn at çapmasun
Gizledüp âhir atan bu ‘ illete ol gevheri

Eydan Zebân-ı Hâl⁵³⁷

3

Her kasâvet var bugün ehl-i şekâvet yoğlıyup
Haremle bu bes degül ‘ atşân balamı oğlıyup
Neçe sâ‘ atdür balam kabır içere rāhat yoğlıyup
Vay mene koymulla kılsun kabride gül-peykeri

4

Git Sekîne haymede sen ağla tök gözyaşuvı
Yan ürekden dāda gel vur sîneye aç başuvı
Zülfüvi eyle perîşân kıl du‘ ā kardaşuvı
Odlanan dilden kızım sesle Hudā-yı dāveri

5

Neyliyüm ne çāre var elde ve ne bir dād-h‘ ah
Var ne Ekber ne Ebû'l Fazl ve ne Kāsm ne penāh⁵³⁸
Ne atası var yetişsün dādıma ne bir penāh

⁵³⁷ Aynı hâl. Ara başlık. Bu başlık bir önceki bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

⁵³⁸ penāh: āh āh BH

Seslerem gelsün Necef'ten öz babası H̄aydar'ı

6

Besdi bu guşşam balamun bağlamadım yāresin
Arturı derdim gözüm h̄ālī görür gehvāresin
Men özümden çılmuşam bülmem bu derdin çāresin
Git bu ğamdan eyle h̄ālī Zeyneb-i ğam-perveri

7

Ağ saçın ele şūrile ol 'ulyā cenāb⁵³⁹
Aşğar'ı dilden du'ā itsün o Duht-ı bŭ-tŭrāb
O du'ā itse du'āsn Allāh eyler müstecāb
Boş kaytmaz bŭlmüşem dergāh-i H̄aqq'dan elleri

8

Çün kızım 'Āla'llāh maḥbūbdur bu südemer
İmdi lāzımdur du'ā itsün bacılar 'ammeler
Elleri koynunda gözyaşlı 'aceb qaldım meler
Men kimi kimdür füzŭn olsun ūrekde ğamları

-128-

Zebān-ı H̄āl-i H̄azret-i Rubāb⁵⁴⁰

9

Var yeri feryād u āhım çıhsa çarḫ-ı aṭlasa
Bŭlmürem çāre nedür men-i bī-nev u bī-kese
Olmasa çāre viraḫ birden temāmen ses sese
H̄ālimiz belki getürsün raḥma qavm-i kāfiri

10

Cām-ı çeşmim az qalır dilden 'izāra qan vire
Gör nece ehl-i cefā sıbgat idüpler birbire

⁵³⁹ Ağ saçın: Zülfünü alsun BH

⁵⁴⁰ Hz. Rubāb'ın dertleşmesi/ h̄ālını ifade etmesi. Ara başlık.

Bele ki leşker vurullar nîze gayzilen yere
Cennet içere titredür kalbi Betül-i aþharı

11

‘ Āşīyā çoĥ tûl virme maþlaba açma sözi
Perdeli söz yaz başarsan sözlerin olsun gözi
Ehl-i dil anlar zebân-ı ĥâldür bu söz özi
Yandırıp bu mâcerâ dilden Rubâb-ı mużtarı

XLI

İcāze Ĥāsten-i Kamer-i Münîr Benî Hāşim⁵⁴¹

(Murabba 23)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1

Qalmıyup şabrım ĥayâtımdan olup sîne teng
Baĥ bu pozķun ĥâlime ver Seyyidî fermân-ı ceng
Fā‘ilātün Fā‘ilün

Cânım olar kırbân sene
Vir ruķşat-ı meydân mene

2

Doymuşam ‘ömrimden ey Faĥr-ı temâm-ı kâyināt
‘ Ayn-ı zilletdür mene bu zindegānluk bu ĥayāt
Men baĥum ammā susuzdan ĥaymede yansun benāt
Qoymasun süz-ı ‘ aþeş gül yüzlerinde āb u reng

3

Ger açup kıollarını itsen meni cenge mucāz
Qoymaram bu çölde kıalsun bir nefer ehl-i mecāz

⁵⁴¹Kamer-i Münîr-i Benî Hāşim'in (Hz. Ebulfazl) izin istemesi. BH'de bu başlıkla birlikte " Aĥvālāt-ı Ĥazret-i Ebu'l-Fazl (a.s.)" başlığına da yer verilmiştir.

Ḳolumı āhır ḥaḳīḳat bul sen ey Şāh-ı Hicāz
Tercümān virrem iki ḳol itmesem bir beyle ceng

-129-

İzn H̱asten-i H̱azret-i Ebû'l Fazl⁵⁴²

4

Nā-reşīdem men Fırāt üste ʿalem ger vurmasam
H̱ün-ı aʿdā ile bugün bu çöli doldurmasam
Leşkeri berhem idüp bir şūr-ı maḥşer ḳurmasam
Ḳoymaram ḳalsun ne ser-leşker ve serheng u heng

5

Ger mene virsen icāze ey İmām-ı müstezām
Ḳoymaram ḳalsun bu leşkerde bu tīp u bu nīzām
Baḥma vardur bu ḳoşunda çoḥ ẖüner-mend-i ʿazām
Ger bu leşker farz ola deryā menem şāha neheng

6

Men o Allāh şīrünün daʿvā günü bir şīriyem
Baş üste düşmenin meslül olan şemşīriyem
Men ʿAlīyyü'l-murtażā'nun pür-i bā-tedbīriyem
Baḥmaram bārān kimi yağıdırsa düşmenler ḥadeng

7

Men baḥum sulasun susuz ḳızlar cemāli ḡonce-veş
Ḥaymelerden ʿarşa evc itsün şadā- yı el-ʿaṭeş
Olmasun bir şurbe su itsün ʿAlī Aşḡar da ḡaş
Baḡlasun rāh-ı Fırāt'ı fırḳa-yı bī-nām u neng

⁵⁴² Hz. Ebu'l-Fazl 'ın izin istemesi. Ara başlık.

Ger meni itsen muraḥḥaş ey Şeh-i Zül-i-iktidār
 Koymaram bu Āl-i Süfyān‘dan kıala bir nām-dār
 Kūfe‘de İbn-i Ziyād‘un cānına sallam şerār
 Şām‘da vurram Yezīd-i bī-ḥayāyā pāleheng

Ey Mürüvvet kânī ey Faḥriye-yi āl-i menāf
 Gelmiyüp itsün Ebû‘l Faẓl‘un temāşā-yı Muşāf
 Zeng-i ğamdan ḳalbimün āyīnesini eyle şāf
 Luṭf idüp vir cilve ḳalbimden silinsin ta bu reng

Vedā‘-yı Ebû‘l-Faẓl⁵⁴³

İzn vir āḥir alum bugün ölenler ḳanını
 Eyliyüm ḳan diclesi deşt-i belā meydānını
 Ḥatm idün fevran bu da‘vānun ‘amel divānını
 Darb u şaştımdan netice ta ala Rūm u Freng

-130-

Ḳoy gidüm bu ḳavmile ta eyliyüm ceng u cedel⁵⁴⁴
 Ya elimden al bu şimşiri sen ey Şubḥ-ı ezel
 Bes ḥaçan lâzım olur āḥir bu şimşirü bu el
 Bundan artuḥ ḳalmıyup mende tüvānā-yı direng

Ey adı Saḳḳā özi ammā Şehīd-i teşne-leb
 Vay güzel adı olan Bābü‘l- ḥavāic-i munteḥab
 ‘Āşī-yi bī-çāre eyler ḥācetin senden ṭalep

⁵⁴³ Ebu'l-Fazl'in vedâsı. Ara başlık. Bu başlık onuncu bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

⁵⁴⁴ ta: ya BH

Şıdk-ı albile vurup bu dāmen-i maşūda eng

XLI

Vedā'-yı Hāzret-i Ebū'l-Fal Ez-Server-i Mazlūm⁵⁴⁵

(Müsemmen 6)

Vezin Bozuk

1

Ah o vaitden oldu ol boyun

Şāh-ı Kerbelā ser sipāhile

Zeyneb'e kıyāmet kıyām idüp

oydu yüzyüze mihr-i māhile

2

Büldü az alur dest-i zūlmule

Māh-ı Hāşimī eylesün usūf

Şems-i bur-ı vadetde gör sınıp

İnkisārīden ālet-i kusūf

Düşdü ıztırāba sitāreler

Başladı hamı zikr-i yā Ra' ūf

Reste-hīz' ayān oldu ber-melā

Doldu kerbelā dād u āhile

⁵⁴⁵ Hz. Ebu'l-Fazl'ın Mazlūmların şahı ile vedā'sı. Manzūmenin tamamında vezin bozuktur.

Veda‘ -yı Hâzret-i Ebû'l Fazl⁵⁴⁶

3

Mâh mihri dutkun gören kimi
Kaldı hayretinden meḥākda
Günde gördü ay kaldı seyriden
Görsenür bir özge siyākda
Luṭf idüp özi gösterüp şafaḳ
Mihr māha bu ittifākda
Hem nişān virüp ḥaṭṭ-ı seyrini
Ayrılanda kāmīl nigāhile

4

Resmdür düşer gün dalınca ay
Her zemānda nūr eyler inkisāb
‘Āşir-i muḥarremde ‘aks olup
Düşdü ḥayrete ehl-i noh ḳebāb
Ne günüydi bir eyle gün Hudā
Ay dalınca düşmüşdü āfitāb
Seyr idüp hemān ay giden yolu
Bir neḳe ḳadem-i şāhrāhile

5

Oldu mültefit nāgehān görüp
Ser sipāh Sulṭān-ı bī-mu‘īn
Ġuşşalı perīşān piyāde pā
Ardınca gelür Şehriyār-i dīn

⁵⁴⁶ Hz. Ebu'l-Fazl'ın vedâsı. Ara başlık. Bu başlık manzûmedeki üçüncü bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

Bu aziye selb itdi atin
Gitdi itiyr olup amn
Sald merkeb sten zn yere
Ad obete dil o hile

6

Arz ıldı bu nev i gelmaun
B-nihyet itdi mene eer
leti nedr beyle alusan
Gl yznde vardur sirik-i ter
Pozma hluvi miyn baur
ardaun Eb'l Fazl lp meger
Her adar saam salaram alem
Baun ste men izz u chile

-132-

Der-Bn-i Berdere⁵⁴⁷

7

Grd am ubr o serverin
n dutup remh- a-nmsn
z irdetin zhir eyledi
Ad ba ste livsn
aymelerden bbs alup o dem
Zeyneb'un ad-y beksn
Yand hır geldi nleye
Alad eh-i b-penhile

⁵⁴⁷ Kardeinin ba ucunda. Ara balık. Bu balık altnc bendin drdnc msrasından sonra yer almaktadır.

 ardaşın yola saldı  aymeye
 Geldi rezmgāha o bā-vefā
  aymelerde efsurde  ālile
 İntizār idi Şāh-ı Kerbelā
 Geçmedi o  adarı görüp   seyin
 Ses gelür ki "Edrikni yā e ā"
 Titredi dizi gözde g nd zi
 Bir olupdu leyl-i siyāhile

S r  atile meydāna yüz  oyup
 Kesdi beyn-i rahde  azā yolun
 Durdu merkebi ba dı r kibi
 Gördü  ardaşın yerde sa   olun
 Z 'l-Cenā 'dan indi  eh yere
 G td   ardaşın her iki  olun
 Basdı s neye b ld  ıardaşın
  ālını o  adlin g vahile

-133-

 ameden-i  m m B l n-i Ber dere ⁵⁴⁸

Bir yere yetişdi  eh-i zemen
 H k u h n- r  tapdı  arda  n
  ekdi n le "el  ne in ke er"
 T kd    rete  anlı gözyaşın

⁵⁴⁸  m m'ın kardeşinin ba  ucuna gelmesi. Ara başlık. Bu başlık MK'de dokuzuncu bendin altıncı mısrasından sonra verilmiştir.

Elleri belinde köçüp yere
Aldı dizleri üste başın
Gördü başınun kanı çoğ gidüp
Yer dolupdu hūnīn miyāhile

11

Çoğ yavaş yavaş sildi gözlerin
Pāk idüpdü peykān yarasını
Çeşm-i nāzile koydu leblerin
Öpdü tīr-i perrān yarasını
Gördü başınun kanı durmurı
Haşak ide o kandan yarasını
Kāse-yi seri hūrd hūrdidi
Bir olupdu baş secde-gāhile

12

Açdı gözlerin bir o hālde
Hasretile Sakḳā-yı teşne-leb
‘Arz kıldı bu yatmağım degül
Seyyid-i tarīḳ-i reh-i edeb
Sen velīk āgāhsan benim
Var bu hālime özge bir sebep
Selb olup tūvānım vucūdıdan
Zulm-i kanla āyine-yi tebāhile

13

- 134-

İndiki gelüp lūṭfūle benim
Başım üste sildün sirişkimi
Olma sen rızā eyliyim revān
Bir de şūrete kanlu eşkimi
Koy kala bu hālile na‘şımı

Haymeye apar oğlu meşkimi
Vardı hacletim men gidenmerem
Çohdu fāşıla hayme-gāhile

14

‘Āşī‘ arz idür qalbden özüm
Rāzıyam qazā-yı muhavvele
Līk bir ümmīdile men şehā
Salmuşam senün dāmenün ele
Cāna gelmişem rüzgārıdan
Teng olup daḥi şabr u ḥūşla
Düşmüşem daḥīl āsitānūve
Boş elile çohlı günāhile

XLIII

İstimdād-ı Ḥazret-i Ebû'l-Fazl ‘Aleyhisselām⁵⁴⁹

(Murabba 24)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

Ehl-i kīn su meşkin elde eyledi bahāne qardaş
Oldu peykerim ser-ā-ser oḥlara nişāne qardaş

1

Su getürmaqa ḥıyāma say‘ u himmetim çoh oldu
Yetmedim velī merāma naqş-e-yi dilim pozuldu
Ellerim sudan boşaldı cām-ı dil gamile doldu
Döndü eşk-i çeşmim āḥir gözlerimde qana qardaş

⁵⁴⁹ Hz. Ebu'l-Fazl 'ın yardım istemesi.

Her kadar yara yetişdi cismime dözüp dayandım
 Vurdular oñı oñ üstē ehl-i kīne sehl sandım
 Kollarım bedenden oldu kana zulmile boyandım
 Eyledim gene taḥammül cevri-i Kūfiyān'a ḳardaş

-135-

Men suva olanda mālīk şabrımı su mevci aldı
 Ta suva elim yetişdi derd u miḥnetim çoḫaldı
 Gerçe o iki avuc su götdüḳum yerinde ḳaldı
 Bā' iş oldu bu cesāret neçe tercümāna ḳardaş

Sīnem üste yer virürdim şevḳile gelende her oñ
 Bāl u peri açurdu cismim zevḳden açanda per oñ
 Özge vecdile uçurdum degmeseydi meşke ger oñ
 Ḥayf ola yetenmedim men bir de āşiyāne ḳardaş

Nīze ve ḳılıc yarası cismimi idüpdü gül gül
 Peykerimde baş açupdur her yara olupdu bir gül
 Başabaş çatupdu oñlar sīneden bisān-ı sūnbül
 Ḥārile dönüp vucūdım ṭarafa gülistāna ḳardaş

Ne bu ḥālde ürekde fikr-i sūzeş-i yaram var
 Ne köñülde⁵⁵⁰ öz ḥayālīm var ne fikret-i anam var
 Ḳalbde senün melālün her kadar ki men varam var
 Koydular seni kömeksiz tūf bu Şāmiyān'a ḳardaş

⁵⁵⁰ BH: köyülde.

Neççe seng-dil sitemger na' şımı alup araya
 Nîze-püş olupdu cismim sūzeş artur yaraya
 Def^c -i zulm idem elim yoḥ bārī sen yetiş haraya
 Men bu leşkerin elinden gelmişem imāna qardaş

Kāse-yi serim olupdur bir ' amūdile şikeste
 Olmıyubdu tār-i ' ömrin dest-i zulmiyle güseste
 Qorḥuram ki ey ümīdim sen gelence başım üste
 Hār eliyle dönsün āḥir gülşenim ḥazāna qardaş

Men Fedā-yı rāh-ı dīnem ey benim ümīd-gāhım
 Şāhidim iki qalem gül bir de oḥlı secde-gāhım
 Qanlı meşq qanlı baydaḳ şıdḳ-ı ' arzıma güvāhım
 İḥtiyāc yoḥdur özge şāhid u beyāna qardaş

Sen tevažu^c eyle şāha kılgilen qabūl-i zaḥmet
 Gel özün apar su meşkin ey Meh-i sipihr-i raḥmet
 Pāre pāre meşkimi ger görse Ehl-i Beyt-i ' işmet
 Odlanup yanan delīle od salar cihāna qardaş

Dīn yolunda ehl-i kīnden her qadar sitem yetişdi
 Ne ' alemde el götürdüm qaşıma ne ḥam yetişdi
 Beydaḳım yatanda bildün sen mene ne ḡam yetişdi
 Bār-ı miḥnetile döndü qāmetim kemāna qardaş

Sen şehā bülürsen ' Āşī tekdi yoḥdu dād-ḥ'āhı
 Her taraftan ehl u nā-ehl tekliyüp bu rû siyāhı

Bir sene olup ümmîdi ey hamı cihân penâhı
Her iki cihân tiküp göz bir bu âsitâna kıardaş

XLIV

Ṭaleb-i İmdād-ı Ḥazret-i Ebû'l Fazl 'Aleyhisselâm⁵⁵¹

(Murabba 25)

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fa'ûlûn

Gel kıardaş Ḥüseyn tîr-i cefâkıaddimi egdi
Reddoldu gözünden gelüp oḡ meşkimi deldi⁵⁵²

1

Düşmenler atam oḡları men sîneme düzdüm
Bir meşk su üstünde hamı zaḥmete dözdüm
Su meşkiye oḡ degdi ḥayâtımdan el üzdüm
Gel kıardaş Ḥüseyn tîr-i cefâ kıaddimi egdi

2

Degseydi eger meşke değen oḡ bu gözümnden
Eşkim kimi râzıydım aḥa kıanı yüzümnden
Ammâ oḡ atan kıardaş Ḥüseyn çıḡdı sözümden
Gel kıardaş Ḥüseyn tîr-i cefâ kıaddimi egdi

-137-

⁵⁵¹ Hz. Ebu'l-Fazl 'ın yardım talep etmesi.

⁵⁵² gözünden: gözümnden BH

3

El olmadı ta hıfz eyliyim meşkimi kardaş
Su gitdi yere ahdı gözümden yüze kanyaş
Senden hacı itdi meni bu zümre-yi evbaş
Gel kardaş Hüseyin tîr-i cefâkaddimi egdi

4

Su meşkimi bu leşker-i kîn itdi bahâne
İtdiler meni nâvek-i peykâna nişâne
Bu bârede gelsem yeri var dâd u figâna
Gel kardaş Hüseyin tîr-i cefâ kaddimi egdi

5

El gitdi mene oldu cerî ehl-i şekâvet
Eylüp yara vurmağda koşun birbire sıbkat
İtdi balalardan meni Şâm ehli hacâlet
Gel kardaş Hüseyin tîr-i cefâkaddimi egdi

6

İtmüpdü meni olmağımın fikri perîşân
Hôşdur susuz ölsem men eger ey Şeh-i 'atşân
Yalkuzladı bu çölde seni leşker-i 'udvân
Gel kardaş Hüseyin tîr-i cefâ kaddimi egdi

7

Bir zulm yetişdi mene bu ehl-i sitemden
Tâkat getürebülmedim el çekdim 'alemden
Şemşâd-ı kaddim oldu kemân bâr-ı eleminden

⁵⁵³ Hz. Ebu'l-Fazl 'ın yardım istemesi. Ara başlık. Bu başlık bu manzumenin ikinci bendinin ikinci mısrasında verilmiştir.

Gel ardaş Huseyn tr-i cef addimi egdi

8

Bir ses vir emndur lrem bu sese ardaş

Az aldı susuz başımı dşmen kese ardaş

Raħm etmri cellad men-i b-kese ardaş

Gel ardaş Huseyn tr-i cef addimi egdi

-138-

Gel meşkimi ir apar ey Server-i başa

Syle su yolu gzlemesin ‘ıtret-i Zehr

Saķķa'nı susuz saldılar attan yere a‘ d

Gel ardaş Huseyn tr-i cef addimi egdi

şıdkıyla sal ‘ş başuva şr-ı Huseyn'i

Ta albvvi rşen eyliye nr-ı Huseyn'i

Yazsan bele sz yaz ola manzr Huseyn'i

Gel ardaş Huseyn tr-i cef addimi egdi

XLV

Zebn-ı Hl-i mm Be-Der-Blin-i Berdereř⁵⁵⁴

(Murabba 26)

Mstefln Mstefln Mstefln Mstefln

Dur ey atamız Haydar'a da‘ vda mazħar ardaşım

Yalkuzlıyup sensiz meni bu avm-i kfir ardaşım

Kesdile yolun saldıla olun leşker-i sitemger

Yatma dur olaķ bir de ol boyun ey ‘Azz Haydar

⁵⁵⁴mm'ın kardeşinin baş ucunda, onunla dertleşmesi. BH: Zebn-ı Hl-i mm Der-Blin Berdereş.

1

Aldım sesün ħargāhda ey Şāhib-i vechü'l –ħasen
Geldim gelende kıollarun gördüm düşüpdü yerde men
Bir ħāle kıaldımki bülür bu ħāli kıardaşı ölen
Yandı ser-ā-ser ħālime kıavm-i sitemger kıardaşım

2

Senden iki yerde kıalan eldür sebep gözyaşıma
Men den iki el beldedür baħduķca öz kıardaşıma
Olsaydı bir ayrı elim topraķ seperdim başıma
Dur çāre kııl ey Ħaydar-ı Kerrār'a benzer kıardaşım

3

Dur ey olan ħışn-ı ħaşın bu çölde āl-i Ħaydar'a
Görmürsen ayā şīvenim evc eyliyüpdür göglere
Senden şora ey vay mene vay 'ışret-i Peyğamber'e
Kıalmaz 'ayāl-i Ħaydar'ın başında ma'cer kıardaşım

-139-

Zebān-ı Ħāl-i İmām Be-Bālin-i Berādereş⁵⁵⁵

4

Her bir cevāniki bugün öldürdüler bu kıavm-i kīn
Açdı anası başını dutdu 'azāsın dil-ğamīn
Bu çölde ammā olmadı efsūs anan Ümmü'l-benīn
Kıaldı köñülde niskilün oldun mükedder kıardaşım⁵⁵⁶

5

Düşmenlerin perçemleri bu çölde ser-tā-ser esīr
Yerde kıalan bu perçemun şabrım telin ana kesīr
Oldu yakīnim kıızlarım bugün olar Şimr'e esīr

⁵⁵⁵ İmām'ın kardeşinin baş ucunda, onunla dertleşmesi. Ara başlık.

⁵⁵⁶ köñülde: köyülde BH.

Qalmaz penāhı Zeyneb'un sensiz dilāver qardaşım

6

Bu leşker-i kīne vurup yāre sene ḥadden füzün
Eyliyüble su üste susuz bu serv-i qaddün sernigün
Sütme yüzün topraqlara itme bele ālūde ḥūn
Qoy gözlerün qanın silim ey Māh-ı manzar qardaşım

7

Ey Māh-i āl-i Hāşimī ey Neyyer-i burc-ı şeref
Kim bu aya benzer yüzün qanıla itdi münḥasif
Sen ölmeseydün Kūfiyān menle olanmazdı taraf
Ey tek vücūdı bir bütün henge berāber qardaşım

8

Kimdür ide senden sonra bir de ḥimāyet Zeyneb'e
Sensiz açalar zulm elin ehl-i şeqāvet Zeyneb'e
Sen ki yıhıldun toprağa oldu kıyāmet Zeyneb'e
Oldu mene hem Zeyneb'e bu çölde maḥşer qardaşım

9

Vardur yeri çekse kızıl güller eger reşkūn senün
Bir oḡ vuruplar annuva qana dönüp eşkūn senün
İmdi aparsam ḥaymeye bu oḡlanan meşkūn senün⁵⁵⁷
Baḥsa susuz kızlar eger bu meşke neyler qardaşım

10

Dur ey Leb-‘ atşān doğranan ammā özi Saḫḫa laḫab
Ta varidi sende nefes itdün mirā‘ at-ı edeb
Başundakı yāre olup bu yatmağa ayā sebeb
Ya inke yorgūnsan salup dilden bu leşker qardaşım

-140-

⁵⁵⁷ İmdi: indi BH

Zebān-ı Hāl-i İmām Der-Bālin-i Hāzret-i Ebū'l Fazl⁵⁵⁸

11

Çoḡ çekme ahı āteşin tökme ' izāra göz yaşun
Aç gözlerün gör bir ḳalup ne ḥāle yalkuz ḳardaşun
Yerden götür ḳanlu yüzün ḳoy dizlerim üste başun
İtme yaralı başıva topraḳı bester ḳardaşım

12

Ey çarḥ āl-i Hāşim'e sūretde bir bedr-i temām
Gün geldi başun üstüne itme bu ' aḳrepde maḳām
Leb teşne ḳızlar su diyer gözlerde eşk ellerde cām
Su intizārıyla seni maḥyemde gözler ḳardaşım

13

Ḳardaş görüm sendeşora solsun hamı gülşen gülü
Hiç kim gelende görmesün gül şāḥesinde bülbülü
Düşsün ayakdan servler olsun çemen ḡam maḥvili
Āfet yete şemşāda ey Ḳadd-i şanüber ḳardaşım

14

Ey Nāḥuda-yı keştī-yi ümmīd-i āl-i Muştafā
Sensiz bu keştī ḡarḳına mevce gelüp baḥr-i belā
Az ḳaldı bu keştī sana tūfānıdan ey Nāḥudā
Saldun neden bu vādi-yi vahşetde lenger ḳardaşım

15

' Āşīyyi u Sa' dīyyi zemān senden yeten te' yīdile
Bu şerḥ-i ḥālī yazdılar bir yerde bu ummīdile

⁵⁵⁸ İmām'ın Ebu'l Fazl'ın baş ucunda onunla dertleşmesi. Ara başlık. Bu başlık onuncu bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

Cân tapşuran sâ‘ atde sen hōşnūd eyle bir dīdile
Hōş-ḥāl u āsān cān vere bu iki nevker qardaşım

XLVI

**Zebān-ı Ḥāl-i İmām Ḥüseyn Be-Ḥazret-i Ebū Fażl -i Ḥiṭāb Be-
‘Ulyā Mūkerreme⁵⁵⁹**

-141-

(Murabba 27)

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fa‘ūlün

Ḳalbim dutup od ḡlmile yandı bacı Zeyneb

Gel öldü Ebû'l-Faẓl'ım amāndı bacı Zeyneb

1

Git ḡaymede yığ'ıtretimi başuva ağla

Vir men tek icāze bacı gözyaşuva ağla

Aç başıvı yol zūlfüvi qardaşuva ağla

Gel nāleye hengām-ı figāndı bacı Zeyneb

2

Ne hicrine şabr itmaḡa āḡir ürekim var

Ne ağlamaḡa menle bacı bir kömekim var

Git eyle ḡaber her ne ki ḡara leçekim var

Baḡr-i muḡīnem mevc-i zenāndı bacı Zeyneb

3

Düşmen yetüp āmāline bacı olan oldu

Servim yıḡılup gel ürekim ḡanile doldu

Gül-zār-ı ‘ali soldu gülistānı pozuldu

Bülbüllere de faşl-ı ḡazāndı bacı Zeyneb

⁵⁵⁹ İmām Ḥüseyn'in Hz. Ebu'l-Fazl'a hitab ederek ‘Ulya Mūkerreme (Hz. Zeyneb) ile dertleşmesi. BH: Zebān-ı Ḥāl-i İmām (a.s.) Ba‘d Ez-Şehādet-i Berādereş Be-‘Ulyā Mūkerreme.

Gördüm ki yatup kıanile hōş beſter içinde
 Bir hemheme ammā varidi leſker içinde
 Kıoydum yaralı na‘ ſını düſmenler içinde
 Kıalbim odu ki çoĥ nigerāndı bacı Zeyneb

Gördün ne kıadar Ekber'ime yāre vuruplar
 Yüz eyle bacı yāre bu bī-yāre vuruplar
 Saldukıca bunun emrini düſvāre vuruplar
 Ahvāline bu meſk teſnedi bacı Zeyneb

Bu kıana dönen eſkime kııl bacı nazāre
 Bul bir de tapulmaz daĥi bu derdime çāre
 Git ma‘ cerüvi açgile sal baſuva kıara
 Geçdi o günün devri dolandı bacı Zeyneb

-142-

Zebān-ı Hāl-i İmām Hitāb Be-‘Ulyā Mükerreme⁵⁶⁰

Bu yare çetīn birde kıabül eyliye merhem
 Ehl-i ĥaremün oldu soyulmaķı müſellem
 Baĥla belüvi ſen de eſīr olmaķa muĥkem
 Ŗāĥib-i hünerim kıana boyandı bacı Zeyneb

Men na‘ ſına baĥçaķ ürekim yandı alıſdı
 Yatmuſdu durabülmedi her kıadar çalıſdı

⁵⁶⁰ İmām'ın, Hz. Zeyneb'e hitāb ederek dertleſmesi. Ara baſlık. Bu baſlık altıncı bendin ikinci mısrasından ſonra verilmiſtir.

Zahmetle gelüp nuṭṭa neṭe kelime danışdı
Âḥır sözi ḥālinden ʿayāndı bacı Zeyneb

9

Ġam tîri dime bağrın onun delmedi Zeyneb
Her laḥṣa çıḥınca cānı dincelmedi Zeyneb
Âḥır getürdüm men özi gelmedi Zeyneb
Bu gelmememağın sırrı nihāndı bacı Zeyneb

10

Ḥünābe-yi dil aḥsa yeri vardı gözimden
Ne ḥāldeyim bacı müberhendi sözimden
Bundansora öldüm daḥi meʿyūs öz özimden
Kardaş ölümü bār-ı girāndı bacı Zeyneb

11

Her laḥṣa bacı ḥālî mücessemmdi gözümde
Adın odı zıkr eylirem her kelime sözümde
Virrem sizile ses sese yannam men özümde
ʿAbbās mene rûh-ı revāndı bacı Zeyneb

12

ʿÂṣî bugün artuḳdu senün derd u melālün
ʿİllet odı pozḳundu bele fikr u ḥayālün
Vāzıḥ edüri ḥālüvi bu tarz-ı meḳālün
Ḳalbim dutup od zulmle yandı bacı Zeyneb

-143-

XLVII

Zebān-ı Hāl-i Cenāb-ı Sekīne Hiṭāb Be-Ḥazret-i Ebû'l-Fazl
(a.s.)⁵⁶¹

(Murabba 28)

Fā'ilātün Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'ilün

Yandı dilim susuzdan oldu kebāb 'amū cān

Luṭfile kı1 tedārik bir meşk-i āb 'amū cān

1

Degmüp bugün 'amū su bu teşne leblerime⁵⁶²

İzhār idim ne nev' i bu sırrı Ekber'ime

Bahsan özün bülürsen bu hāl-i muṣṭarımā

Koymıyup daḥi susuzluk ḳalbimde tāb 'amū cān

2

Dutmuş hıyāmı āḥir şīven sesi ser-ā-ser

Hürde uşaklar aḡlar eyler nevā ḥaremler

Ġaşy eyliyüp 'aṭeşden ol Şīr-ḥ'ar'a Aşḡar⁵⁶³

Aḡlar yanar bu ḥāle bī-kes Rubāb 'amū cān

3

Aşḡāb kıızlarından ey Şāḥib-i şecā' at

Men bī-kese ḳonaḡdur maḡyemde bir cemā' at

Āḥir ḳonaḡlarımdan etme meni ḥacālet

Su meşkin āl-i Fırāt'a eyle şitāb 'amū cān

4

Baḡ gör revādur aḡsun her yane bu Fırāt'ı

Yansun velī susuzdan Peyḡamber'in benātı

⁵⁶¹ Sekine'nin Hz. Ebu'l-Fazl'a hitāb ederek dertleşmesi.

⁵⁶² Degmüp: degmiyüp BH

⁵⁶³ Ġaşy: za' f BH.

Ƙan ağladur uşağlar yekser muđadderātı
Bađ bu uřađlara ƙıl sen bir řevāb ‘ amū cān

5

İnřāfdur birinūn sen tek ‘ amūsı olsun
Ammā onun susuzdan ĥālī bele pozulsun
Dōnsūn siriřđ-i ƙana gūl tek cemālī solsun
İtsūn ‘ Ateř řerārı ƙalbin kebāb ‘ amū cān

-144-

6

Eyliyūp atam seni çūn Ehl-i Beyte řađđā
Ƙoyma yana susuzdan āĥir bu āl-i tāĥā
Soldu ĥazāna dōndū źulmile bāđ-ı Zehrā
Ger olmasa su mūmkin vir bir cevāb ‘ amū cān

7

Her bir ananun almıř bir ĥūrde ƙız kenārın
Feryād u řīvenile selb eyliyūp iĥtiyārın
Bir nev‘ i Ařđar’ımın almış ‘ ateş ƙarārın
Gelmūpdū gözlerūne bir laĥza āb ‘ amū cān

8

Her bir ƙızın elinde ĥařđīde bir su cāmı⁵⁶⁴
Su řoĥbeti dilinde ağlar gezer ĥayā
Ƙoyma yana susuzdan āl-i şeh-i enāmı
Her dađdār dilde var iltihāp ‘ amū cān

9

Ne bir menem ‘ amū cān yanam bele susuzdan
Āl-i ‘ abā ser-ā-ser gelmiş dile susuzdan
Ağlar yanar temāmen bu ƙāfile susuzdan
Vardur ĥāremler içere çoĥ ıztırāb ‘ amū cān

⁵⁶⁴ ƙızın: balanın BH

Ne saht olup susuzluk Zerrīye-yi Betül'e
 'Āṣī dilinde tāḳat yoḥdur beyān-ı tūle
 Şeh-i maḥzarında besdür yetse bu söz ḳabūle
 Yandı dilim susuzdan oldu kebāb 'amū cān

XLVIII

Zebān-ı Ḥāl-i Cenāb-ı 'Abdullah Nūr-ı Çeşm-i Ebī' Abdullah⁵⁶⁵

(Murabba 29)

Mef'ūlū Mefā'ilū Mefā'ilū Fa'ūlūn

Meydānda gördüm seni yalḳuz baba geldim
 Aldım sesün imdāda oḡulsuz baba geldim

1

Gördüm alup eṭrāfuvı bu leşker-i kīne
 Yoḥdur sene imdād iden ey Şāh-ı Medīne

-145-

Hālun çoḡ eşer itdi meni zār u ḥazīne
 Aldım sesün imdāda oḡulsuz baba geldim

2

Düşmüşdim ezelden babacān men de bu meşḳe
 Geldim yetişem men de hemīn meclīs-i 'aşḳa
 Başım senile ta gede bāzār-ı Dimeşḳ'e
 Aldım sesün imdāda oḡulsuz baba geldim

3

Ḳoymurdu meni gelmaḳa 'ammem bu mekāna
 Yalvardm o ḳadarı gelüp āḥirde imāna

⁵⁶⁵İmām Hüseyin'in, gözünün nuru (Ali Ekber) ile dertleşmesi. BH'de bu başlıkla birlikte " Aḥvālāt-ı Cenāb-ı 'Abdullah" başlığına da yer verilmiştir.

Saldı gözi yaşlı yola aldı yana yana
Aldım sesün imdāda oğulsuz baba geldim

4

Badım ki alup dörberin zümre-yi evbaş
Geldim bu ümīdile aremden baba bir baş
Cān nadini ta inke idem başuva şābāş
Aldım sesün imdāda oğulsuz baba geldim

5

Meydānda baba sen aleb-i nuşret idende
Ārām-ı dilim gitdi tüvān almadı mende
albim yaralandı görüp ol āleti sende
Aldım sesün imdāda oğulsuz baba geldim

6

Ta inke sesün aymede bī-kes anam aldı
Feryāda gelüp şīveni eflāka ucaldı
Gitdi öz eliyle meni āir yola saldı
Aldım sesün imdāda oğulsuz baba geldim

7

‘Āşī Şeh-i dīne gözi yaşlı yaz‘ arıza
Göz yaşı devādur hamı me‘ yūs marīze
Ya bu sözi ala özive eyle farīza
Aldım sesün imdāda oğulsuz baba geldim

Vedā'-yı Āhīrīn-i İmām-ı Mazlûm (a.s.)⁵⁶⁶

(Kaside 4)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Gidende rezm-gehe Āfitāb-ı burc-ı imāmet

Benāt-ı Fāṭıma'ya zāhir oldu şūr-ı kıyāmet

2. Dayandı hayme kabağında itdi getmağın 'ilān

Töküldü dışara haremnden temāmen āl-i risālet

3. Alupla devresin heştāda dīn uşaklı büyüklü

Tökerdi göz yaşı ruhsāra bānūvān-ı ḥadāret

4. Baḥardı saḡ sola her dem çekerdi āh pey-ā-pey

Şikeste hāleti yalḡuzlığın iderdi ḥikāyet

5. Ne bir nefer varıdı Zü'lcenāḥ'ını götüreydi

Ne bir nefer tapulurdu ide o Şāh'a i'ānet

6. Görüp bu ḥāleti Zeyneb pozuldu ḥāl-i şerīfi

Hucūm-i leşker-i ḡam itdi şabr u tābını gāret

7. Didi Hüseyn özive ḡuşşa virme yoḡdu sipāhun

Bu nev' i ḥālūvi pozma baḡur gürūh-i dālālet

⁵⁶⁶Mazlûm İmâm'ın son vedâsı. BH'de bu beyitle birlikte "Aḥvālât-ı Vedā'-yı İmām Hüseyn (a.s.)" başlığı da vardır.

8. Baħup o yan bu yana çekme ah tökme sirişkün
Luzūmdur sene düşmen muķābilinde şehāmet

9. Meni çoħ itdi perīşān senün bu tarz-ı nigāhun
Buyur görüm anam oğlı ne hāldür bu ne hālet

10. Firāk vaktidi dindir bu hūrde kızları ķardaş
Tesellī ver olara vaķte gerçi yoħdu ferāğat

11. Sen ağlayanda baħur ağırlı temām uşaklar
Baħur sene olur efsurde nev-gulān-i şabāħat

-147- 12. Egerçi men bülürem hāluvi niye pozulupdur
Ne fikr-i firķat-ı evlādıdur ne ķayd-ı esāret

13. Velīķ ķoyma ola ğuşşā şūretünde hüveydā
Görüp bu hālūvi düşmenlerün idelle şamātāt

14. Utanma derd-i dilün kılģilen Hüseyin mene izhār
Her emrün olsa bacun cān u dilden eyler itā‘ at

15. Ğam itme yoħdu ‘ Alemdār açā ‘ alem başım üste
Bu vaķitde sene teşķīl ide şu‘ ūn u celālet

⁵⁶⁷ İmām Hüseyin’in vedāsı. Ara başlık.

16. Olupdu Ekber u Kāsım koyupdular seni yalķuz
Temām-ı yār u sipāhun içiple cām-ı şehādet
17. Menim başımdaki heştāda dīn ķaraleķegim var
Kenārıva dözerem ey Meh-i sipihr-i velāyet
18. Hayāl itme seni rezm-gāha tek yola sallam
‘Adüv baķur seni men koymaram bu nev‘i ķacālet
19. Tevaķķuf eyle ‘alem başun üste ta açā Külşüm
Dalunca āye-yi **Fetih**’i ide Ruķıyye ķırā‘at
20. İde Sekīne sene sāye-bān-ı düde-yi āhın
Yaralısın anam oķlı hevāda ķoķdu ķarāret
21. İdüpdü Fāţıma göz kāseseñ gülābla leb-rīz
Baķur sene bu ķaremler idülle āye tilāvet
22. Kelām-ı nāţıķ özünsen velī Rubāb’a naķar ķıl
Dutupdu Muşķaf elinde idür dem-ā-dem işāret
23. Ki ya‘nī gel güzār it bārī zīr-i Muşķaf-ı Hāķķ’dan
Ki belke tapmıya a‘dā sene bu ķölde cesāret
24. ‘İnān-ı merkebi Leylā-yı ģam keşide dutupdur
Aķup du‘āya temām el muķadderāt-ı ķadāret

25. Rikābuvı dutaram men özüm bacun sene kırbān
Süvār-ı merkeb-i merg eylerem ki itsen icābet
26. Mene egerçi çetindi bu nükte bacılar içere
İdüm ne çāre olup levh-i kısmetimde kitābet
27. Şikāyet eylemerem gelse her belā vü muşibet
Kazā-yı Hakk’a ürekden varımdı ‘ayn-ı rızāyet
28. Kabül itsen eger rezm-gāha senle sürünnem
Sene Hüseyin iderem kudretimce men de himāyet
29. Saçımı allam ele Şimr’e iltimās iderem men
Ki belke el çeke senden o kân-i buğz u ‘adāvet
30. Velik Şimr gözün kıan dutup sözüm eşer itmez
‘İlave kıatlüvi kıatmî bilür bu kıavm-i şerāret
31. Bu bāreden velî kıardaş Hüseyin ol āsüde
Ne kıadar var nefesin Ehl-i Beyte kııllam ‘ināyet
32. Uşakların nigerān kıalma sahlaram gözüm üste⁵⁶⁸
Sene ki Zeyneb ezelden virüpdü dest-i itā‘ at
33. Kıabaķında kıollarımı kıāyil eylerem anam oğı
Vuranda kıızlarıva tāziyāne ehl-i ‘adāvet

⁵⁶⁸ Uşakların : Ruķiyye'den BH

34. Vedā' kıldı harem şāhibi hamı harem ehli
Uşak büyük hamusın Hāk'a tapşurupdu emānet

35. Süvār olup atına dil-şikeste gözleri yaşlı
Giderdi rezm-gāha Şehriyār-ı rāh-ı hidāyet

36. Su olmadı sepeler şeh dalınca olmaya niskil
Tökerdi gözyaşı ardıca ol perīşī cemā' at

-149-

37. Yetişdi telle durup bir dayandı Server-i mazlūm
Dönüp hıyāma taraf bahdı bir o Kān-ı şecā' at

38. Uşak büyük hamusı gördü haymeler kabağında
Durupla elleri koynunda gözde eşk-i muşībet

39. Ürek devā eylemür hurde kızlar istüri gelsün
Görün Hüseyn'e ne kadarı çetindi bir eyle sâ' at

40. Baba diye diye bir az bala gelür velī Zeyneb
Dutur tesellī virür kaytarur o Ma' den-i ' işmet

41. Biri uşakdı onı kanmurı diyür susuzam men
Baba emāndı kayıt tez yahundu mende felāket

42. Sekīne gördü kayıtmaz daği o Şeh bu seferden
Çetindi bir de atasın göre balası selāmet

43. Yügürdü havliyle telle taraf dutup eteginden

Dil ilticāya açup ‘ arz idüp o Kān-ı feşāhat

44. Piyāde ol baba attan meni kucağıva bir al

Ġam-ı firākuve yoğdur ürekde ey baba tākāt

45. Yoğundu imdiki çāre kıtāle gitmelisen sen

Otur doyunca görüm kalmasun ürekde bu hasret

46. Elüvi başıma çek sil üzümnden eşk-i melāli

Yetīmeler kimi eyle mene de luṭf u ‘ ināyet

47. Piyāde oldu atdan oturdu hāk-i reh üste

Alup balasını āğūşa ḥālin itdi ri‘ āyet

48. Silüpdü gözlerinün yaşını öpüp gül üzünden

Buyurdu ağılama şabr it belāya itme şikāyet

49. O odlı āhivile yandırıp bu qalbimi yaḥma

Yaralı ḥātırıma niskilünle vurma cerāḥat

-150-

50. Ne kadar ölmemişem vurma gül cemālive sili

Gedende Şām’a seni çoğ vurar gurūh-ı qasāvet

51. Hüseyin ḥātırına ey Hudā-yı ‘ Ālem u Qādir

Özün bu ‘ Āşī’ye tevḥīk-i tā‘ at eyle kerāmet

L

Eydan Vedā'-yı İmām Aleyhisselām

(Müsemmen 7)

1

Gel bacı getir Zü'lcenāhım'ı
Gerçi ğam seni dil-figār ider
Sen süvār eger itmisen meni
Kim gelür meni bes süvār ider

2

Sen bülürsen artuħdu mihnetim
Qalmıyup daħi yār u yāverim
Qardaşım ölüpdür sınıp belim
Gelmüri dizim dutmur ellerim
Gel özün süvār itgilen meni
Dut rikābımı yoħdu Ekber'im
Bülmüsen oğul mergi qalbden
Selb-i tāqat u ihtiyār ider

3

Yahşıdı bugün sen iki oğul
Vermisen kılıclar qabaqına
Var yeri dayansan muşbetün
Men kimi bacı 'arş-ı tāqına
Hāşşa Ekber'im tek cevān oğul
Çoħ çetindi dözmek firāqına
Herkesün eyle oğlı ölse eger
Gözlerinde dünyānı tār ider

4

Ta iştedi maħyemde qardaşın

Zeyneb-i sitem-dīde-i şıytını
Büldü istüri Şāh-ı teşne-leb
Eylesün vedā⁶ Ehl-i Beytini
Yıǵdı başa ǵardaş⁶ ayālını
Hem getürdü Zeyneb-i kemīteni
Rūzgāra bir de Hüseyn'e baǵ
Zü'lcenāh'a gör kimse var ider

5

Ehl-i Beyt-i dīn gördü bu ğamı⁵⁶⁹
Özge ğamları başdan atdılar
Hāle gitdiler ğaşy idenleri⁵⁷⁰
Her yatan balanı uyatdılar
Aldılar ǵucaǵa uşakları
Haymeden kenāra çıhatdılar
Sanma bir nefer ǵaldı haymede
Ya özin o yerden kenār ider

6

Dutdular meh-i burc-ı izzetin
Devresin uşaklar sitāre tek
Dilde vā Hüseyn yüzde gözyaşı
Ney kimi sızıldardı tek be tek
Aldılar araya o serveri
Yüzden az⁶ izāle ǵara leçek
ǵalmadı meger bir alīl imām
Haymelerde tek ah u zār ider

⁵⁶⁹ dīn: şeh BH

⁵⁷⁰ ğaşy: za⁶ f. BH

-152-

Aldılar araya atın özün
 Ser-be-ser kabağında durdular
 Ölmemiş Hüseyin ibni Fâtıma
 ‘İtreti ‘ezâ bezmi kırdular
 Başını açan zülfünü yolan
 Beski sîneye başa vurdular
 Tek-be-tek o cem‘in sızıldısı
 Şûr-ı maḥşeri pâ-y-dâr ider

Hürde kızları bir-be-bir dutup
 Virdi bacı kardaş kucağına
 Gördü illeriyle kaḏâ özün
 Tûş idür Hüseyin’ün firâkına
 Dözmedi ürek ihtiyâsız
 Koydu yüz o Şâh’ın ayağına
 Zeyneb’in ḥâli o cem‘den
 Def‘-i ḥasret u intizâr ider

Gördüler bu aḥvâli bânûvân
 Zeyneb-i ferîşte-maḳâmdan
 Boşladı büyükler küçükleri
 Çıhatdılar ḥamı intizâmdan
 Duttular atın yâl u kâkulin
 Ba‘ zısı yapuşdu licâmiden
 Ba‘ zı Zü’lcenâh’ın ayağına
 Gözden eşk-i hünîn nişâr eder

-153-

Birbire  arışdı uşa  büyük
 F t miyyeler dutdu sa   olun
 Ba   ısı dutup şeh  ab sını
 Ba   ı d menin ba   ısı  olun
 Ba   ısı görür istüri gide
   re tapmur  tiz kes r yolun
 Ba   ısı  oyup yüz rik bına
 G zyaşile def  -i g b r ider

Ba dı şeh o pozgun  ay line
 T kd  gözden eşk-i ter ağladı
  ekdi n le-yi va muşbet 
 Zeyneb-i elem-perver ağladı
 A dı baş bacı  ız gelin çarem
 Virdi ses sese yek-ser ağladı
 Kerbel    li döndü maşşere
 şabra ba   a  -ı Kirdig r ider

 o  mu abbetile şeh-i zemen
 Aldı s niye Zeyneb in başın
 Yandı   t rı virdi tesliyet
  pd  yüz g zin sildi gözyaşın
 Doldu ney nev  ş r u ş niyle
 Basdı bağrına bacı  ardaşın
 Gördü Zeyneb in dilde var sözi
 Keşfini vel  istit r ider

Söyledi anam bacı ağlama
 Şabr eyle itürme bele özün
 Açma başıvı yolma zülfüvi
 Saḥla el-ḥırāş eyleme özün
 Bir de sen meni saḡ görenmesen
 Kıl beyān eger dilde var sözün
 Mihribān bacı ḡardaşa bele
 Ḥâlde sözün āşikār ider

-154-

Yā Ebā‘ Abdullāh⁵⁷¹

‘Arz idüp Ḥüseyn dildeki sözün
 Şu ’lesi meni yandırur yaḥur
 Var te‘eşşürî od dutup ürek
 Dil alevleşir göz yaşım aḥur
 Sırrı vardı vāzıḥ dinmürem
 Devrberde bu kızların baḥur
 Bülse ger Sekīne bu nükteni
 Nāle-yi ḡalbden bī-ḡarār ider

Ḳalb-i ‘ālemin büldü remzile
 Ḳalbinin sözün dildeki ḡamın
 İstedi Ḥüseyn zā’ıl eylesün
 Belki Zeyneb’in derd-i medḡamın
 Emr idüp ayırdı uşakları

⁵⁷¹ Ey Eba Abdullāh (İmām Ḥüseyn). Ara başlık. Bu başlık on üçüncü bendin alıncı mısrasından sonra verilmiştir.

Bir-be-bir kenār itdi mahremin
Her ana dutup öz balasını
Ra‘ fetile zīb-i kenār ider

16

Baħr-ı ‘ işmetin mihri cūş idüp
Doldurup sirişkile gözlerin
Bir eliyle dutdu meħāsinin
Bir eliyle farķın o Server'in
Ağladı hem ağlatdı ķardaşın
Öpdü ol Şeh'in teşne ħancerin
İmdide İmām-ı zemān hemān
Ĥāle nāle-yi leyl u nehār ider

-155-

Vedā-yı ‘ Āħirīn İmām ‘ Aleyhisselām⁵⁷²

17

Gördü muķtażāyı Şehriyār-i dīn
Zeyneb'in o mevki‘ de vaķtini
Virdi ġāret hengāmesin ħaber
Hem o ‘ ālemin emr-i saķtını
Geldi ħayme-ġāha ħanım özi
Eyledi ‘ avaz tāze raķtını
Bu soyunmaķı āl-i ‘ işmete
Ġāret ‘ ālemi iķtiyār ider

18

Öz eliyle bir-be-bir ħāremlerin
Aldı zīb u zīnet esāsını

⁵⁷² İmām'ın sondakilerle vedāsı. Ara başlık.

Hem soyundurup hürde kızlarını
Giydürüp esâret libâsını
Yâda sal gözüm bir hanımların
Neççe sâ‘ at ondan sonra seni
Kalmadı o köhne libâslar
Zulme baḡ o ḡavm-i şerâr ider

19

Eyle vaż‘ ile Ehl-i Beytiden
Aldı ma‘ cer o ḡavm-i eşḡıyâ
Söz ḡalat degül kalmadı disem
Başlarında bir munderes ‘abâ
Ey daḡi yazma vâżıḡın⁵⁷³
Lâl ol ey dilim eyle bir ḡayâ
Ehl-i ma‘ rifet perdeli ḡıçer
Aşl-ı maḡlaba i‘ tizâr ider

20

Ya Hüseyn bülürsen men ‘Āşî‘yem
Kalmıyup ḡuşurım günâhda
Vardı i‘ tirâfım bu maḡlaba
İḡtiyâc yoḡ özge şâhide
Var ümîdim ‘afv eylesün Hudâ
Çün item bu derbâr-ı şâhda
Herkes bu manşıb ola ‘aḡâ
Ehl-i ‘âleme iftiḡâr ider

-156-

⁵⁷³ Ey: ey ḡalem BH

**Zebān-ı Hāl-i İmām (a.s.) Hitāb Be-Cenāb-ı Zeyneb
(sallallāh)⁵⁷⁴**

(Murabba 30)

Mef'ūlū Mefā'ilūn Mefā'ilū Fa'ūl

Çoh itme nevā gelme figāna bacı Zeyneb

Dönderme bele bağrımı kıana bacı Zeyneb

1

Koy men gidüm āhir geçūri vaqt-i şehādet

Vaqtim azalup derd-i dile yoħ daħi fırşat

Meydānda gözlür yolumı ehl-i şekāvet

Menden götürür el eyle revāna bacı Zeyneb

2

Ağlatma yol üstünde bu kıadarı meni zārī

Yandurma bacı bu dīl-i bī-şabr u kıararı

İtme yüzüve seyl kimi gözyaşı cārī

Şabr eyle dayan gelme figāna bacı Zeyneb

3

Açma başıvı yolma saçun gül yüze vurma

Bu yol arasında bacı ğam maħfili kıurma

Çoh ağlama gün issidi get ħaymeye durma

Getdi ğamun āhir meni cāna bacı Zeyneb

4

Nāle sesi elden bacı ārāmımı aldı

Şabrim balalar ħāline bahduħca azaldı

-157-

Koymulla gidim maķşadım āhir gece kıaldı

⁵⁷⁴ İmām Hüseyin'in Zeyneb'e hitāb ederek dertleşmesi.

Vaqt oldu döne devr-i zemāne bacı Zeyneb

Zebān-ı Hāl-i Īmām Der-Vedā⁵⁷⁵

5

Koyma balalar bir bele baḥsun mene yansun
İtsünle nevā nāle sesi ‘arşa dayansun
Yol gözlür anam ḳardaşuvı koyma yubansun
Ey heykel-i Zehrā'ya nişāne bacı Zeyneb

6

Dād itme hırāş eyleme Zeyneb yüzün āḥir
Şabr it ḡam-ı hicrānıma pozma yüzün āḥir
Çün ayrıluram olsa ürekde sözün āḥir
Āheste getir şerḥ u beyāna bacı Zeyneb

7

Fıkr itme cefādan bacı Şām ehli duyallar
Menden şora sanma sizi āsūde ḳoyallar
Bir bir bülürem ‘ıtret-i Zehrā’nı soyallar
Şabr it sitem-i Şimr u Sinān'a bacı Zeyneb

8

Menden sonra ol hūrde uşaḳlara perestār
Çoḡ koyma vura incide eşrār-ı sitem-kār
Ollam sene de men de kesük başile ḡam-ḥāṛ
Īmā eylesen nevk-i Sinān'a bacı Zeyneb

⁵⁷⁵ Īmām'ın vedā ederken dertleşmesi. Ara başlık. Bu başlık dördüncü bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

‘Āṣī ki ider şıdķ-ı diliyle sene hıdmet
 Āgahsen özün kim nedi könlündeki niyyet
 Luṭfile ona eyle kıyāmetde şefā‘ at
 Eylüpdü meni elde bahāne bacı Zeyneb

Müddetdi gözüm vardı o h̄‘an-ı kereminde
 Görsem özimi ger harem-i muhteremünde
 Şürile dirdim bu sözi men h̄āremünde
 Çoḡ etme nevā gelme fiḡāne bacı Zeyneb

-158-

LII

Aḥvālāt-ı Qatl-gāh-ı Rāci‘ Be-Şehādet-i Seyyīd-i Mazlūm⁵⁷⁶
 (Müsemmen 8)

Vezin bozuk
 Ya Hüseyn senün ḥālūve o gün geldi nāleye yerler ağladı
 Açdı başını ḡudsiyān ḥamı ‘arş titredi gögler ağladı

İntihāya yitdi muşībetün
 Dözdün her ḡam u derd u miḡnete
 Geçdi şabrün endāzeden senün
 Ehl-i ālemi şaldı ḡayrete
 Lāle-gün olup rengi şūretün
 Mihnetün yetişdüķce şiddete
 Māt olupdu bu şabre māsivā

⁵⁷⁶ BH'de bu başlıkla birlikte " Aḥvālāt-ı Qatl-gāh-ı İmām Hüseyn (a.s.)" başlığına da yer verilmiştir.

Çekdi ses melāyikler ağladı

2

Onda kim seni fırka-yı denī

Zūlcenāh'dan saldılar yere

Üstüve hücum eyledi koşun

Aldı devrevi mişl-i dāyire

Yāre vurmağa cism-i pākive

Sıbkat itdi leşker biribire

Açdı baş vucūdunda yāreler

Ahđı kan yere peyker ağladı

3

Böldüler sene bir nefer dağı

Dād-h'ah olan yoğdu vurdular

Doymadı cefā ehli zulmden

Sanmadı yaran çoğdu vurdular

Gördüler vucūd-ı mukaddesün

Zahm-ı nīze u oğdu vurdular

Bend bend olup doğranup beden

Geldi rikqate leşker ağladı

Şehādet-i İmām⁵⁷⁷

4

Olmadı diyen bu yaralıya

Bir bele yara besdi vurmıyun

Ekber'i ölüp qalbi dağlanup

Guşşalıdı bī-kesidi vurmıyun

-159-

⁵⁷⁷ İmām'ın şehādeti. Ara başlık.B u başlık üçüncü bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

Kurtulup nefs-i cismden dai
Rh‘ alāķasın kesdi vurmıyın
Gzleri aup hāline baan
Tkd gzden eķk-i ter ağladı

5

Hancer elde ‘āzm itdi ķatlvi
Onda kim senn Şimr-i bī-hayā
Māsivā batup yāsa ağladı
AÇdı baķını ķatm'l-enbiyā
Fāţıma anan saÇların yolup
Vurdu baķına Őāh-ı evliyā
Cebre‘ıl alup tācını ele
Hālve peyemberler ağladı

6

Āh o vaķtden Şimr-i Őm-ı dn
İstedi sala kevne velvele⁵⁷⁸
Ėekdi nāle Ėaķy itdi Fāţıma⁵⁷⁹
Ceddn aldı ‘imāmesin ele
Batdı gn dutup ķulmet ‘ālemi
DŐd ‘ālem-i ķudsa Ėlgle
Ėara Ėekdiler ‘arķa ķudsiyān
Cinn u ins u noh ķiķver ağladı

7

Bānvān-ı dīn ĥayme-gāhdan
Semt-i maķtele saldılar naķar
Hancer altıda maķtli grdiler

⁵⁷⁸ velvele: velvele Ėekdi BH

⁵⁷⁹ Ėekdi nāle Ėaķy: nāle Şa‘ f etdi BH

Ḳātile baḥup el-‘ aṭeṣ diyer
Çıḥdılar hamı ḥayme-gāhdan
Dilde vā Ḥüseyn gözde eṣk-i ter
Ḳoydular o dem ḳatl-gāha yüz
Ḳorḥudan ḳara ma‘ cer aḡladı

8

Gördüler daḥı yoḥdu bir nefer
Eylesün kömek Şāh-ı bī-kese
Elde ḥanceri Şimr-i bī-ḥayā
İstüri Ḥüseyn’ün başın kese
Çekdi nāle-yi vā Muḥammedā
Yoldu saçların virdi ses sese
Yandı Ehl-i Beytinün o ḥāline
Şimr elindeki ḥancer aḡladı

9

Açdı gözlerin Şāh-ı teṣne-leb
Baḥdı bir o pozgun ‘ ayāline
Gördi cümlesi ser-bedūşdur
Ġarḳ olupla baḥr-i melāline
Eyle şabrın aldı bu mācerā
Yandı Ehl-i Beytin o ḥāline
Doldu ḳatl-ḡāh şūr u şīnile
Ḳanla dolan gözler aḡladı⁵⁸⁰

⁵⁸⁰ Ḳanla: Kanile BH

Āmeden-i Hāzret-i Zeyneb Be-Ḳatl-gāh⁵⁸¹

10

-161-

Söyledi anam bacı durma git
Ehl-i Beyti kaytar hıyāma sen
Her kadar şaḳam görmiyüm sizi
Beyle ḥʿar-ı düşmen elinde men
Başımı kesen vaḳte ḳātilim
Bir de bacı cān tāb idenmesen
Baḥdı bir Hüseyn'ün o ḥāline
Zeyneb-i elem-perver ağladı

11

Ḳatl-gāhda koydu ḳardaşın
Eyledi özi 'azm-i ḥayme-gāh
Geh giderdi gāhī dönüp baḥup
Ḳatl-gāha dilden çekerti āh
Gördü ḳalbini dözmür hıyāmdan
Sür' atile çıḥdı o bī-penāh
Var yeri disem ger o ḥāline
Çekdi nāle düşmenler ağladı

12

Bülürem ne nev' i dubāreden
Geldi ḳatl-gāha o az yolu
Cismine yetişdi ne şadmeler
Ya gögermedi her iki ḳolı
Ġaslini virende nişān virüp

⁵⁸¹ Hz. Zeyneb'in ölüm yerine gelmesi. Ara başlık. Bu başlık onuncu bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

Zulm leşkeri zaḥm şaḵ şolı
Bu қазиyyede ‘ Āşī od dutup
Yandı ḥāme vü defter aḡladı

LIII

Ġāret-i Ḥıyām

(Murabba 31)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Dād o sā‘ atden virüp fermān ‘ Ömer Sa‘ d-ı la‘ ĩn
Ġāret u nehb-i ḥıyāma açdılar el-müşrikĭn

1

Ḥükm idüp evvel virün od ḥaymeler yansun temām
Ne ḥarem ḵalsun bu şahrāda ne āşār-ı ḥıyām
Ḥaymeler üste hücüm-āver olup eşrār-ı Şām
Sebḵat eylüp birbire atlu piyāde ehl-i kĭn

2

Vurdular od ḥayme-gāha eşḵiyā-yı bed-şıfāt
Zulm odıyla od dutup yandı ḥıyām-ı ṭāhirāt
Birbirine hevlden oldu penāhında benāt
Doldurupdur ḥayme-gāhı dād u feryād u enĭn

3

Eyle dutmuşdu o şahrānı ġiryū vü ġulgüle
Şūr-ı maḥşer tek çöle salmışdı leşker zelzele
Atlular at oynadanda eyliyende helhele
Az ḵalurdu zehre-çāk olsun ‘ ayāl-i Şāh-i dĭn

‘İşmet-i kübrā kıızı ya‘ nī Betül-i yādigār
 Dönderüp yüz Yesrib’e seslerdi ey Bāb-i kibār
 Od içinde yandırur evlādıvı bu ehl-i nār
 Kimse rahm itmez bize ey Raḥmeten li’l-ālemīn

Gāhī seslerdi Necef’den öz atası Haydar’ı
 Döndürüp gāhī buḳ’a aya yüz başında elleri
 Gāhī meydāndan Hüseyn’i aḥtarurdu gözleri
 Yüz dutardı göglere gāhī perīşān u ḥazīn

‘Arz iderdi Bār-ı İlāh’a ḳavm-i bed bünyāda baḥ
 Zülme baḥ bu fırḳa-yı eṣrārīde bī-dāda baḥ
 Bu ucalmış āha baḥ bu nāle vü feryāda baḥ
 Yā Ğıyūşe’l-müstağīşin yā Enīne’l-müstekīn

‘Arz idüp bīmār imāma Zeyneb-i bī-dād-ḥa’ḥ
 Ey gidenler yādigārı ey ḳalanlara penāh
 Zülm odıyla od dutup odlandı yandı ḥaym-egāh
 Bes nedür teklīfimiz ey Hücet ü rüy-ı zemīn

Şādır oldu Seyyīd-i Süccād’iden emr-i firār
 Emr şeh virdi o cem’-i bī-penāhā intişār
 Ḥaymelerden ḥevlile dışara çıḥup ḥurd u kibār
 Yüz koyup şahrāya ḳaçdı duḥterān-ı meh-i cebīn

Noldu bülmem bes Hudā yā ḥāl-i bīmār-ı ‘alīl
 Ḳoydular nemrūdiyān od içere mānend-i Ḥalīl

Göz yaşın cārī iderdi gül yüze çün sel-sebīl
Varıdı ne dād-res ne bir penāh ne mu‘īn

10

Havlden gerçi hanum Zeyneb itürmişdi özin
Darb-ı kāmçı eylemişdi nīlī-veş çeknin yüzün
Līk ‘Āla’ llāh ’dan bir an götürmezdi gözün
Başdan atmuşdu velī öz fikrin ol ‘İşmet-mekīn

11

Gördü od içere kalupdur Huccet-i perverdigār
Yohdu bir kimse yanar oddan onı itsün kenār
Yandı bu aḥvālī görcek dutdu kalbı istitār
Geldi efgāna çeküp dilden bir āh-i āteşin

12

Başda itdi ma‘cerin muhķem o derde mübtelā
Bir uca şavtile seslüp yā Alī el-Murtażā
Öz özin vurdu semender tek oda ol bī-nevā
Od ihāṭ(a) eyledi devriberīn mişl-i nigīn

13

Tapdı bīmārı od içere geldi dād u şīvene
Eyledi dilden ağladı oldu müeşşir düşmene
Sesledi ey vay oğul ‘amun ola kurbān sene
Kāş öleydi beyle bir günden ezel bu dil-ğamīn

14

Basdı āğūşa ‘azīz cānını nāle-konān
Çekdi bir nev‘i kenāra cismini ol nā-tüvān
Varıdı ne kölge yer ne sāye ne bir sāye-bān
Gün kabaķında kalup yandı o Faḥru’s-sācidīn

15

Bānūvān-ı ʿişmetin ardınca at saldı sipāh
Birbirine ʿorḥudan eṭfāl apardılar penāh
Bülmürem ne nevʿi soydu Fırka-yı āʿ yīn tebā
Maḳtele baḥsa bülür keyfiyyetin her nüktebīn

16

Köhne maʿcer üste oldu eyle bir ceng u cedel
Söylenürdü her bala öldüm baba imdāda gel
Ne soyanlar el çekerdi ne bala maʿcerden el
ʿOrḥudan az ʿavrat uşak ammā soyan heştādmīn

17

Nevʿʿarūsın aldılar bir nevʿile gūşvāresin
Göz görür olsa başiret gūş pāre pāresin
Bağlamağa tapmadı maʿcer kulaḳda yāresin
Gör ne nevʿile soyuldu ʿitret-i ḥabluʿl-metīn

18

Her kıızı isterdi taʿḳīb eylesün bir kān şīʿār
Elleri başda iderdi çöllere bir baş firār
Pā-berehne dil-ḡamīn bir parça şaḥrā nūk-i hār
Şūriş-i hār muḡaylan artururdu şīvenin

19

Baʿzısı her kadar kaçmaḳda iderdi ihtimām
ʿĀḳıbet dilden düşüp bī-çāre eylerdi kıyām
Hevlden baʿzı virürdü atluya fevren selām
Baʿzısı bir az kaçup başdan atardı maʿcerin

Sanma cevr-i zulmden eşrâr-i Kûfe doydular
 ‘İtret-i Peyğamber’i hem döydüler hem soydular
 Başlarında ne ‘abā ne köhne ma‘cer kıoydular
 Eylemişdi her kıızı neçe sitem-pîşe kemîn

-165-

Zeyneb’ün aḥvāli yandurdu dil-i ‘ālemleri
 Taptı bir yerde ‘arūs-ı bī-nevā u muḫṭarī
 Gördü ḡūşı pārelenmiş yoḡ başında ma‘ceri
 Başını aldı diz üste Duḡt-ı mīr-i mu‘mīnin

Gözlerin açdı didi ey ‘amme tārāc olmuşam
 Tīr-i kīn-i zulme bu şahrāda āmāc olmuşam
 Ma‘cerim yoḡdur başımda setre muḫṭāc olmuşam
 Ne revādur ‘amme ḡalsun baş açuḡ tāze gelin

Gelse ger bir sātire āḫir ḡümānun vir mene
 Kıoyma itsün nev‘‘arūsun nāle gelsün şīvene
 İtdi fermāyiş kıızım hem-derdidür ‘ammun sene
 ‘Amūvı sen tek soyuplar bu ḡurūh-ı müşrikīn

Naḡl ider rāvī ki gördüm kıızı eylür fiḡān
 Od dutup dāmānı eyler muttaşıl eşkin revān
 Ḥāline yandım dalınca eyledim ‘aṭf-ı ‘inān
 Ta baḡup gördü meni itdi nevā ol nāzenīn

Sesledi gelme ey atlu gör bu dād u şīveni
 Kıalmıyupdur bir zādım yekser soyup ḡavm-i denī

Raḥm eyle bī-cā yere qorḥutma aḡlatma meni
Ḥālime baḡsa yanar olsa eger ḡalb-i ahenīn

26

‘Arz kıldım virme ruḡṣat beyle eṣk-i aleve
Od dutup yandı dilim baḡdım senün aḡvālūve
Gördüm od içere yanursan bir yanan ḡālive
Bu odı geldim ḡamūṣ eylüm bala olma ṣanīn

27

Āteṣ-i zulmin ḡamūṣ itdim olup ḡamdan rehā
Var sözi gördüm velī izḡārine eyler ḡayā

-166-

‘Arz kıldım derdivi de ey bala kıllam devā
Başımı saldı aṣaḡa çekdi āh-ı dil-niṣīn

28

Söyledi qoymup susuzluḡ dilde ḡalsun ṣabr u tāb
Olsa mümkün bir içem su vir mene oldum kebāb⁵⁸²
Doldurup fevren getürdüm men ona bir cām-ı āb
Bir suva baḡdı tōküp gözün yüze eṣk-i terin

29

Ma‘ceri atda vurup cāmı çeküp dilden fiḡān
Döndürüp yüz ḡayme-ḡāha oldu ṣeh-zāde revān
Söyledim āyā nedür ḡaṣdun bala eyle beyān
Açdı dil izḡār idüp bu nev‘ ile derd-i dilin

30

Bir bacım var ḡaymede sūz-ı ‘ateṣ dilden salup
Ṭāḡat-i ṣabrın hevānun issisi elden alup
Bülmürem imdi susuzluḡdan ölüpdür ya ḡalup

⁵⁸² Bu sayfada sonda yer alan kelimeler kopyalama esnasında çıkmadığından bu kelimeler BH'den alınmıştır. Metinde kelime başı ve ilk hecedeki e-/ i- değişimleri dışında hemen hemen aynı olduğundan bu seçime gidilmiştir.

Men gelende haymede gâşy eylemişdi ol hazîn⁵⁸³

31

Nefsini öz bacısı nefsdan ol kız seçmedi
Hazret-i ‘Abbās tek resm-i vefādan geçmedi
Her ne ısrār eyledim āhır o kız su içmedi
Öz vefāsı ‘āleme virdi nişān ol meh-cebīn

32

Sen özün āgāhsan ey Hüsrev-i gerdūn medār
‘Āşī bī-çāreye çok teng olupdur rūzgār
Gūşe-yi çeşmile her geh hālīme itsen nazār
Kurtulur gāmdan köñül āsān olar her bir çetīn⁵⁸⁴

-167-

LIV

Eydan Gāret-i Hıyām-ı Tāhirāt

Ahvālāt-ı Gāret ve Sūzanīden-i Hıyām⁵⁸⁵

(Müsemmen 9)

Yatma kabride Kerbelā'ya gel Kerbelā'da gāretti yā‘ Alī
Eşkıyā vurup haymegāha od Zeyneb’e kıyāmetti yā‘ Alī

1

Ellerinde ‘üryān kılıc koyup
Hayme-gāha yüz fırka-yı ‘adū
Gāyza dutup devr-ı haymeni
Çār-ı semtden kavm-i kīnecū

⁵⁸³ gâşy: za‘ f BH

⁵⁸⁴ köñül: köyül BH

⁵⁸⁵ Tekrardan günahsızların savaş çadırlarının soyulması / Savaş çadırlarının soyulması ve yakılmasında yaşananlar.

Sebkat eyliyüp birbire koşun
Doldurup o şahranı hây hû
Bülmürem kıyâmetdi vaķ' an
Yâ ona 'alâmetdi yâ' Alî

2

Bir tarafından 'adâ kılcılıyup
Haymeler tınâbın yatur hıyam
Bir tarafından âhir dutupdu od
Zulmile yanur hayme u harem
Bir tarafda el-ğavş u el-âmân
Seslûri havâtîn-i muhterem
Kerbelâ'da yer gögden od yağur
Gün bütün harâretti yâ' Alî

3

Şems-i burc-ı dîn eyliyüp kûsûf
Bâtın 'âleminde var inķılâb
Şermden salup gerd u hâkden
Perde-yi şavtına bu âfitâb
Şeş cihâd zulmetdedür hele
Zeyneb'in cemâlinde var niķâb
Ehl-i Beyte haşr-ı 'azîmdür
Özge şûr u vahşetidi yâ' Alî

-168-

Ġaret-i Hıyām⁵⁸⁶

4

Birbire degüpdür uşak büyük
Evc idüp semāvāta ğulġule
Her ana baħur öz balasına
Korħudan görür az ħalur öle
Tez alur ħucaħa balasını
Yüz koyur hemān ħālile çöle
Çün görür İmām-ı ‘alīden
Kaçmaħa işāretti yā‘ Alī

5

Ba‘ zı ħız yana yana istüri
Eylesün o oddan özin kenār
Hevlile vurur āteşe özin
Seħtdur beski vaż‘ı kār
Baħmur od dutup dāmeni yanur
Eylüri gine çöllere firār
Her yana velī yüz koyur görür
Fırħa-yı şeħāvetidi yā‘ Alī

6

Ba‘ zı ħız bir az şabr idür görür
Rişte-yi ħarāret ħolun kesür
Haymeden çıħur yol tapanmuru
Atlu at piyāde yolun kesür
Başda elleri şaħ şola kaçur
Geh durur yolun şaħ şolun kesür

⁵⁸⁶ Çadırlarının soyulması. Ara başlık.Bu başlık üçüncü bendin altıncı mısrasından sonra verilmiştir.

Yüz koyur gine haymeye taraf
Onda gör ne hâletidi yâ' Alî

7

Ba' zısı çıhur hayme-gâhdan
Hâleti perîşân u dil-gamîn
İstüri kaçâ her yana görür
Neçe seng-dil eyliyüp kemîn
Yüz dutur Necef sitemine diyür
Hardasan baba Mîr-i mu'minîn
Ehl-i Beytive gel himâyet it
Mevkî' -yı himâyetidi yâ' Alî

8

Her hanım ki hargâhdan çıhur
Şûrile koyur başa ellerin
Himmet-i temâmile sahlurı
Elleriyle başında ma' cerin
Darb-ı tâziyâneyle kavm-i dūn
Ma' cerin alullar o muẓtarın
Doldurup belâ deştini sitem
Zulm bî-nihâyetidi yâ' Alî

9

Haymeden çıhan ki baħur görür
Bir sitemger ardınca at salur
Dizlerin dutur ra' şe-yi dil düşür
İztırâba reftâriden ƣalur
At döşünde atlu vura vura
Başdan ' âkıbet ma' cerin alur
Ümmet-i Peyğamber'de bûlmürem

Bu nece cesāretidi yā‘ Alī

10

Ehl-i Beyt-i Peyğamber-i Hudā

Eyle şeşder ğamda qaldı māt

-170-

Öz özin itürmişdi hevlden

Qız gelin temāmı muhadderāt

Çāresi tapan vaqte birbirin

Qorğudan kucaqlardılar benāt

Ehl-i Beytin āhır o sâ‘ati

Kim bülür ne sâ‘atidi yā‘ Alī

11

Āh o vaqtden yandı haymeler

Çöllere dağıldı sitāreler

Cür‘etile yağmaya açdı el

Hem piyādeler hem süvāriler

Cebrile alındı humārlar

Gitdi ğārete gūşvāreler

Zulmle çoğ üzler açuq kalup

Çoğ kulağ cerāhatidi yā‘ Alī

12

At döşünde ezbes uşakları

Fırqa-yı şeqāvet kovur yorur

Ne gelür dizi ne kaçabülür

‘Ākıbet qalur çāresiz durur

Ma‘cer üste çoğ keşmekeş olur

Taziyāne elde yeten vurur

Đarb-ı kımçıdan ne gelin kıız⁵⁸⁷

Ne ĥarem selāmetidi yā' Alī

13

Yā' Alī günahkārem ' Āşī'yem

Mende ĥayr-ı ' amelden nişāne yoĥ

Ġarķ-ı baĥr-ı cürmem ĥamı bülür

İĥtiyācı şerh u beyāna yoĥ

-171-

Bir kaçan ġulam āsitānüve

Gelmaķa elimde bahāne yoĥ

' Özümi kabül eylesen mene

Māye-yi sa' ādetdi yā' Alī

LV

Şehādet-i Ĥazret-i Ĥüseyn⁵⁸⁸

Zebān-ı Ĥāl-i Ba' d Ez-Şehādet-i Hz. Ĥüseyn ve Āmeden-i İbn-i
Sa' d Be-Ķatl-gāh⁵⁸⁹

(Kaside 5)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'ilün

1. Beķa' yiden ġüzer it Kerbelā'ya yā Zehrā

Düşüpdü gör nece oġlun belāya yā Zehrā

2. Sitemle oġlunun öldürdüler kömeklerini

Yetüp melāl-i ġam-ı intihāya yā Zehrā

⁵⁸⁷ kıız: ne kıız BH

⁵⁸⁸ BH: Āmeden-i İbn-i Sa' d Be-Ķatlgāh .

⁵⁸⁹ Hz. Ĥüseynin vefatı / Hz. Ĥüseynin vefatından sonraki dertler ve İbni Sa' d'ın (İmam ĥüseynin ordusunu yöneten) ölüm yerine gelmesi.

3. Cefā eliyle Alī Ekber'in idüple şehīd
Gelüpdü ney kimi Leyla nevāya yā Zehrā
4. Gel eyle birce nezāre o tāze dāmāda
Bağ ellerinde onun kan henāya yā Zehrā
5. ' Arūsı kara giyüpdür anası bezm-i ' ezā
Dutupdu Qāsım nev ked-ḥudāya yā Zehrā
6. Su üste saldılar ' Abbās'uvun iki elini⁵⁹⁰
Nazāre kıl sitemi eşkıyāya yā Zehrā
7. Dolupdu meşkine kan ser-nigün olup ' alemi
Çıhupdu Zeyneb'in āhı semāya yā Zehrā
8. Ne ' arz idüm demağa dutmurı dilü ne diyüm
Ne zulm olupdu o Sāhib-i livāya yā Zehrā
9. Susuz el üste ' Alī Aşgar'ını oḥladılar
Mü'essir oldu gamı enbiyāya yā Zehrā
10. Eyle yaraladı bu gusşa oğlunun kalbin
Ki döndü rengi rūḥı kehrübāya yā Zehrā
11. Ne kadar gam yetüşüp artdı kuvvet-i kalbi
Diline gelmedi her ḥarf-i gilāye yā Zehrā

⁵⁹⁰ elini: kolunu BH

Āmeden-i İbn-i Sa‘d Be-Ḳatl-gāh⁵⁹¹

12. Belā u miḥnete vermişdi özi bu Hüseyn

Bali dimişdi ezelden belāya yā Zehrā

13. Minā-yı Ḥaḳḳ’da virüp tā cevānların ḳurbān

Yetişdi ḳalbdeki müdde‘āya yā Zehrā

14. Görüpdü ‘ahdini nāḳış vefā kitābında

Ḥitāme virdi o ‘ahd u vefāya yā Zehrā

15. Ucatdı başınıta inke başdan el çekdi

Yetürdü başını nevk-i cüdāya yā Zehrā⁵⁹²

16. O dem ki ḥatme yitüp emr-i ḳatl-i şāh-ı şehīd

Düşüpdü zelzele ‘arş-ı Hudā’ya yā Zehrā

17. Tefāḥirile o dem İbn-i Sa‘d-ı bed-fercām

Gelüpdü ḳatl-gāh-ı gam-fezāya yā Zehrā

18. Salup yanınca seyrān-ı sipāhden bir cem‘

Gelüp heman yere seyr u şafāya yā Zehrā

⁵⁹¹ İbni Sa'd'ın ölüm yerine gelmesi. Ara başlık.

⁵⁹² BH'de bu mısradan sonra " Ġāret-i Libās-i Şühedā" başlığı yer almaktadır.

19. Şehīdler bedenin bir be bir idüp teftīş
Tandırupla o şūm u deġāya yā Zehrā

20. ‘ Aşā-mişl olmuş elinde hevā-yi rī başda
Baḥup başındaki kibr u hevāya yā Zehrā

21. O ḥālile yetüşüp na‘ ş-ı Şāh-ı dīn yanına
Baḥup o cism-i Zebīḥü’l-ḳafaya yā Zehrā

21. Güle güle o denī söyledi budur o Ḥüseyn
Ki faḥr iderdi hamı māsivāya yā Zehrā

22. Budur o keski buna ḳābile olup La‘ yā
Emīn u Ḥayy bu Şāh'a dāye yā Zehrā

23. Hemān Ḥüseyn di ki ḳundaḳ içinde zīnet için
Gidüpdü ‘ arş-ı Ḥaḳḳ-ı Kibriyā'ya yā Zehrā

24. Görün ne nev‘ ile öldürmüşem mezelletle
Gidüpdü mülk-i vucūdı fenāya yā Zehrā

-173-

25. Özi el atdı ezel soydu Şāh-ı dīnin kemerin
Yol açdı tāyife-yi eşḳıyāya yā Zehrā

26. Şurū‘ eyledi tārāca ḳavm-i kīn-perver
Alup o cism-i şerīfi araya yā Zehrā

27. Biri ‘abāsın apardı biri ‘imāmesini

Biri kıbasını bağı bir cefāya yā Zehrā

28. Soyuldu peykeri kıalmıyup meger o köhne kıamış

Bağı ehl-i kīnde de şerm u hayāya yā Zehrā

29. Fusūs u āh o köynekde gārete gitdi

Çekildi dāğ-ı dil Murtaẓā'ya yā Zehrā

30. Soyan kim oldu nece soydu vāẓıhın dimeren

Dilimde yoğdu tüvānā edāya yā Zehrā

40. Ne zāhmetile çığar pāre pare bir köynek

Bedende kesb ola dötmin yaraya yā Zehrā

41. Büyük cesāret olundu bu kıışsa ‘Āşī'den

Güzeşt eyle sen atan Muştafā'ya yā Zehrā

LVI

Vak‘a-yi Göç-i Ehl-i Beyt Ez-Kerbelā⁵⁹³

(Murabba 32)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Dur ey ‘üryān kıalan na‘ş-ı şehīd-i Kerbelā kıardaş

Virüp yüz Zeyneb’e sensiz bu çölde her belā kıardaş

⁵⁹³ Ehl-i Beytin Kerbelā’dan göçmesi olayı.

1

Esâret âteşi oldu bu çölde şu‘lever yandım
Yaralı na‘şırı gördüm ürekden men yaralandım
Özüm ayrılmadım senden cefâ ile aralandım
Görürsen hevl u Şimr’in cefâsın ber-melâ kıardaş

2

Hüseyin sendenşora bir an gözüm kanyaşdan ayrılmaz
Gam u derd u muşbet bu belâlı başdan ayrılmaz
Büllürsen öz rızâsıyla bacı kıardaşdan ayrılmaz
İder cebren meni senden cüdâ ehl-i cefâ kıardaş

-174-

Zebân-ı Hâl-i Hâzret-i Zeyneb Der- Ser-i Hüseyin Berâdereş⁵⁹⁴

3

Vuranda od hıyâma kavm-i kîne yanmuşam dilden
Dutup âteş vücūdım ser-be-ser odlanmışam dilden
Ne kıadarı yüz virüp gam guşşa âsan sanmışam dilden
Ezel günden belâya Zeyneb’ün söylüp bela kıardaş

4

Yetüp ezbes men-i zâra bugün kıardaş gam üstün gam
Hüseyin’im bâr-ı miñnetden olup bu serv kıaddim ham
Kıurup na‘şun kenârında haremleler kalka-yı mâtem
Biri kıardaş diğerk oğşar birisi vâ ebâ kıardaş

5

Yaralı cismivün gelmez şumâra yâresi çoğdur
Hüseyin başdan ayağa gül vücūdun nîze ve oğdur
Öpüm bes hansı ‘uzvundan mene bir buse-gâh yoğdur

⁵⁹⁴ Hz. Zeynebin, Hz. Hüseyin’in başının üstünde derdini söylemesi. Ara başlık.

Dir Zeyneb ölünce vāy "zebīhen min kafā" kardaş

6

Zibes hürde uşaklara vurupdur her yeten sīlī
Olupdur darb-ı siliden Hüseyn gül-yüzleri nīlī
Odur ki Zeyneb'un kūç eylemağda vardı ta' cīlī
Beyle bülme ki senden doymuşam ey bā-vefā kardaş

7

Sekīne az alupdur keşret-i amda helāk olsun
Eyle an aqlurı ço oruram men zehre-āk olsun⁵⁹⁵
Senile bu şehādetde ona bir iştirāk olsun
Dubāre dağ eksün albime bu ma' cerā kardaş

8

Özün kūy-ı vefāda ekdün el cāh u celālünden
Ölünce Zeyneb-i maqlūma ımaz imtisālünden
Götürmez bir zemān göz Şām'a din başsız' ayālünden
Kesük başun kimi ollam bu cem'e reh-nümā kardaş

9

Aluplar ma' cerin sanma ki bī-ma' cer alup Zeyneb
Yüze bu anlı saçların nikāb-ı āsā salup Zeyneb
Müdīr-i mekteb-i amdan bele ser-meş alup Zeyneb
amım artduca albim tapar zev-i şafā kardaş

-175-

10

Hüseyn'im lu kıl ' Āşī'nün eyle derdine āre
Dil asun oyma ayra ' aczile yalvarsun ayāre
Özün āgāhsen düşmüş bu devre emri duşvāre
Onı bu vara-yı derd-i mienden kıl rehā kardaş

⁵⁹⁵ men: ki BH

LVII

Növhe-yi Göç-i Ehl-i Beyt Ez-Ḳatl-gāh⁵⁹⁶

(Murabba 33)

Mef'ûlû Mefâ'ilün Mef'ûlû Mefâ'ilün

Ey na' şı kıalan 'üryân ey vâý yaralı kıardaş

Bu hâle bacun kıurbân ey vâý yaralı kıardaş⁵⁹⁷

1

Bahduķca sene yannam gözden tökerem kıanyaş

Ne nev' i dözümlümler bu derde meni külbâş

Bir bele yara âhır kim virdi sene kıardaş

Olmuş bedenün şân şân ey vâý yaralı kıardaş

2

Ḳalmuş görürem cismun gün öz reh kıurı yerde

Yoh bir zâdım âhır men bu na' şa çekümler perde

Bahduķca yanur könlüm kıalbim gelüri derde

Ġam bağırımı eyliyüp kıan ey vâý yaralı kıardaş

3

Bu peyker-i şad-çâkun bir hâle salup a' dâ

Bu zulmi Müselmân'a kâfir eylemez aşlâ

Atlar ayakı atda yekser dağlup 'azâ

Hâkile olup yeksân ey vâý yaralı kıardaş

4

Bu gülşen cismümde her bir yara bir güldür

Oğlar per açup güyâ bu sînede sünbüldür

⁵⁹⁶ Ehl-i Beytin ölüm yerinden göçmesi hakkında ağıt.

⁵⁹⁷ hâle: cisme BH

Her tek teki eṭfālün bu gülşene bülbüldür
Bülbüller idür efgān ey vāy yaralı ҡardaş

5

Olmadı din hergiz bir bele yara besidi
Қana batup enşārı yoḥ bir kesi bī-kesidi
Birce digürem āḥir barmaқuvı kim kesidi
Zulmünde idüp tuğyān ey vāy yaralı ҡardaş

-176-

Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Zeyneb Der-Ser-i Hüseyn Berādereş⁵⁹⁸

6

Қалmuş ҡurı yerlerde ‘ üryān bedenin ҡardaş
Ne ğasl veren vardur ne defn idenün ҡardaş
Bu ḥār u ḥas-ı şahrā olmuş kefenün ҡardaş
Yannam diyerem her an ey vāy yaralı ҡardaş

7

Yoḥdur daḥi bir kimse derd-i dilimi bilsün
Müşgildi benim bir de dünyāda yüzüm gülsün
Ses vir sesime āḥir az ҡaldı bacun ölsün
Ġam itdi meni ḥayrān ey vāy yaralı ҡardaş

8

Қardaş yaralı cismun bir nev‘i soyup düşmen
Her ҡadar şaқam yannam dilden iderem şīven
Ne başda var ‘ imāme egnünde ne pīrehen
Bī-cild ҡalup Қur‘ān ey vāy yaralı ҡardaş

⁵⁹⁸ Hz. Zeynebin, Hz. Hüseyn'in başının üstünde derdini söylemesi. Ara başlık. Bu başlık beşinci bendin ikinci mısrasından sonra verilmiştir.

Oḡ nīze kılıc zaḥmı virmiş sene çoḡ zaḥmet
 Ƙabre ƙoyaram cismün ger verse ‘adüv mühlet
 Ne dilde dözümlü vurdur ne elde Hüseyn fırsat
 Neylüm men-i ser-gerdān ey vāy yaralı ƙardaş

Yannam teh-i dilden men baḥduḡça bu aḥvāle
 Vermüm yüzime seyli itmüm nece men nāle
 Hansı şel olan eller saldı seni bu ḥāle
 Ey Pādişeh-i ‘atşān ey vāy yaralı ƙardaş

Ta Şimr şehīd itdi ƙardaş seni kām aldı
 Od vurdu ḥıyam yandı şīven ḥareme saldı
 Şahrāya ƙaçan ƙaçdı od içere ƙalan ƙaldı
 Oldu ḥaremün tālān ey vāy yaralı ƙardaş

Bülmem ne cerī itdi bu fırḡa-yı gümrāhı
 Sendenşora el açdı soydu ḥaremullāhı
 Yekser bala ƙızlarun ‘arşa ucalup āhı
 Olmuş hamusı nālān ey vāy yaralı ƙardaş

Müddetdi bu dergehde ‘Āşī çağırur hū Ḥaḡḡ
 Sıdḡıyla taleb eylüp ey Şeh diyüri şıddıḡ
 Sende yetişen bir dem dem virdi ona muṡlaḡ
 İtđi bu sözi ‘ünvān ey vāy yaralı ƙardaş

LVIII

Zebān-ı Hāl-i Ruḳiyye Ḥatun Der-Ḳatl-ḡāh⁵⁹⁹

(Murabba 34)

Mef'ūlū Mefā'ilūn Mefā'ilūn Fe'ūlūn

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

Dur gör düşüp az vaktde ne hāle Ruḳiyye

1

Kīn ehli baba encümen-i kīne ḳuruplar

Men nāle idende başıma ḳamçı vuruplar

Atlar ḳabaḳında ḳovup ezbeski yoruplar

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

2

Ḳoyma bu kadar cev̄r ü cefādan usanum men

Pervāne kimi şem' -i firāḳunda yanum men

Āḡūşuva al çölleri ḳoyma dolanum men

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

3

Meydānı baba ḥaste vücūdile dolandım

Tapdım yaralı na' şıvı dilden yaralandım

Ḥulḳundan aḥan ḳanuvile mende boyandım

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

4

Ḳurbān kesilen ellürüve men günü ḳara

Sal ḳollaruvı boynuma al bir de kenara

⁵⁹⁹ Ruḳiyye Ḥatun'un ölüm yerinde derdini söylemesi.

Qoyma meni senden ayıra Ŗimr dubāra
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

5

Leb-teŖne kesüpler su yanında serün āhir
Başdan başa oğdur yaralı peykerün āhir
Dillen görüm āyā hani bes ellerün āhir
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

6

Ger qoysala bu çölde senilen baba qallam
Geh Aşğar'ımı geh seni āğüşuma allam
Bu qamçı degen qollarımı boynuva sallam
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

7

Çün sevgülüyem men sene ey Seyyīd-i ebrār
Tapşur meni yollarda baba vurmaya eşrār
Atlar döşüne salmasun eşrār-ı sitem-kār
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

8

Çıhmaz bibimün zağmeti hergiz nazarımdan
Şām ehli alup ma'cerimi gerçi serimden
Ayrılmaram ölsem de baba 'ammelerimden
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

9

Ne dil açılar bir de bu dünyāda ne güllem
Men başı belālı baba öz hālümü büllem
Öldürmeseler yolda meni Şām'da öllem
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruqıyye

10

Geldim baba senden men idem pürsiş-i ahvāl
Sende meni vîrānede gel yādıva bir sal
Bas bağırıva cān üste sınık köñlümi bir al
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye

11

-179-

Bīcā yere aḥmur üreğim ḳanı gözümnden
Ḥālim sene ma‘lūm oli bir kelme sözümnden
Rengim göverüp beski degüp sīlī yüzümnden
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye

12

Bīcā degü gözden tökerem ‘‘ārızā ḳanyaş
Çoḫ zūlm eylüyüpdür mene bu zümre-yi evbāş
Bugünden ezel kāş öleydim men-i külbaş
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye

13

Zibeski vurup ḳamçı mene leşker-i ‘üdvān
Olmuş bedenim yāsemenī ey Şeh-i ‘atşān
Dur birce ḳolun boynuma sal men sene ḳurbān
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye

14

Gül ‘ārızıma sehldi degmiş baba sīlī
Ḳamçıdan olupdur bibimün ḳolları nīlī
Vardur bizi döğmaḳda bu ḳavmün ne delīlī
Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳıyye

15

Sa‘dī-yi zemān ‘Āşī’ye Ḥaḳ’dan naḳar oldu
‘illet odı bu sözde bu ḳadarı eşer oldu
Vāḳ‘ada bu eş‘āra sebeb renc-ber oldu

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

16

Üskü'de bu eş'ārı iden vaḳte kitābet

Eylerdi du'ā farṣī u iḳbāl-i şehāmet

Vīrānede itsünle bu eş'ārıda tilāvet

Sensiz nece itmez babacān nāle Ruḳiyye

LIX

Muḳaddem-i Resīden-i Ehl-i Beyt-i Aṭhār Be-Ḳatl-ḡāh⁶⁰⁰

(Mesnevi 4)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fa'ilün

1. Celāl-i Ḥazret-i Zeyneb'de eyliyende ḡayāl
Celāline pey aparmaḳ olur bir emre maḡāl
2. Maḡām u 'izzet-i Zeyneb'de 'aḳl ḡayrāndur
Hemin celāline şıddıḳa lafzı burhāndur
3. Anası Fāṭıma tek adı muḡterem sayılır
Ḥüseyn teşne lebāna şerīk-i ḡam sayılır
4. Ḥüseyn'den şora Zeyneb mürevvec-i dīndi
Esāret-i sebeb 'izz-i dīn u ā' yinidi

-180-

⁶⁰⁰Pak olan Ehl-i Beytin ölüm yerine varması. BH'de bu başlıkla birlikte " Celālet-i Ḥazret-i Zeyneb (s.)" başlığına da yer verilmiştir.

5. Bu bağ-i dine Hüseyn su yerine kan virdi
Bacısı Zeyneb'i ol bāğa bāğ-bān virdi⁶⁰¹
6. Egerçe hūn-ı Hüseynile dīn tapupdu revāc
Hüseyn'den sonra dīn oldu Zeyneb'e muhtāc
7. Ger olmasayda hanım dīn adı diyilmezdi
Babası Hazret-i **Yāsīn** adı diyilmezdi
8. Dözüpdü zaḥmeti bī-intihāya dīn üste
Tīnāb-ı zulme iki kolları olup beste
9. Hayāl itme ki bir hıfz-ı dīne rāğibdi
Hüseyn ' itretine tek-be-tek muvāzibdi
10. Meger işitimemüsen oldu Hazret-i Zeyneb
Hayāt-ı Seyyīd-i Süccād'a katl-gāhda sebab
11. O sâ' ati ki yetüp katl-gāha ehl-i harem
Benāt-ı Fāṭımī'ye tazelenedi miḥnet u ğam
12. Temāmısı deve üste muḳayyed u mağlūl
O vaż' -ı ḫāle iderdi nazāre āl-i Rasūl
13. Ne nev' i gördile bülmem şehīdler bedenin
O ḫalde nazara aldı her kes öz ölenin

⁶⁰¹BH' de bu beyitten sonra " Göç Ez-Kerbelā" başlığı yer almaktadır.

14. Kesildi t̄āb u t̄üvānā‘ ayāl-i Zehrā’dan
Götürmedi k̄ādemīn bir nefer o şahrādan

15. Muḥadderātım o ğam ihtiyārını aldı
Temāmısı deve üstēn özin yere saldı

-181-

16. Yola yola saçını vā Muḥammed-ğūyān
K̄oyupla k̄atlgaha yüz temām nāle-kunān

17. Heresi öz ölenin tapdı çekdi āġūşa
Sepüp yüzine su eşkile t̄ā gele hūşa

18. Tapupdu Leylā-yı ğam-dīde Ekber’in na‘ şın
Çeküp kenāra Şebīh-i Peyġamber’in na‘ şın

Resīden-i Ḥāzreti Leylā Be-Ser-i Na‘ ş-ı ‘ Alī Ekber (a.s.)⁶⁰²

19. Didi uyan gözün aç baḡ mene cevānım oġul
K̄arār-ı şabr-ı dilim ey ‘ azīz cānım oġul

20. ‘ Alī gözünden ıraḡ gör anan ne ḥāle k̄alup
O k̄adar k̄amçı vurupla k̄olum yüzüm k̄aralup

21. Ne k̄adar zaḥmetivī çekdim ey ‘ Alī Ekber
Bu fikrile ki virür nahle ümmīd-i semer

⁶⁰² Hz. Leylā'nın Ali Ekber'in cenazesi üstüne varması. Ara başlık.

22. Ümīd-i dil buyıdı gül yete budağına
Elün elimde gedeyduḡ ‘arūs oṭağına
23. O hamı zāḥmet u rencim o günde başa gele
‘Arūsuyla vereydim oḡul seni elele
24. Geçenki ‘ömriden ‘ālemde kām alaydım ‘Alī
Senün ṭoyunda başa kırmızı salaydım ‘Alī
25. ‘Aceb murādıma yitdim, ḡarībe kām aldım
Muḳābilinde sen öldün başa ḳara saldım
26. O ḳara ki sen ölen de başa salındı ‘Alī
Gelende ḡārete düşmen o da alındı ‘Alī
27. Bunile bele gene çekmür el bu ehl-i cefā
Vurulla başıma ḳamçı diyende vā veledā
28. İdim ne çāre elim el ḳabīleden üzülüp
Ḥuşūs sen kimi ey nev-cevān cevānım ölüp
29. ‘Arūs tapdı o şahrāda na‘ş-ı dāmādı
Ucaldı ‘arş-ı berīne figān u feryādı
30. Gül murādını maḳşūd-ı aşl derk itdi
Düşüp cenāzesi üste özini terk itdi

31. Yaraların öpüp eglerdi bir kıvıl gül tek
Gelüpdü şâha gülde nevāya bülbül tek
32. Didi ‘ amoglı egerçi hacāletem senden
Velik dut meni ma‘ zür incime menden
33. Gelende haymelere na‘ şun üste ağlamadım
Başun yarasına kurbān yaravı bağlamadım
34. Çeküp ses ağlamağa māni‘ oldu şerm u hayā
İdenmedim men ‘ ammoğlı anam yanında nevā
35. Olaydı ma‘ cerimi indi yaravı bağlardım
Koyaydı düşmen eger cān verence ağlardım
36. Alupla ma‘ cerimi tār olup günüz gözüme
Bu kanlu zülfimi men hāyil itmişem yüzüme
37. ‘ Ammoğlı cān dime zülfüm niye batup kana
O nişkil ‘ uqdesi āteş salur dil u cāna
38. Vuranda haymelere od bu fırka-yı gümrāh
Alışdı haymeler od dutdu odlanıp her-gāh
39. Yanar od içere kalup ‘ ıtret-i Rāsül-i enām
Görüp bu hāli firāra icāze virdi imām

40. demde ğārete el fırka-yı şerār açdı
Temām ‘ avrat uşak yüzķoyup çöle kaçdı

-183-

Zebān-ı Hāl-i Rubāb Be-Ĥazret-i Ali Aşğar⁶⁰³

41. Hemān o şūr-ı kıyāmetde dād u şīvende
Kaçanlarla kaçardım ‘ ammoğlı cān mende
42. Ne gördim onda bir atlu gelür dalımca benim
Gidüp qarār-ı dilim düşdü lerzeye bedenim
43. Dizimde kaçmaķa gerçi yoķdu tākāt u tāb
Bunile beyle gene eyledim firāra şitāb
44. Yanurdum āteş-i miñnetde dest u pādeyidim
Ne eyliyim o atlıydı men piyādeyidim
45. Zibeski cānımı dutmuşdu bīm u havf u herās
Yetürmaķım eyledim ka‘ b-ı nīzeden iħsās
46. Gören zemān bele evzā‘ ı hūşiden gitdim
Vurup yıķup kırı topraklar üste ğaşy itdim⁶⁰⁴
47. O ķadar geçmedi geldim ‘ ammoğlı hūşā
Ne gördüm ‘ ammem alupdur başımı āğūşā

⁶⁰³ Hz. Rubāb'ın, Hz. Ali Asker ile dertleşmesi. Ara başlık.

⁶⁰⁴ ğaşy: za‘ f BH

48. Başımı gördüm açuk zülflerim perîşandur
Kulaqlarımdan ahur kan yüzüm gözüm kandur
49. Kulağımın yarısından bülürsen hâlimi sen
Ne nev' ile çıhadup gūşvâremi düşmen
50. Çeküp cefâ'yile gūşvâremi çıhatmışdı
Yüzüm gözüm odı bu nev' i kana batmışdı
51. Yağanda sen elüve kan hınâ dözüp bağdım
Kulağımın kanını mende zülfüme yağdım
52. ' Ammoğlı tā demesünle başı qaralı meni
Disünle tāze gelindi başı hınālı meni
53. Eli ürekde Rubâb'un gözinde eşk-i başar
Gezerdi her yanı seslerdi can ' Alî Aşğar

-184-

LX

Zebân-ı Hâl-i Hazret-i Rubâb Be-Hazret-i ' Alî Aşğar (a.s.)⁶⁰⁵

(Gazel 7)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Dirdi hardasan ey mäh-ı enverim bala vay
Solun cemâli susuzdan vay Aşğar'ım bala vay

⁶⁰⁵ Hz. Rubâb'ın, Hz. Ali Asker ile dertleşmesi.

2. Tapan cenāzevi virmür bu eşk-i dīde-i imān
Tökür ‘izārıma kıyayış bu gözlerin bala vay
3. Düşe eger nazarım gülistānda gonçe güle
Figānile diyerem gonçe-yi terīm bala vay
4. Ürekimun odı sönmür ne kıadar ovuşdururam
Köñül yanur gelüri cūşa ğamlarım bala vay⁶⁰⁶
5. Sesime ses ver emān dur oğul kebāb oldum
Dolanmaķa daķi gelmür bu dizlerim bala vay
6. Elim ürekde gözüm yaşı hālim efsurde
Garībe ğamlıdı bu hāl-i mużtarım bala vay
7. Düşende yādıma her dem susuzdan aķlamaķun
Yanur o hālete ķalb-i mükedderim bala vay
8. Şaķa şola giderem ķasretile ser-gerdān
Ķalupdu görence ķoynumda ellerim bala vay
9. Uşak büyük hamusı hālime baķur ağlur
Var imdi beski esef-nāk manzarm bala vay

⁶⁰⁶ Köñül: kö ’ül BH

Mesnevî'nin Devamı

54. Zibeski eyledi Külsüm'e fevc-ı miḥnet hucūm
Dolandı tapdı ' alemdār na' şın ol mağmūm
55. Görende na' şı evvel dolandı bir başına
Açupdu başını virdi icāze gözyaşına
56. Baḥup ne gördü ne baş var ne kol bedende ḳalup
Yaralı cismini düşmen bir özge ḥāle salup
57. O ḳadar yāre vurup ḳavm-i dūn o bī-yāre
Vucīd-ı pākinin sed-pāre eyliyüp yāre
58. Töküp ' ızāra ürek ḳanın eşkine ḳatdı
Bu dilleriyle hamı Ehl-i Beyti ağlatdı⁶⁰⁷

-185-

LXI

(Gazel 8)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Dur ey düşen ḳadd-i mevzūnı Kerbelā yerine
Dolan su meşkine ḳan laḥte laḥte mā yerine
2. Salupla kollarıvı sernigūn olup ' alemūn
Çatıpdı başbaşa sīnende oḥ livā yerine

⁶⁰⁷ BH'de bu başlıktan sonra " Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i Külsüm Be-Ḥazret-i Ebu'l-Fazl (a.s.)"başlığı yer almaktadır.

3. Ğam itme yoĥdu yanunda anan ide nāle⁶⁰⁸
Özüm senün dutaram yāsuvı ana yerine
4. Bu resmdür ölenin akrabası rüz-ı ‘ezā
Uşak büyük hamusı cem‘ olar ezā yerine
5. Bülülle yoĥdu hele ağlamağa māni‘ olan
Gelüple āl-i ‘abā bu ğam u bukā‘ yerine
6. Soyupla bizleri ħardaş tapulmurı ħara
Salupla meh yüze giysūların ħara yerine
7. Vucūd-ı aĥdesüvin yāresi çıĥup ĥadden
Ķılc oĥ üste degüp oĥ degüp cüdā yerine
8. Ne bī-mürüvvetmiş bu sipāh-ı bī-inşāf
Utanmıyup gene yāre vurup yara yerine
9. Sen kimi ħurbān kesilmiyüp indiye din
Senile faĥr edecaĥ Kerbelā Minā yerine

(Mesnevî'nin Devamı)

59. Taşavvur itme ki çıĥdım kenāra maṭlabdan
Bu yazdığım ğama var bir işāre Zeyneb'den

⁶⁰⁸ itme: yohdı BH

60. Kömeklig olmasa ger özlerimden ehl-i kalem
Maḥāldür ide bir nuḳtenin kitābe raḳam
61. Bu āsitānede ‘ Āṣī ki kelbden kemdür
Velīk kıymeti vardur seg-i mu‘ allemdür
62. Bu ḥāne-vādiye mensūb olupdu nisbeti var
Ürekde Zeyneb’e maḥşūş bir irādeti var
63. Ger ‘ ömrimün günü kām-ı dilimce itse vefā
Elim dilim kalemim şūrete virür ma‘ nā
64. Hemān o ḥālde ki Ehl-i Beyt dil-ḥaste
İderdi nāle here bir yaralı na’ş üste
65. Muḥadderāt ki ser-germdi muşībetle
Gezerdi Zeyneb o deşt-i temāmı ḥayretle
66. Giderdi geh şola geh şaka veleh u ḥayrān
Bahardı her tarafa muṭṭaşıl gözi nigerān
67. Çekerdi āh dem-ā-dem tökerdi gözyaşını
Gezüp tefeḥḥuş iderdi yaralı kardaşını

68. Diyerdi hardasan ey Nūr-ı her du ‘ aynım Hüseyn
Bacuvı ğuşşa helāk itdi ey Şeh-i hāremeyn
69. Hayandasın digürem bağrımı ğam eyledi ğam
Sesimi al yaralı vir mene özüvi nişān
70. Yorulmuşam anamoğlı yoğumdu tāb u tüvān
Bu kadar koyma gezüm katlgahı ser-gerdān
71. Zibes pozulmuşdu hāl-i Zeyneb-i dil-gīr
Şeh istedi vire bir bacı hāline tağyīr
72. Yaralı cisimle bacı sesime ses virdi
Heman o kalb-i bī-rūhına nefes virdi
73. Alup heman sesi ol binti Padişāh-ı Necef
Salup güzārını godāl-ı katl-gāha taraf
74. Hemān yere görüp ālāt-ı harb ve oğ tökülüp
Dolupdu daşile ezbeski seng çoğ tökülüp
- 187- 75. Gidenmedi daği ordan kenāra ol mużtar
Ta‘ accüp itdi durup diğkatile saldı nażar

⁶⁰⁹ Hz. Zeyneb’in göç yerinde derdini söylemesi. Ara başlık.

76. Görüp o nîze kılıc oğ sınıkı kıana batup
O kıan içinde yüzi üste bir yaralı yatup
77. Getürdü kıardaşınun peykerini bir nazara
Dutup vucüdını lerze hanım oturdu yere
78. Dahi bülürdü ki te 'hîre kıalmıyupdu mağal
O oğ kılıc sınıkın çekdi bir kenāra ezel
79. Meşām-ı cāna yetüp nūr-ı 'aynın 'ıtrı
Getürdü Zeyneb'i hāle Hüseyn'inin 'ıtrı
80. İki taraıdan hamāyıl idüpdü ellerini
Çövärdü arhası üste yaralı peykerini
81. Töküp 'izārına gözyaşı çekdi dilden āh
Ta' accübile dedi **Lā ilāhe illallāh**
82. Bağup o peyker-i şad-pārenün cerāhatına
Ta'aacüp eyledi ehl-i cefā şekāvetine
83. Didi Hüseyn bele zulm u bele cefā olmaz
Bu yāreler nedi kıardaş bele yara olmaz
84. Bular ne zağm-ı kılıcdur ne nîze ve oğdur
Bele yara anam oğlı nişān veren yohdur

85. Bular ne yâresidür cismüve vurup düşmen
Seni bu nev'î görünce Hüseyn öleydim men
86. Bu sehldür ki kesüpdür başun kafadan 'adüv
İdüp muzāyağa virnüpdü bir içem sene su
87. Başun kesilmağı ger kaçd-ı Şimr-i kâferidi
Elün kesen digürem hansı bir sitem-geridi
88. Görüpdü indiye din kim bu zulmin āfākın
Meger keselle birāder-i şehīd barmağın
89. Ne bī-mürüvvetimiş bu sipāh-i kīne siyer
Temām rahtıvı kıardaş soyupdular yekser
90. Gidüpdü gārete hatta o köhne pirhenün
Kıalupdu 'ür kıurı toprak üste gül bedenün
91. O keski ey şeh-i 'atşān seni bu nev'î soyup
Gör 'ıtretün anam oğı senün ne hāle kıoyup
92. Eyle soyupla bizi bu ğurūh-i kīn-i şî'ār
Ne başda çadır u ma'cer kıalup Hüseyn ne hār⁶¹⁰
93. Hamı libāsımızı eyliyüpdiler tārāc⁶¹¹
Kıalupdu āl-i' Ali köhne ma'cere muhtāc⁶¹²

⁶¹⁰Ne başda çadır u ma'cer kıalup Hüseyn ne hār: Kı kıalmıyupdı bu çölde kıyamīden āşār BH

⁶¹¹Hamı libāsımızı: Celāl u cāhımızı BH

94. Vura vura alınıp dur temām ma‘cerler⁶¹³
Salupla meh yüze giysū benāt-ı Peyğamber⁶¹⁴

95. Yoğumdu vaqt oturup ‘arz-ı hāl idem sene çoğ
Düşüp yola gidirdi kârevân mecâlim yoğ

96. Ne daķıķa mene gözyaşım emân virüri
Ne var ‘ilâc ne mühlet bu sâre-bân virüri

97. Ne Ekber’im ne Ebû'l-Faẓl var nedim ķardaş
Ne ‘avn u Ẓāsım u Ca‘fer nece gidim ķardaş⁶¹⁵

LXII

(Gazel 9)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Dur ey viren su kenārında teşne cān yaralı
Bacuvı sal yola kūç itdi kârevân yaralı
2. İzān virülle misāfir dalınca resmdi bu
Bu resme eyle ‘amel virgilen izān yaralı
3. Ne hālimi bülenim var ne derdime yetenim
İdüpdü bağrımı ğam lahte lahte ķan yaralı

⁶¹² alupdu āl‘ali köhne ma‘cere muhtāc: Olupdı āl-i Peyğamber kömekliķa muhtāc BH

⁶¹³ temām ma‘cerler: Sekīne‘den ma‘cer BH

⁶¹⁴ Salupla meh yüze giysū nāt-ı Peyğamber : Salupdı gül yüze giysūların o meh manzar BH

⁶¹⁵ BH' de bu beyitten sonra " Kūç Ez-atı-gāh" ve "Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Zeyneb (s.)" başlıkları yer almaktadır.

4. Gelende Ekber u ʿ Abbās pās-bānımdı
Diyirdiler hamusı sesliyende cān yaralı
5. Kömeklerim kırılup ʿ izzetim gidüp elden
İdüpdü bār-ı miḥen ḳaddimi kemān yaralı
6. Dutupdu cānımı vahşet zibes ağırdı sefer
Olup ʿ ilāve bize Şimr pāse-bān yaralı
7. Meni felek-zedeni nuṭḳa gel danışdır bir
Ne ḥ ʿ āb-ı nāzıdı ḳavm üste bir uyan yaralı
8. Hüseyn niye dimüsen ḳollarun neden ḳaralup
Surüş-ı muşībetimi eyliyüm beyān yaralı
9. O ḳadar ḳamçı degüp ḳollarım olup yare
Şaḳalmaz ḥaşere kimi yāreler inan yaralı
10. Yaralı naʿ şıvın eṭrāfı ḥalvet olsaydı
Yaralarımı vıırdım sene nişān yaralı
11. Ne fayde ki alup devremi sipāh-ı denī
Doyunca ḳoymur idem nāle Kūfyān yaralı
12. Sinān u Hūlī u zecrin elinden ehl-i ḥārem
Temāmisi getürüpler sene emān yaralı

13. Yoğudu bir zadım elde talanmuşam ıardaş⁶¹⁶
İdüm bu cismüve men bārī sāye-bān yaralı

15. Ne ıadar var nefesim ağılaram sene yannam
Sızıldaram diyerem cān verence cān yaralı

(Mesnevî'nin devamı)

98. Figānla diyüp oğşardı ıardaşın Zeyneb
Tökerdi su kimi ruhsāra gözyaşın Zeyneb

99. Bağup yanardı gehī ehl-i kīne kīnesine
Yaralı na' şını gahī basardı sīnesine

100. Eyle sızıldııup oğşardı Zeyneb-i nālān
Gelürdü rıkkate ağılardı leşker-i 'udvān

101. Tökerdi gözyaşını gül yüze mişāl-i şehāb
Bağardı gāhī o na'şa iderdi beyle hıtab

-190-

Hıtab-ı Hāzret-i Zeyneb (s.) Be-Na' ş-ı Berādereş⁶¹⁷

102. Atam 'Alī ola kırbān o guşşalı ölene
Kanā' at eyledi bir pāre pāre pīrehene

⁶¹⁶ Yoğudu: yohumdı BH

⁶¹⁷ Hz. Zeyneb'in kardeşinin naaşına hitābı. Ara başlık.

103. Atam fedā ona ki cān virende içmedi su
O köhne pirheninde çıhatdı kıavm-ı ‘adu
104. Ola benim o atam bir yaralıya kıurbān
Ki oldu leşkeri mağlūb kıaymeler tālān⁶¹⁸
105. Atam fedā ona ki derdi ‘ālemi yaħdı
Ölende su didi semt-i Fırat'a çoħ baħdı
106. Atam fedā ona ki cān verende kıavm-i ‘anīd
Ki kıoymadı onı öz ehl-i ‘ayāli eyliye dīd
107. Atam ‘Alī o şehīdün olaydı kıurbānı
Hanūtı türbeti oldu ki ğasli özkanı
108. Atam fedā ona ki Hakk'a imtiħān virdi
Su içmedi su kenārında teşne cān virdi
109. Atam fedā ona ki bī-ħesāb yāresi var
Ne şaf yeri ne cerāħātınün şumāresi var
110. Fedā ola o şehīde atam ‘Alī velī
Ne başı var bedeninde ve ne bilekde eli
111. Atam fedā ona ki rengi gül kimi soldu
Ölende virmediler su o teşne zebħ oldu⁶¹⁹

⁶¹⁸ kıaymeler: kıaymesi BH

112. Dönüp Medīne'ye ki 'arz iderdi ya ceddā
Baḥup Ḥüseyn'ive ne ḥāle gör salup a' dā

-191-

113. Hemān Ḥüseyn ki senün bir 'azīz cānıvıdı
Ḥüseyn meni, hemīşe baba beyānıvıdı

114. Gel indi gör onı bir ümmetün ne ḥāle salup
Ne peykerinde libāsı ne baş bedende ḳalup

115. Olup gözünden ırak pāre pāre gül bedeni
Mürüvvet eylemiyüp hergiz eşkiyā-yi denī

116. Bu sehldür ki kesüp barmaḳın bu ḳavm-i la' ın
İdüple ḳaṭ' bilekden baba her iki elin

117. Eyā Peyember-i Raḥmet-i Rasūl-i 'ālemiyān
Ḥüseyn'e baḥ nece gör ḳanına olup ḡaltān

118. Soyupla raḥtını' üryān ḳalup ḳuru yerde
Yaralı na' şına ḳanı baba çeküp perde

119. Yanur baba ürekim ehl-i kīne kīnesine
Vurupla dötmin oḡı bir yaralı sīnesine

⁶¹⁹BH'de bu mısradan sonra " Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i Zeyneb (s.) Be-Ceddi Gerāmīyeş" başlığı yer almaktadır

120. Ölünce var yeri töksem   iz ara g zyaşıını
Susuz kes ple  afadan H sey n' n başıını⁶²⁰
121. Eyle sızıldııup o şardı Zeyneb-i mu tar
Gelürdü r   ate ağlardı h line leşker
122. Düşüp o h lde S cc d'a n geh n nazarı
Görüp yüzünde h veyd dı i tiz r e eri
123. Cih zsiz deve üste o Seyy d-i n l n
Ba ur o h le yanur az  alur ki virsün c n
124. B l p bu b rede l zımdı ihtim m olsun
Meb d hüccet-i H     u  adan tem m olsun
125. Yanı lı h t rına bu  az yye od vurdu
Ved   eyledi  arda  cen zesin dördü
- 192-
126. Kes p   al  asını  arda ından  asretile
H z r-ı seyy d-i S cc d'a geldi s r  atile
127. Didi oğul   Al   ammen ola sene  urb n
Ne  u  adı seni bu nev  ile idüp  ayr n
128. Niye bu h le  alupsan bu     r b nedür
Bu odlı  h nedür dilde  lih b nedür

⁶²⁰BH'de bu mısradan sonra " Tesell  D den-i H zret-i Zeyneb (s.) Be-H zret-i S cc d (a.s.)" başlığı yer almaktadır.

129. Bu naḥvilen ki tökürsen ‘izāra eşk-i başar
Buyur görüm ‘Alī bes neylesen muḥaddereler

130. Egerçi var yeri şabrun ğam u melāl alsun
Sen ağılyanda olar bes ne ḥālete kıalsun

131. Tiküpdü göz sene bu bir büyük uşak‘ avrat
Tesellī vir özive olma bele bī-tāḳat⁶²¹

132. Buyurdu ‘amme sebeb var bu dād u şīvenime
‘Abeş degül aḥur eşkin bu nev‘ dāmenime

133. Ne bu tınāb ve ne boynumdaki bu silsilesidür
Meni bu ḥāle salan ‘amme cān bu mes’eledür

134. Bugün ivindeki ‘üryān bedenleri gördüm
Kıurı yer üste kıalan bī-kefenleri gördüm

135. Kı yoḥdu ğaşl ü kefen eyliyen bu ecsāda
Nece düşüple o nev‘ i kıalupla şaḥrāda

136. Minā-yı mihr u vefānun bular fedāleridür
Ṭarīḳ u mezḥeb u āyīn⁶²² rehnümālarıdur

⁶²¹ BH'de bu beyitten sonra " Zebān-ı Ḥāl-i Ḥazret-i Süccād (a.s.) Be-Ḥazret-i Zeyneb (s.)" başlığı yer almaktadır.

⁶²² (hemze ve ayın aynı işaretle gösterilmiş.)

137. Şalât kâ'im iden hâfızân-ı Qur'ân'dur
Bular temâmısı ey 'amme cân Müselmân'dur

138. İdüp ölenlerini defîn fırka-yı gümrah
Qurı yer üste ğalup cism-i evliyâullâh

-193-

139. İmâm fikrini lâzım bülüp ide meşğûl
Didi oğul bu kadar olma dil-fiğâr u melûl⁶²³

140. Hadîş-i mu' teberim vardı Ümm-i Eymen'den
Ona da ceddîm özi zıkr idüp işit menden

141. Didi buyurdu mene bir günü Rasûlullâh
Gel eyliyüm seni men bir kıziyyeden âğâh

142. Hüseyin'imi oli birgün şerâr-i ehl-i nifâk
'İrâk'a da' vet itdiler onı be resm-i konak

143. Zibeski nâme yazalar idelle çoğ ısrâr
'İrâk'a getmağa âhîr balam kalar nâ-çâr

144. 'Ayâlini götürüp 'âkıbet o Şâh-ı zaman
Min hesretile Hüseyin'im olar celâ-yi vatan

145. Özin şaḥâbelerin Kerbelâ diyârında
Susuz şehîd ideller suyun kenârında

⁶²³BH'de bu beyitten sonra " Râcî' -i Be-Hadîş-i Ümmü Eymen" başlığı yer almaktadır.

146. Yaralı na'şları neççe gün qalar yerde
Oları ehl-i qurā defn ideller āhırde
147. Bu qabirler olacaq şīye ziyāret-gāh
Maqam-ı türbetini ğıbtā eyler 'arş-ı İlāh
148. Tavāf idelle atan Şāh-ı Meşrik'in qabrin
Basalla şī'alar āġūşına Hüseyn qabrin
149. Tökelle gözyaşı aġlalla hay hayilen
İdelle nevḥa bu leb-teşneye nevā ilen
150. Hemīşe şī'alar eşk-i başār yüze bağlar
Müdām Hüseyn'i sevenler Hüseyn diyer aġlar
151. Gelülle nāleye oġlı ölen analar tek
Olar mezārı hamı şāf-ı qalb ü qalbe meḥek
152. O keslerünki olar qardaşıma ihlāşı
Hudā geçer günehindən velev ola 'Āşī

LXIII

Raci' Be-Şām-ı Ğarībān Gorīz Be-Necāt-ı ra Rubāb⁶²⁴

(Kaside 6)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Olan qardaş ğamında serv tek qaddi kemān Zeyneb
Geçen cāh u celālinden qoyan dīn üste cān Zeyneb
2. Hüseyin'den sora cān u dilile bāğ-ı Zehrā'ya
Gece gündüz yanan qalbile oldu bāğ-bān Zeyneb
3. Nece ki qardaşı sabr itdi din üste belāyāye
Reh-i Haqq'da onun tek virdi Haqq'a imtihān Zeyneb
4. Dime öldü Hüseyin hargāhı yekser od dutup yandı
Soyuldu 'ıtrete oldu esīr-i Şāmiyān Zeyneb
5. Qabūl itmişdi qolları tınāb-ı zulme bağlansun
Atası Murtaẓā tek qolda görsen rīsmān Zeyneb
6. Özi qul bağlulukda dīn-i Haqq'ın 'izzetin gördü
Rızā oldu virüp dīne hayāt-ı cāvidān Zeyneb
7. Esüp bād-i hazān deşt-i belāda rüz-ı 'āşūrā
Solup gül-zār-ı Peyğamber qalıp bī-gül-sitān Zeyneb⁶²⁵

⁶²⁴ Şehadetin ilk gecesine dönüş ve Hz. Rubāb'ın durum ve üzüntüsüne bir bakış. BH'de bu başlıkla birlikte " Maqdem-i Şām-ı Ğarībān" başlığına da yer verilmiştir.

8. Saralmuş gülleri öz başına yıgđı o mazlūma
Mişāl-i ‘ andelīb oldu o cem‘ e nağmeḥ‘ān Zeyneb
9. Bā emr-i İbn-i Sa‘d-i dūn kuruldu bir yana ḥayme
Kenārı nehr-i ‘ Alkame‘de gece itdi mekān Zeyneb
10. Ḥanım büldü siḥr-vār Kūfe‘de bir özge hengāme
Geceyle Kūfe‘ye qardaş başın itdi revān Zeyneb
11. Qalan bir cem‘ -i ser-gerdān perīşān āşiyān berbād
O yanmuş ḥaymede virdi olara āşiyān Zeyneb
12. Hara bir kūşede topraqlar ūste boynu çekinende
O vaż‘ -ı ḥāle baqduqca çekerdi el-emān Zeyneb
13. Ḥüseyn‘e dutdu bir Şām-ı Ğarībān çoḥ ḥaḳīrāne
Elinden ‘ izzeti gitmiş o qardaşsiz qalan Zeyneb
14. Bala kıızlar yorulmuş ḥaste yüz nīlī ayak mecrūḥ
Temāmı ses virürdi ağılyandan nātüvān Zeyneb
15. Virüp bir bir tesellī ḥürde kıızları idüp ārām
Özi oldu o cem‘ -i bī-penāhā pās-bān Zeyneb

⁶²⁵BH'de bu mısradan sonra "Şām-ı Ğarībān" başlığı yer almaktadır.

16. Özi bir semtide baş ğam dizinde fikre pīçide
Çekerdi āhı āh üsten o ħargāhı yanan Zeyneb
17. Günüz ezbes yorulmuşdu vucūdı ħaste olmuşdu
Gidüp hūşa o ħālile yatup bir az zemān Zeyneb
18. Ne gördü Fāṭıma aķ saçları elde ider şīven
Diyür her dem ne yatmaķdur gözün aç bir uyan Zeyneb
19. Ĥüseyn'im yohsa tapşurmup sene bu ħürde eṭfāli
Ne yatmaķ vaķtidür ey ķalbi ğamdan daĝlanan Zeyneb
20. Uyandı havlile durdu ayaķa ħāl-i efsürde
Ķaranluķ ħaymede virdi yetīm eṭfāle san Zeyneb
21. Rubāb adlu Ĥüseyn'ün bir kıızı gördü ħanım yohdur
Ĥaymeden çıĝdı dıřara serperest-i bānūvān Zeyneb
22. Gözi yaşı koyup yüz ķatlgāha saçları elde
Tökerdi ħün-ı dil ruĥsāra eylerdi fiĝān Zeyneb
23. Gelürdü şīvene her demde seslerdi o ten-ħaste
Ķızım ses vir emān dur oldu āĝır baĝrıķan Zeyneb
24. Ucaldı nāgehān ķardaş şadāsı ķatl-gāh içere
Ki ey miĝnet-i şerīkin az bu şaĝrānı dolan Zeyneb

25. Yaralı sīnem üstünde āhīr balam gidüp hūşa
Gel ey ҡardaş yolunda cān-ı dilden cān-feşān Zeyneb

26. Balam olmup rızā bacı ҡalan bu çölde men yalķuz
Gelüp bu nışf-ı şeb oldu menile hemzebān Zeyneb

-196-

27. Hıyāl itme ki gördü sāre-bān ẓulmūn bu bī-çāre
Gelen vaķte balam gitmüştü āhīr sāre-bān Zeyneb

28. Yitüp gördü bala şeh sīnesi üste gidüp hūşa
Alup āğūşına gitdi hıyāma mihribān Zeyneb

29. Görüp ehl-i hāremden ҡalmup bir kes daķı bī-dār
Yüzün gög semtine dutdı o dem nāle-kunān Zeyneb⁶²⁶

30. Elinde ҡanlu saçları füsürde hāl u dil maķzūn
İderdi derdini gūyā bu nev‘ ile beyān Zeyneb

31. Muķāṭab āfitābı itdi burc-ı ‘ işmetin mihri
Dil-i tārīk-i şebde başladı bir dāstān-ı Zeyneb

32. Hıṭāb eylerdi ey gün gel siḥr sen āşikār olma
Ṭulū‘ undan utan başı açuķdur mū-kenān Zeyneb

33. Şabāḥımda benim ey gün bülürsen ne ķıyāmet var
Nihān bir derd var rāzı degül olsun ‘ ayān Zeyneb

⁶²⁶ gög: göy BH

34. Ölüp kardaşlarım elden gidüpdür ‘izzet u cāhım
Olup indi esīr-i Hūlī u Şimr u Sinān Zeyneb
35. Çekelle Kūfe’ye ey gün meni bī-sātir u ma‘cer
Nece gitsün o şehre kim görüp çoḡ ‘izz u şān Zeyneb
36. Hanımluk itmüşem men Kūfe-yi virāneden beş il
Giyerdi egnine dā’im libās-ı perniyān Zeyneb
37. Gider ne nev‘i indi baş açuḡ erzel libāsile
Dözer āyā bu ḥāle Duḡt-ı mīr-i mü‘mīnān Zeyneb
38. Sen ‘Āṣī dāmen-i şıddıka-yı Şuḡranı dut yalvar
Adun tā yazdıra belki Hüseyn'e nevhāḡān Zeyneb
39. Rızā-yı ḥazret-i Zeyneb Rızā-yı Ḥay-ı Yektādur
Olar Allāh rızā virse sene oddan emān Zeyneb⁶²⁷

-197-

LXIV

Rāci‘ Be-(Tenūr-i Hūlī) Zebān-ı Ḥāl-i Sıddıka-yı Kübrā (s.)⁶²⁸

(Gazel 10)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Başında şūr-ı ‘aşkullāh olan bir baş bele yatmaz
Huşūşen bir başına vardı ḡalbinde gile yatmaz

⁶²⁷ Beyit iki defa yazılmış.

⁶²⁸ Hūlī tandırına dönen Sıddıka-yı Kübrā’nın ḥālī.BH’de bu başlıkla birlikte " Şām-ı Ġarībān-ı Tenūr-ı Hūlī" başlığına da yer verilmiştir.

2. Kalan başsız‘ ayāli zulumle kayd u selāilde
 Kölun açdırmasa zenciriden ser silsile yatmaz
3. Delīl-i kârevān-ı ‘ aşk olan nevk-ı cidālarda
 Yorulmaz yetmiyence kâfile ser menzile yatmaz
4. Leb-i deryāda ‘ atşān baş veren kūy-ı muḥabbetde
 ‘ Ayālin çekmese girdāb-ı ğamdan sâhile yatmaz
5. Yerini mihmānun mīz-bānı etmese rāḥat
 Özi āsūde olmaz nāzile hergiz bele yatmaz
6. Uzak yoldan anan ey Nūr-ı dīde dīdive gelmiş
 Dil-i şebde oğul muştāk olan derd-i dile yatmaz
7. Ḥatır-nāk ũlkede düşmen içinde Ehl-i Beytinden
 Olup ğāfil bu nev‘ ile emīr-i kâfile yatmaz
8. Gelüp şūr ũste Zeyneb ney kimi dilden nevā eyler
 Bala kızlar kólunda var ne kádarı silsile yatmaz
9. Şikeste dil karanluk ḥaymede cevri-i muḥālifden
 Gül ũzli kızların bŭlbŭl kimi gelmiş dile yatmaz
10. Rubāb’un nālesi koymaz Sekīne ḥ‘āb ide bir az
 Ruḳiyye dād ider olmuş ayağı ābla yatmaz

11. Hicāz'ı terk iden deşt-i ' Irāk içere olan maḥşūr
O pāy-ı nāka-yı leylā eger düşse gile yatmaz

-198-

12. Bu mektebde hele nākışdı taḥşīlâtı ' Āşī'nün
Dolunca naḥl taḥşīlâtı kâmil ḥāşile yatmaz

LXV

Tenūr-i Hûlî Zebân-ı Hâl-i Server-i Mazlûm Be-Ḥazret-i Zehrâ
(s.)⁶²⁹

(Müsemmen 10)

Ana cân müşerref idüp ' aceb bu gece bu menzile gelmisen
Niye kıymusan belive elün nedür ' illeti bele gelmisen

1

Sene zâḥmet oldu bu gelmaḥun
Meni eyledün velî ser-ferâz
Seni gördüm artıdı ḥacâletim
Eyliyenmedim seni pîşvâz
Köñül alçaq eylemaḥun senün⁶³⁰
Mene virdi âli bir imtiyâz
Özivi şikeste dutup odur
Bele pest maḥfile gelmisen

2

Bülüsen varimdi cerâḥatim
Yaralar sızıldırı nâ-ḥōşam
Seni görmaḥıla gidüp ḡamım

⁶²⁹ Mazlûmların öncüsü Hz. Zehrâ ile Hûlî tandırında dertleşmesi.

⁶³⁰ Köñül: köyül BH

Ana albden min ele hşam
Sene men ne hıdmet idüm nedim
Taluyupdu düşmen eli boşam
Bu adar uzak yolu oğlunu
Yakın etmaa şalāh gelmisen

3

Digürüm ne hāldedür bacım
Necedür bu şerhile sāzişi
O yetime kızların hardadur
Necedür olara nevāzişi
Soyulanda hürde uşaklarım
Hara yitdi Zeyneb'ümün işi
Digürem 'alīlimi görmüsen
Ana bend-i silsile gelmisen

-199-

4

Niye yüz gözün bulaşup ana
Digürem ana ne gelüp sene
Reh-i atl-gāha düşüp yolun
Odı gelmisen bele şīvene
Elimi kesende o bī-hayā
Ne adar cefā eyledi mene
Eyliyen zemānede sār-bān
Menile mücādele gelmisen

5

Ağaran saçunda o an nedür
Niye saçların boyanup ana
Nedür 'illeti bele ağlusan

Mene derdüvi kııl ‘ ayān ana
Hani Zeyneb’in gelüp oḥşıya
Sene aḡlıya mene de yana
Ana aḡlamaḡa buyur görüm
Mene hansı nisgile gelmisen

6

Özüm āgahem bele yatmaḡım
Degüli ṭarīḡ-i reh-i edeb
Velī sen özün bülüsen benim
Bele yatmaḡımda nedür sebeb
Yorulup çoḡ incimüşem bugün
Kesülüp başım ana teşne-leb
Bülüsen varimdi şikāyetim
Sene etmaḡa gile gelmisen

7

Bu kül üste yatmaḡa dilḥōşam
Ana cān öz ḥālime yanmuram
İki gözlerüme dolupdu kül
Yoḡ elim silem göz açamuram
Bele bülme issi kül üste men
Sene nāz idüp bir uyanmuram
Dime dindürür seni Fāṭıma
Niye bes Ḥüseyn dile gelmisen

8

Ne ‘ aceb Ḥüseynüvi nışf-ı şeb bele⁶³¹
Vaḡte yādıva salmusan
Başıva durum dolanum senün

⁶³¹ BH' de "bele" kelimesi bir sonraki mısranın başında yer almaktadır.

Başımı kenārıva almusan
Digürem niye bükülüp belün
Niye be bugünlere kıalmusan
Bir elün kıabırkıava kıoymusan
Bir elün ana bele gelmisen

9

Hamunun cihānīde ‘ Āşīyā
Bele āsitānede var gözi
Hōş ola o kimsenün hāline
Onı intihāb ide şeh özi
Sene luḡ u merḡamet eyliyüp
Şeh özi yazanda hemin sözi
Ana cān müşerref idüp ‘ aceb
Bu gece bu menzile gelmisen

LXVI

Cevāb Ez-Ḥazret-i Zehrā (s.)⁶³²

(Müsemmen 11)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘lün

1

Başuvun sarağını almuşam
Men oğul bu menzile gelmişem
Senün ölmaķun belimi büküp
Odur ‘ illeti beyle gelmişem

⁶³² Hz. Zehrā’dan cevāp.

-201-

Bülösen ne kadarı bu çölleri
 Başun dalınca dolanmuşam
 Yaralı cenāzevi görmüşem
 Od-ı kalbden bele yanmışam
 Bu hemān o kandı ki sār-bān
 Elivi kesende boyanmışam
 Daḥi katlgāh-de duranmadım
 Baş açuk bu maḥfile gelmişem

Ne kadar cihān var oğul gerek
 Sene men gece günüz ağlıyam
 Başımı açam saçımı yolam
 Bu yanıklı kalbimi daglıyam
 Sen ölerde gözlerivi Hüseyn
 Mene mümkün olmadı bağlıyam
 Oğul istemaḳlıḳa ma^c zeret
 Men hemān o niskile gelmişem

Bülürem kesende başuvı Şimr
 Seni ḥancer atda çoḡ incidüp
 O cefā salup seni nuṭḳdan
 O kadar vurup yara ḳan gidüp
 Eyliyüp hemān yeri baḥr-i ḥūn
 Bedenin oğul ḳana ḡarḳ idüp
 Yaralı vücūdun o baḥriden
 Çeküp indi sāḥile gelmişem

Görüp imdi Fâtıma ceddini ⁶³³

Gözi yaşlı başı açuk gelür

Elini koyup beline ‘ Alî

Gelüri gehî gehî dincelür

Ĥüseyn’üm Ĥüseyn diyür ağılurı

Gözyaşın su kimi alur

İdecağ dedim gene penc- ten

Oli ki mübâhele gelmişem

Uyanan hıyâmda Zeyneb’ün

sene bir bisât-ı ‘ ezâ kırup

Velî ne çerâğ ve ne ferşi var

Özi şem‘ i âhını yandurup

Balalar sızıldısı bu gece

Bu yanıklı kalbime od vurup

Yanurı vucûdım alevlaşur

O di ney kimi dile gelmişem

Bülüsen yananda kapum oğul

Ne kadar cefâya dayanmuşam

Yetüşüpdü şadme vucûdıma

Şerer-i müşîbete yanmuşam

Hem oğul kabırkalarımlı sınıp

Hemi sîneden yaranlanmışam

Odur ‘ illeti ki oğul Ĥüseyn

Elimi kıoyup bele gelmişem

⁶³³ imdi: indi BH

Bülürem ölüp ‘ Alī Ekber’ün
 Sitemile albi űikestesen
 Sitem-i ‘ adüvden usanmusan
 Ğam u derd u rencile astesen
 Dur emāndı sīneme gel oğul
 Bele yatma issi kül üste sen
 Men özümde aste vucūdıla
 Bülüsen bu menzile gelmüűem

Noli anlı gözlerün açgilen
 Eyle bir müűāhede ālimi
 Dāniű al ürekdeki derdimi
 Gör oğul bu űüret-i ālimi
 Yoğ elün diyem ki benim de sen
 Sil üzümnden eşk-i melālimi
 Ne diyüm bu mabağ-ı Hülīye
 Men oğul ne ālile gelmüűem

Diyüri Hüseyn ne item diyüm
 Sene nevkerem bele dem vurum
 Hele ‘ Āűī’yem bele bābda
 Ne cesāretile adem vurum
 Degi űarf-ı nağvde mes’ele
 O beyāna men ne alem vurum
 Yetürüp kitāb-ı muavveli
 Baűa men risāile gelmüűem

LXVII

Zebān-ı Hāl-i‘ Ulyā-yı Mükerrerem Hıtab Be-Ser-i İmām-ı Mazlūm der Kūfe⁶³⁴

(Murabba 35)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn

1

Nızede yaralı başun benzeri hilāle qardaş

Gül üzünde naqşe-yi kül hōş salupdu hāle qardaş⁶³⁵

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn

Ey meh-i sipihr-i imān

Olmusan kül üste mihmān

2

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn

Başladun ezelde tekbīr başımı günüz ucatdun

Noldu pes geçen gece sen Zeyneb’in gözünden atdun

Başıma kül olsun āhır harda küller üste yatdun

Kim idüp bele ihānet Vech-i Zül’-celāle qardaş

3

Men didim ki başıvile dil tapar gece tesellī

Bülmedüm tenūr içinde Nūr-ı Hāq idüp tecellī

Lem‘ āt-ı nūr-ı rūyun Tūr idüp hemān maḥallī

Ereni dilimde itdim şubḥ olunca nāle qardaş

4

Şānıva degüldü lāyık ol mekān nā-münāsib

Fātıma gelüp yaralı başuva olup müşāhib

⁶³⁴Hz. Zeyneb'in Kufe'de Mazlūm İmām'ın başıyla dertleşmesi. BH: "Aḥvālāt-ı Kūfe", " Zebān-ı Hāl-i
‘Ulyā Mükerrerem-i Hıtab Be-Ser-i İmām-ı Mazlūm der Kūfe (Hz. Zeynep)"

⁶³⁵ Gül: Meh BH

Mende olmuşam birāder Ehl-i Beytive müvāzıb
Çekmişem gece keşik men ‘ itret u ‘ ayāle kıardaş

5

Yanmuşam yanan çadırda şubha tek yanan dilile
Virmüşem tesellī-yi dil Ehl-i Beyte min dilile
Beski hātırım dolupdur derd u ğamla niskilile
Virmüşem o dur icāze gözde eşk-i āle kıardaş

6

Mancınık fırkatünde cānımı bir ‘ ömr sıhdun
Şabrimün hişārını sen şevk-ı vaşlıvile yıhdun
Zeyneb’ün gelür işitdün imdi pişvāze çıhdun⁶³⁶
Teseliyyetden öturi āhir başladun mekāle kıardaş

-204-

7

Yā şaķıķa-yı kalb-i Zeyneb ey Server-i cān-ı Zehra
Sen danış dilün fedāsı ey Şeh-i Hicāz u baḥḥā
Bārī bu baḥılanlar itsün kanlu başuva temāşā
Baḥmasunla zulm eliyle keşf olan cemāle kıardaş

8

Men dimem cüdā başında nuṭķa gel meni danışdır
Ya göz aç bu cem‘ de gör dād u şīveni danışdır
Ne Şafiiyye ne Ruķiyye ne Sekīne’ni danışdır
Bu saġıra Fāṭıma gör bir kalup ne hāle kıardaş

9

Yohdu ma‘ ceri başında aġlurı hacāletinden
Hāyil eyliyüpdü yengin meh cemāle ‘ iffetinden
Hey vurulla sār-bānlar el götürmür ‘ işmetinden
Zikr-i Yārab’ın salupdur dilde ittişāle kıardaş

⁶³⁶ imdi: indi BH

Dem-be-dem olur muşavver levh-i sīneden bu maṭlab
 Eyliyüp beş il ḥanımluḡ burda ‘ izzetile Zeyneb
 İmdi ehl-i Kūfe eylür özge adile muḥāṭab⁶³⁷
 Dönmesün nece sirişkim çeşme-yi zülāle ḡardaş

Gerçe zāhiren esīrem men bu ḡāvm me mübtelāyem
 Līk var rızā-yı cānān bele zilletle rızāyem
 Fāṭıma ‘ azīzi Zeyneb Duḡt-ı Şāh-i lā Fetāyem
 Düşmesün bu ehl-i Kūfe özge bir ḡayāle ḡardaş

Şāh şāhudur Ḥüseyn'im her libās içinde olsa
 Getse şevketi elinden zāhir-i ‘ izzeti pozulsa
 Başını salup aşāḡa ger bacun saçını yolsa
 Baş açıkluḡı olupdur bā‘ iş infī‘ āle ḡardaş⁶³⁸

Ḳan olupdu bes ki baḡrım bele ḡāl-i pūr-esefden
 Eylüri bize şemātet ehl-i Kūfe her ṡarafdan
 Kāş atam ‘ Alī geleydi birce Kūfi’ye Nefesden
 Bir baḡaydı ‘ ıtreinde bu ḡam u melāle ḡardaş

Mümkün olmadı dözüm men şabra her ḡadar ḡalışdım
 Zūlm-i Kūfiyānı gördüm ḡalbden yanup alışdım
 ‘ Āḡıbet kesildi şabrım ihtiyārsiz danışdım
 Beski yandı dil cefā-yı ḡavm-i bed ḡışāle ḡardaş

⁶³⁷İmdi: İndi BH

⁶³⁸Baş açıkluḡı olupdur bā‘ iş infī‘ āle ḡardaş: Ḥaḡḡı var seni görende dözmesün bu ḡāle ḡardaş BH

Şâf olupdu kalb-i ‘ Āşī kalbden olupdu bîğaş
 Söz tapup ‘ ayār-ı kâmil yandırur bî-sân-ı ateş
 Lîk ârzû-yı kabrûn hâfırın idüp müşevveş
 Bir berat-ı erba‘în kıl sen bu il havâle kıardaş

LXVIII

Zebân-ı Hâl-i‘ Ulyâ Mükerrerem-i Hiţâb Be-Ser-i İmâm der Kûfe
 639

(Murabba 36)

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fe‘ûlün

1

Koyup Zeyneb’i kıardaş hayrân başun
 Oğur nîze başında Qur’ân başun
 Tecellâ ider mihr-i rahşân başun

2

Batupdur küle gerçe mirât-i Hakk
 Gene gösterür halka Âyât-ı Hakk
 Bu nâhâklara eyler işbât-ı Hakk
 Vura bâtıla hatt-ı butlân başun

3

Budur rāh u resm denī rüzgār
 Küle birgün âyine muhtâc olur
 Ne mirât-ı vech-i Hudāvendigār
 Ne ā‘ yine-yi vech-i Rahmān başun

⁶³⁹ Hz. Zeyneb’in Kufe’de Mazlûm İmâm’ın başıyla dertleşmesi.

4

-206-

Birāder dūnen beski rencūridūn
Gece ‘ itretünde de mehcūridūn
Kül üstünde yatmağa mecbūridūn
Ki hasteydi bī-ḥadd u pāyān başun

5

Rezīl olsa her kadar bir mīz-bān
Konağa kül üstünde virmez mekân
Emān Hūlī mīz-bāndan emān
Kİ itmemiş kül üstünde mihmān başun

6

Varımdur cūda ḳadrice fāşıla
Yetüşmür elüm olma teng-ḥosele
Kūli topraḳı gül yüzünden sile
Görenmem itse ḳana ḡaltān başun⁶⁴⁰

7

Sesün arturur ḳuvvet-i dil mene
Virür naḥl-i ümmīdim ḥāşıl mene
Durup nīze üste muḳābil mene
İdüp Āye-yi **Kehf**’i ‘ ünvān başun

8

İdüp nīze başın başun naḥl-i Tūr
Salur lem‘ a lem‘ a beyābāna nūr
O nūr arturur dilde şūr üste şūr
Ḳoyup Mūsā‘ aşḳı ḥayrān başun

9

Gözünden ‘ izāre ki ḳanyaş aḥur

⁶⁴⁰itse: bele BH

Meni yandurur şu‘le-yi ğam yaħur
Gözün ħasretile mene çoğ baħur
Alur menden ‘etfālını san başun

19

Ĥüseyn az ħalur baħr-ı derdim daşa
Hedef şīşe-yi rūħım olmuş daşa
Bu ħadar cefā bes degül bir başa ⁶⁴¹
Görür cevır u zılm-i firāvān başun

11

Sene ey hilāl-i sipihr-i vefā
Kü dünyāca var sende şulħ u şafā
Neden eylür eşrār-ı Kūfe cefā
Ĥusūfa düşüp māh-ı tābān başun

-207-

12

Bülürdüm ezel ey şaķıķ fu‘ād
Seni öldürer bir gün ehl-i inād
Velī bülmedim ħāricīden murād
Olar mazħar-ı dīn u īmān başun

13

Diyemem Zeyneb aħvālını bir soruş
Veyā dilde āmālını bir soruş
Ĥızun Fāţıma ħālını bir soruş
O tıflın idüp baĝrını ħan başun

14

Baħar nīzede başıva dīde-ter
Olar şūr-ı tıflunla şūrīde ser
Bu ümmīde eyler cüdāye nazār

⁶⁴¹ Bu ħadar: ħadarı BH

Onı dindire belki bir an başun

15

Cüdā da alan şavt-ı Kur'ân'ıvı

Bülür pāye-yi kırb-ı Rahmān'ıvı

Tökenler su üste susuz kıanıvı

İdüp reşk-i la' l-i bedahşān başun

16

Ele almaz ' Āşī cihānda kıalem

Eger itmese ğam kitābın raķam⁶⁴²

Bu ümmīde ey Kān-ı cūd-ı kerem

Ola şāfi' -i ehl-i ' işyān başun

LXIX

Aḥvālāt-ı Rāh-ı Şām⁶⁴³

(Murabba 37)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Nākadan düşdüm emāndur ' ammecān

Kalmuşam çölde dayan dur ' ammecān

1

Çöl arası men piyāde yol uzak

' Amme men yalķuz özüm hūrde uşak

Gitme bir laḫzā dayan saḫla ayak

Nākadan düşdüm emāndur ' ammecān

⁶⁴² Eger itmese: itmese BH

⁶⁴³ Şam (şehrinin) yolunda yaşananlar.

‘ Amme cān men nā-bilā çöl havf-nāk⁶⁴⁴

İmdi ollam korğudan āhir helāk⁶⁴⁵

Bir sesime ses ver oldum zehre-çāk

Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ ammecān

3

‘ Amme ölsem bu beyābānda eger

Kim tapar çölden meni kim defn ider

Vir ‘ amum ‘ Abbās'a ḫālimden haber

Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ ammecān

4

Sesliyüm ‘ amme kimi imdādıma

Var kimim āyā yetişsün dādıma

Birce baḡ bu nāle vü feryādıma

Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ ammecān

5

Gelmaḳa ḳalmup dizimde ihtiyār

‘ Ammecān issi hava yol kūh-sār

Eyliyüm bülmem ne kadarı āh u zār

Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ ammecān

6

Çok ta‘ accüpdür gidirsen ‘ amme sen

Bülmüsen bes kalmuşam çöllerde men

Virmüsen āhir sesime ses neden

Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ ammecān

⁶⁴⁴ nā-bilā: nā-beled BH

⁶⁴⁵ imdi: indi BH

Tapşurup ‘amme sene āhir babam
 Olma rāzı men beyābānda qalam
 Vir haber birce dayansun ehl-i Şām
 Nāqadan düşdüm emāndur ‘ammecān

Men düçār oldum ‘acep miñnetlere
 Beyle vaqte düşdüm ‘amme çöllere
 Vay mene gör qalmuşam ne günlere
 Nāqadan düşdüm emāndur ‘ammecān

-209-

Qıl tavaqquf gitme ‘amme bir dayan
 Şağ şola qaçmaqdan oldum bağı ran
 Qorhıram āhir virem çöllerde cān
 Nāqadan düşdüm emāndur ‘ammecān

‘Amme cān qaçmaq salup dilden meni
 Hālime qalbün yanar görsen meni
 Gel özün āhir apar çölden meni
 Nāqadan düşdüm emāndur ‘ammecān

Getmaka ey ‘amme itme çok şitāb
 Seslemaqdan āhir oldum dil-kebāb
 Yādigār-i Ekber'im vir bir cevāb⁶⁴⁶
 Nāqadan düşdüm emāndur ‘ammecān

⁶⁴⁶vir: ver BH

Sırrı var ‘Āşī sözünde var eşer
 Eyliyüp söz sâhibi muṭlaḳ nazar
 Bu sözi yaz ağla her şām u seher
 Nāḳadan düşdüm emāndur ‘ammecān

LXX

**Zebān-ı Hāl-i Cenāb-ı Leylā Hıṭāb-ı Be-Ser-i ‘Alī Ekber (a.)
 Der-Rāh-ı Şām⁶⁴⁷**

(Kasîde 7)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. O kara zülfün üzünden götür kenāra ‘Alī
 İdim doyunca temāşā o gül ‘izāra ‘Alī
2. Başun cidāda elim yetmüri anan ölsün
 Yaralı başun birce alum kenāra ‘Alī
3. Gelüp tekleme dindir men-i felek-zedeni
 Ola tesellī-yi dil ta bu bī-karāra ‘Alī
4. Çoḫ isterem ki ogul gizledem ğam-ı ‘aşḳun
 Salur velīk gözüm yaşı āşikāra ‘Alī

-210-

⁶⁴⁷ Hz. Leylā'nın Kufe yolunda Hz. Ali Ekber'e hitâp ederek derdini söylemesi. BH'de bu başlıkla birlikte "Aḥvālât-ı Hız. ‘Alī Ekber (a.s.)" başlığına da yer verilmiştir.

5. Sinān u Şimr vurar kāmçı ağlayanda mene
Odur sebab ki yavaş gellem āh u zāra‘ Alī
6. Ne haqqı var meni Şimr ü Sinān esīr eylüyüp
Bu nev‘ ile salalar deşt ü kūh-sāra ‘ Alī
7. Bele bülülle esīrim bu kavm-i a‘ dāya
Belī esīrim o zülfünde birce tāra ‘ Alī
8. Muḥabbetün meni vādār idüp ‘ Alī dözerem
Cefā ü zulm ü firāvān u bī-şumāra ‘ Alī
9. İdüpdü çehre-yi hūrşīd-i dūd-ı āhım tār
Anan idüpdü kara baht o zülf kara ‘ Alī
10. Ḥamīde kaşlarıvün tākı kıble-gāhımdur
Ne çoḡ şebāheti var rast Zülfikār'a ‘ Alī
11. Gözüm ışıklığı kalbim şafāsı aç gözüvi
Bu ḥāl-i zārıma bir itgilen nazare ‘ Alī
12. Ger istesen bülesen ḥālimi ne ḥāldedür
Nazāra itgile bu çeşm-i eşk-bāre ‘ Alī
13. Elim yetişmür üzünden silem yolun tozunı
Nece görüm ki batup gül yüzün gubāra ‘ Alī
14. Semūm-ı zulmile cān gülşenin ḥazān oldu

Çetîn döne bu hazân bir de nev-bahâra ‘ Alî

15. Ne kadar dindirerem dinmesen nedür sebebi

Cevâb virmüşen âhîr bu dil-figâra ‘ Alî

16. Gerek ölem kutulam miñnet-i firâkundan

Marîz-i ‘ aşk olana yohdu özge çâre ‘ Alî

-211-

17. Ğam-ı zemânedan ‘ Āşî zibes gelüp tenge

Rızâ olup ölüme yâ ki intiḥâra ‘ Alî⁶⁴⁸

18. Revâdı gör birinün sen kimi aşası ola

Düşe zemânda bu nev‘ ile feşâra ‘ Alî

LXXI

İlticâ Be-Ḥazret-i Bârî Gorîz Be- Şâm⁶⁴⁹

(Murabba 38)

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün

İlahî zulm doldurdu cihânı

Emândur tiz yitür Şâhib-zemânı⁶⁵⁰

1

Zibes metrûk olup dîn u şerî‘ at

Olup bu devre ġâlib nûra zulmet

⁶⁴⁸ ölüme yâ ki intiḥâra: ölüme of bu rûzgâra BH

⁶⁴⁹ Hz. Bârî'ye (Allah'a) sığınma/yönelme ve Şâm'a bir bakış. BH: İlticâ Be-Pişgâh-ı Ḥazret-i Velî‘ aşr", "İlticâ Be-Ḥazret Velî‘ Asr (‘acelallâh) Gorîz be Şâm".

⁶⁵⁰ tiz yetür: tez yetür BH

Özün öz dīnive eyle ħimāyet
Ĥalāş eyle bu ġamdan şi‘ ayānı

2

Gidüp Kur’ān kalup İslām’dan ad
Bu emr-i şer‘ ĩatimiz bir nefer yād⁶⁵¹
İder Ĥaķ ehline nā-ĥaķķlar ĩrād
İdeller müttehem Kur’āniyānı

3

Dutupdur ‘ālemi imkānı miĥnet
Bu derde yoĥdu bizde şabr u tākāt
Ėoyuplar dīnde kīn ehli bid‘at
Yetür YāRabb özün Nūr-ı Ĥudā'nı

4

Ayā‘ aşrun imāmı hardasan gel
Bu dīne yoĥdu hamı hardasan gel
Gel al bu intikāmı hardasan gel
‘Ayān kıl şavlet-i Şīr-i Ĥudā'nı

5

Gelince rüz-ı şeb kıan ağlaruĥ biz
Şabāĥ u şām her an ağlaruĥ biz
Ne kıadarı cānda var cān ağlaruĥ biz
‘İzāra bağlaruĥ eşk-i revānı⁶⁵²

6

Yeri var eyliyaĥ biz āĥ u nāle
Bataĥ ĥaşere kimi derd u melāle
Salanda Kerbelā zulmin ĥayāle

-212-

⁶⁵¹ Bu emr-i şer‘ ĩatimiz: Bu emr-i şerī‘ etmez BH

⁶⁵² BH' de bu mısradan sonra " Vurūd Be-Şām" başlığı yer almaktadır.

Yakîn an aladar p r u cev n 

7

Aup Kerb u Bel  detinde anlar

Boyandı anına nevres cev nlar

Ölen öldü es r oldu alanlar

Sitemle soldu Zehr  g lsit n 

8

az l n-  h rem d d  kemende

aza bend itdi ollar n resende

Gelüp fery da bu h li görende

Ucaldı göglere  h u fig n 

9

Bala ızlar tem men dest-beste

Ciger dalı susuz ac dil-ikeste

ek p ses alayanda n a üste

Vurardı lenge ehl-i k rv n 

10

Gelürdü ayza imr-i  m u K fir

Gelende  vene  l-i Peyamber

Kesük balar iderdi n le yekser

Vuranda Ehl-i Beyt-i Mut fan' 

11

S n k mamiller  cere yana yana

Ualar yalvarurdu s r-b na

Degende balarından t ziy na

ek p  h aladurdu udsiy n 

Olanda Şām'a vārid āl-i Ḥaydar
Bürehne nāḳa üstünde mükedder
Hınā yahmışdılar Şām ehli yekser
Giyinmişdi libās-ı erguvānı

Temāmen merd u zen elde def ü sāz
O gün 'Āla'llāh ı itmişdi pīř-vāz
Oḥurdu rakşīler her bir ḥōř-āvāz
Görende baş açuk āl-i a' bānı⁶⁵³

Şadā-yı sāz u ney āvāz-ı kefdin
Dutulmuşdu ḳulaḳlar tār u defden
Şemātet eyliyenler her ṫarafdan
Diyerdi ṫa' ne ilen nā-sezānı

Yetüp ezbes cefa bīmār imāme
Dönüpdür gündüzi Şām içere şāme
Atuplar odlu ney yandı 'amāme
Şerār-ı ḳulmüle odlandı cānı

İmāmun elleri baḒlıydı muḥkem
Alışdı yandı 'amāme hemān dem
O ḥālī eyle ḳalbünde mücessem
Bu ḳadar ḳulme gör bir kes dayanı⁶⁵⁴

⁶⁵³ Görende baş açuk: görende muřṫarib BH

17

Rızā virdi ƙazā-yı Kibriyā'ya
Taḥammül eyledi her bir belāya
Yetüp bir yerde şabrı intihāya
Kesildi ƙāƙati gitdi tūvānı

18

‘İnān-ı ihtiyārı gitdi elden
Çeküp bir āh-ı āteş-bār dilden
Buyurdu doğmidi ƙāş ezelden

-214-

Anam ta görmiyeydim bu zemānı

19

Olup mesken ‘ayāl bu turāba
Neçe ay Şām’da künc-ı ḥarāba
Gidüpler ‘āķıbet bezm-i şaraba
Görüpler Şām’da her bir cefānı

20

O Peyğamber ki ‘arşa itdi mi‘rāc
Ƙalurdu ‘ıtrete virānede ac
Ruķiyye şabrın itdi guşşa tārāc
Çıḥardı ‘arşa āh u el-emānı

21

O ƙadarı ğam çeküp ḥālî pozuldu
Yetişdi cāna ƙalbi ğamla doldu
Saraldı gül kimi ruḥsārı soldu
Bahārında yetüp faşl-ı ḥazānı

⁶⁵⁴ Bu ƙadar: bu ƙadarı BH

22

Tüvânı tākati gitmişti bāda
Gelürdi rüz u şeb feryād u dāda
Virüp cān ac susuz virān-serāda
Harābe kūşesi oldu mekānı

23

Zibes vurmuşdula Şām'un yolunda
Varıdı kāmçı āşarı kholunda
Ölende gördüler şak ve şolunda
Tınāb-ı zulmden vardur nişānı

24

Resen salmışdı ezbeski feşāra
Ser-a-ser kolların itmişdi yara
Koyanda cismini Zeyneb mezāra
Ahardı eşk-i çeşm-i hūn-feşānı

25

Yanardı hāline evlād-ı Haydar
Vurardı başa ağlardı haremler
Harābe kūşesi olmuşdu maşşer
Götürmüşdü nevā virān-serānı

-215-

26

Hanımlar açdılar baş kabri üste
Yolardı her yeten saç kabri üste
Töküpler beski kanyaş kabri üste
Saluplar lerzeye arz u semānı

27

Dayan ' Āşī bu ğam yetmez tamāma
Şerārından dutup od yandı hāme

Şala iste Hüseyn'den bu kelāma

O şāha vāsıta kıl bu balanı

28

Düşüpdür başuva şevk-i ziyāret

Ve yine yoḥ mende āḥir istiṭā' at

Özün ey ma' den-i faẓl u kerāmet

Havāle kıl seni ' Abbās cānı

LXXII

Vurūd-ı 'Āla'llāh Be-Şām⁶⁵⁵

(Müsemmen 12)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Yā Fāṭıma dur ḳabriden gel Şām'da ḡavḡāya baḡ

Kolları baḡlı Zeyneb u Külsüm'ü gör Leylā'ya baḡ

Müstef'ilün Müstef'ilün

1

Taḳrīrine 'ācizdi dil

Vardur nece bir izdiḡām

Tezyīn olupdur küçeler

Bazār baḡlanmuş temām

Bayram dutup ceşn eylüri

Şām ehli yekser ḡāşş u 'ām

Kesmiş temāşā ki yolu

Gel şüreş-i 'uzmāya baḡ

⁶⁵⁵ Yüce ailenin Şam'a girişi.

Bir semtinde bāzendeler
Durmuş yol üste şaf-be-şaf
Bir yanda sâzende durup
Elde ney u tanbūr u def
Degmiş cemā‘ at birbir
Şehri dutup āvāz-ı kef
‘Üryān deve üstünde bir
Āl-i şeh-i batḥāya baḥ

Dervāze-yi sā‘ atide
Lenge düşüpdür kâfile
Āhîr Yezîd-i dūndan⁶⁵⁶
Ruḥşat vurūda yoḥ hele
Başı açuḳdur Zeyneb'in⁶⁵⁷
Muḥtācdur bir ḥāyile⁶⁵⁸
Bī-perde māḥmil içere ol
Ma‘ sūme-yi vālāya baḥ

Ḥürde uşaklar ac susuz
Yorğun perīşān dil-ḡamīn
Ney tek sızıldur ağlaşur
‘Arşa çıḥup dād u enīn
‘Üryān deve üste baḥur
Bu ḥāle Faḥru’s-sācidīn

⁶⁵⁶ dūndan :dūnīden. BH

⁶⁵⁷ Başı açuḳdur: Günler ivinde BH

⁶⁵⁸ Muḥtācdur bir : Muḥtāc olup bir BH

Dilden yanur kıanyaşı t    r
Ruhs  r-ı meh-sim  ya ba 

5

    ll  h   n ş  m eyl  y  p
ş  m  un cef  sı g  nd  zin
B  lm  r ana h  f  z eylesün
Hürde balasın ya   z  n
D  ş  s  n balası az   al  r
  st  r ana dursun yüzün
Gel     rs  -y   ş  m  da
Bu h  l-i     m-efz  ya ba 

-217-

6

  z ma  remin bu h  lile
G  rcek o h    letde   m  m
G  tdi t  v  n u t    k  ti
Selb oldu   albinden dev  m
S  yl  p ezel günden meni
Hiç do    mayaydı k  ş anam
G  r ehl-i ş  m  n z  lm  n  
ş  abr-ı H      -ı Yekt    ya ba 

7

Ey k  ş ideydi ehl-i k  n
Bu cevr-i z  lme iktif  
El çekmedi   z  r  dan
Amm   o   avm-i b  -hay  
Her z  lm ki elden gelür
  tdi o gün ehl-i cef  
Evl  d  va y   F    ma

Eşrār iden īzāya baḥ

8

Geh seng-diller bāmdan

Eylür ‘ayālün seng-sār

Gāhī diyüller nā-sezā

Ol fırқа-yı bī-neng u ‘ār

Gāhī töküller odlı ney

Maḥmiller üste ehl-i nār

Āl-i Ümeyye zūlmünü

Gör gerdeş-i dünyāya baḥ

-218-

9

Bīmar Īmām’ın qolları

Baḡlı boyunda silsile

Başda ‘imāme od dutup

Āhı dönüpdür meş‘ale

Ḥāmūş idenmür āteş

Zūlmü dözür gelmür dile

Gör iş harda münce olup

Bir cür’et-i a‘dāya baḥ

10

Almış ele maktūlünün

Başını qātil nīzede

Her maḥmile bir qanlı baş

Olmuş muqābil nīzede

Olsun niḡām-ı tamıla

Tā şehre dāḡil nīzede

Maḥmiller içere evc iden

Feryād-ı vāveylaya baḥ

11

Olmuş sebep bu intizām
Âlullāh'ın göz yaşına
Oğşar yanar oğlun ana
Ağlar bacı kardaşına
Meşgûl idüp oğlun Hüseyin
Cem' iyyeti öz başına
Halkı temāşādan koyup
Re's-i şeh-i batḥāya baḥ

12

Bir naḥvile Qur' ān oğur
Her bir gören hayrān kalup
Şehr-i Dimeşk'e nātık
Qur' ān sesini gavğa salup
Nūr-ı Hudā-yı Lemyezel
Nūrı hamı gözden alup
Nā-maḥremān-ı Şām'da
Sen çeşm-i nā-bināya baḥ

-219-

13

Bezm-i ' ezāda ' Āşīyā yan
Ağla her şām u seher
Gözyaşlı koy görsün seni
Zehrā iden vakte nazar
Bir dürrîdür çoḥ pür-bahā
gözden aḥan bu eşk-i ter
Bu dürre aşlî müşterî sen
Ḥazret-i Zehrā'ya baḥ

LXXIII

Ahṡālāt-ı Ḥarābe-yi Šām⁶⁵⁹

(Murabba 39)

Mef'ūlū Mefā'ilū Mefā'ilū Fe'ūlūn

Bī-cā degül eşkile dolup gözlerim 'amme

Āḥir ölürem hardadı bes Ekber'im 'amme

1

Bir 'ömridi zülfün kimi āşuftedi ḥālim

Bir kemīne bülür nedür endūh-ı melālim

Var bu ser şūrīde de min fikr u ḥayālin

Sırrı odu koynumda ḡalıp ellerim 'amme

2

'Amme bülüsen bu şaḡar sīnemile men

Şabr eyledim her ḡadar cefā eyledi düşmen

Virāne o günden ki olupdur mene mesken

Gözden yüze dā'im aḡar eşk-i terim 'amme

3

Çekdim bu az 'ömrimde zibes renc u meşāḡḡat

Döndürdü hilāle ḡaddimi bār-ı muşḡbet

Āḥir ḡetürüp cāna meni ta'n u şemātet

Yandı benim ahṡālime düşmenlerim 'amme

-220-

4

Her reng-i ḡama men ḡamı miḡnetde boyandım

Cismim dutup od āteş-i derd u ḡama yandım

⁶⁵⁹Virāne olmuş Şam şehrinin ahvāli. BH'de bu başlıkla birlikte "Ḥarābe-yi Šām" başlığına da yer verilmiştir.

Bu fikrile her  adar bel  geldi dayandım
  lsem men eger  abre  oyar Ekber'ime   amme

5

V r nede  asretle men imdi virürem c n⁶⁶⁰
G z tikm   em   hir yoluna v leh u  ayr n
Gelmür niye c nım o gelen yollara  urb n
Bu   limi b l r o melek man arım   amme

6

B lsem gelüri   amme s r nnem yüzüm üste
Yer virrem   Al  Ekber'ime men gözüm üste
 abit  ademem sen ki bülürsen sözüm üste
C n bezl iderem ma demine y verim   amme

7

Var sırrı dönüp eşkile ey   amme bu gözler
Bu   hir ömrümde gözüm Ekber'i gözler
 arda  bacının   amme bu va te bele gözler
Salmur meni bir y da o meh-peykerim   amme

8

Bir b lb lem ayrılmu am  asretle g l mden
 ulmle felek   izzetimi aldı elimden
Düşmez   Al  Ekber adı bir la za dilimden
Dilde odu her la za olup ezberim   amme

9

Dur   amme amandur meni z ra eyle   re
Gel c n virürem cismimi  oy birce mez ra
Özge kefen   hir degi l zım men-i z ra
Besdür kefen   hir mene öz ma cerim   amme

⁶⁶⁰ imdi: indi BH

-221-

‘Âşî ki salupdur başına şevk-i ziyâret
 Her bir delîle yalvarurı olmurı kısmet
 Men isterem Hâk’ dan onu ta koymıya hasret
 Eylüpdü meni vâsıta ol nevkerim‘ amme

LXXIV

**Zebân-ı Hâl-i Rukıyye Hatun Hitâb Be-Cenâb-ı Zeyneb Der-
 Harâbe⁶⁶¹**

(Müsemmen 13)

Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün

Men o bülbülem ki cefâ ile pozulupdu gülşenim ‘amme cân
 Ne kadar saķam gerek evc ide göge dâd u şîvenim ‘amme cân

Mütefâ‘ilün Mütefâ‘ilün

1

Diyüsen mene kızım aēlame
 Niye bes özün bele aēlusan
 Baēusan harâbe-nişînlere
 Yüze seyl-i eşküvi baēlusan
 Dem-i âteşîniyle dem-be-dem
 O yanuklu ķalbüvi daēlusan
 Buyur eşk-i âliyle dolmasun
 Nece bes bu dâmenin ‘amme cân

⁶⁶¹ Hz. Rukıyye'nin, Hz. Zeyneb'e hitâb ederek virânede derdini söylemesi.

2

Nece ağlamaz o ‘afīfe kıız
Ki ‘izāra zülfü niķāb ola
Bu saġır sineyle ‘amme cān
İki kollarında tınāb ola
Bülösen nece men ‘azīzidim
Beyle rüzgārı harāb ola
Gidüp ‘izzetim bu ħarābe yer
Olup imdi meskenim ‘amme cān⁶⁶²

3

Men eger ölem bu ħarābede
Hani Ekber’im duta yāsımı
Felekün görem yüzü gülmesün
Nece ber-hem itdi esāsımı

-222-

Gelüri o keski ħarābeye
Görüri bu köhne libāsımı
Hamusu şemātet idür gelür
Dutur od dilim benim ‘amme cān

4

Eyle kehrübā-yı ġam u elem
Saradupdu ‘ārż-ı ālimi
Yüzüme nażar eyleyen bülür
Menim intihā-yı melālimi
Budur ħasretim ki babam gelüp
Büle birce şüret-i ħālimi
Nece şām u şūmda Şām olup

⁶⁶² imdi: indi BH

Göre rûz-ı rûşenim ‘amme cān

5

Menim ‘amme bir eyle sâ‘ati

Gece gündüz ahtarurı gözüm

Ki ecel gelip meni kırtara

Bu zemāneden kesile yüzüm

Sen özün bu bārede munşif ol

Bele bir cefāya nece dözüm

Vura Şimr silsile boynuma

Ola tavk-ı āhenim ‘amme cān

6

Degi bī-sebeb gözümün yaşın

Tökürem bele ruh-ı zerde men

Dahi cāna gelmişem ‘amme cān

Yatabülmürem kırı yerde men

Gene bir-be-bir demürem sene

Çekürem melālime perde men

Bu kıadar ki öllem olur hemīn

Bu hārābe medfenim ‘amme cān

-223-

7

Eger ölmüyüpdü atam benim

Başun nedür bes o kıarası

Niye vā eḥā diyüp aḡlusan

Nedür āhuvın o şerāresi

Ürekün oḡuşturusan bele

Ürekünde vardı ne yarası

Niye vāzıḥın dimüsen gene

Pozulupdu gülşenim ‘amme cān

Men-i zārı bir bele müddeti
 Babam ‘ amme yādına salmıyup
 Dimiyüp harābede dur kızım
 Nedi sırrı kaydına qalmıyup
 Eger ölmıyüp niye gelmiyüp
 Üregimde derdimi almıyup
 Nece saht-ı dildi özi bülür
 Meni zāra düşmenim ‘ amme cān

Bülüsen ne naḥvile ‘ ömrümün 2877
 Başa vermüşem gece gündüzün⁶⁶³
 Bu ḥayāl u fikriyle bir görüm
 Babamı diyim men ürek sözün⁶⁶⁴
 Ölürem ne ḥōşdu bu vaḳitde⁶⁶⁵
 Gele başım üste görem yüzün
 Ola āḥirin nefesim benim
 Ata ḳurbı ma ’menim‘ amme cān

Yeridür bu nevhaya ‘ Āşīyā
 Sen Ḥüseyn’den istiyesen şıle
 Bu ḥanım balasına and vir
 O şıle yetişmese gel dile

⁶⁶³ Başa vermüşem : BH'de bir alt mısra da verilmiştir. İMK'de üst satırda verilen bu ibare ölçüsünün sağlanması için dokuzuncu bendin ilk mısrasında değil ikinci mısrasında yazılmıştır.

⁶⁶⁴ 2878. beyitin ilk mısrasının sonunda yer alan " babamı" kelimesi şiirin ölçüsüne uygunluğu bakımından ikinci mısranın başında verilmiştir. BH'de ikinci mısranın başında yer almaktadır.

⁶⁶⁵ vaḳitde: vaḳtde BH

-224-

Özünün teveccühi var yaķın ki bu söz müeşşir olur dile
Men o bülübülem ki cefā ile pozulupdu gülşenim 'amme cān

LXXV

Zebān-ı Hāl-i Ruķiyye Hatun Der-Harābe⁶⁶⁶

(Murabba 39)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ķan olup vīrānede bağı muşbetden baba

Yahşı geldün gel meni kırtar bu zilletden baba

1

Kim bilür bu müddeti men ne muşbet çekmüşem

Hātırım derde gelüp ezbeski zillet çekmüşem

Dözmüşem her bir ğama renc-i riyāzet çekmüşem

Maķşadım gelmiş ele kāmīl riyāzetden baba

2

Keşret-i ğamdan olupdur güzdüzüm āhır gece

Şubḥ u şāmı Şām'da 'ömrüm geçüp bülmem nece

Sen gerekdür tiz geleydün kıalmusan gerçe gece⁶⁶⁷

İtmerem ammā şikāyet derd-i firkaṭden baba

3

Ķafleti oldu ne çün bu gelmaķun ey Şehriyār

Pişvāzundan senün dünyāca oldum şerm-sār

Men gerek bu gelmaķa bir naķd-ı cān eylüm nişār

⁶⁶⁶ Hz. Rukiyye'nin virānede derdini söylemesi.

⁶⁶⁷ BH: tez

Ḳurtulam ta inki belki bu ḥacāletden baba

4

Derd-i hicrānun meni bir ‘ ömr saldı müşkile

Şevḳ-i vaşlın çekdi āḥir bu ḥarābe menzile

Yahşı geldün nişf-ı şebde köñlümi gitdün ele⁶⁶⁸

Eşkimi pāk eyledün ma‘ nāda şüretden baba

5

Şerḥ virsem çekmüşem men bu seferde ger neler

Ḳorḥuram āḥir yetişsün ḳalbüve menden keder

Sīlī-yi zecr u Sināndan var ‘ izārımda eşer

Hey vuruplar ağlayanda men ‘ adāvetden baba

-225-

6

Pā piyāde gelmaḳından itmerem hergiz gile

Sehldür olmuş neçe yerden ayakım ābile

Tāziyāne ḍarb-ı ḳamçı yā feşār-ı silsile

Bir esīre çoḡ degül ehl-i şeqāvetden baba

7

Künc-i vīrāne esīrün şānına mersüm olup

Ac susuz ḳalmak yetime lāzım u melzüm olup

Şām’a din yolda döḡülmaḳım sene ma‘ lüm olup

Ayrıla mümkin degül ma‘ lül ‘ illetden baba

8

Mancınıḳ-ı ḡam perīşān köñlimi ezbes sıḥup⁶⁶⁹

Sırrı var bu nev‘ ile nālem baba ‘ arşa çıḥup

Nāḳa üsten sār-bānım beski yollarda yıḥup

İmdide ḳurtulmıyup cānım öz zaḥmetden baba⁶⁷⁰

⁶⁶⁸ köñlümi: köylümi BH

⁶⁶⁹ köñlümi köylümi BH

⁶⁷⁰ imdide: indide BH

Men baba āsūdelik fikrin başımdan atmuşam
 Rūz u şeb hūn-ı ciger bu gözyaşuma katmuşam
 Ac susuz virānede topraklar üste yatmışam
 Gül yüzüm gör bir nece düşmüş tarāvetden baba

10

İstemürdim çekdiğim cevri-cefāya san virüm
 Yā perīşān köñlümi hālın sene ‘ ilān virüm⁶⁷¹
 Līk isterdim yüzüm bārī yüzünde cān virüm
 Ḥamdillāh imdi kurtuldum o ḥasretten baba⁶⁷²

11

Ḳayd-ı zūlmile baba bāl u perimden besteem
 Ṭāḳatim ḳalmup daḥi rencūr-ı rāhım ḥasteem
 ‘ Ömrümün sâ‘ atleri başa yetüp cān üsteem
 Ḳal meni bārī götür hāk-i mezelletden baba

12

Ne diyüm sensin baba şāma dönüpdür gündüzüm
 Min bele zūlme gene şabr eylerem yoḥdur sözüm
 Neyliyüm ammā şemātet çekmaḳa ḳalmup dözüm
 Gelmişem tenge daḥi ṭa‘ n u şemātetden baba

13

Yoḥ elün bārī diyem luṭfile bir çek başıma
 Aç bu ḳanlı gözlerün eyle nazar gözyaşıma
 İzn ver ‘ ammem ḥaber versün ‘ Alī ḳardaşıma
 Kām alum āḥir nefes ol māh-ı ṭal‘ atdan baba

-226-

⁶⁷¹ köñlümi: köylümi BH

⁶⁷² imdi: indi BH

İmdiki bu nişf-ı şebde itmüsen rence kadem ⁶⁷³

Başım üste gelmisen ey Şehriyâr-i muhteşem

Gel bizi âhîr dolandur başuva kıl def' i gam

Hem meni hem ' Âşînî kurtar esâretten baba

LXXVI

**Zebân-ı Hâl-i' Ulyâ Mükerrerem-i Be-Ser-i Qabr-i İmâm-ı
Mazlûm Rûz-ı Erba'în** ⁶⁷⁴

Vezin? (Müsemmen 14)

Bir erba'în dözmüşem Hüseyn renc u zaḥmet ü eşkıyâya men ⁶⁷⁵

Naşîbim oldu ziyâretün yetmişem ' aceb müdde' âya men

Hüseyn diyüp çoḥ dolanmuşam

Mihnet-i firâkunda yanmışam

1

Özün bülürsen bu müddeti

Çoḥ olup ḥüseyn renc u zaḥmetim

İdüp taḥammül muşîbete

Derd elinden olmup şikâyetim

İder benim şerḥ-i ḥâlimi

Başdaki bu kârî cerâḥatim

Olup rızâ her belâya dil

Virmüşem ezelden gâzâya men

⁶⁷³ imdiki: indiki BH

⁶⁷⁴ Hz. Zeyneb'in kırkinci gün Hz. Hüseyn'in kabri başında derdini söylemesi. BH: "Erba'în-i Hüseyn", "Zebân-ı hâl-i ' Ulyâ Mükerrerem-i Der-Ser-i Qabr-i İmâm-ı Mazlûm Rûz-ı Erba'în".

⁶⁷⁵ zaḥmet ü: zaḥmet-i BH

-227-

Bir   mrid  r men Hüseyn diyüp
  te  -i fir  k  nde yanmu  sam
Gece g  n  z dest beste men
Ba  uv  n dalınca dolanmu  sam
K  sem bu k  abr-i mu  t  ahhara
Men daği bu c  ndan usanmu  sam
Tem  m olup şabr u     katim
D  zm    m z  ibeski bel  ya men

2

Vuc  d  m     o   s    p benim
Ey H  al  l-i H  akk mancınık-   g  am
T  k  p yüze k  anlu gözyaşım
Olmu  sam bel  ya hem k  adem
Olupdu k  an k    l  m  n ivi ⁶⁷⁶
K  addimi idüp b  r-   gu    a h  am
Mer    hil-i   a  k-     ayy idüp
Z  a   f-   h    le p  ye p  ye men ⁶⁷⁷

3

Ne z  lmler g  rm    m Hüseyn
  abr idüp gene itmerem g  ile
Ba   a  u     ekdi meclise ⁶⁷⁸
E    y   men gelmedim dile
Virende c  n bir k  zun vel  
Nisgili e  er eyledi dile
  l  p gözi yaşlı ac susuz

⁶⁷⁶k    l  m  n: k  yl  m  n BH

⁶⁷⁷Z  a   f-   h    le:Hışıl-i z  a   file BH

⁶⁷⁸Ba   a  u     ekdi meclise:   ekdi meclise z  r u mu    ar  b BH

Dözmüşem bele her cefāya men

4

Ne ‘arz idüm men Yezīd’iden

Maḥzeründe vāzıhdı mes’ele

‘Ayālūvi çekdi meclise

Ser-berehne kolları silsile⁶⁷⁹

Ayak üste sahlıyup oğlunu

Ġayzla alup ḥayzerān ele

-228-

Bahup gehi yanmuşam sene

Gāh ḥāl-i zeynū'l-‘abāya men⁶⁸⁰

5

Temām olan çün degül ġamım

‘Ömrüm olsa ger yüz min il diyem

Gece günüz şerḥ-i ḥāl edem

Hıdmetünde men muṭṭaşıl diyem

Bu ḥoş degül bezm-i rāzıda

Dil açup sene derd-i dil diyem⁶⁸¹

Dözüp ürekden belālara

Bahmuşam rızā-yı Ḥudā’ya men

6

Varimdi bī-ḥadd leşkerim⁶⁸²

Derk eyledim bu sa‘ādeti

O kadarı men kıldım ölmedim

Tapdım ‘ākıbet bele sa‘āti

Degül ‘abeş feyze yetmağım

⁶⁷⁹ Ser-berehne: Pā-berehne BH

⁶⁸⁰ Gāh ḥāl-i zeynū'l-‘abāya men: Gāh ḥāl-i ehl-i vilāye men BH

⁶⁸¹ 2821. ve 2822. beyitler manzumenin bu kısmında bir mısra olarak yazılmıştır. BH'de iki ayrı beyit olarak verilmiştir. Sehven yazılmış düşüncesiyle ve manzumenin genel şekli açısından bütünlüğün bozulmaması için iki ayrı beyit olarak vermeyi uygun gördük.

⁶⁸² leşkerim: teşekkürüm BH

Şabrimun olup muzd-ı ücreti
Tavâf-ı kabır-i şerîfivi
Virmerem hami mäsivāya men

7

Buyur gelüp tâze kethüdā
Hõş şafā ide nev^{‘‘} arūsuna
Bir [‘]ömrüdür gözyaş tōküp
Şevk-mendidi pāy-ı būsene
Gelüp başa fırkat-i [‘]ālemi
Tā yetüp [‘]arūs ārzūsuna
Getürmüşem nev^{‘‘} arūsunu
Tapşuram bugün kedhudāya men⁶⁸³

8

Hani [‘]Alī Ekber'im Hüseyn
Ta ide anasını pīşvāz
Ġarībdür dil-şikestedür

-229-

Eylesün o nālānı ser-firāz
Yanında yoh nāqasın dutan
Kim ider onı [‘]āzim-i Hicāz
Bağup ona yannam ağılaram
Gelmüşem odur āh u vāya men

9

Uyan göz aç gör ne nev[‘] ile
Gözyaş tōker [‘]ārıza Rubāb
Eli ürekde sızıldırı
Ahtarur balasın o dil-kebāb
[‘]Alī[‘] Alī seslür ağılurı

⁶⁸³ BH: Kim bilür nece Kerbelā'ya men.

Gelmüri sesi vormüri cevāb
Nece tesellī virüm Hüseyn
Bülmürem o derd-āşināya men

10

Bir ‘ömridür ki belā oĥu
Odlanan yanan sīnesün delüp
Dözüpdü bā-ḥadd meşakḳate
Ḳurtulup Hüseyn indi dincelüp
Alupdu pistānların ele⁶⁸⁴
Sīnesine gūyā süd gelüp⁶⁸⁵
Balavı vir bir ḳucaĥıma⁶⁸⁶
Ta virüm balasın anaya men

11

Nazara ḳıl gör Sekīne’nün
Dād u şīven u āḥ u Zārını
‘Amū‘ amū seslür aḥtarur
Ḥasretile saḳḳā mezārını
Nişān vire sīlī yerleri
Ta ayakınınun hem ḳabarını

-230-

12

Nece virüm ḳabrini nişān
Ne diyüm o baḥt-ḳaraya men
Ölünce vardur yeri benim
‘Arşā çıkşa ger dād u şīvenim
İdim ne çāre dinmerem
Var ürekde çoḥ niskilim benim

⁶⁸⁴ Alupdu pistānların ele: Aḥtarur balasın o dil-kebāb BH

⁶⁸⁵ Sīnesine: döşlerine BH

⁶⁸⁶ Balavı vir: Aşgarıvı ver BH

Hazān olup zulmle Hüseyn
Bu belālī şāhrāda gülşenim
Gülüm solup bülbülüm ölüp
Düşmüşem ğam u ibtilāya men

13

Zemānede bir de gülemerem
Bül daḥi men āsūde yatmaram
Senün susuz ölmaḡuvı men
Bir daḡıḡa yāddan çıḡatmaram
Yaralı başun belāsını
Bu belālī başımdan atmaram
Ḳara giyüp resmdür gelem
Rūz u şeb fiġān u nevāya men

14

‘Āşīyā yetüp ‘ömrün āḡire
Cism-i nā-tüvān olup ‘alīl
Gelür dem-ā-dem ḡulaḡıva
Nāle-yi ceres bankü'l- raḡīl
Elünde yoḡ zād-ı rāḡile
Bārī sal Hüseyn’e özün daḡīl
Gece günüz‘ arz eyle şehā
Muste-mendem ‘ālī‘ aḡāya men

**Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Süccād Hıfāb Be-Cenāb-ı Zeyneb Der-
Rūz-ı Erbaʿin⁶⁸⁷**

(Murabba 41)

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün

Haber vir ʿamme cān āl-i ʿabāya

Yetişdük ser-zemīn-i Kerbelā'ya

1

Buyur bu kārīvān-ı ğam dayansun

Töküp gözyaşı çün zemzem dayansun

Bu iḥrāma olan maḥrem dayansun

Hamı meşğül ola sa'y u şafāya

2

Bu yer beyt-i Hūdā'da muḥteremdür

Haḳīkatde bu yer Haḳḳ'a ḥaremdür

Adı Kerb u belā vādī-yi ğamdur

Minā-yı ʿaşḳdur ehl-i velāye

3

Kesilmiş ʿamme burda neçe ḳurbān

O ḳurbānlar olup maḳbūl-i cānān

Ele ḳurbān görenmez çeşm-i devrān

Ne ḳadarı gög yer üste salsa sāye⁶⁸⁸

⁶⁸⁷ Hz. Süccad'ın (İmam Hüseyin'in oğlu) Erba'in günü Hz. Zeyneb ile dertleşmesi. Bu sayfanın kenarında Farsça bir derkenar bulunmakatdır. "İncanib Davud berader-i Harami ez-cemi-i hürmet kunendegan iltimas-ı duadarem.". Ben Davud tüm hürmetlilerden dua istiyorum manasındaki bu kısmın okuyan biri tarafından not düşüldüğü tahmin edilmektedir. Sayfanın başında da Şeb-i devazdehum-i mah-ı şaban heveşte yani bu notun 12 Şaban gecesi yazıldığını ifade eden bir tarih ibaresi bulunmaktadır.

⁶⁸⁸ gög: göy BH

4

Bu yerde nūr-ı vech-i Rabb-i ā' lā
İdüpdür Mūsā' aşka tecellā
Velā ehline bu yerdür muşallā
Yeter ehl-i muḥabbet müdde' āya

5

Haber vir ' itret-i Ḥablu'l-Metīn'e
Nuzūl itsün hamı bu ser-zemīne
Gelüp ceddīm peyamber erba' īne
Özü ser-ḥayldır ehl-i 'azāya

6

Men 'amme itmerem hergiz ferāmūş
Ki olduḡ bir bu yerde miḥnete tūş
Analar oḡlunı itdi kefen-pūş
Yola saldı susuz kūh-ı Minā'ya

7

Bu yerde 'amme su tek aḡdı ḡanlar
Boyandı ḡanına nevres cevānlar
Ele boş ḡaldı gülden gülistānlar
Baḡup bülbülleri geldi nevāya

8

Buyur Leylā-yı zār u dil-şikeste
Olan derd u ḡam hicriyle haste
Ḳarasın salsun Ekber ḡabri üste
Döşensün şūrile pāyin pāye

9

Rubāb'un sākıt eyle āh u zārın
Dine başa yetürdü intizārın

Eger istür ‘ Alî Aşgar mezārın
Kulak virsün şadā-yı lāy lāya

10

Virüp oğ yarası her çend zaḥmet⁶⁸⁹
Neçe gün çekdi āzār u eziyyet
Yatup āgūş-ı Şeh’de indi rāḥat
Yetüpdür ārzūda müntehāya

11

Haber vir ‘ amme cān Kāsım anası
Olan bir ‘ ömr ğamlar āşināsı
Yetüpdür āḥire renc u ‘ anā
Baş açsun aĝlasun ol mehlikāya⁶⁹⁰

12

Özünde hūrde kızlarda ḥaremde
Kenār-ı kabır-ı şāh-ı muḥteşemde
Tökün gözyaşı bu ‘ ālī ḥaremde
Sebīl-i eşk idün teşne fedāya

13

Sen oḥşa āl-i tāhā aĝlasunlar
Yüze eşk-i muşṭbet baĝlasunlar
Şerār-ı āhile dil daĝlasunlar
Yanaḥ yekser bu maḥbūb-ı Hūdā'ya

14

Nazar kııl ‘ amme cān Külsüm-i zāra
Nece gör bir tökür kıanyaş ‘ izāra
İdür kabır-ı Ebû'l-Faẓl’a nazāra

⁶⁸⁹ Virüp: vurup BH

⁶⁹⁰ Baş açsun: Doyunca BH

Yanur dilden cefā-yı eşkıyāya

15

Ḥayāl eylür nece bu serv-kāmet
Yatup bir hürde kabrin içere rāhet
Onun ḥālin bu kabır eyler ḥikāyet
Neḳadar tūş olup cismi yaraya⁶⁹¹

16

Maraż bir müddeti oldu naşībim
Düşāhe oldu boynumda ḥabībim
Devā itdi bu derde özṭabībim
Yetürdü luṭfile ḥāk-i şifāya

17

Özün ‘ Āşī salupdur bu kemende
Varidi çeşm-i ümīd ‘ amme sende
Onu koyma düşe bu ḳadar bende
Niyāz-mendidür kāmīl-i ‘ aṭāya⁶⁹²

LXXVIII

**Zebān-ı Ḥāl-i Cenāb-ı Zeyneb Vedā‘ Ez-Ḳabr-i Ḥazret-i
Ḥüseyn Aleyhisselām⁶⁹³**

(Müsemmen 15)

Mütefā‘ilün Mütefā‘ilün Mütefā‘ilün Mütefā‘ilün

Anam oğlu dur yola sal bacun eylüpdü ‘ azm ü vaṭan gider

Götürüp nişāna bu köyNEGÜN gözi yaşlı dilde miḥen gider

⁶⁹¹ Neḳadar: neḳadarı BH

⁶⁹² Niyāz-mendidür kāmīl-i ‘ aṭāya: Niyāzı vardı iḥsāna ‘ aṭāya BH

⁶⁹³ Hz. Zeyneb'in, Hz. Hüseyin'in mezârından ayrılırken derdini söylemesi. BH'de bu başlıkla birlikte "Vedā‘ -yı Ḳabr-ı Ḥüseyn (a.s.) Tevessüt-i Zeyneb-i Kübrā (s.)" başlığına da yer verilmiştir.

Mütefā‘ilün Mütefā‘ilün

1

-234-

Mene besdi māye-yi derd u ğam
Ne kadar şaşam mihenün senün
Vurar od bu cānıma rüz u şeb
Anam oğlu pīrehenin senün
Bağaram bu köynege ağılaram
Oli yād-ı o gül bedenün senün
Dime hātırımdan o yāreler
Ki vurup şerār-ı zaman gider

2

Ger anam mezārı benim Hüseyn
Ola birde dehrde kısmetim
Döşerem bu köynegi kabrine
Ona āşikār oli miḥnetim
Bu yanan ürekde ‘ilāve var
Menim özge derd u muşībetim
Ne bu gözyaşım azalur benim
Ne ürekdeki o miḥen gider

3

Nece bu sözü ona keşf idim
Ki belā çölünde gurūh-ı kīn
Yetürüple katle susuz seni
Soyup hem libāsıvı müşrikīn
Koyup üç gün üç gece peykerün
Yaralı kum üste ‘adūv-i dīn
Bu kadar muşībet u derd u ğam

Gör ehā bu dilden ‘alen gider

4

Çekürem hacālet idem sene

Hamı şerh-i hālîmi men beyān

Neçe nükte var üregimde men

Gerek eyliyim anama ‘ayān

Biri kāmçî yerleridür Hüseyn

Giderem virem ona men nişān

Dime cān verence eha benim

Bu kolumda zaḥm-ı resen gider

-235-

5

Bülüsen gelende Hüseyn benim

Varıdı ne cāh u celāletim

Yıhılup evim kırılup elim

Dağılup o ‘izzet u şevketim

Ağarup saçım gögirüp kolum⁶⁹⁴

Bükülüp cefā ile kâmetim

Odu gözyaşım bele muttaşıl

Yüzime çü seyl-i demen gider

6

Ne kadar şikence u gam yetüp

Dözüp her belāya dayanmuşam

O güzel başun düşüp ardıca

Hamı reh-güzārı dolanmışam

Balavın ḥarābede ölmaķı

Pozup ḥāl-i zārımı yanmışam

Onun hicr-i derdi bu kalbden

⁶⁹⁴gögirüp: göverüp BH

Meger ey yaralı beden gider

7

Giderem Medīne'de men sene

Gece gündüz oḡşaram aḡlaram

Bu yetīme kızları başıma

Yıkaram sızıldaram aḡlaram

Giyerem kıra dutaram 'ezā

Ne kadar Hüseyn varam aḡlaram

Kesile gözüm yaşı hūn-dil

Yüze çün aḡīḡ-i Yemen gider

8

Yanuram şerār-ı muşībete baḡuram o Leyli-yi muḡṡara

Eyle şūr u şīvenle Hüseyn döşenüpdü merḡad-ı Ekber'e

Ürekindeki ḡam u ḡuşşasın diyūri Şebīh-i Peyḡamber'e

Nece bir de Yesrib'e bülümürem eyle bir cevānı ölen gider

9

Ürek istūri dōze yanmıya şerār-i melāl-i Sekīne'ye

Koyup öz' amūsu mezārına diyūri o mühr-ü ḡazīneye

Dur ayaḡa āl-i 'elemūn ele yetür Ehl-i Beyt-i Medīne'ye

Gözü yaşlı başı ḡaralılar eyliyüpdü 'azm-i vaṡan gider

10

Bülūsen bir 'ömridi yā Hüseyn ider 'Āşī rūz u şeb ārzū

Öpe āsitān-ı muḡaddesūn ḡoya yüz ki kesb ide ābırū

İde gerd u hāk-i mezārıvı bu sirīşk-i çeşmile şusteşū

O ḡubārı sile gözüm yaşı bu ḡubār-ı ḡalb-i Ḥasan gider

-236-

LXXIX

Der-Vefât-ı Hâzret-i Şâdık (a.)

(Murabba 42)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Ağla yan ağla gözümlü 'âlem bugün mağmûm olup⁶⁹⁵

Şâdık-ı âl-i Muḥammed yine zûlmüle mesmûm olup

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

Ėamlanup bu günde 'âlem

Sen de ağla saḥla mâtem

2

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Cennet içre baş açıpdur Muştafâ vü Murtaẓâ

Vay oğul vay sesliyüp eyler nevâ Ḥayru'n-nisâ

Cây-ı behcet ravẓa-yı rıdvân olup mâtem-serâ

Enbiyâ vu evliyâ bu Ėuşşadan mahmûm olup

3

Bu şehün ger çekdüki miḥnetleri takrîr ola

Ėorḥuram bu âh-ı âteş-bârım 'âlemgîr ola

Ger yaza min ehl-i dil mümkün degül taḥrîr ola

Şerh-i ḥâlinde o söz ki maḳtele merḳûm olup

4

Çoḥ cefâ itdi öz' aşrında bu şaha ehl-i kîn

Çekdi zûlm u sitemden âl-i gurûh-ı müşrikîn⁶⁹⁶

⁶⁹⁵ yan: ḳan BH

⁶⁹⁶ Çekdi: çekmedi BH

‘ Ākıbet nā-çār olup bir ‘ ömrü olup hāne-niştīn
Gün-be-gün halka velī haqqıyyeti ma‘lūm olup

5

Ehl-i Haqq'a rāh-ı Haq'da oldu bir nev‘ i sirāc
Hükm-i dīn ahkām-ı şer‘ -i Muştafa tapdı revāc
Oldu manşurun gözünde rüz rüşen leyl dāc
Öz hevā-yı nefis-i şūmın hükmine maḥkūm olup

6

Düşdü bu fikre ki söndürsün o Nūr-ı muṭlaqı
Bir neçe tedbīr idüp kaṭlinde ol şūm u şaḳī
Zehrile mesmūm idüp āḫir İmām-ı ber-haqq'ı
Yandı ekbādı hayātında o Şeh maḥrūm olup

7

Gerçe maḳṭūl oldu Zehrā'yla bu Şāh-ı mümteḥen
Virdi öz oğlu velīken ḡaslūni itdi kefen
Koydu qabre beledür şer‘ -i Hudā-yı Zül-minen
Defn-ı fevrī emridür şer‘ en bele mersūm olup

8

Āh yā şāḫib-zemān efsūs-ı yā ibnü'l- ‘ Askerī
Defn olunmadı neden ceddün Hüseyin’ün peykeri
Gün qabaḳında qalup üç gün vucūd-ı aṭharı
Gör Hüseyin tek kim bu ‘ alemde bele mazlūm ölüp

9

Defnün alsan ḫaber ‘ illet eger tāḫīrine
Var neçe sırrı ki ‘ ācizdi qalem tāḫīrine
Kūfe’de Süccād’ı gör baḫ boynunun zincirine
Neylesün bīmār esīr-i eşkıyā-yı şūm olup

Geldi üç günden sora oğlu o Fahru's-sâcidîn
 Şâh-ı 'atşân na' şını defn eyledi zâr u ğamın
 Bir kefen itdi kefensiz Şâh'a ol hādī-yi dîn
 Ne kefen gör ceddive ekfānden mahtûm olup

Bir haşırki ona ğâretgerân-ı bî-hayâ
 Haymesin târâc idende itmemişdi i' tinâ
 Oldu ol cisme kefen kim zât-ı Hakk'dur hûn-bahâ
 Hakk özü bir bele mazlûmiyyete mağmûm olup

-238-

'Âşîyâ çoĥ sifle-perverdûr bu çarĥ-ı kec-medâr
 Muhterem eşhâşî dâ'im zillate eyler düçâr
 Bu denî dünyânun olma ehline ümîd-vâr
 Görmüsen mihr u vefâ bu ĥalkdan ma'dûm olup

LXXX

Der-Şehâdet-i Hâzret-i Mūsâ İbni Ca'fer (a.)⁶⁹⁷

1 (dörtlük)

Ey dil benâl mâtem-i sibṭ-i peyemberest
 Rûz-ı vefât-ı Hâzret-i Mûsa bin Ca'fer est⁶⁹⁸
 ŞâhîB 'ezâ' Alî vu muşîbet-zede Betûl
 Cebreîl ser-zenân u melâk be şeşderest⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Hz. Musâ İbni Cafer'in vefâtı hakkında.BH'de bu başlıkla birlikte " Der-Vefât-ı Mūsâ bin Ca'fer (a.)" başlığına da er veriliştir.

⁶⁹⁸ Ey gönül ağla Hz. peygamberin torunun matemidir / Hazret-i Musa İbn-i Ca'fer'in ölüm günüdür/.

⁶⁹⁹ Eza sahibi Ali ve acılar çeken Betül /Cebraîl dövündü melekler güç durumda kalmıştır.

(Müsemmen 16)

Mef'ūlū Mefā'ilūn Fe'ūlūn

1

Yā Rab bülürem başa yetüşüp
Başımda olan taqđır ölürem
Cān üste velī çoḡ incidüri
Boynumdaki bu zincīr ölürem
Toprakda yüzüm yollarda gözüm
Mesmūm özüm dil-gīr ölürem

2

Āgāhem özüm evvelde Ḥudā
Men-i bī-kese ne fermān yazılup
Peymān alınup imzā' olunup
Ta qatlime bir 'unvān yazılup
Bir 'ömr mene bu ğurbet-i ārā
Zincīr-i cefā zindān yazılup
Teslīm eyliyüp her bir siteme
Evvelde olan taḥrīr ölürem

3

İsterdim özüm bir müddetidi
Senden bele bir ḥalvet-geh-i rāz
Ta olmaya bir meşğūl idenim
Āsūde idem men rāz u niyāz
Cān üste degül bīcā yere bu
Feryād u fiğān bu sūz-ı güdāz
Āgehsen özün senedin sitemi

-239-

Eyliyüpdü meni dil-gır ölürem

4

Her nev' i belā yüz virdi mene
Lā söylemedim var mende rızā
Dözdüm o kadar bu habsde men
Encāma yetüp tā emr-i kazā
Cānım eriyüp kıddim bükülüp
Ezbeski sıhup bu teng-i fezā
Yoh bārī viren Hārūn'a haber
Virsin yerime tağyır ölürem

5

Ma' şūme hani bu şon nefesim
Kol boynuma bir şūrile sala
Gelseydi rızā görseydim özün
Mümkindi köñül derdi aZala⁷⁰⁰
Bu hasretile koymaz lā Hudā
Bir an bu ğarīb āsūde kıala
Katlimden ötür eyliyülle günah
Her anda min tedbır ölürem

6

Bir sen bülösen ne zulme dözüp
Şabr eylemüšem bu cesede men
Vaz' iyyetimi zindān değışüp
Tağyır virüp endūh u mihen
Mümkin değı bu ger baħsa biri
Teşhīş vire zindānda beden
Teşhīş virer bir dest libās

-240-⁷⁰¹

⁷⁰⁰ köñül: köyül BH

Yā inki uru tav r  l rem

7

Evl d am  her end benim
abr-ı dilimi albimden alup
Hicr  teine dilden yanuram
Bir   mridi od bu c na salup
Oğlum niye bes gelmedi H d 
asretle gözüm yollarda alup
 hir b l ri men c n be lebem
Eylüpdü neden t h r  l rem

8

Mazl mlardan ey M nakimi
H r n meni o  mazl m eyliyüp
 llerdi mene zinc r vurup
Zind na salup ma m m eyliyüp
 hirde H d  ra m eylemiyüp
Cebre l'e meni mesm m eyliyüp
Fevren eyliyüp ekb d ma bu
Zehrin eeri te' r ölürem

9

  limesen  z n Y  Rab b l sen
Bu zehride var neadar  eer
Bu sehldi kim od dutdu dilim
Yandı  regim doğrandı ciğer
Ger ba sa biri reng-i ru uma
Mu la  g reca  v z hd  aber

⁷⁰¹ Bu vara ın derkenar notunda "Ben Davud Tüm h rmetlilerden dua talep ediyorum. 12 aban gecesi yaz lm ." m n sına gelen " ncanib Davud Berader-i Harami ez- Cami-yi hürmet kunendegan iltimas  dua darem. eb-i devazdehum-ı mah-ı aban hevete." ibaresi yer almaktadır.

Dil dutmurı men ta şerh eyliyüm
Hâlim idüri takrîr ölürem

10

-241-

Yâd oldu gene kalbimde Hudâ
Meydân-ı belâ Şâhenşah-ı dîn
Kân Dicle'sine yıhmışdı 'adüv
Yalkuz yaralı maḥzûn u hazîn
Gül peykerine vurdukca yara
Eylerdi hıṭâb ey leşker-i kîn
Cân üste koyun âsûde kalum
Vurmun bu kadar şimşîr ölürem

11

İnşâf eyliyün az yara vurun
Besdür bu kadar peyker yarası
Men teşne-lebi cândan aparup
Daş nîze kılıc ḥancer yarası
Kâfidi mene 'Abbâs ölümü
Aşğar miḥeni Ekber yarası
Zâhirde kırup bend-i dilimi
Üç şu'be olan bir tîr ölürem

12

Aḥdukca kanım yere görüsüz
Yerde tökülür ya Hâk yazılır
'Aşkımda görür şâbit kademem
Bu 'aşka diyür Şıddık yazılır
Tafşîl virür Hâkḳ kelmesini
Hâkḳ lafzı yere muṭlaḳ yazılır
Ta vardı cihân ḥâkḳıyyetimi

Bu an idecağ tefsİR İlÜrem

13

‘ĀṣĪ bu ṣehün yazdın ğamını

Sūz-ı dilile ağılar gözile

Vāzıḥdı bu söz kıymaz seni

Şeh ḥaşra gelesen kıara yüzile

Himmet eylesen ecrün alasan

Her iki cihān bir bu sözile

-242-

Yā Rabb bülÜrem başa yetüşÜp

Başımda olan tağdır İlÜrem

LXXXI

Der-Şehādet-i İmām Rızā⁷⁰²

(Murabba 44)

Fe ‘ilātün Fe ‘ilātün Fe ‘ilātün Fe ‘ilün

Gel oğul Ṭūs’a yetÜp mevsim-i hicrān İlÜrem

Mende ceddım kimi ğurbetde virÜp cān İlÜrem

1

Meni mesmüm eyledi zılmile Me ’mün-ı denī

Vaṭana eyledi ḥasret bu sitem-pīşe meni

Gel bu ḥālimde başım Üste ğörüm birce seni

Seni ğörsem oli cān vermağım āsān İlÜrem

2

Ğayd-ı miğnetle bu zālım meni mağbūs eyledi

Rūz u şeb nāle-yi cān-kāhla me ’nūs eyledi

⁷⁰² Hz. Rızā’nın vefātı hakkında.

‘Âkıbet öz vaṭanımdan meni me’yūs eyledi
Ġam-ı firḳatte oĝul baĝrım olup ḳan ölürem

3

Leblerim eyle bu zehrin eşerinden yanurı
Gūyā bir yanar odda bedenim odlanurı
Pāre pāre olup āḫir cigerim doĝranurı
Gel bu vaḳtinde benim ḥālime baḫ yan ölürem

4

Men kimi olmadı bir kes bu cihān içere ĝarīb
Ḳavm-i ḳardaştan uzaḳ miḥnet u endūh ḳarīb
Derdime yoḫ yetenim vardı ne bir yār u ḥabīb
Kime āḫir idim öz derdimi i‘lān ölürem

5

Dönerem şaḳ sola tek görrem oĝul öz özimi
Yoḫdu ma‘ sūme gelüp baĝlasun āḫir gözimi
Gel oĝul cān virürem ḳıbleye dönder yüzimi
Başım üstünde tilāvet eyle Ḳur’ān ölürem

6

Beski bu zehr-i cefāda ey oĝul vardur eşer
Leblerim sehldür āḫir dutup od yandı ciger
Virürem cān özüvi tez yetür ey Nūr-ı başar
Künc-i ĝurbetde nece gör meni nālān ölürem

7

İntizāрім sene āḫir neḳadar var nefesim
Bele vaḳtimde seni görmaḳa çoḫdur hevesim
Dimaka derdimi yoḫdur ey oĝul birce kesim
Gerçi maḳşūdum olup maḫzer-i cānān ölürem

Yādıma düşdü benim Kerb u belāda Şeh-i dīn
 Ğayzile devresin almuşdu onun leşker-i kīn
 Yara virdükça diyerdi şeh-i maḥzūn u ḥazīn
 Bu kadar virmiyün ey leşker-i ‘üdvān ölürem

Dimürem raḥm idün ey ḳavm men ‘ālī nesebem
 Cān-ı Zehrā degülem bele bülün bir ‘Arabım
 Bir içim su verün üç gündü bugün teşne-lebem
 Şāhib-i āb-ı Fırāt’ım velī ‘atşān ölürem

Zülmüle doğraduz ey leşker-i kīn Ekber’imi
 Ohladuz ellerim üstünde susuz Aşğar’ımı
 Kömekim ḳalmadı öldürdüz hamı yāverimi
 Yoḥdu baḥr-ı ğama bir sāḥil u pāyān ölürem

Ḳana döndermisüz ey ḳavm bugün gözyaşımı
 Almusuz elden Ebû'l-Faẓl kimi ḳardaşımı
 Mene bir şorbe virün su kesün āḥir başımı
 Görmüsüz mende olup ḳanıma ğaltān ölürem

‘Āşīyā gözyaşuvı eyle bu mātemde sebīl
 Sal özün sen bu Ciger-kūşe-yi Zehrā’ya daḥīl
 Bu sözü zıkr ḳıl ağla tapasan ecr-i cezīl
 Gel oğul Ṭūs’a yetüp mevsim-i hicrān ölürem

Zebān-ı Hāl-i Hāzret-i Rızā A.⁷⁰³

(Murabba 45)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

Koymuyup bu zehri kīne qalbde dözüm İlāhī

Oğlumu yetür emāndur yoldadur gözüm İlāhī

1

Bir nefer yanımda yoğdur men ğarībi yāda salsun

Başımı kenāre alsun derd u miḥnetim azalsun

Koyma bele vaḳte sen ḥasretim ürekte qalsun

Oğluma demaḳa dilde vardı çoḡ sözüm İlāhī

2

Ne yanımda vardı bacım bir nefer ne maḥremim var

Ġurbet içere bağıri ḳanem dilde derd-mend ğamım var

Yoğdu bir nefer ki bülsün ey Hudā ne 'ālemim var

Zulümden dönüpdü āḥir şāma gündüzüm İlāhī

3

Hōşdu başım üste indi miḥribān bacım olaydı

Hālime baḥup yanaydı ebr-tek gözü dolaydı

Gözlerimi bağılaydı baş açaydı saç yolaydı

Ḳalmayadı ḥasretile yerde ta yüzüm İlāhī⁷⁰⁴

4

Düşmüşem bir 'ömridür men el ḳabileden kenāra

'Āḳıbet vurupdu Me' mün odlu ḳalbime şerāra

Şon nefesde olma rāzı gözyaşım aḥa 'izāra

⁷⁰³ İmām Rızā'nın vefâtı / Hz. Rızā'nın derdini söylemesi. BH'de bu başlıkla birlikte "Şehādet-i İmām Rızā Aleyhisselām" başlığına da yer verilmiştir.

⁷⁰⁴ Ḳalmayadı: kalmayadı BH

Bu kadar melāle hansı miḥnete dözüm İlähî

5

Beski çoḡ eşer idüpdür zehr-i kîn yanur bu cānım

Ne bu ḥāle vardı tākāt derd-i hicre tūvānım

Gözlerim ḳalupdu yolda gelmedi Hudā cevānım

Ḳan olan köñülde āḥir ḳalmıyup dözüm İlähî⁷⁰⁵

6

Ey Hudā adım Rızā'dur rāzıyem hamı ḳazāya

Men bir ‘ömridür bülürsen dözmüşem ḡam u belāya

Her ḳadar cefā yetişse itmerem sene gilāye

Min bele belāya dilden rāzıyam özüm İlähî

-245-

7

Ellerim ürek başında gözlerimde eşk-i ḥasret

Ḳoymıyup bu zehr-i kîne mende şabr u tāb u tākāt

Bu benim ḡam u melālīm ey Hudā bu derd-i ḡurbet

Ne revā bu ḥasretile cāndan el üzem İlähî

8

‘Āşīyā ziyāret iste yalvar ‘aczile Hudā'ya

Ya ide bu şāha zā’ir ya Şehīd-i Kerbelā'ya

Orda bu sözü mükerrer zıkr idah gelah nevāya

Ḳoymıyup bu zehr-i kîne ḳalbde dözüm İlähî

⁷⁰⁵ köñülde: köyülde BH

LXXXIII

Növhe Der-Vefât-ı Hâzret-i Cevâd a.⁷⁰⁶

(Murabba 46)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

1

Ey gözüm tök eşk-i çeşmün gel figân u dâda ağla

Ma' den-i seḥâ vucûda Hâzret-i Cevâd'a ağla

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

Ağla ey gözüm kan ağla

Gel figâna sîne dağla

2

Fâtıma bugün idüpdür meclis-i 'ezâ iḳâme

Baş açup sızıldar ağlar bu cevân ölen imâme

Seyl tek sirişk-i çeşme sende ver gözüm idâme

İmdiki anası ağılur sende bu 'ezâda ağla⁷⁰⁷

-246-

3

Eyle dilde bir taşavvur ḥalini bu Şehriyâr'ın

Gör nece meşakḳat ile kurtarupdu rûzgârın

Soldurup ḥazân cefâsı bağ-ı 'ömrinün bahârın

Sal o Server'in melâl u ḡamlarını yâda ağla

4

'Ömr idüpdü hamse 'ısrîn bir cihânda var rivâyet

Bu az 'ömrde çeküpdür çoḡ belâ u çoḡ muşîbet

Hâtır-ı şerîfi tapmup ḡuşşadan bir an ferâḡat

Mihnet-i ziyad İmâm'a ey gözüm ziyâde ağla

⁷⁰⁶ Hz. Cevâd'ın vefâtı hakkındaki ağıt. BH'de bu başlıla birlikte " Şehâdet-i Hâzret-i Cevâd (a.)" başlığı da bulunmaktadır.

⁷⁰⁷ İmdiki: indiki BH

5

Mu‘ taşım zībeski dilde bağlamuşdu buğz u kīne
Koymadı kuşūr u noķşān cevırde bu Şāh-ı dīne
Katlini İmām'un itdi vā-güzār maḥremine
Yoh nişān viren o zulm-i ‘ālem-i fenāda ağla

6

Sehldür bir ‘ömr olupdur derd u ğurbetile mağmūn
Olmıyup cihānda bir kes bir bele ğarīb u maẓlūm
Öz‘ ayālinün elinde ‘ākıbet olupdu mesmūn
Selb olup tüvānı, tābın ğam virüpdü bāde ağla

-247-

7

Ne kalemde vardı yara ne dilimde taķrır⁷⁰⁸
Keşf idem o mācerāsın ya idem o semmi taḥrır
Bu kadar ki başa yetdi ‘ākıbet o emr-i taķdır
Bāṭın ‘āleminde ağlar ceddi Muşṭafā'da ağla

8

Beski eyledi sirāyet zehr-i kīn o Tāc-dār'a
Dem-de-dem yanup alışdı dutdu cānını şerāra
Gitdi elden ihtiyārı düşdi ḥāl-i ihtizāra
Yāda sal köñül o ḥāl-i gel figān u dāda ağla⁷⁰⁹

9

Bād-ı zulmile cemāli gül kimi solup saraldı
Zehr-i kīn ‘aşeşle bā hem ihtiyārın elden aldı
Cān verence istedi su su adı dilinde qaldı
Cān virüp tek evde āḥir yan bu ibtilāda ağla

⁷⁰⁸ Ne kalemde vardı yara ne dilimde taķrır: Ne dilimde vardı yara ne kalemde ḥāl-i taḥrır BH

⁷⁰⁹ köñül: köyül BH

Hālını hayāl idende dil gelür melāl u derde
Üç gün üç gece o Şāh'un na'şını koyupla yerde
Gün baḥup o cisme yandı öz şu'ā'ın itdi perde
Ceddine olupdu vāriş dehr-i ğam-fezāda ağla

11

Ceddive ölen zemānda vermedile bir içim su
Kesdi başını kafadan teşne-leb o Şimr-i bed-ḥū
Koydular yaralı na'şın yerde fırka-yi cefā-cū
Kavm-i kīniye nazar kıl kīne u 'ināda ağla

12

Mu'taşım egerçe itdi bu Şeh'e 'ayān cefāsın
Zulmle yetürdü katle soymadı velī libāsın
Yāda salgilen Hüseyn'ün ey gözüm o mācerāsın
Soymağa yaralı na'şın itdiler irāde ağla

13

'Āşīyā o nevḥaḥ'ān ki bu söze olupdu bānī
Haḳḳı vardı sen dā'im kıl du'ā o nevḥaḥ'ānı
Bā'ışı bu maṭla' oldu sen yazanda bu beyānı
Ey gözüm tök eşk-i çeşmün gel fiğān u dāda ağla

LXXXIV

Ahvālāt-ı Cenāb-ı Müslim (a.s.)⁷¹⁰

(Murabba 47)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

Müslimem bu Kûfe içere bî-kesem belâlıyam men

Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

Fā'ilātün Fā'ilātün

Bî-kesem belâlıyam men

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

1

Virmüsüz zîbeski yâre yâreler salup nefesden

Ƙan sıhup bu murğ-ı rûhım az ƙalur ƙıhı ƙafesden

Ƙalmıyup dahi tûvânım ayrılır şadâ ceresden

Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

2

Men bu şehir içinde âhîr bir nefer ġarîb u zârem

Nisbetim Peyamber'e var Müslim'em egerçi h'ârem

Ayrı düşmüşem vatandaşdan il ƙabîleden kenârem⁷¹¹

Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

-250-

3

Sûzeş-i âteş salupdur odlı ƙalbime şerâre

Ser-be-ser yanur vucûdım neyliyum yoğ elde çâre

Çoğdu cismimün yarası virmiyün dağî dubâre

⁷¹⁰ Hz. Müslim'in (İbni Akil) ahvâli. BH'de bu başlıkla birlikte " Şehâdet-i Cenāb-ı Müslim (a.s.)" başlığına da yer verilmiştir.

⁷¹¹ il: el BH

Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

4

Gū 'yā sizün içüzde yoķdu bir nefer Müslümān
Raķm ide men-i ġarībe bārī ey gurūh-ı 'udvān
Bir içim vere mene su ķoyımıya virem susuz cān
Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

5

Gerçe men atam ' Aķıl'e bu cihānda nūr-ı 'aynım
Līk vardur iftiķārım fidye-yi ser-i Hüseyn'im
Yoķdu bākim ölmaķımdan mest-i cām-ı neş'etnim
Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

6

Ķan aķup gidüp tüvānım beski vermüsüz cerāķat
Sūzeş-i 'ateş 'ilāve ķoyımıyupdu mende tākāt
Men kömeksize tapulmur bir nefer ide ķimāyet
Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

7

Sālik-i tārīķ-i 'aşķem ehl-i 'aşķa men delīlem
Evvelīn Ķatīl-i rāh-ı āl-i ıtret-i Hālī'em
Mürşīdim 'amum 'Alī'dür mende Müslim-i 'Aķıl'em
Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

8

Sizde ġülsüz evvel itdüz men-i ġarīb-zāde bey'at
Naķż-ı 'ahde noldu 'illet ey gurūh-i pest fıķrat
Tökmaķa ķanımı imdi itmüsüz temām şirket⁷¹²
Az vurun men-i ġarībi yalķuzam yaralıyam men

⁷¹² imdi: indi BH

İtmiyüp meni perîşân ey cemâ' at öz hayâlim
 Var bu kan olan ürekde özge guşşa u melâlim
 Nâme yazmuşam Hüseyn'e vardı ondan infi' âlim
 Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

-252-

10

Eyliyün kabûl menden bārî siz bu iltimâsı
 Müslim'ün yazun Hüseyn'e var başında ne belâsı
 Yâ Hüseyn şehre gelme yoĥdu ehlinün vefâsı
 Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

11

Müslim'e ide tevessül her ne derde mübtelâ var
 Adına fedâ adında isticâbet-i du' â var
 ' Âşîyâ yaĥîn bu söz var tâ bu ' âlem-i fenâ var
 Az vurun men-i ġarîbi yalquzam yaralıyam men

LXXXV

Sînezen-i Cenâb-ı Müslim Aleyhisselâm⁷¹³

(Murabba 48)

1

Ey cemâ' at-i Kûfe raĥm idün yalquzam yaram çoĥdu vurmıyun
 Müslim'em ġarîbem kömeksizem peykerim dolı oĥdu vurmıyun
 Yalquzam yaram çoĥdu vurmıyun
 Dādıma yeten yoĥdu vurmıyun

2

Siz degülsüz ey Kûfiyân mene bey' at eyledüz ittifâķile

⁷¹³ Hz. Müslim'in yas töreni (Aġıtı).

-253-

Noldu bey' atı sındırıp bugün açduz el temāmen nifāķile
Kim bu nev' i reftār idüp görÜN bir ğarīb u bī-kes ķonaķile
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

3

İhtirām ideller bu resmdür bir nefer eger mihmān ola
Ĥaşsa ki Müslümān ola özi ğurbet içere hem baĝrı ķan ola
Bir yaralı inşāfdur görÜN bir beyle ĥadenge nişān ola
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

4

Raķm ider bu 'ālemde resmdür olsa kibr u kāfir yaralıya
Kāfir olsa da raķm idÜN diyüp şer'ide Peyember yaralıya
Kim görüp Müslümān olan vura oķ kılıc mükerrer yaralıya
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

5

Olmaķıma ķoķ ĥoş-dilem üzüm yoķdu bakim ey fırķa-yi 'adū
Ķan aķup salup dilden olmuşam bāde-yi şehādetle rū-be-rū
Bir nefer Müslümān hani vire men yaralıya birce şorbe su
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

6

-254-

Men kılıc vuranda bu Kūfe'de ĥayf ola ' Alī Ekber olmadı
Āl-i Hāşim'ün nev cevānları ĥaşsa mazķar-ı Ĥaydar olmadı
Fāţıma 'azīzi aķam Ĥüseyn hüccet-i Ĥaķķ-ı dāver olmadı
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

7

Müslim'em müberhendi sizlere nisbetim benim var Peyember'e
Murtażā' Alī' ammdur mene vārişem şecā' atde Ĥaydar'a
Ķollarımı açsaz muķābilemin min bu ķadar ĥün-rīz leşkere
Ey cemā' at-i Kūfe raķm idÜN yalķuzam yaram ķoķdu vurmıyın

Her kadar elüzden gelür vurun ey cemā' at-i Kūfe yoḥ sözüm
 Kırb-ı Hakkıde surḥ-rū ider kanile boyansa eger yüzüm
 Bī-sebeb degül yollara baḥur ḥasretile bu kan dolan gözüm
 Ey cemā' at-i Kūfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyın

Vurmusuz bu kadar oḥ kılıc mene ey sipāh-i kīn-perver-i cuḥül
 Yoḥ sözüm eger min bele yara vursaz eylerem cānile ḳabül
 Men Hüseyin'e bir nāme yazmuşam eyliyüp o nāme meni melül
 Ey cemā' at-i Kūfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyın

-255-

Görmüsüz vucūdımda oḥ oḥa ey cemā' at ki ne bend olup
 Tīḡ-i zūlmile dişlerim sınıp aḡzıma benim laḥte kan dolup
 Sūzeş-i ' aṭeşden yanur dilim yoḥdu ṭāḳatim ' ārızm solup
 Ey cemā' at-i Kūfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyın

Hāli Müslim'ün çoḥ şebīhdür Şāh-ı Kerbelā mācerāsına
 Onda ki yıhılmışdı ac susuz Kerbelā'da Allāh mināsına
 Huşk olan diliyle diyerdi çoḥ Şām u Kūfe'nün eşḳıyāsına
 Ey cemā' at-i Kūfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyın

Muḥsin şehīri ḳulı sene ' Āşīyā oluplar güzel delīl
 Bu söze Hüseyin'i şerīḳdür itse ne ' aṭā Müslim-i ' Aḳıl
 Āferīdenün menzilinde tā salmusan özün Müslim'e daḥıl
 Ey cemā' at-i Kūfe raḥm idün yalḳuzam yaram çoḥdu vurmıyın

Temām şod cild-i evvel-i Dīvān-ı ‘Āşī⁷¹⁴

Mahfī nemāned cild-i evvel-i Dīvān-i Aga-yı Meşhedī Hasan-i Aga ‘Āşī benābe h’aheş-i cem‘ ez-ağayān-i zākirin ve novḥeḥānhā be-ḳasd-i ... çāp nemūdim ke der mecālis-i ‘ezādārī der destresi ‘umūm gozarde ḥ’ahed şod ve morīd-i istifāde-yi ‘ezādārān ḳarār gired ve be-aḥvālāt-i mesāib-i ḥoznāver ‘anḳarīb der cild-i dovzum çāp ḥ’ahed şod.⁷¹⁵

Omīdest der mecālis-i ‘ezādārī bānı ve müellif-i ketāb ve kātib ve Aḳa-yı Hacı Ġulām-ı Aḳa Baḳırzāde ez do’ā-yi ḥayr ferāmuş ne fermāyid.⁷¹⁶

Çaphāne-yi be Ketabfurūş-i Mişbāhī

Nevīsende Reḥmān Dilferākī 1333.⁷¹⁷

⁷¹⁴ BH: Pāyān, "Temām şod cild-i evvel", "Çāp-ı evvel 1333 (1914)", "Çāp-ı dovzum 1377 (1957)", "İnşāallāh Cild-i dovzum ve sevvum-i merhūm Hasan-i ‘Āsī bezūdī montaşer hāhed şod.", "İltimās-ı do’ā", "Yusūf ‘Āsīzāde", "Āsem".

⁷¹⁵ Dīvān-ı Aga-yı Meşhedī Hasan Aga Asi’nin birinci cildi bazı novhehanların ricası üzerine yayınlanmıştır. Ezâ (üzüntü, yas, mersiye) meclislerinde herkes kullanabilsin ve bu hüznü hikâyesinin geri kalanı ikinci ciltte yayınlanacak.

⁷¹⁶ Umarız ezâ meclislerinde kitabın yazarı ve buna sebep olan kişi Aga-yı Hacı Golam-i Aga Bagırzāde ‘yi unutmazsınız ve hayır dualarınızı ona ithâf edersiniz.

⁷¹⁷ Yazan Reḥmān Dilferāgi.

SONUÇ

Âsî Dîvânı, Meşhedî Hasan Aga Âsî tarafından Tebriz’de telif edilmiştir. Âsî, alçakgönüllü, yalnızca Ehl-i Beyt’e hürmetini sunmak için şiir yazan, edebî sanatları kullanmada mahâretli, mütevâzı ve dindar bir yapıya sahiptir. Âsî tarafından tarihî bir olayın nazma dökülerek anlatıldığı ve tür olarak Kerbelâ mersiyelerinden oluşan Türkçe Dîvân’ın muhtevâ incelemesi ve tenkitli metninin ortaya konulması neticesinde elde ettiğimiz sonuçlar şöyledir:

1. Bu eser Kerbelâ Olayı öncesinde, olay gerçekleşirken ve sonrasındaki Ehl-i Beyt’in durumunu hem didaktik hem de lirik bir dille ifâde etmektedir. Başta Hz. Peygamber olmak üzere, Hz. Ali, Hz. Fâtıma gibi Kerbelâ Olayı’yla doğrudan ilgisi olmayan önemli şahsiyetler hakkında da manzûmelerin yer aldığı bu Dîvân’da aynı zamanda Kur’ân âyetlerine ve hadislere de yer verilmiştir.
2. Âyetlerin ve hadislerin yanında rivâyetlere de yer verilen eserin adı *Dîvân-ı Âsî* olarak her iki nüshada da yer almaktadır.
3. Asıl adı Meşhedî Hasan Aga Âsî, olan şâir şiirlerinde mahlas olarak "Âsî" ismini kullanmıştır. Şâir devrinin siyâsî ve sosyal olaylarına dinî muhtevâsı yoğun olan Dîvân’ında yer vermeyip yalnızca Hz. Fâtıma’nın vefâtı, Kerbelâ Olayı, Hz. Hüseyin’in ve beraberindekilerin şehit edilmesi ve sonrasında çadırdaki kalan diğer Ehl-i Beyt mensuplarının durumuna yer vermiştir.
4. Güney Azerbaycan Edebiyatı içerisinde mersiye edebiyatının önemli bir yere sahip olduğu, özellikle Kerbelâ mersiyelerinin özel meclislerde ve âşûrâ günlerinde okunduğu, bu gelenek neticesinde de nevha, sînezen gibi farklı edebî türlerin ortaya çıktığı görülmüştür.

5. Araştırmamız neticesinde *Âsî Dîvânı* üzerinde tenkitli neşir çalışması yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmada esas nüsha olarak aldığımız İran Milli Kütüphanesi'nde kayıtlı olan nüsha ve Benî Hâşimî Yayınevi tarafından yayımlanan nüshadan hareketle ile birlikte tenkitli olarak metin oluşturulmuştur.
6. İran'ın güneyinde Kerbelâ mersiyelerini yazan ve söyleyenlerin oluşturduğu bir edebî çevrenin ürünü olan *Âsî Dîvânı* ve benzeri diğer eserlerin konusu ve muhtevâsı gereğince Türk-İslâm edebiyatı sahası içerisine girdiği görülmüştür. Tıpkı dîvân şiiri ve Türk halk edebiyatında olduğu gibi Azerbaycan edebiyatında da, Kerbelâ mersiyelerinin hem klâsik şiir üslubuyla hem de halk edebiyatının usüllerince ortaya konulabilen ayrı bir alan olduğu anlaşılmıştır.
7. Âsî, Dîvân'daki mersiyelerin bazılarını kendi dilinden aktarırken bazen de olayın kahramanlarının kendi ağızlarından vermiştir. Bunu yaparken de lirik ve mübâlâğâlî bir üslup tercih etmiştir.
8. Aruz ve serbest vezinle yazılan şiirlerin yer aldığı Dîvân, Güney Azerbaycan Türkçesinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Eserde başlıklar ve bir dördlük dışında bütün şiirler Türkçe yazılmıştır. Âsî'nin aruz veznini kullanmada mahâretli olduğunu söyleyemeyiz. Ancak edebî sanatlar hususunda oldukça başarılıdır.
9. Dîvân'ın sonunda Şîî imamlarından bazılarının mersiyelerine de yer veren Âsî, sâde, anlaşılır, didaktik ve lirik üslûbuyla sanat kaygısından uzak, yalnızca Kerbelâ Olayı'nın ve orada yaşanan acıların anlaşılmasını amaçlamıştır. Bunu yaparken Allâh'ın affına mazhar olmayı, Hz. Peygamber'in nübüvveti altında Hz. Hüseyin'in ve Hz. Fâtıma'nın şefâatine ermeyi arzulamıştır.

10. Güney Azerbaycan mersiye edebiyatının kıymetli bir örneği olan bu Dîvân,
tarihî bir olayın hazin izlerini manzûm olarak günümüze aktaran ve ilmî olarak
incelenmeye muhtaç olan bir alana da ışık tutan önemli bir eserdir.

KAYNAKÇA

ABLAY, Rüya, **İslâmî Türk Edebiyatında Sînezenler**, Atatürk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016.

AHMED B. HANBEL, **Müsned**, Tah. Şuayh El-Arnâvudî, Müessesetü'r-Risâle, y.y. , 2001, 20 (No. 12549).

AHMEDOVA, Zamira **H. Hüseyin'in Hayatı, Hilâfet Mücâdelesi ve Din Anlayışı**, Ankara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Ankara, 2011.

AHUNDOV, Ehliman, **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, Haz. Semih Tezcan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1978.

AKARSU, Murat, **H. Hasan**, Ed. Adnan Demircan, Şaban Öz, Beyan Yayınları, İstanbul, 2020.

AKKUŞ, Mehmet, "Arap ve Türk Edebiyatında Dinî Edebiyatın Müşterekleri", **İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu**, İstanbul, 2012, s. 271-280.

AKSOY, Hasan, “Yûsuf Meddah”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 19-20.

AKSU, Ali, "Kerbelâ Literatürü", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri)**, I. Cilt, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 341-376.

ALGÜL, Hüseyin, **Kerbelâ Kanayan Bir Yara Gönül Sızlatan Bir Fâcia**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015.

-----, “Fedek”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, C. 12, s. 294-295.

ALGÜL, Hüseyin-Mustafa Kara, **Ehl-i Beyt Kerbelâ ve Mersiye**, Bursa Büyükşehir Kitaplığı, Bursa, 2014, s. 72-85.

AND, Metin, **Ritüelden Drama Kerbelâ-Muharrem-Taziye**, İstanbul, 2002.

APAK, Adem, **Anahatlarıyla İslâm Tarihi (2) (Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi)**, Ensar Yay. İstanbul, 2013.

ARSLAN, Mehmet-Mehtap Erdoğan, **Kerbelâ Mersiyeleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009.

ATALAN, Mehmet, **Şiîliğin Farklılaşma Sürecinde Ca'fer es-Sâdık'ın Yeri**, Ankara Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

-----, Mehmet, "Ca'fer es-Sâdık'ın Eserleri", **Dini Araştırmalar Dergisi**, Eylül Aralık 2001, C. 4, S. 11, s. 113-132.

ATEŞ, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında", **Türkiyat Mecmuası**, 1952, C. 7-8, s. 255-267.

AZİMLİ, Mehmet, **Dört Halifeyi Farklı Okumak Hz. Ebubekir**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011.

AZİZOVA, Elnure, **Kerbelâ Vakası**, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

BELENKUYU, Bekir, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebi- Peygamberimiz (S.AV.)'in İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri", **Turkish Studies**, Ankara, 2015, S. 10/4, s. 167-196.

BİLGİLİ, Ali Sinan, "Tebriz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2011, C. 40, s. 219-222.

BOLAY, Süleyman Hayri, “Âdem”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C. 1, s. 358-363.

BUHÂRÎ, **el-Câmiu's-sahîh**, Nşr. M. Fuad Abdülbâkî, Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422, I-IX.

BUNİYATOV, Ziya Musa, “Azerbaycan”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 1991, C. 4, s. 317-322.

BUTTANRI, Müzeyyen, "Kerbelâ Olayının Azerbaycan ve Türk Tiyatrosuna Yansıması", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat), II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 251-280.

ÇAĞLAYAN, Bünyamin, **Kerbelâ Mersiyeleri**, Gazi Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 1997.

CHERAGHÎ, "Abazar, İran'da Kerbelâ- Taziye ve Mersiye", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Din Bilimleri) III. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 235-238.

ÇELİK, Mehmet Mübarek, **Kur'ân-ı Kerim'e Göre Hz. İbrahim**, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

ÇETİŞLİ, İsmail, **Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.

ÇİFTÇİ, Cemil, **Dîvân Şiirinde Kerbelâ Ağıtları**, Kevser Yayınları, İstanbul, 2008.

ÇUBUKÇU, Asri, "Fâtıma bint Hüseyin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, C. 12, s. 226-227.

DELİCE, Neslihan, **Varlık Dergisinin Bibliyografyası ve Bu Dergide Yer Alan Halk Edebiyatı İle İlgili Yazıların Değerlendirilmesi**, Gazi üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

DEMİRCAN, Adnan , **Kerbelâ Keder ve Bela**, Beyan Yayınları, İstanbul 2017.

-----, **İslâm Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Yayınları, Ankara, 1993.

DEVLETABADİ, Ferzane, **Kaşkay Türklerinin Edebiyatı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

-----, "Gazel", **Türk Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II - Divan Şiiri-**, C. LII, S. 415, 416, 417, Ankara, 2011, s. 78-247.

DURKAYA, Hayriye, "Kerbelâ Mersiyelerinde Bedduâ", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Aralık 2017, Erzurum, S.59 s. 185-194.

Ebû Kâsım Cafer b. Muhammed b. Kuleveyh el Kummî, **Kâmilü'z-Ziyârât**, Tahkik Neşrul Fekahe, b.y., t.y.

Ebû Mihnef, **Kerbelâ Vakıası Vak'atu't-Taf**, Çev. Nuri Dönmez, Kevser Yayınları, İstanbul, 2012.

ECE, Selami, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)**, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015.

ERGİN, Muharrem, **Azeri Türkçesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1981.

ERTEKİN, "Ertuğrul, Arapça, "Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyinler", **Âşinâ**, S. 23-24, 2006, s. 79-107.

ERUL, Bünyamin, “Ümmü Eymen”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 317.

FAYDA, Mustafa, "Ebu Bekir", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 101-108.

-----, “Mübâhele”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 31, s. 425.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Hz. Ali", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 371-374.

-----, “Hasan”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 282-285.

-----, “Hüseyin”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1998. C. 18, s.518- 521.

-----, “Abbâs b. Ali b. Ebû Talib”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C. 1, s. 21.

-----, “Ali el- Ekber”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 390.

-----, “İsnâaşeriyye”, **TDV İslâmAnsiklopedisi**, İstanbul, 2001, C. 23, s. 142-147.

GACEK, Adam, **Arapça Elyazmaları İçin Rehber**, Çev. Ali Benli, M. Cüneyt Kaya, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

GÖKDEMİR, Atila, **Türk-İslâm Edebiyatı'nda Hz. Fâtıma**, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Isparta, 2019.

GÖLPINARLI, Abdölbaki, **Yeni Gülzâr-ı Haseneyn Kerbelâ Vakası**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014.

GÜNGÖR, Şeyma, **Hadikatü's-Süeda Fuzûlî**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

GÜNGÖR, Zülfikar, “Gülzar-ı Manevi'de Âyet İktibasları Üzerine Değerlendirmeler”, **İbrahim Tenuri Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ed. İbrahim Çavuşoğlu, Kayseri, 2011, s. 238-247.

-----, “Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'ân-ı Kerim”, **I. Kur'ân Sempozyumu (14-15 Ekim 2006)**, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 178-188.

-----, “Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, **H. Muhammed (sav) ve Mesajı Sempozyumu (20-22 Nisan 2007 / Çorum)**, Ed. M. Mahfuz Söylemez, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 201-211.

HACALOĞLU, Recep Albayrak, **Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu (Güney Azeri Sahası Derleme-Deneme Sözlüğü)**, Ankara, 1992.

HACI, Siraceddin, Azerbaycan Türk Edebiyatında Maktel Mevzusu ve Râci'nin şiirlerinde Kerbelâ Faciasının Bedii Tasviri, **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 232-252.

HACIYEVA, Maarife, **XX. Asır Azerbaycan Tarihi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun, 1994.

HACIYEVA, Maarife, Celal Tarakçı, Şahin Göktürk, **Azerbaycan Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, Samsun 1995.

HARMAN, Ömer Faruk, “Nûh”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2004, C. 33 s. 224-227.

-----, “İbrahim”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2000, C. 21 s. 266-272.

-----, “Mûsâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 31 s. 207-213.

HEYET, Cevad, **Azerbaycan Edebiyyat Tarihine Bir Bakış**, C. 1, 2. Baskı, y.y., 1957.

HEYET, M. Rızâ , "Varlık", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 523-524.

İbn Kuteybe, **el İmâme ve's- Siyâse, Hilafet ve Siyaset**, Ter. Cemalettin Saylık, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2017.

İBNÜ'L- ESİR, **İslâm Tarihi, el-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2016.

İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2006.

İsam Tahkikli Neşir Kılavuzu, Haz. Okan Kadir Yılmaz, İsam Yayınları, İstanbul, 2018.

İSEN, Mustafa, **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**, Akçağ Yayınlar, Ankara, 1994.

İSMAİLZÂDE, Mirza Resul, “Muasır Mersiye Edebiyatı”, **Varlık Dergisi**, No: 105-2, Yaz, Temmuz-Ağustos-Eylül 1997, s. 103-105.

KAFİİ, Gholamreza, "Fars Edebiyatında Aşura Şiiri Devreleri", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 459-475.

KAFKASYALI, Ali, **İran Türk Edebiyatı Antolojisi I**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2002.

KANAR, Mehmet, **Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi**, Say Yayınları, İstanbul, 2013.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Ali", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 375-378.

-----, "Fâtıma", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, c. 12, s. 219-223.

KAPAR, M. Ali, "Hz. Ali'nin Öldürülmesiyle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Konya, 1994. S. 3, s. 341-346.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, **Edebi Sanatlar Antolojisi**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.

KARAGÖZ, İsmail, **Âyet ve Hadislerin Işığında Allâh'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.

KARAHAN, Abdülkadir, **Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Disiplini Mezuniyet Travayı, 1938-1939. No. : 443.

KARAMAN, Fikret-Karagöz İsmail vd., **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

KARTAL, Ahmet, **Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2003.

KASKA, Çetin, “Fars Edebiyatında İlk Mersiyeler”, **Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2019, C. 15, s. 253-262.

KAZIMOV, Q.Ş. , **Muasir Azərbaycan Dili**, Tahsil Neşriyatı, Bakı, 2007.

KELEŞ, Reyhan, **Dîvân Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.

KILAVUZ, Ahmet Saim, “Zeynelâbidîn”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 365-366.

-----, “Ali er-Rızâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C.2, s. 436-438.

KILIÇ, Atabey, "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler", **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-9 Ekim 2003)**, Haz. Ahmet Günşen, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları No:1, Kırşehir, 2014, s. 331-345.

KILIÇ Ünal, "Kerbelâ Olayı”, **İslâm Tarihi ve Medeniyeti III Emeviler**, Ed. Adnan Demircan, Siyer Yayınları, İstanbul, 2018.

-----, “Yezîd I”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 43, s. 513-514.

KOÇİN, Abdükhakim, **Türk Edebiyatında Münâcât**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

Köçerli, Feridun Bey, **Azerbaycan Edebiyatı**, C. 1-2, Avrasya Press, Bakı, 2005.

KÖKSAL, Asım, **Hız. Hüseyin ve Kerbelâ Fâciası**, Akçağ Yayınları Ankara, 1984.

KÖKSAL, M. FATİH, "Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 351-376.

KÖKSAL, M. FATİH, "Metin Neşrinin Ana Esasları", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde, 2012, S. 31, s. 179-209.

KÖPRÜLÜZÂDE MEHMED FUAD, “Bizde Mersiye ve Mersiyeciler”, **Yeni Mecmua**, İstanbul, 1917, S. 17, s. 307-350.

KURNAZ, Cemal, Halil Çeltik, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013.

KURTULUŞ, Rıza, “Kerbelâ – Arap Edebiyatında Kerbelâ- Fars Edebiyatında Kerbelâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 25, İstanbul, 2002, s. 272-274.

KÜLEKÇİ, Numan, **Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

MEMMEDLİ, Pervane, “**Cenubi Azerbaycan Edebiyyatı Meseleleri**”, Bakı, 2015.

MENGİ, Mine, "Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine", **Dergah**, 1997, S. VII/97, S. 8-10.

MEŞHEDİ HASAN AGAASİ, **Âsî Dîvânı**, Neşreden Benî Hâşimî Yayınevi, Tebriz, 1998.

MİR CELÂL-Firidun Hüseyinov, **Örneklerle XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı**, Haz. Kemal Yavuz-Erol Ülgen, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.

MUHADDİSİ, Cevad, **A’dan Z’ye Kerbelâ Ansiklopedisi**, Çev. Alparslan Gürel, Metin Atam, Resul Nur, Önsöz Yayıncılık, İstanbul, 2018.

MUHTAROĞLU, Vilayet, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 3**, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1993.

MÜSLİM, **el-Câmiu's-sahîh**, I-V. Tah. M. Fuad Abdülbâkî, Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, t.y.

ONAY, Ahmet Talat, **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, Haz. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZ, Mustafa, “Zülfikar”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2003, C. 44, s. 553-554.

-----, "Kerbelâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2002, C. 25, s. 271-272.

-----, “Necef”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 32, s. 486-487.

-----, “Ca'fer es-Sâdık”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1993, C. 7, s. 1-3.

-----, “Mûsâ el-Kâzım”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 31, s. 219-221.

-----, “Muhammed el-Cevâd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2005, C.30, s. 514-515.

ÖZÇELİK, Kenan, **Yûsuf-ı Meddah ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Ankara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

ÖZÇELİK, Kenan, "Türk edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?", **Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat) II. Cilt**, Ed. Alim Yıldız, Sivas, 2010, s. 7-15.

ÖZKÖK, Kahraman, **Osmanlı Dönemi Şeyhlerinden Kerbelâ Mersiyeleri**, Revak Kitabevi, İstanbul, 2014.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.

PALA, İskender, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.

RESULZÂDE, Mehmet Emin, **Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı**, Milli Azerbaycan Neşriyatı, Berlin 1936.

SARIKAYA, Mahmut, **Güney Azerbaycan Türkçesi (Fonetik- Morfoloji- Sentaks)**, Erciyes Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Kayseri, 1998.

-----, "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı", **Alevilik Araştırmaları Dergisi**, Mayıs 2012/3 Ankara.

SARIKAYA Yıldırım, Meliha, **Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali**, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2004.

-----, "Zülfikar-Türk Edebiyatı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 554-556.

SELÇUK, Ersin, "İran Edebiyatında Mersiye Türleri", **Doğu Araştırmaları**, 2013, C. 12, s. 5-22.

SIRMA, İhsan Süreyya , **Hilafetten Saltanata Emeviler Dönemi**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2013.

SOYSAL, Fikri - Hikmet Toker, **Üzeyir Hacıbeyli'nin Maarif ve Medeniyet Mecmuasındaki Beş Makalesinin İncelenmesi**, Diyarbakır, 2004.

STEİNGASS, F. , **A Comprehensive Persian- English Dictionary**, Çağrı Yay. İstanbul, 2015.

ŞÂDÎ MEDDÂH, **Maktel-i Hüseyin Kerbelâ Hadisesi**, Yay. Haz. Erdoğan Erbay-Selahattin Tozlu, Ed. Alemdar Yalçın-Gıyaseddin Aytaş, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.

ŞEMSEDDİN SAMÎ, **Kamus-ı Türki**, Haz. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

ŞÜKÜROVA, Esmira Fuad, "Güney Azerbaycan Edebiyatında Modernleşme Aşamaları", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, 2014 Ağustos, C. 1, S. 3, s. 1-21.

TAHİRÜ'L-MEVLEVÎ, **Edebiyat Lugatı**, Neşre Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

TİRMİZÎ, **Sünen I-VI**, Tah. Beşar Avvad, Beyrut, Darü'l-Garbi'l İslâmî, 1998.

TÜRKOĞLU, Serkan, **Bekâî Kitab-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitli Metin)**, Atatürk Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Erzurum, 2012.

ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005.

-----, “Âl-i Abâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1989, C. 2, s. 306-307.

ULUIŞIK, Hatice, **Hiz. Fâtıma**, Edt. Adnan Demircan, Şaban Öz, Beyan Yayınları İstanbul, 2020.

UZUN, Mustafa İsmet, “Kerbelâ-Türk Edebiyatında Kerbelâ” , **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2002, C. 25, s. 274-275.

-----, “Fâtıma- Edebiyat”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1995, c. 12, s. 223-224.

UZUN, Şerife, **16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında Tevhid**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.

ÜNVER, İsmail, "Mesnevî", **Türk Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II - Divan Şiiri-**, C. LII, S. 415, 416, 417, Ankara, 2011, s. 430-563.

-----, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Turkish Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 1-46.

ÜZÜM, İlyas, “Hüseyin”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1998. C. 18, s. 521-524.

-----, “İsnâaşeriyye”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2001, C. 23, s. 147-149.

YAZICI, Tahsin, "Mersiye Fars Edebiyatı" **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2004, C. 29, s. 217-218.

YENİTERZİ, Emine, **Dîvân Şiirinde Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

YEKBAŞ, Hakan, **Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri**, Asitan Kitap, Ankara, 2012.

YETİŞ, Kazım, **Belâgattan Retoriğe**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

YILMAZ, Ali, "İran Edebiyatı", **Türk-İslâm Edebiyatı El Kitabı**, Ed. Ali Yılmaz, Ankara, 2012.

YILMAZ, Mehmet, **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.

YILMAZ, Mehmet Yalçın, **Türk Din Musikisinde Mersiyeler ve Mersiyehânlar**, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

YİĞİT, ismail, "Müslim b. Âkil", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 2006, C. 32, s. 91-92.

YÜKSEL, Ahmet Turan, "Ubeydullah b. Ziyâd", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 29-30.

<http://www.nobar1.ir/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87%DB%8C->

[%DA%A9%D9%88%D8%AA%D8%A7%D9%87-%D8%A8%D9%87-](http://www.nobar1.ir/%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87-%D8%A8%D9%87-)

[%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%88-](http://www.nobar1.ir/%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%88-)

[%D8%A7%D8%B4%D8%B9%D8%A7%D8%B1-](http://www.nobar1.ir/%D8%A7%D8%B4%D8%B9%D8%A7%D8%B1-)

[%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%88%D9%85-%D8%AD%D8%B3%D9%86-](http://www.nobar1.ir/%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%88%D9%85-%D8%AD%D8%B3%D9%86-)

[%D8%A2/](http://www.nobar1.ir/%D8%A2/) Âsî Hayatı- Kişiliği. **Tarih:** 08.02.2019- **Saat:** 21: 10.

<http://dl.nlai.ir/UI/Search/BasicSearch.aspx?HomeQuery=%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86%20%D8%B9%D8%A7%D8%B5%DB%8C&AllFields=true&InnerSearch=false&Fazi=false&type1=0&SelectField=-1&HasDigital=0&Index=home>
erişim

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/sûre/48-fetih-sûresi>.

ÖZET

KURT, Aynur, *Dîvân-ı Âsî (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi,

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ, Ankara 2021.

Meşhedî Hasan Aga Âsî, 20. yüzyılda İran'ın Tebriz ilinde yaşamış bir şâirdir. Tezimize konu olan eseri *Dîvân-ı Âsî*'dir. Bu eserin İran Milli Kütüphane Nr. 244'de kayıtlı nüshasının dışında 1998 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmış bir nüshası da bulunmaktadır. *Dîvân*'ın ikinci cildi de tıpkıbasım olarak neşredilmiştir. Âsî'nin *Dîvân*ı dışında başka eserine rastlanılamamıştır. 1954 yılında kaleme alınan bu *dîvân*'ın en önemli özelliği içerisindeki şiirlerin Kerbelâ mersiyelerinden oluşmasıdır. Çalışmamızın girişinde Kerbelâ Olayı ve Kerbelâ mersiyelerinin tanımına ve Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki yerine değinilmiştir. Devamında ise, şâirin hayatına edebi kişiliğine, eserlerine, *Âsî Dîvânı*'nın şekil ve muhtevâ yönünden incelemesine ve son olarak da tenkitli metnine yer verilmiştir. Çalışmamızın sonuna bir de sözlük eklenmiştir.

Güney Azerbaycan mersiye edebiyatının bir örneği olan *Dîvân-ı Âsî* münâcât bölümüyle başlamaktadır. Devamında ise başta Hz. Fâtıma'nın vefâtı ve Hz. Hüseyin olmak üzere Kerbelâ'da şehit edilenlerin ahvâlinin yer aldığı mersiyeleler bulunmaktadır. Eserin sonunda bazı Şia imamlarının mersiyelelerine de yer verilmiştir. Vezin konusunda başarılı olmayan Âsî'nin, edebî sanatları ustalıkla kullandığı görülmektedir. *Dîvân*'ın bir diğer özelliği ise başlıklar ve bir dörtlük dışında tamamen Türkçe kaleme alınmış olmasıdır. Dinî -mezhebî mersiyeleler grubundaki Kerbelâ mersiyelelerinin yer aldığı eserde âyet ve hadislerle de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, Âsî, *Dîvân*, Kerbelâ Mersiyeleleri, Güney Azerbaycan Edebiyatı, 20. yüzyıl.

ABSTRACT

KURT, Aynur, *Dîvân-ı Âsî (Review-Text)*, PhD Dissertation,

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ, Ankara 2021.

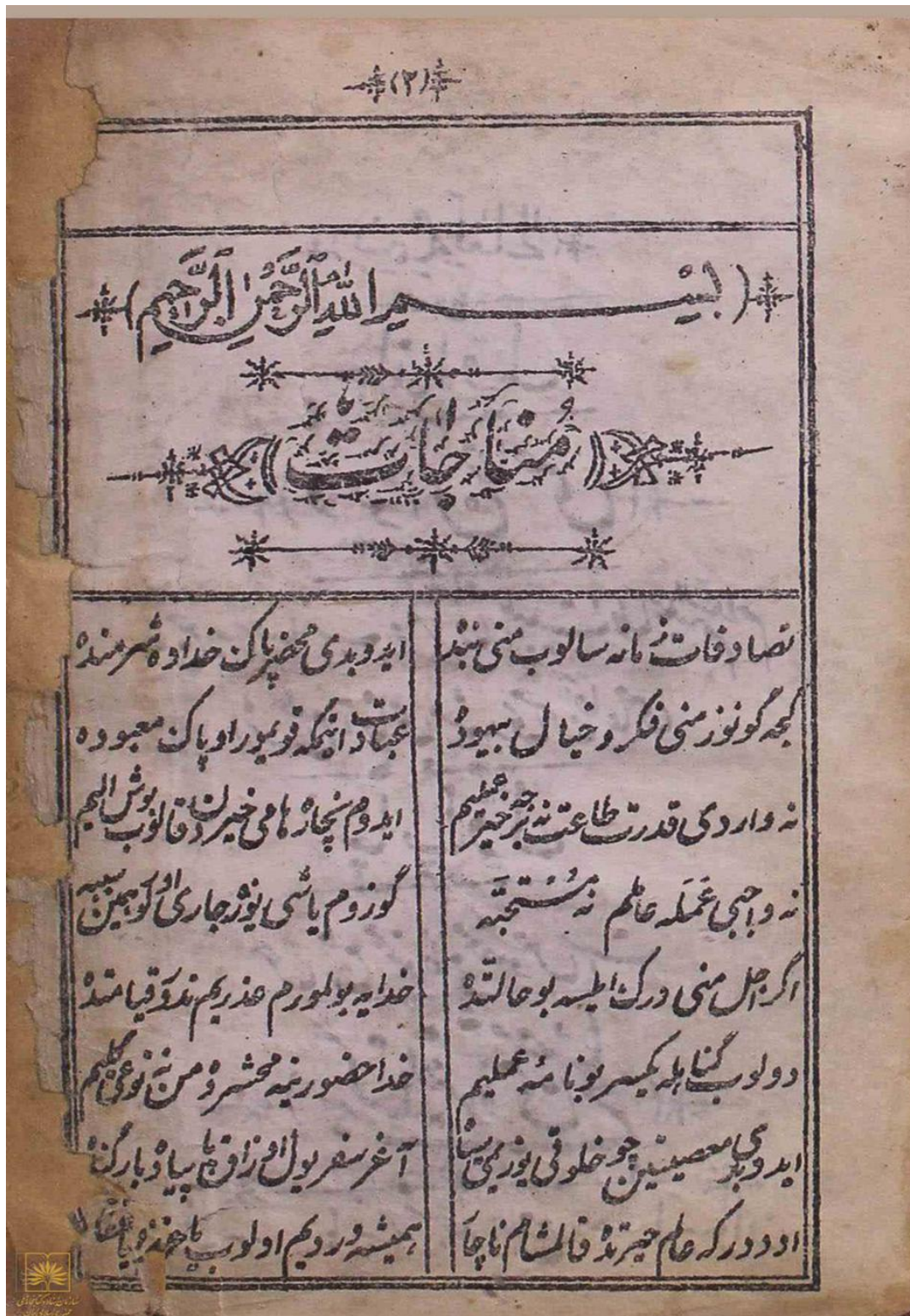
Meshedi Hasan Aga Asi is a poet who lived in Iranian province of Tabriz, in the 20. century. The work that is the subject of our thesis is the *Dîvân-ı Asi*. There is also a copy of this work, which was published as facsimile in 1998, in addition to the copy registered in the National Library number 244. No other work other than his *dîvân* was found. In the introduction of our study, definition of Karbala Incident and Karbala elegies are given and in Arabic, Persian and Turkish literature is mentioned. Afterwards, place is given to the poet, to his personality, to his works, *Dîvân* has been examined in terms of form and content. Lastly critical text is given. A dictionary has also been added at the end of the study.

Starts with *Dîvân-ı Asi* appeal, which is an example of southern Azerbaijan elegy literature. Afterwards, there are the elegies that include the deaths of Hz. Fâtîma and the deaths of those who were martyred in Karbala, especially Hz. Hüseyin. At the end of the work, written in verse, the elegies of some Shia imams are also included. It is seen that Asi, who was not successful in the content, used literary arts skillfully. Another feature of *Dîvân* is that it is written entirely in Turkish, except for titles and a verse. Karbala elegies, which are in the group of religious sect elegies, are present in the work. Verses and hadiths are also included in *Dîvân*.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Asi, *Dîvân*, Elegy of Karbala, Southern Azerbaijan Literature, 20. century.

ÂSÎ DÎVÂNI'NDAN ÖRNEK SAYFALAR

Resim 1 : İran Milli Kütüphane Nüshası.

کوز و نذر ک شام ایت حق اذین	اسیرین توزی قندی سینه نون بوز
فغانه دیدی و اصیغنا خانم پرب	امام اوزی بدی باجی صیغدر

آلهی من سنی و برم قسم عله

خرسم ایلک کلن عاصی کنه کار

سنه شفیع گنورم بو صاحب علمی	ازل گنا همه چک لطفه عطلمی
بکجه قویا منی بنجین غسم سخون	کجه کونوز فیم افلاک شونیم چنسون
اوچو محی کرچه حضوره چوخ کلام	حسینو کنه بونلا بله غزدارم
سنه رادی منی حق سوانه سنجدار	علا و انجا قیم حقیقه غضب ایدلر
سنی قسم بروم اوزیده ناسه	اودو غرانا بد چاکچاک عباسه
اولار که باعث اولوبلر اودیشونه	کجه کونوز آخور حسرتله اشک دینه
من عاجزم بولورم بو خدی قدرت و حال	اوزون اولاردا آلهی من بقایم

﴿احوالات حضرت پیغمبر صلوات الله علیه﴾

ایلیوب رحلت جهان رحمة للعلن	دولدوزو آفانی تحت آغوی یقین
علم امکاندا باطن باطن و انقلا	کثرت غمدن ایلیوب کونده آفتاب

تمام شد جلد اول دیوان عاصی +

مخفی نماند جلد اول دیوان آقای مشهدی حسن آقا عاصی
بنابر خواهش جمیع از آقایان ذاکرین و نوحه خوانان بقدر
چاپ نمودیم که در مجالس عزاداری در دسترس عموم
گذارده خواهد شد و مورد استفاده عزاداران قرار گیرد
و به احوالات مصائب حزن آور غمغریب در جلد دوم
چاپ خواهد شد

امید است در مجالس عزاداری بانی و مؤلف کتاب و کاتب
و آقای حاجی غلام آقا باقرزاده از دعای خیر فراموش نفرماید

+ چاپخانه و کتابفروشی مصباحی +

نویسنده رحمان و فراقی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مناجات

نصیحتات زمانه سالوب منی بنده

اندویدی محضر پاک خداده شرمند

گنج گونوز منی فکر و خیال بیپوده

عبادت اثنمگه فویمور او پاک معبود

نه واردی قدرت طاعت نه بیرجه خیر عملیم

اندوم نچاره هامی خیردن قالوب بوش الیم

نه واجبی غمله عاملم نه نستجه

گوزوم باشی یوزه جاری اولور همین سیه

اگر اجل منی درک اثیلسه بر حالتده

خدایه بولمورم عذیریم ندور قیامتده

دولوب گناهله یکسر بر نامه عملیم

خدا حضورینه محشرده من نه نوعی گلیم

اندویدی معصیتین چوخلوقی یوزیمی سیاه

آغر سفر بول اوزاق پا پیاده بار گناه

اودور که عالم حیرنده فالموشام ناچار

همیشه وردیم اولوب با عزیز و با غفار

کیمه پناه آپاروم دردیسه نه چاره اندوم

کیمون قاپوسنا یوز دوندروب هرابه گندوم

منی بر حالله هنج کس خدا قبول اثنم

بفین قورار قاپوسندان هرابمه بنم

گنه سنون قاپووا فویموشام امیدبله یوز

او عالی درگی قیلام طلب گنج گوندوز

مقصرم منه بول وئر قاپوندا دالالانوم

بیر عمر سایه لطفونده منده نا دولانوم

نولور گذشت ابد من فضل و جود و رحمتوه

هامی گناهمی گنج لطفوه کرامتوه

بوقدر جرم و گناهه که اثنشم اقدام

هاموسونون سیمی رحمتوندی باعلام

اول محرم

گلدی ایام محرم سالدی باشه قاره زهرا
ذکری اولموش وای حسین وای، گلیمش آه و زاره زهرا

مریم و سارا اولوبدور هم صدا خیرالنسایه
داد و فریادی گنورموش عالم قدسی نوابه
قاره پوش اولموش ملائک قدسیان باتمیش عزایه
جن و انس آغلار گلنده ناله همواره زهرا
گه باخار آغلار گوزله مصرع شاه شهیده
داد ائدر دلدن سیزلدار نی کیمی او غم کشیده
گه گلور بزم عزایه قامت سروی خمیده
جاری ائبلر اشک دیده سیل نک رخساره زهرا
گه باسار آغوشه جان نک اوغلونون نوزلی مزارین
اشک چشميله سبلر گه فیرنون گرد و غبارین
گه وداع آخرین بیاد ائدر اول شهریارین
ناله و دادین اوجالدار گنبد دواره زهرا

اولمادیم گرچه دبتر من ای اوغول کرب و بلاده
جان و ئرنده نا گلبیدیم باشون اوستونده داده
باشون آردونجه ولیکن گلبیدیم آخر هر بلاده
باندی هر برده گورنده باشوی اودلاره زهرا
باشون آردونجه اگرچه چوخ بری گزیدیم دولاندیم
مطبخ خویله گوردوم ایسی کوللر اوسته باندیم
ظلم بیداد یزیدی نا گوروب جانندان اوساندیم
سن لبوندن یاره لندون آلدی دلدن یاره زهرا

مقدمه خروج امام از مدینه منوره

عاشق همیشه رسمدی درد و بلا چکر
دلدن بلا بلا به دیوب ابتلا چکر
صبر ائبلر هر مشقت و رنج و مصیبه
گسه الونجه باشه هر نه قضا چکر
ائتمز گلابه محنتی ائتدو قجه از دیاد
هر قدر اولسا دوست بولوندا جفا چکر

**MEŞHEDÎ HASAN AGAÂSÎ'NİN KABRİNİN BULUNDUĞU TEBRİZ
BAGAIYYE KABRİSTANI'NDAN FOTOĞRAFLAR**

Resim 6 : Tebriz Bagaiyye Mezarlığı.

Resim 7 : Âsî'nin kabri.

Resim 8: Âsî'nin amcasının oğlu olarak ifâde edilen kişinin kabri.